Rz-1034

Kassai királyi jogakademia
Könyvtára
Szekrény szám XVI
Osztályzat b.

F.

BÁRO RÉVAI LÁSZLÓ.

XVI b.

ÁRPÁDIA.

307

HONI TÖRTÉNETEK ZSEBKÖNYVE.

SZERKESZTETI

K. 3.

KOVACSÓCZY MIHÁLY.

ELSŐ ÉV.

II. 45.

KASSÁN,
WIGAND GYÖRGY KÖNYVÁROSNÁL.
1833.

Rr S
943.9 :058
madarsko (všeobecne)
dejiny
ľudy
Slavici
Károlyi, Ferenc
rody - genealógia
Desewffy - rod.
II. Rák

Rev. 1988

KASSAI KIRÁLYI AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Rev. 11

KRAJSKÁ KNIŽNICA - KOŠICE
Prír. č. 9454/965
Cena Kčs 50.-
Sign. Rr - 1034
Odb. zn: 943.9(058)
K

MÉLTÓSÁGOS

MEGYESI

BÁRÓ

MEDNYÁNSZKY ALAJOS

ÚRNAK

CSÁSZÁRI KIR. ARANY KULCSOSNAK, A' NAGY-MÉLTÓSÁGÚ M. K. H. TANÁCS TANÁCSOSÁNAK, 'S A' NEMZETI TÚDOS TÁRSASÁG IGAZGATÓ 'S TISZTELETBELI TAGJÁNAK

MÉLY TISZTELETTEL.

Foglalat.

Lap.

Második Endre' Magyar Királynak Keresztessége 1

Vajda Hunyadi vár 53

Szent-Léleki vár' emléke 70

Murányvár 76

Szaláncz 127

Gerliczyek Nemágozati értekezés 156

Ok-Levelek 189

Kazinczy Ferencz 228

Erdélyi Fejedelem. I-ső Apafi Mihály Idő-kora eredeti Levelekben 247

Rosnyai Dávid és Munkájiról 290

Márkházi Pál' emléke 301

A' Cserneki és Tarkői Desewffyek rövid Nemágozatja 318

Thurzó Imre menyekzője 335

Pecsét, 's kéziratmásolatok. János Király. Werbőczy. Oláh Miklós. 1-ső Ferdinand. Betlen János. Újlaky. Ysabella Zápolya János nője. Szécsi Mária. Veselényi Ferencz. Corvinus János. Kézirat másolatjai.

Az Olvasóhoz.

Olvasóimnak, kik zsebkönyvemben előforduló ortographia külömbségen megütköznének, szolgáljon értesítésül; hogy dolgozó társaim kívánságára, kinek kinek írásmódját (a' régi oklevelekben megmaradnia kellett) megtartani, elmellőzhetlen köteleségemnek ismérém.

A' Révayak, mellyeknek egy érdemes tagja arczrajza czimképül vétetett, nemágozatját, előre nem látott körülmények a' jövő évi zsebkönyvbe kényszeriténck hagyni.

A' Bécsi rézmetszők elfoglaltsága miatt, ez idén Kömetszőhez (ki tévedésből elhagyta a' Gerliczyek czimerét) kellett folyamodnom. — A' jövő évre azonban minden rendelések megtéttettek, a' képek rézbe metszése iránt.

A' képek rajzát reszint jó eredetiek, reszint a' természet után — Telepi György Úr nemzeti Színész rajzolá.

Kovacsóczy M.

MÁSODIK ENDRE'
MAGYAR KIRÁLYNAK KERESZTESSÉGE.

Szaladin, *Ajub'* fia, ama roppant birodalomnak, mely Ásia' 's Afrika' legáldottabb tér-ein, Mezopotámia', Szíria', Arábia', 's Egiptom' tartományiból szerkezett, hatalmas Sóltánja, az Izlamságnak szinte, valamint meszszire nyúló hódítványainak erős 's szemes ószszója 's védője, minekutánna a' Nyúgat' haderejét Keletben megtörte vólna, 1192-dik esztendőben, *Oroszlánszű-Rikárd* ángoly királyal, három évi 's nyólcz havi fegyverszűnetet kötvén, és ez által a' harmadik keresztes háborúnak véget vetvén, Rikárd' haza-kelte után, Dömöczk városába térüle, ugyanott mindaddiglan szakadatlanúl küzdött súlyos harczai által erősen megviselt tetemét, a' csaták' mezejin nyert borostyánjain ki-pihenteni kívánván.

De alkonyra hanyatlott már élete' csillaga, és számlálva valának napjai az örök végzet' könyvében. Esztendeig sem élhetvén szokatlan nyugtának enyheit, a' nagy Fejedelem, mindenestől a' mi benne halandó vala, — csak nem jeles tettei, a' Kereszténység között is köz becsületű embersége, mindenkor igazat tartott nemes érzése, és korát 's álladalma' körülményeit meghaladott lelki fönsége által szerzett örökös hírnevével — a' sírba borúlt.

Halála új reményt éleszte nyúgatszerte, a' Szent földnek, — hol egy évezrednek előtte, a' Megváltó emberfi alakban e' világra szállott, nagy állítmánya' eszközlésében: az Isten országa' itt alatti alapíttásában, forgódott, 's végre az emberi nemzetnek bűnsúlya' váltságául, a' menybéli örök igazságnak, kínszenvedett 's a' keresztfára feszített porföldi hüvelyével adózott vala, — szentetlen bitanglóitól majdmajd kisebb ügygyel, és hamar időn lehetendő elvívására.

III-dik *Czelesztín* Pápa, ki noha 80-ad évén túl haladott vala már, semmit lángoló áhítatiban nem visele inkább, hanem hogy Pápaságának végső esztendei Jérúsalem' megvétele által jelesednének; szerin-szerte bocsájtá tengerinneti hívei között, a' Szent Kereszt'

ezen rettenetes ellenesének kimúlta' híresztelését, rá-parancsolván az Egyház' püspökire, hogy megyéjök' népeit a' templomok' karékaiból új szarándoklásra buzdíttanák.

És nem is maradának foganat nélkül a' Pápa' 's Püspökök' fölszóllításai; termő földbe esett az elvetett mag azon időben, mikoron úgy is már divatos lett, és a' buzgó keresztény hősök' áhítatos lelkein erőt vön vala az ábrándozólag istenes hévvágy, a' Szent-földnek pogányok' fertőztető birtokából, vitéz fegyverök által, eszközlendő megváltására.

Elkapatva Századjának uralkodó szellemétől, III-dik *Béla* Magyar Király is föltűzé vállára [1]) a' keresztet a' szarándokság' balyitáját, ajánlatot vallván ezzel, a' szent földön harczolni Isten' országáért. Feles Magyar Urak, Királyok' példája után indúlván, közösi levének Béla' szentes buzgalmának 's áhítatos fogadalmának; nevezetesen *Jób*, Esztergami Érsek, *Mogh Miklós*, a' Nádor 's egyszer'smind Bácsi Ispány, [2]) *Domonkos* Bán, másként *Bors* [3])

1) Cum igitur affixeris tuis humeris Signum crucis. *L. Fejér. Cod. Dipl. Hung. Tom. III. vol. I. p.* 189.

2) Fejér II. 290.

3) Fejér II. 229.

és több Jobbágyok 1) Ispányok, és ország' nagyai, kik közűl utólabb III-dik Incze Pápa 1198-ban, Imre Király' kértére, nevezetesen Jóbbal az Érsekkel, és Moghval a' Nádorral egyetemben, mindöszve húszat 2) fogadások alúl fölóldozott. 3)

1196-ban Béla épen hatalmas készületekkel vala foglalatos ezarányú menetelére, mikoron szándéka' kivitelét, Szent György hava' 23-dikán, országlása' 24-dik, élete' 46-dik évében, történt halála, félbe-szakasztá. Vég-óráira jutván, 's kifogyván már életének további megtarthatása' minden reményéből, másod fiára Andrásra bízá önmaga által már teljesíthetlen fogadalmának bétőltését, átkával fenyegetvén őt, ha véghagyásának engedelmeskedni vonakodna. Endre, haldokló nemzője' utólsó örömére, keresztet őlte magára, átvállalván ezzel tűnődő Apjának szíve' terhét, 's fogadalmát.

De a' német birodalomban is sikeresek levének a' Pápa' serkentései elannyira, hogy VI-dik *Henrik* Római Császár, András' napjára

1) *Barones Regni.* V. Bullam auream. Art. 30. — *Ispány.* Supremus Comes. —

2) „Usque ad viginti.“

3) Fejér II. 311. 312.

1195-dik esztendőben, *Vormsz* városába birodalmi köz-gyűlést egybe idézvén, a' székes templom' karékába maga lépett-föl, és onnat az időben nagyra magasztalt ékes beszédű 's hathatós szónokolásával, az egybegyűlt fő-urakat a' szándékba vett szent harczra gyúllasztani szepelkedett; [1]) leszállván pedig a' szónokszékről, hogy beszédjét saját példájával erősítse, udvara' nagyai kőzepette, maga tűzteföl palástjára a' Sz. Kereszt jelét. Számos fejedelmek utánozták ezen lelkes cselekvényét, és osztán őtet választották tábor-főnek. Három csapatra oszolának a' Császár' népes kereszthadai. Egyikkével maga indula Olasz-országba; másikát a' Szász- és Brabanti- Herczegek a' Balt-tenger' réveiben szerzék hajókra; harmadika, a' Mogunczíai Érsek' és Limburgi Gróf Valvred' vezérlésök alatt, Magyar-országon mene keresztűl, Konstantinápolynak tartván; ehez álla, díszes Magyar késéretével egyetemben, Béla' özvegye, *Margit* Királyné, Filep Ágoston, Francz-Király' húga, ki férje' halála után fogadást tön, hogy életét onnattova egyedűl csak az Úr Jézusnak szentelvén, hátra lévő

1) V. Michaud's Geſchichte der Kreuzzüge, überſetzt von Ungewitter und Förster Leipzig 1831. III. Theil S. 208. 211. 216.

napjait a' szent földön végezendi; bé is tölt fogadalma, mert *Ptolemaisz* városába érkezvén, legott ágynak esett, honnan jámbor lelke, szarándokságának ötöd havában, Teremtőjéhez viszsza-térüle.

Bélának e' világtól kora válta után, a' még csak 20 esztendős Endre, a' helyett hogy Atyja' hagyomásának, és maga fogadalmának bétöltésére készült volna, míg a' kincs, mely az Elhúnyttól erre szánt vala, tartott, egy korácsu feleivel szűntelen vigalmak, 's szakadatlan lakmározások közt fönnyen költve, és ifjonti kénye' féketlen űzésében szilajúl tobzódva 's tivornyázva, az örömnek pazar teljében élte világa' tavaszát; fogyatékára apadván pedig az atyai hagyomány, bátyjától *Imre* Királytól Horváth, és Dalmát Országoknak, Herczegi czímmel és független hatalommal nékie átengedendő birtokát kérte, azt vítatván, hogy a' mely igazattal Imre mint Királyfi minapában birta vala azonokat, ugyan azzal akarná bírni ő is. Megtagadtatván bátyjától e'béli követelése, tetteté magát, mintha ezen kivánatján hamar ismét föladott volna; 1) és sürgölődve készülni mutatkozott keresztességére; de szaporán egybe-

1) Fejér II. 314.

gyüjtvén, ennek örvével, a' Magyar Kereszteseket, és ezeken kül, friss lakomák, gajdoló örömüdlések, és az emberi kedvteljnek minden kellevényei között lobogó gyöny-életéhez gedélt számos barátjait, 's feleit, ugyan azon hadat, melyet a' keresztnek ellenségire kellett vólna indíttania, megfelejtkezvén ezen közben fogadalmáról, bátyja 's Királya ellen fordítá, a' követelt tartományokat erőhatalommal magának elfoglalván. — A' Pápa' közbevetésére került a' dolog. — Czelesztín békét parancsola. — De mind a' mellett, a' már birtokra verődött Endre Herczeg megtartotta az elfoglalt tartományokat.

Meghalálozván kevéssel ezután *Czelesztín* Pápa, *Lotár* Szegni Gróf, III-dik *Incze* neve alatt, emelődött Szent Péter' székébe, Boldog Aszszony' hava' 8-dikán 1198-dik esztendőben.

Ezen Egyházfő még azon évben kétszer inté-meg Endre Királyfit, hogy Atyja' fogadásának teljesítését a' Sz. Kereszt fölmagasztaltatása' ünnepeig eszközölné, különben az egyházi átok alá fogna esni, és ez által mind atyjai örökjéből, mind Magyar-ország' Koronájára tartott igazatjából kihűlni; 1) harmad út-

1) Fejér II. 311 313.

tal, ugyan azon évben, ismét szorgatá a' békéllésre bátyjával, megírván néki azt is, hogy egy hunyával az Esztergami, és Kalocsai Érsekeknek is meghagyta légyen: mondanák-ki reá a' Sz. Egyház' átkát, űznék-ki a' hívek' számából, és vetnék Isteni szolgálat' tilalma alá földét, ha nem engedelmeskedne, és Királya ellen zendűlni merészlene.

Meglőn tehát a' békéllés 1200-ban, Pünkösd' hava 28-dikán, *Konrád* Mogunczíai Érsek' közbejártával, az Eggyek Imre 's Endre között, melybe *Lipolt* Bécs-országi Fejedelem is, ki eddig András Imre ellen segíttette volt, bele szövődött. [1]) Az úttal rá-vette Konrád mindhármokat a' szentes ajánlatra, hogy, mint gyüjtendő keresztes hadaiknak személyes vezérei, a' Sz. föld' segedelmére menendenek. [2]) Ezen fogadása' teljesítésére inté a' Pápa Imrét 1202-ben, November havában. [3]) 1203-ban, Februárius' 25-dike alatt pedig, meghagyá Magyar-ország' Papjainak, hogy a' Király' elmenetelének esetére, László fiának esküdjenek hívséget.

De nyomos ügyek' keletkezése félben ma-

1) L. Virág Benedek Magyar Századjait. 315. l.
2) Fesslers Geſchichte der Ungern. II. 159.
3) Fejér. C. D. II. 393.

rasztá Imrének szándékba vett keresztességét. Egyéb bajai között, megújula ismét a' virrongás mindúntalan egyenetlenkedő, és a' zavarban horgászni kivánesi gaz fondorlók által ellene bújtogatott öcsével. *Gergely* Egyháznagy, a' Pápa' küldöttje járá-meg közöttök a' békét, ő alktatá egybe a' versenkedőket, és az Egyházfő megtökéllé ezen békéllést 1203-dik Esztendőben; Imre Királyt pedig ez ízben egyszer-'smind inté, hogy Endre Királyfit szarándokságára pénzzel segíttené. [1]) Nem sokkal ezután Andrásnak írt ismét a' Pápa egy levelet, melyel elmenetele' esetére őt 's birtokit a' Sz. Szék' kiváltképi oltalmába fogadta. [2]) Imre ugyan a' Pápa' intését, hogy Andrásnak pénzt adna, teljesítteni nem látta tanácsosnak; képes lőn mind a' mellett Endre Herczeg egy tetemes sereget gyűjthetni, melyel hitvesének mérsékletlen fölyebbezése által maszlagosítva, a' királyi széket magának hucsorni indula. Ekkor Imre Király kisded hadával, a' Dráva' partjaihoz sietvén, királyi méltósága' teljes férfi erejű érzetében, egy merényt vitt végbe, melyet a' maga álladalmát tökélletesen kiismértt felleng-ész', és tetteiben gondolatival a' legbiz-

1) Fejér II. 412. et 413.
2) Fejér II. 415.

tosabb egyezetre verődött helyes eszmélleť legfényesebb diadalmának a' mindenkor habzó elmélletlenségen, méltán lehet dicsőítni, és melynek mássa nincs a' történetekben; mert ellátván öcse' sokszorta erősebb hadán győzhetése' lehetlenségét, és Magyaroknak Magyarok által ontandó vérétől irtózván, hirtelen föltalálta magát Imre Király, leőltötte magáról vértezetét, koronáját föltevé fejére, és Sz. István buzogányát jobbjába fogván, egyes egy maga mene Endre' táborába, igazatja' fönérzésében körűltekintvén, 's igyen szólván: „Magyarokat látok, ti fölkent Királyatokat látjátok bennem! akarom tapasztalni, ki fogja vajjon közűlletek merészleni fegyverét fogni a' Felségre?“ — Fagy vette minden eröket a' zendűlteknek ezen jelenetre; — eldobbanva a' Király' sejdíthetlen reájok jöttén, vétségöknek érzetével azonhelyt meghatott szívökben, — önkéntlen megnyiták előtte soraikat, elálmúlva félre-toppanván; így jőn illetetlen a' Király András' sátorába; ott kezén fogván az elhűltet, kivitte abbúl foglyáúl, elréműlt 's megájúlt seregein keresztűl, ön táborába által. — Vége szakadt ezzel a' lázzadásnak. — Hódolván Királyok' rajtok erőt vett fönségének a' pártütők, letették lábaihoz fegyveröket, kegye-

lemért esedezvén, melyet meg is nyertek. Magát Endrét *Kene* 1) várába nem tova Varasdtól záratá Imre, feleségét pedig a' gőgös, 's fönnyenkedésében nyughatni türetlen Gertrúdot, Bertóld Méráni Herczeg' leányát, majd nem minden addiglani galibák' lázzát, honjába téríté. Ezen fogságából nem szabadúla-ki előbb András, hanem mikor Imre Király, halálos ágyán sínlődvén, maga elébe jöveté, 's ottogyan vele megbéküle.

Bátyjának, és ennek már koronázott 2) fia' III-dik Lászlónak elhúnytok után, *Endre*' főhatalom utánni vágya teljére jutott. Királyá lőn, és annak koronáztatott Pünkösd' hava 29-dikén, 1205-dik esztendőben.

Fejedelmi tiszténck nyomos ügyei-bajai, alkalmasint váltig elfoglalták légyen gondjait uralkodása' zsengéjében, mivelhogy ez időtől fogva, egész 1212-dikig, a' történetek' jegyzeti egkisebb nyomát sem adják Endre Király' emlékezetének régen tett fogadalmára. Ez évben költ Incze Pápanak levele, Bőjt elő-hava 2-dikáról, melyben András' kértére, útjának még három esztendőre halaszthatását megengedé, a' végre, hogy az alatt oly hatalmas

1) Hodie Kneginecz. Fejér III. vol. I. p. 87.
2) 1204-ben, Augusztus' 26-dikán.

Király' méltóságához illő fényel készülhessen hozzá. [1])

1213-ban újolag fölébrüle Incze Pápának sóvár-áhítású vágya, a' szent földnek viszszakeríttésére, és hogy lelkének ezen legforróbb esengése' teljét eszközölné, közönséges egyház-gyűlést hirdetett, November' 1-ső napjára 1215-dik esztendőben, mely a' IV-dik Lateráni fő-zsinat' czímje alatt ismeretes.

De ezt még nem elégelvén, a' Jerúzsalemi, Alexandriai és Antiókiai Patriárkákhoz; Szíria' 's Örmény-ország' minden keresztény fejedelmihez; valamint szinte Európa' minden hatalmasihoz is részint követeket, részint leveleket bocsájtott, intvén 's kontatván őket ezek által, hogy mindent elkövessenek, mit e' szent végre segedelmül szolgálhatni láttandanának.

Ezen fölül serénykedése' lobbantában még arra is ereszkedett, hogy *Malek Adelnek* [2]) Szaladin' öcsének, — kit Babilónia' és Dömöczk' Sóltánjának czímezett, — 1213-ban Április

1) Fejér T. III. vol. I. p. 128.

2) *Szeffedinnak*, *Szaffadinnak* is hívják a' történetek' Jegyzői, és Endre Király *Amalec-nek*. V. Fejér T. III. v. I. p. 240. nemzetségi neve pedig vala: *Al-malek-Aladel Scifeddin Abu Bekr Mohamed*. L. Michaud: III. 201. et IV. 198.

19-dik napján írna, 1) kérvén őt, hogy Jerúzsalem' konok megtartása által, több vérontást ne okozna, adná-ki inkább a' Kereszténységnek szép szerrel, minthogy birtokából, a' hiú dicsőségen kívül úgy is több baja, mint haszna sarjadozna.

1214-ben jelentette Endre Király a' Pápának, hogy szorgalmatos készületében a' Sz. földre sürögne immár, és ugyan azért országa' gondviselését, melynek Nagyai viszsza-vonásra hajlandók, valamint szinte magzatinak gyámlását is, kiknek gyenge korok ószszót kívánna, odaléte' idejére János Esztergami Érsekre, nehány másokkal egyetemben bízni szándékozná, kérvén a' Pápát, hogy mind ezt, mind a' Pécsi és Győri Püspököket, úgy nem különben Tamást is, a' Székes-Fejérvári Prépostot és Cancelláriussát, kiket mint fogadalma' közösseit, 's szinte keresztjeleseket, kalandos-társainak választott, tenné mentségeseké papi tartozásoktól, az egyház-gyűlésre személyesen megjelenni. 2)

1216-ban Endre Király másod házasságá-

1) Ezen Levél meg van Michaudnál, III-dik Kötet 340 lapon.

2) V. Fejér III. v. I. p. 164.

ra lépett *Jolantával*, Courtenai Péter Antisziodóri Grófnak leányával.

Ugyan ezen évnek Július' hava' 16-dikán halálozott-meg Incze Pápa Perugiában; utódja az egyházi főségben lön, *Szavelli Czenzius* Szent Luczai Egyháznagy, III-dik *Honórius* neve alatt. 1)

Megelőzte őtet ez élet elve keltében, *Henrik* a' második latán Császár Konstantinápolyban, Szent-Iván hava' 11-dikén, hirtelen halállal, és vérgyökér nélkül, múlván-ki e' világból.

Utódja' választásában, a' Császárság' Nagyai Andrásra, és ipjára Courtenai Péterre felekezének, mindkettőjökhöz követséget küldvén, és őket a' megürült Császári székre meghíván. Ezen hívatását tudtára adá az új Egyházfőnek Endre, kérvén őt, mivelhogy ezen mind személyére, mind a' Szent-földre nézve nyomos eset miatt, az egyház-gyülésén regzett indulás' napját meg kellene előznie, és a' szárazon erednie útjának, intené-meg a' többi keresztet vállaltt Fejedelmeket is, hogy azon arányú menetelökben csatolnák dandáraikat seregéhez, 's egyesülnének vele foga-

1) Virág: 369. Michaud IV. 209. 210.

dott szarándok-járások' megtételében; egyszer'smind értesíté őt országa 's fiai iránt tett végzése' tartalmáról, [1]) melynek erejével Magyar-országot első szülöttének Bélának, Gácsországot pedig másod fiának Kálmánnak hagyá, mindegyiköknek, vagy mindkettejöknek is, ha magvok' szakadtával találnának elhalálozni, harmadik fiát Endrét rendelvén örökösökül; nem különben esedeze a' Szent Atyának, hogy távólléte' idejére fogadná országát 's gyermekeit apostoli óltalmába, az ország' keresztesei közül pedig nehányt, kikre fiai' ószszását, és a' haza' kórmányát bízandaná, a' vállalt ajánlat alúl óldaná-föl. Endre' ezen kérésire felelt Honórius 1217-dik évi Januárius' 30-dik és Februárius' 11-dik napjain költ két rendbéli válasz-leveleivel. Az elsőben örvendezését jelentvén várandó fölmagasztaltatásán, és tudtára adván minden keresztjelesUrakhoz bocsájtott aziráutos útasíttásait, hogy a'

1) Mert szokásban vala az idétt a' keresztesek-nél, hogy a' kik a' Szent földre menének vitézkedni, nagy veszedelmeknek szánván magokat, melyekből szerencsés haza-tértök kétes fogna lenni, elindulások előtt, haldoklók gyanánt, itthoni ügyeikről eleve végső rendelést tennének. V. Michaud III. 87. Virág 369.

kik közűlök szárazon menendenek, Húsvétkor indulnának-el, 's útjokban vele egyesűlnének, egy hunyával szorgatá: lenne azon maga is, hogy továbbra ne vontatódjon a' Szent föld' segítése, melynek eszközlése sok gondjába 's munkájába kerűlt elődjének, meg nem eshetvén hátráltatása az Isten' bántalma, és a' Szent Szék' sérelme, magának pedig a' Királynak mindéltigleni pironsága nélkül; a' mit ugyan ő veszteg elnézni nem foghatna. Egyebekről, miket kívánt a' Király, — úgy fejezte-bé levelét a' Pápa, — követje, az Osztiai Püspök, meggyőződvén majd elsőbb' igazságos vóltokról, és megelmélvén minden körűlállásokat, maga nevében fogna olyan rendelést tenni, milyent az Apostoli Szék' díszszére, és a' Király' üdvességére szolgálni láttandana. Utóbbijával bizonyosíttá a' Királyt, távóllétének idejére a' Szent Szék' óltalmáról, mind maga személyére, mind fiaira, országára, 's egyéb javaira nézve; egyszer'smind jóvá hagyá vég rendelését.

Februárius' 25-dike alatt pedig, ugyan azon esztendőben írt a' Kalocsai Érseknek, és a' Veszprémi Püspöknek, meghagyván nékiek, hogy a' Magyar keresztes Urak közűl, őtet vagy hatot, kiket a' Felség kívánna, — csak

maga a' Király töltse-bé fogadalmát, — az Apostoli Szék' hatalmával, tegyenek mentségeseké önként ajánlott szarándok-járások' tartozásától, azon kötés alatt mindazát, hogy a' költséget, melyet ezen fogadalmok' teljesítésében fogtanak volna tenni, a' Szent föld' segedelmére küldenék-meg. [1])

Bár mi fönnyen-hangzó vala ezen levelek' nyelvezete, nem ejthete sért Andráson, kiben a' Királyi méltóság', férfi erő', 's fejedelmi hatalom' érzete szüntelen zavarok', szorúltságok', és tehetlenségek' súlyai alatt már váltig eltoppadott; és nem hogy fölverhette volna lelke' zsibbadalmából, sőt inkább merőtlen félszerűségén erőt vön elannyira, hogy alázatos hunyászkodásának illőnél alább ereszkedésében, még teste' sanyargatására is vetemedne, szentes fogadásból kenyéren 's vizen bőjtölvén minden Pénteken; mely fogadalmától ugyan az apostoli Szék' követje, a' Pápa' parancsolatjára fölszabadítá, a' bőjtölés helyett irgalmas adakozásra szorítván. Ím ezen indból eredett Andrásnak bőkezű adomossága, a' Bécsi erdőben fekvő *Szent Kereszti* Szesztra-barátok' Apátsága' szám-

1) V. Fejér T. III. v. I. 187—100.

ára, melynek 1217-ben a' Fertő' tava mellett, Sopron Vármegyében helyzett nagy terjedetű *Legingthov'* (Legentő) földjét, hol az előtt Bessnyők laktanak, bűnei' váltságául, örökre oda-adá. 1)

Ilyetén elméjű Fejedelmen, hamar kifogott az akkoriban mindig csak ön maga hatalma' űzését fő gondjában tartott Egyházfőség. Míg Endre öntökélletre mindenkor késztelen habozásában a' követeket, kik őtet a' Iatán Császárság' koronájával megimádták, idétlen talámozásival függőben hagyá, és előbb még felvállalhatására a' Pápa' engedelmét megkérni szükségesnek látá, az alatt a' virgonczabb eszű Courtenai Péter, az ő ipája, nem kérvén tanácsot senkitől, üstöllést eladá minden birtokait, 5000 katonát fogada, 's ezeknek előttök, minden háza-népestől, sietve sietett Rómába, únatlan nyűgölődvén a' Pápán istenkedő sopánkodásival eladdig, míglen őtet 's feleségét *Jolantát*, — Április 9-dikén, Román kívül, Sz. Lőrincz templomában, — meg nem koronázta volna 2)

Elesvén ilyeténképen a' Konstantinápolyi

1) V. Fejér T. III. vol. I. p. 207. et vol. II. p. 459. 483.

2) Idem T. III. v. I. p. 194.

Császárságtól Endre Király, e'béli veszteségét is, valamint egyéb kisebségeit, semmibe tudá; csak abba változtatá útja' intéztét, hogy a' száraz helyett, tengeren rendelkezett általkelni.

Péter azonban nem boldogúla mohón esdett Császári czímje' nyertével; Császársága' földét ugyan meg nem pillanthatá soha; mert Görög-országba jöttében, *János* Egyháznagygyal a' Pápa' követjével egyemben, *Komnenusz Tivadar* Orbonás-Ország' fejedelme által fogságba ejtődvén, és vejétől, — jóllehet balságos ügyét a' Pápa szorgosan, 's kérten kérve Endrének szívére kötni gyorsalkodott, [1]) — magára 's szigorú sorsára hagyódván, tömlöczben sínlé korona vágyát, és ugyan ott végezte maradék napjait.

Indúlni készülvén mármár Endre Király, fogytára szállottnak látta pénzességét, és mind eddig csak a' szertelen pazarlásnak szabados kéjeiben lelhetvén vígadását, gazdasága' dolgában pedig csak a' jelennek élvén, 's gondjait a' piliantaton túl, csak kéntelen terjesztvén, rekedteknek találta országában a' jövedelmek' ereit. Ilyetén szorúltságában, szám-

1) Fejér III. v. 1. p. 203.

os fölkéregetésein fölül, sem maga, sem mások sajátját, és igazatjait becsülni nem tudó ledérségével, idegen vagyonhoz és az Egyház' kincseihez is nyúlni nem átallott.

Constantia Imre Király' özvegye, ez országból kéntelen távozta előtt, pénzeit 's kösöntyűjét 30,000 gira' értékéig, *Szent Iván'* Szerzetes Vitézinek, Esztergami házoknál letette vala. Ezt András erőhatalommal elkobzatá. [1]) Szinte azon hatalmaskodással elszedett a' Veszprémi Székes templomból sok drágaságot, 's egyebek között egy nagy értékű koronát, mely Gizela Királynétól Szent István' hitvesétől maradott, 's melynek csak az aranya 12 girát nyomot, gyémántjait 's gyöngyeit pedig a' tengeren túl, 140 ezüst girán adta-el. [2]) A' Tihanyi Apátságból is elvitt egy arany serleget, melly drága

1) Constantia 1220-ban, már mint II-dik Fridrik Római Császár' hitvese, ez iránt a' Pápa előtt panaszt tön; de a' kárnak megtérítését sohasem nyerheté-meg, mivelhogy patvarkodó kifogásokkal eladdig vontatódott pere, míg 1222-ben Június' 23-kán történt halála félbe-szakasztá. L. Fejér. III. v. I. p. 297. — Fessler: II. 445.

2) Fejér T. III. v. I. p. 191.

kövekkel volt boglározva, melyért ugyan a' monostornak utóbb 1000 Zuán Sót, — százát egy egy ezüst girába számítván, — forbátolt. [1])

Képviselőinek, távólléte' idejére, nevezte Magyar-országban: *Jánost*, az Esztergami Érseket; Horváth 's Dalmát Országokban pedig: *Pontius Andrást de Cruce*, ki ezen czímmel élt: „Mi Szerzetes Pontius de Cruce, alázatos Mestere a' Templom' Vitézinek (Templárosoknak) Magyar 's Tót Országokban, és Királyi Helytartó Horváth 's Dalmát Országokban." [2])

Előre küldötte Dalmát-ország felé minden úti készületét, nem különben fegyvert 's eleséget, sok szekereken és szekszenás barmokon, melyek Spalát városa' környékét ellepték.

A' Királyt Magyarjaival, megelőzték nagy számú keresztes Szászok Erdélyből, kik mivel a' házakba mindnyájan bé-nem-férhetének, a' mezőn sátorozának.

Maga Endre Király, tíz-ezeres lovag-seregével [3]) Kis-Aszszony' hava 23-dikán ért

1) Fejér T. III. v. II. p. 352.
2) Fejér T. III. v. 1. p. 206.
3) L. Virág. 372. 373.

bé Spalátba. Zágrábon keresztűl menvén, meglátogatá az ottani monostort, melyet Szent László Király építtetett. Ez alkalmatossággal esedezének nékie a' Püspök, és a' Káptalan, erősíttené-meg azon adomány és szabad-leveleket, melyeket Sz. László és Imre Királyoktól nyertenek; a' mit Endre meg is tett, 's még egyéb nagy kegyelmekkel is illette. [1])

Késérőji a' Királynak az Urak' rendéből, — kikről ok-levelekben, 's egyéb iratokban említés tétetik, — valának: *Otto*, Méráni Herczeg; *Ekbert*, Bambergi Püspök; [2]) *Péter*, Győri (valóságos) *Tamás*, Egri (választott) Püspökök; *Ugrin*-(v. Ugolin v. Huguerin)-Mester, Királyi Udvari Cancellárius; [3]) *Diénes*, Újvári Gróf, és Tárnok-Mester; a' Sopronyi Ispány *Miklós*, Borcz' fia; a' Posonyi Ispány *Smaragd*; [4]) *Moys*, Gyulának a' Nádornak öcse; *Rátholt* és *Sebecz* Grófok, Tamás' fiai; *Dömötör*, Aba nemzetségéből, Kir. Fő-Asztalnok-Mester; [5]) *László*, K. Fő-

1) Fejér T. III. v. I. p. 210.
2) Fessler II. 428.
3) Fejér T. III. v. I. p. 211. 227. 236.
4) Fejér T. III. v. I. p. 331.
5) Idem T. III. v. I. p. 245. 301. et T. IV, vol. I. p. 417.

Lovász-Mester; [1]) *Baboneg* és *István*, Vodichai Grófok, néhai István' Gorichai Gróf' fiai, az Urzíniak' hajdan Római Senátorok' nemzetségéből, közeleikkel, és 250 magok' költségen egészen fölkészült, 's díszesen fegyverkezett lovagokkal; [2]) *Belud* és *Oslw*, Oslw Grófnak fiai; [3]) *Belsei*, a' Jaku nemzetségi Nemeseknek rokonja; [4]) két misemondó Szesztrabarát, és egy conversus. [5]) Útközben egyesülének vele: *Lipolt a' Dicső*, Bécs-országi Fejedelem dandárival; kivel valának *Leuthold*, Pleigeni Gróf; *Bogeni Berthold; Chunringi Hadmár;* a' Mölki Sz. Benedek Szerzetesinek Apátja: *Hadmár; Stubenbergi Ulrik*, Stajorországból; és *Auerspergi Engelbert*, Karnyol országból. [6])

Midőn Spalát városához közelítének, elejökbe menének a' várasiak, és minden odagyűlt idegenek; a' Püspökök a' Papsággal fényes öltözetben, keresztekkel 's temjénezőkkel, zsoltárok' éneklése között; a' Király pe-

1) Fejér T. III. v. I. p. 236.
2) Idem T. III. v. I. p. 244. 245.
3) Idem T. III. v. I. p. 301. et vol. II. p. 145.
4) Idem T. III. v. I. p. 330.
5) Virág p. 375.
6) Fessler II. 428.

dig a' tisztes menetel' láttára leszálla lováról, és körül vétetve fő-társaitól, 's két részről Püspököktől, Sz. Domnyos [1]) templomába béköszöntött, onnét mise után, mely alatt oltári-adományt nyújtott, szállására (az éjszaki kapu előtt a' *Mata* nemzetség' házánál) [2]) vezetődött. Az nap, minden a' mi kellett, a' város részéről bőven szolgáltatott nékie, 's embereinek. Méltóképen érdemezvén ezen jeles tisztesség-tételt a' Király, nagy kegyességgel vala a' városiakhoz, ösztönözvén őket, hogy *kérnének tőle*, a' *mit* a' város' *javára szolgálhatni* gondolnának. De ők eléglették a' Király' bőcsedelmes megelégedésének nyilványos vallomását.

Míg a' szállító hajók, gímesek, és gályák, melyeket Velencze, Ankóna, Jádra 's az Ádriai tengernek egyéb fokhelyeiről bérlelt, fölkészülének 's rakodának, Spalátban múlattak a' Fejedelmek. Ez ízben Endre Király az ottani Kanonokoknak, kik iránta nagy tisztesség-adással viseltetének, és a' Papságtól segedelmet is gyűjtének útjára, [3])

1) *S. Domnius*, discipulus Apostoli Petri, fundator Ecclesiae Zagrabiensis, V. Fessler II. 260. et 429.
2) G. Mailaths Geſchichte I. Th. 145. S.
3) Idem, ibidem.

viszonti kegyessége' bizonyságául egy darab földet ajándékozott. [1])

Rakvák lévén a' hajók eleséggel, barmokkal, hadi szerekkel 's vitézekkel, a' Király minden úri társaival 1217-ben Sz. Mihály' hava elején, indula-ki Spalát' révéből, [2]) *Cziprus* szigetének tartván, hová 16 napi szerencsés hajózás után érkezének. Ott várták őket a' Pápa' rendeléséből: *Brienni János*, Jerúzsalem' Királya, *Lüzinyáni Húgo*, Cziprus Szigetének Királya, és *Rúdolf*, a' Jerúzsalemi Pátriárka.

Hoszszas tanakodások után, egybe-érték magokat a' háború' terve iránt, mely abban állott: hogy onnét ugyan *Ptolemaiszba* mennének, de ottan a' többi keresztesekkel egyesülvén, az egész keresztes haddal a' Nilus' partjain Egiptomban fekvő *Damiáta*' városát szállanák-meg, és ennek megvétele által készíttenének bátorságosabb útat a' Jerúzsalemi Szent földre. [3]) Mire Királyok, Urak 's Vitézek *Limiszsza*' révében, ismét hajóikra szállottak, és kedvező szelekkel Ákkonba vitorláztak.

---

1) Fejér T. III. vol. I. p. 226. 227.
2) Virág 376.
3) Fejér T. III. v. I. p. 231.

Ezen város [1]) egy téres orgoványnak alkonyi szélén fekszik Szíriában; a' közép-tenger' hullámjai mosdosák túlszeri falait. Réve hajók' fogadására 's bátorságára igen alkalmatos vala, kőből rakott gereb rekeszté-bé délszakról, 's egy erősség védé, mely egy magányosan a' habok közepette álló kőszálon épűlt. Keletszaki róna vidékét, éjszak felől *Száron'* ormai, [2]) kelet felől a' *Galileai* bérczek, és dél-felől a' *Karmel'* hegye, mely egész a' tengerbe béhat, környözik. A' város felé a' síkot két domb-ágozat hasítja; a' *Túron*, vagy is: az Imádkozónak hegye, és a' *Mahameria*, vagy is: a' Próféta' hegye. Több csermelyek és erősebb folyányok ereszkednek-alá a' lökre, részint a' Száronról, részint a' Galiléai hegyekről, melyek nem tova Akrától a' tengerbe rúgnak-be. Termékenyek egyszer'smind és kiesek valának az idétt Ptolemaisz' lapáczai. Hasáb-földek között helyzett Ázsiának ragyogó színű, és fűszeres virágival hímes rétek, kisded ligetek, és górékkal ékes zőld sövényű kertek lepték-el a' város' mellékét. A' távolyban egyes falúk emelkedének a' hegyek'

1) Masként: *Akka*, *Akra*, *Ptolemaisz*, most: *St. Jean d'Acre.*

2) Latánúl: *Scala Tyrorum.*

lejtőin, és a' környös dombokat különbnél különb nyaralók kellemesíték. Részint bibliai jegyzetek, részint világi hagyományok nevezetesíték a' tájnak némely helyeit. Egy jókora halom *Memnon'* sírját jelelé, és a' Karmel' hegyében *Illyés* Prófétának és *Pythágorásznak* hajdani lakjai mutogatattak. Huszonhat esztendőkkel ezelőtt Rikárd ángoly- és Filep Ágoston francz Királyok vítták-meg ezen nyomos fok-helyet. [1]) Azóta *Szent-Iván' keresztesei* [2]) állandó fő-telepőkűl választák. Nagy-Mesterök, Endrének idétte, vala: *Montaigu-i Gvarin.*

A' Ptolemaiszi keresztesek nyúgat' földéről érkezett sorsosok' láttára, köz örömnek eredvén, salapolva fogadák a' jövevény keresztes hadakat. Minden templomokban lángoló köszönet tétetődött az egek' Urának a' nagy

---

1) 1191. Július' 12-dikén.

2) Vagy: *A' Jerúzsalemi kórháznak szerzetes Vitézei.* Fratres Collegii Domus hospitalis Sancti Joannis Baptistae de Jerusalem. V. *Fejér T. III. vol. I. p.* 237. Die Hospital-Ritter, oder Johanniter. — *Joannes Baptista*, magyarúl: *Szent Iván.* V. Kresznerics pag. 266., honnan most is: *Szent Iván' hava*, vagy is: *Június*, melynek 24-dikén esik név-napja.

segítségért, melyet küldött vala nékiek. *Ibn Alatir* egy azon kori árab Író, azt jegyzi, hogy Szaladin idejétől fogva nem birtak légyen a' keresztények oly hatalmas haddal Szíriában, mint ezen a' Hedzsira' 614-dik esztendejében. 1)

De megcsökkent örömök, kevéssel utóbb tapasztalván ily nagy számú seregek' táplálásának erős nehézségét.

Ugyan azon esztendő meddő vala Szíriának egyébkor legtermőbb tájain. A' hajók melyek nyúgatról érkezének, a' fejedelmek' 's harczosok' motyójin 's peszmegein kívül, jobbára csak hadi-szereket, vívó-gépelyeket, és tábori-bútorokat hozának, eleséget csak annyit, mennyivel útközben béérheték. Hamar időn érzékeny lön az éhség, mely féketlen szilajkodásra 's kalózolásra vetemíttette a' zsoldosokat. A' Bajorok kivált, legnagyobb szertelenségeket követtek-el, megdúlták a' házakat és fölkóborlották a' kolostorokat. A' hadnagyok a' rendet 's csendet, csak az által szerezheték-viszsza seregökbe, hogy a' Szaraczénok ellen indítták, javasolván, inkább ezeknek földét 's városait pusztíttanák 's zsákmánylanák-föl, mint keresztény-társaik' birtokit.

1) V. Michaud. IV. 221.

Kizon folyánya' partjain, azon síkon, hol Sziszera, Saul, és Józia hullottak-el hajdanában, szálla táborba az egész keresztes-had, melyet a' Jerúzsalemi, Cziprusi, és Magyar Királyok vezérelének.

Hogy a' közvitézeknek arányoktól eltávúlt eszmélletöket, kereszteségök' tárgyára visszatérítse, és lelkeiket istenes buzgóságra gyúllaszsza, a' Szent Város' Pátriárkája *Rúdolf*, *Vitri Jakab*' az Ákkoni Püspök', és az egész Papság' késéretében, a' valóságos Szent Kereszt fájának nagyobb darabját, 1) Szent András' hava 3-dikán a' táborba hozá. A' Királyok és Herczegek mezítláb indulának elébe a' tisztelendő jövetelnek, és térdeikre omolva ápolák a' bűn-váltság' eszközét, 's az üdvnek jelképét. Ezen szívre 's lélekre ható ünnepélyesség lángolásba hozá a' keresztesek' buzgalmát; megszállá lelköket istenes harczvágy, 's neki fűlvén tárgyoknak menten indulának fölkeresni a' Sz. föld' bitanglóit, hogy szembe-szállanának és megvívnának velök Isten' országáért. Szoros renddel kelének által a' Kízon' vizén, és csendesen haladának-elő *Izrael* (vagy Ezdrelon) nagy vőlgyében *Hermon*'

1) Kisebb része a' Tiberiászi ütközetben 1187-dik évben veszett-oda.

és *Gelboe'* hegyei között, a' nélkül hogy ellenségre ötlenének. Estére szomjokat *Iisreel'* kútjából enyhítték, mely körül éjtszakáltak. Más nap' a' Gelboe' magas bérczein általkelvén, Betszaida városának tartottak, hol *Korád*, 1) Dömöczk' tartományának Fejedelme, táborban állott vala, de mire a' keresztesek oda értenek, már hátrább vonúlt. Az *Ajubiták* akkoriban bel-virrongások által erősen meggyengűltenek vala; Égiptom 's egyéb birodalmi, honnan életet takaríttani szoktanak, búzátlanság' 's döghalál' csapásival látogatódván, az éhség' 's nyomorúság' fanyar balságai között inségeskedének; ennélfogva nem lehettek képesek, az Endre' zászlója alatt egyesült kereszthadat, akár megtámadni, akár nékie ellent-állani, a' mint ezt *Karnot Vilmos* a' Templárosok' Nagy-Mestere ugyan azon esztendőben a' Pápának megírta; mire Honórius köz-imádkozásokat rendelt. 2)

Csak maga Korád vala fölkészülve egy hirtelen egybe-csődíttett sereggel, melyel nem gátolhatván a' Keresztények' előre-nyomúlás-

1) Nemzetségi nevével: *Scherf Eddin*, *Malek Moadham Issa*, Malek-Adelnek Szaladin' öcsének második fia. V. Michaud T. IV. p. 222. 223.

2) Fejér T. III. v. I. p. 230—233.

sát, hogy beljebb vonja őket, 's míg segedelme jutna, lankasztó tétovázással fáraszsza 's erőtlenítse, olykor-olykor tetteté magát, mintha helyt állani szándékozna; de aprólék csatázások után hamar ismét hátat ada, mihelyest egész erővel rá-hajtának.

Vérengezők lehetének mindazáltal ezen apró harczok, melyek ugyan semmit sem választának-meg, de még is alkalmatosságúl szolgáltak a' keresztes hősöknek, lángoló harczvágyokat enyhítni, és bátor szívök' hév-pezsgését szertelen merényekkel bizonyítni.

Három ilyen viadalt említ IV-dik Béla Királynak 1246-ban költ adomány levele, [1]) melynek erejével *Aba Sándort*, *Dömötör*-nek Endre Király' tárnokmesterének fiát, *Adorján* és *Csatár*' földeivel Baranya Vármegyében, maga' 's atyja' érdemeinek tekintetében föltisztelé. Az elsőben *Aba Dömötör* a' Király' szeme láttára, neki bőszült oroszlán gyanánt, valamenyieknél előbb, egyes-egy maga rontott-bé a' Mohamedaiak' seregébe, és a' Babilóniai Sóltánnak öcsét, ki azon csapatnak vezére volt, egy kópja-gyakással leöklelte lováról, aztán levágta fejét 's kelevésze' sudar-

1) Fejér T. IV. vol. I. p. 417.

ára fölőltvén, azt Királyának meghozta, parancsolatjára pedig a' többi fejedelmeknek is tisztesen előmutatta; a' másodikban ugyan azon Dömötör saját kezével a' Sóltán' hadából két vitézt nyilazva ejtett-el; a' harmadikban pedig mikor a' fok-őröket megkezdették volna, sokat közűllök levágott, sokat fogva hozott Királya' elébe.

Ilyeténképen haladván a' bátor harczosok, az Istenfia' kereszteltetése által szentelt *Jordán'* folyamához értek, és Korádtól bántatlanok megfördödének benne. A' hirtelen odábbállott ellenség után talált eleség, több napokig engede mulatnok a' *Genezaret'* tavánál. 1) E' közben nékik közűllök jámbor tisztelet', nékik áhítatos látvágy' ösztönéből meglátogaták mind azon helyeket, hol a' Megváltó emberek között járt-kelt vala, az isteneseket szelíd taníttásai által fölvilágosítván, az istenteleneket pedig menyei küldöttségéről csuda-tételi által bizonyossítván. Megnézegeték a' romladékos *Betszaidát* András' és Péter' Apostolok' szülő-helyét, imádkozának a' helyeken, hol Jézus tanítványait egybe-idézte, hol száraz lábbal járdalt a' tavon, hol a' nagy sokaságot meg-

1) Vagy is: *a' Galiléai tengernél.*

vendégelte, és mindnyájan kimondhatatlanúl boldogoknak érezék magokat, midőn *Krisztus' hegye* 1) ormán állottanak, hol az Úr Jézus gyakran magában imádkozott, tanítványainak az üdvezűlés' alkuit kijelenté, és őket istenes életre 's áhítatosságra taníttá.

De csak rövid tartású vala jobbadán a' keresztesek' elméjökben ezen lelki emelkedés' boldogsága; mert alig hagyták-el ezen szent helyeket, azonnal kajtár-hadnak változván, neki estek a' Szaraczénok' védetlen várasi 's faluinak, és bennök szertelen kegyetlenkedést, rablást, 's dúlást követtek-el, az anyáktól gyermekeiket elszedegették, férjöket rabságba hurczolták, kincseiktől megfosztották, és temérdek zsákmányal rakvák Akkonba viszszatértek.

Ott megosztozkodván a' martalékban, lakmározásnak 's borozásnak eredének, és dugtig tőltözvén mértéktelen torkossággal, az istenesebbek' botránkozására, már gajdúlt fővel éktelen tombolások 's újjongatások között, a' városon végig toborzokat jártanak, a' mellett sok dévaj csínra 's fajtalan szilajkodásra kikapván.

---

1) Mons Christi. *Keren el Hutin.*

Ezen már feslettségnek indúlt szabadosság' megzabolázására hadi tanácsot gyűjtének a' fejedelmek, melyben azt végezték, hogy, mivel előbbi egyezésök szerint Damiátát megszállani az évben a' télnek beállta miatt többé nem lehetne, addig is a' Thábor-hegye' várának ostromára indíttasson a' hevertében minden gazságra vetemedő gyülevész.

Kiindulának tehát másod ízben Akkonból, és négy mértföldnyi járás után, *Nazarétbe* értenek. Ott megteköntették a' házat, hol a' Szűz Mária, az örök Igét, csudaképen méhébe fogadta vala, és az Úr Jézus naponként öregbedett idejében, bölcsességében Isten és emberek előtt.

Egy órányira ezen várostól, tompa csürök gyanánt emelkedik a' Galiléai térség' közepéből a' magányos *Thábor*' hegye, hol valaha az Üdvezítő, három leghittebb tanítványai Péter, Jakab, és János előtt, fény-árba merengvén, istenesűlt, és nékiek jövetele' titkát, és küldöttsége' arányát kijelentette. Ezen hegy a' támadat' földén legszebb és legkiesebb. Gurdóit nyárban táméntalan szebbnél szebb termetű 's színű illatos virágok, és a' zőld gyepen lázongó fák és bigék, hímezik. Teteje szinte egy mértföldnyi kerületű síkra lapúl, hon-

nan Jordán' folyamának gyönyörű melléki, a' Tiberiászi tó, a' Szíriai tenger, és jobbadán mind azon helyek, hol az Úr Jézus hajdan csudákat tön, láthatók. *Sz. Ilona* nagy Konstantín' Római Császár' és Konstantinápoly' alkotójának édes anyja, egy templomot építtetett vala rajta; de Malek-Adel ezt Illyés' és Mózses' kolostoraival együtt földig lerontatta, és romjain egy 72 tornyú [1]) várat rakatott, [2]) két ezer legényű őrizetet vetvén belé, melynek fiók csapatjai gyakran egész Ákkonig kicsatáztanak onnan, és köröskörűl által-szágúldották, és kóborlással vesztették a' keresztények' földét. Ezen hegyen immostan (December' 3-dikán 1217) a' keresztes hadak, nem mint néha napján Péter hajlékokat rakni, hanem borostyánt szedni, és harácsot ejteni kíváncsiak lettenek. Első tekintetre azt gondolák, hogy lehetlen fölhágni a' hegyre; de egy pogonya szerecsen, táborokba lopódzván, bizonyíttá nékiek, hogy ez lehetséges, és a' vár sem víhatlan. Béhallották kedves szavait a' fejedelmek, és ízibe eltökéllették ostrom-

1) Virág 378 lapon. — Fessler 70-net mond, Michaud IV. 224. csak tizenhetet. — G. Majláth János I. 148. — 77-tet.

2) 1209-ben L. Michaud III. 336. IV. 188 et 224.

lását. Hasztalan fáradozott *Rajmund*, Tripoliszi Gróf, ki titkos ellenkezéssel vön részt ezen keresztességben, őket szándékokról leverni, és a' vár' víhatlanságát megmutatni. András vívót fuvata, és mentést néki zúdíttá az ostromnak bátor vitézeit, Lipolt Herczeg és a' Templárosok vóltanak vele; első nekirohanások oly sebbel-lobbal esett, hogy az ellenséggel, ki a' várból reájok kirontott, hatalmasan egybe-roppanván, azt tetemes veszteségével a' várba viszsza-dobták. Más óldalt a' Jerúzsalemi Pátriárka *Rudolf*, nem ügyelvén *Rajmund'* ellenző okvetésire, a' Sz. Kereszt-fájával kezében előre nyomúlván, viadalra voná maga után a' keresztesek' seregeit; a' Jerúzsalemi és Cziprusi Királyok nyomton utánna iramodtak dandáraikkal, és e'képen, a' várbeliek' erősen küzdött védésök ellentére is, a' hegy' ormára hatottak. Ott Jerúzsálem' Királya két ellenséges vezért, kik vitézűl harczoltanak ellene, levágott. Izzóbb lön erre a' harcz. Túlszert is emberűl forgódtak légyen a' Magyarok, minthogy *Verbőczi* 1) nyomát adja *Endre'* egyik adomány-levelének, mely a' Thábor' hegyén költ, és idétte meg vólt még Hont Vár-

1) P. II. tit. 14. §pho 13.

megye' levéltárában. Ámde röktön megfordúlt a' koczka, a' hogy a' hadnak sarkában a' Tripoliszi Gróf, és a' vele frígyes urak, az Iványták' Nagy-Mesterökkel, Montaigu-i Gvarinnal, fulánkos szóváltással öszve-koczódván, a' helyett, hogy a' bátor, és már-már a' diadalom' küszöbére jutott Királyokat hathatósan segíttették vólna, a' hegyet sebtest oda hagyák, és a' Pátriárka' átkait semmibe hajtván, egyenest a' táborba viszsza-terelték dandáraikat; mire a' magokra hagyott Királyok, az ellenség' hatalmassága elől hölködni kéntelenek, hátrálásokban a' töröktől nyomon sarkaltatván, derék hőseik közül sokat elvesztettek. Ezen gyalázatos esetet, mely vitézségök' nemes buzdúltában tett minden erőlködésöket egyszerre meghívétotta, és a' belőle eredett kudarcz vallásnak érzékeny sérelmét, fölötte igen szívökre vevék *Endre* Király, és *Lipolt* Herczeg, mert általa ők is erőszakoltatódtak már kivívott nyeredelmöket elszalasztani, és menekedésökről gondoskodni.

Elfásúlván ez által szívében, ilyetén zsinár lelkű társok iránt *András*, eltökéllé magában, hogy mihelyt alkalmatossága kerűlend, az alávaló gyülevésztől, melynek társságában

becsületet vallani képtelen lenne, végképen elváland.

De még többen is hasonlóképen sérlelték a' dolgot. A' Jerúzsalemi Pátriárka a' Sz. Kereszt' fájával, melynek tekintete elégtelen vólna ímmár istenességök' és bátorságok' élesztésére, nem akarván többé érdemetlen gyávákon vezérkedni, jelentette: hogy menten Ákkonba viszsza-tér. A' hadnagyok pedig epés szavakkal lobbantották a' vétkesek' szemökbe ártalmas tettöket, és idétlen viszszálkodásoknak őket mind éltig piríttandó keserűséges okozatit. Hogy ezen már haszontalan zsémbnek véget vessenek, és a' hősök' kedvetlenűlését, és csüggedését eloszlassák, alkalmatosságot nyújtván nékiek, a' csorbát melyet ezen hiba vitéz becsületökön ejtett, új bajnoklatok által kicsíszolni, azt végezték a' hadfők, hogy Phoeniciába bészágúldanának. *Rajmund* leginkább sürgette a' dolgot, annak ürügye alatt, mintha hibáját helyre-hozni igyekezne, valódilag pedig azért, hogy ezen hadbolygás által, ha szerencsésen ütne-ki, maga tartománya a' Szaraczénok' kártékony szomszédságától mentekezzen. *Endre* Király is, költséges terhes és veszedelmes keresztességének mind eddig gyümölcstelen vóltán epekedvén, és még is némi

vitéz-tételek' dicsőségére kíváncsi, hozzájok állott.

Ámde hagygyán minden bajok, melyek őket mind ez ideig érték vala! Hátra volt még a' balság' súlya; mert, ha valaha! ezen könyelmű lézzegésökben meglakoltak ugyan igazán bűneikért, egymásközötti szűntelen viszszáskodásokért, és előre soha meg nem elmélt, sem időhöz, sem helyhöz, sem erejökhöz, és készületökhöz nem szabott, csak gondolomra intézett hadviselésökért, melyet idegen földön, hol járatlanok voltak, ellenség ellen, kinek sem természetét, sem számát, sem állását, sem hadi csínjait előre kitanúlni nem gondoskodtanak, hűbeleképen indíttani merészkedtek.

Általkelvén a' *Leontesz'* [1]) vizén, *Libanon'* völgyébe jutottak; ott már elállva találták a' bércz-öblöket és szorosokat török és áráb csapatok által. Számtalan keresztesek lettenek itt áldozati vezérök' gondatlanságának, részint az ellenségnek reájok nehezedett fegyveri, részint a' kemény hideg által, melyel a' hirtelen egész zordonságával beállott tél, készületlen tetemök' velejét fagylalá.

1) Másként: *Leon*, most: *Awle*. Lásd: J. H. Mölers vergl. Wörterbuch der alt. mittl. und neuen Geographie.

De maga a' keresztény táborban is akadtak ármányosok, kik munkások valának az ellenségnek használni. Ugyan azon lyüki szerecsen, ki a' Thábor' hegyénél sompolyodott közéjök, lassan-lassan bészínlette magát *Endre* Király' kedvébe, és az Izlamság' hasznára fordíttani akarván egy kedvező perczet, midőn szomjában bort kívánna a' Felség, mérget kevert néki. Ajakihoz fogván a' Király a' serleget, szokása szerint elsőbben megízelítette az italt, és kedvetlen szamatot érezvén rajta, boszszúsan kiönté, mást parancsolván; mire a' kutak kiment, és soha sem került viszsza többé. De ezen egy hörpentés is elég vólt arra, hogy a' Királyt ágynak ejtse, és nehány napig megsínleszsze vele egy hitetlen pribékbe helyzett óvakodatlan bizodalmát. Fellábbalván betegségéből, azonnal odább indította seregét ezen veszedelmes helyről.

Karácson' estvéjén *Tyrus* és *Sarepta* között táborozván, rettenetes zivatarral lepődtekmeg. Elsőbben kegyetlen szélvész hordta-el sátoraikat és bútoraikat szélyel szórta, homokborúkkal fedvén-bé őket. Aztán diónyi rivancs csattogva verdeste testöket, melyet suhogva szakadó zápor követett; rémítő földrengés között egyik villám 's menykő-csapás a' másikát

érte, és megütött közűlök is, lovaik közűl is sokat az Isten-nyila. [1])

Ezen balság végképen kivette szívöket, és elhiteté velök, hogy maga az ég is ellenzi hadakozásokat. Borzalom és rettegés között tértenek viszsza Ákkonba, hol éhség 's mírígy-halál lelte, és vesztökkel fenyegette.

E'kor a' főbbek egybe gyűlvén azt végezték, hogy a' veszedelem' oszlatása, és könnyebb élelem végett, seregeiket különb állapodalmokra szertelezzék.

Brienni János, Bécs-ország' Herczege *Lipolt*, és *Montaigu-i Gvarín*, dandáraikat Caesareába vitték. *Karnot Vilmos*, a' Templárosok' és *Szalczai Hermán*, a' német-vitéz rend' Nagy-Mesterei Karmel' hegyére menének, hol egy romladékos várat erősíttettek, és annak egyik pandalában tetemes kincsre aranyban 's ezüstben találtak. *András* készakarva *Tripoliszt* a' legtávolabb eső állóhelyt választá magának, hová 1218-ban Víz-kereszt' napja után érkezett; *Lűzinyáni Húgo*, Cziprus' Királya késéré, ki ott kevéssel ez után elhalálozott.

Minekelőtte Ptolemaiszt oda-hagyná *En-*

1) Oliver. Scholast. — Godefrid- Colon. — Michaud. — Mailáth.

dre Király, Szent-Iván' szerzetes vitézei iránt, kik Ákkoni csarnokokban nékie tisztességes szállást tárván, ott léte' egész idejében, iránta nagy emberséggel 's figyelemmel viseltetének, és nékie mindennemű tetszetes szolgálatjokkal tiszteskedének, azonkül pedig *Krat* és *Margat* nevű hegyváraikban is minden tőlök csak kitelhető gyönyörködtetéséről nagy készséggel 's szívességgel gondoskodtanak vala, viszszonyos becsülésének 's köszönetének állandó jelét adni kívánván, érdemes 's díszszes egyetemökbe társúl iratá-bé magát, aztán magával lévő országa nagyainak megegyezésök' hozzájárúlásával, három rendbéli Királyi adomány-leveli által, [1]) a' Rend' közönségét, Só-jövedelmiből esztendőnként húsvét napján *Zalochban* (Szólnokban) kifizetendő öt-száz ezüst girával; a' Soproni verőcze' vámával melyet *Bobech*-nek neveztek; és a' Királyi kondások' földével, mely a' Dráva-vize, és a' Rendnek *Chergou*-i jószága között helyződött, ajándokképen föltisztelé. Azonkül megengedé a' Rendnek, hogy sóját az egész országban szinte a' Dráváig, — csupán csak a' vég-helyektől megválva, szabadon, 's adó nélkül,

1) Fejér T. III. vol. I. p. 233, 237. 239.

árúltathassa; a' Rend' embereit pedig kifogta az ország' rendes törvényhatóságai alól, és csak azon bíráknak vetette alá, kiket maga a' Király fogna rendelni számokra. Nem különben a' *Margati* és *Krati* váraknak *Zalochi* só-jövedelméből száz száz ezüst girát hagyott esztendőnként.

Tripoliszban hírt vön *Endre*, hogy országa bel-zendűlések, nagyainak szerte-hasonlásai, és egymás közötti szűntelen virrongásai által szakgatódván, a' hatalmasak' féketlen jargallásai, 's kéműlletlen erőszakoskodásai' vér-mezejévé vált légyen, és hogy vég-pusztúlását 's veszedelmét csak ön-maga haza-térte orvosolhatná.

Ezt megizené keresztes-társainak, és egy hunyával végképen el is következvén tőlök, nyomton útnak eredett. A' Jerúzsalemi Pátriárka szórta ugyan ellene és valamenyiek ellen, kik őtet követni fognák a' Szent-egyház' átkait, de *Péter* és *Tamás* Püspökiben, valamint szinte Cancelláriussában *Ugrin* Mesterben is, a' Királynak vóltak emberei, kik helyes biztatások által, bátorságot adának nékie, a' Pátriárka' igazatlan 's hatalmafölötti átkát semmibe tudni. Hadának felét mindazát a' Jerúzsalemi Királynak hagyá, hogy ne lát-

szassék, mintha elmenetelével a' szent föld' segedelmét végképen megvonni szándékozna.

Ama maszlagos italnak, mely Libanon' völgyében nyújtódott vala néki, hamarságos ártalmait még akkor is fájlalván *András*, tengeren haza menni nem vélte tanácsosnak, és azért a' szárazon vezette viszsza maradék seregét, Antiochián, kis Örmény-országon, Kappadóczián, Galáczián, Bitínián, Tráczián és Bolgár-országon keresztűl, honjába.

Ezen útjában a' Görögök, minthogy a' Király elszakadott vala a' Latánoktól, kiket ők útálton útáltak, fölötte örűlvén néki, mindenütt nagy szívességgel fogadák, barátságot és frígyet kötni, és nászirányokra lépni vele vetekedvén.

Antiochiában *Leo*, Örmény Király, Izabella leányát, és vele országát is, *Endre* Király' harmadik fiának *Andrásnak* elkötè. Bitíniában az *Ikóniai* Sóltán követséggel tisztelémeg, a' keresztelődés fölvételét ajánlván, ha valamelyik leányát vagy rokonját feleségűl adná néki. Niczeában *Laskaris Tivadar*, a' Görög Császár, Mária leányát *Endre*' első fiának *Bélának* jegyzé-el, kit is a' Király azonnal elvitt magával; tűszúl azonban helyette ott kellett maradni *Pousa* Grófnak, ki a' Királynak

egész Görög-országig elejébe ment vala tiszteletből. [1]) Bolgár-országban *Aszán* Király útját állotta Endrének, leányát Máriát feleségűl kérvén, 's el sem eresztette, míg rá nem állott.

Ezen dicsőségtelen, és a' szent földre nézve is haszontalan keresztességéből, mely temérdek pénzébe kerűlt, országát pedig képtelen zavarba ejté, és királyi díszsze' fényét hoszszas borúba meríté, holmi ál-erekléken kívül [2]) melyeket csalfa Szírusoktol jó drágán vásárolt, egyebet haza nem hozott *András*. Serege annyi földről, és annyi viszontagságai után, zsákmány nélkül, váltig elsatnyadt és czondorlott állapotban tért viszsza hazájába. Láttatja szánakodást indított.

De maga a' Király is a' húzodalmas és költséges úton mindenéből elannyira kifogyott, hogy *Ochuz* Bántól, haza-jövet, 200 girát föl-

1) Fejér T. III. vol. I. p. 368.

2) Michaud T. IV. p. 227. és Heltay Krón. I. Dar. 222 lapon ilyeténképen számlálják elő ezen erekléket: *Szent Péter*', és *Szent István* Mártirnak fejeiket, *Tamás* Apostol' és *Szent Bertalam*' jobb kezeiket, *Áron* veszszejének egyik ágát, és az *egyik nagy kövedret* melyben az Úr Jézus a' Kánaáni menyekzőben a' vizet borrá változtatá.

kérni kénteleníttetett; [1]) pedig *Pontius de Cruce* a' Templárosok Mestere Magyar, és Tót országokban is: „nem csekély költséggel se„gítette a' Rend' birtokainak jövedelmiből," a' mit azon adomány-levelében, melynek erejével 1219-ben nékie *Suzke* földét ajándékozá, elismért *Endre* Király, megvallván: „hogy csak „ezen Híve' tanácsainak és segedelmének, kö„szönheti Isten után, a' mint hiszi, szerencsés „haza juthatását." [2])

A' Király' haza-jöttét, mely 1218-ban Június' havában esett, számba sem akarták venni, az odavólta alatt a' főség' lételéről szinte megfelejtkezett ország-nagyai. Senki sem készült a' Felség' üdvözlésére menni. Nehány Prélátusokat csak nagy nehezen bírhatott a' Királyné' Cancelláriusa részint kéréssel, részint fenyegetéssel arra, hogy Királyok' elébe tisztelet jeléül indúlnának. Ezek között osztogatáki a' Király azon erekléket, melyeket Szíriából hozott vala. [3])

Szinte miként *Rikárd*, ángoly Király, mire országába éllel-veszélyel ismét viszsza-ju-

1) Fejér T. III. vol. I. p. 320.
2) Idem T. III. vol. I. p. 273.
3) Virág. 380. l.

tott; a'képen találta birodalmát *Endre* Király is. Rend, és igazság kiköltözködtek belőle; zavar, és önkény állottanak helyökbe. *Jánosra* az Esztergami Érsekre, és a' távóllévő Király' képére, hagyásinak állhatatos teljesítőjére, sok nemesek, 1) kik nem rettegvén a' Felség sértésétől agyas-vakmerőséggel rendelései ellen törni, az ország békéjét háborítani, és honnosaikat ellenségesképen megtámadni 's zaklatni bátorkodtak, véletlen rajta-ütöttek, 's őtet, midőn késznek meghalni inkább, mint sem gonosz szándékokra hajlani, vallaná magát, minden vagyonától 's jövedelmeitől megfosztották, fogságba ejtették, és utóbb gazúl 's nagy gyalázatosan az országból kivetették, idegen földre űzvén, hol egész a' Király' visszsza-jöveteléig szükség, inség, 's éhség között nyomorgott. A' Kanonokokat is ugyan azon önkényesek nagy sok méltatlanságokkal és zsarolásokkal sanyargaták, de ők is tökélletesek maradának a' Felség-iránti hívségökben.

Egyházi 2) és világi hatalmasok, egy-

1) András Király őket, a' *Sátán' poroszlóinak* nevezi. L. Fejér T. III. vol. I. p. 269—272.

2) Ezek közűl a' Váczi Püspöknek: *Jakabnak* tetteit L. Virágnál. 383 l. Fejérnél T. III. vol. I. p. 261.

aránt általhágtanak vala elsőbb az illendőségen, aztán a' törvényszeren, utóbb a' becsületen, 's végre az emberiségen is.

A' Köztár erőszakos orzások által kiüríttetett, rendes jövedelmei elsikkasztattak, és folyamatjai egyesek' perselyeibe tereltettek. A' legnagyobb orvok 's gonosztévők, a' Király haza-jövetelékor elillantottak az országból. [1])

Az ország' nagyai az alság' viszonyait a' Felséghez, hitöket szegő engedetlenségökkel végképen fölbontván, hatalmok' daczos érzetében, semmibe hajták a' Főség' rendeléseit. Akaratjok vala törvényök. Dölfös bitorlásaik által veszték a' hatalmatlanabbak' igazatjaikat; birtokaikat kényök szerént magoknak hucsorták; a' gyámoltalan özvegyeket 's árvákat kémélletlenül porba tiporták; 's ha kik jószágok' igazságos védelmében, nékiek ellentállani bátorkodtak, megnyommasztván majd őket, szikla váraik' föld-alatti odúiban szigorú fogsággal sínleszték; magok közt is pedig szünetlen vérengező csatázásokban virongottak. Egy szóval: erőszak és kulyak-ít uralkodott ország-szerte.

Ennyire jutott vala az Apostoli Szék' kivált-

1) Fejér T. III. vol. 1. p. 252.

képi ószszása mellett is, — melyet *Incze*, és *Honórius* Pápák igértenek vala Endrének, — szánatos Magyar-ország! a' mint csak ugyan fölpanaszol *András* a' Pápának, 1) engedelmet kérvén, hogy ez ízben a' szokásban lévő ajándékokat meg nem küldhetné, mivelhogy keresztességének szerfölötti költségei, és nehány jobbágyainak hívtelensége elannyira kifogyasztották légyen kincseiből, hogy sem az útjában fölvett kölcsön-pénzeket ki nem fizethetné, sem reménysége nem lehetne országát előbbi állapotjába 15 esztendőknél hamarább' viszsza-szerzeni.

Magyar-országi bajain kívül, más érzékeny balság is érte *András* Királyt. Fia *Kálmán*, oda-vólta alatt, a' Novogrodi Herczeg *Mitizláv* által Gács-országból kiűzettetett. Ezt viszsza kellett helyheztetni birodalmába. Ámde pénz' híjjával vala *Endre!* Hadainak fölkérését, ha bár fenyegetéssel támogatná is, ellátta sikeretlenűlendeni. Ilyetén nyommasztó szorúltságában, kifogyván a' tanácsból, nehány

1) L. Fejér T. III. vol. I. p. 250. „Igitur, ne Vestrae Paternitatis custodia, cui nos et nostra commendavimus, quum ad sanctam terram iter suscepimus, nimis imbecilis et exilis erga nos et alios Regnorum Principes, exemplo simili, de cetero in posterum videatur; postulamus etc.“

fő-emberei' javaslására [1]) birodalmának régtől mindaddig épségben tartott elrendelését megbontotta, a' királyi várakat, 's azok' megyéit, a' gazdag ország' földeit, 's egyéb jövedelmeit Jobbágyainak [2]) 's Vitézeinek örök birtokúl eladván. A' jelenpercz' szükségén segíttett ugyan ezen meg nem elmélt cselekvésével, de — kiapasztván ez által jövedelmi kútfőinek nagyobb részét, — csak azon orvos gyanánt, ki a' beteget gyújtványból kimentvén, sorvadásba ejti. Ezen eladásokból gyűlt pénzen katonákat fogadott *Endre*, kikkel a' Nádornak *Gyulának* vezérlése alatt, *Kálmán* fiát Halicsba viszsza-küldé; azonban *Mitizláv* is egybegyűjtvén népes seregeit, a' fő-város' mezején szembe-szállott velök, és erős viadallal legyőzte, melyben Gyula fogva szorúlt; ugyan azon sors érte kevéssel ez után Kálmánt is, és hölgyét Szalomét, Halics' megvételével; és ilyeténképen a' nagy áldozatokkal fölkerekített sereg, minden reá fordított tetemes költségestől nem csak haszontalanúl, de még nagyobb szerencsétlenség okoztával is, oda-veszett.

1) Saját vallomása szerént. L. Fejér T. III. v. I. p. 255. — Virág: 384. 387.

2) Akkor: *Barones Regni*, neveztettek így. V. Bullam aur.

Ezen balsagos fordulat, a' legfőbb fokra verte-föl *András'* inségét.

Nem tudván már egyébként segítteni magán, a' még fönn-maradott királyi jövedelmeket, a' vámokat, adókat, só-aknákat, bányákat, és bányoló-házakat, Zsidóknak és mohamedánus Bolgároknak adta-ki. Ezen szárnyas szemű, a' zsarolás' csínjait tökélletesen kitanúlt ember-szútyolók, hirtelen ugyan csak pénzt szereztek a' fenékig kiürűlt Királyi-tárba, de a' mellett kincseket a' magokéba, és hatalmasságok' nevekedésével, a' Főség' óltalmáról bizonyosok, lassan-lassan elannyira fejökre nőttek az ország' honossinak, hogy szemök, kezök, minden ügyeikbe kapott, és nélkülök már semmi sem eshetett-meg az országban.

Alélkodásban forgott immár a' haza, és vesztinek indúlt. Uralkodó' híjjával látták magokat a' Magyarok, mert fölkent Királyok csak névviselője vala felséges tisztének, és az országlás' megeresztett gyeplői hederegtek gyarlódott kezeiben.

E'kor az ország' rendsége vállalta által a' főség' tisztét, és az 1222-diki Ország' gyülésén, a' haza' vesztig fölbomlott rendes állapotjának helyre-állítását, a' Felségnek megtökéllése'

hozzá-járúlásával, azon nevezetes végzése által kívánta eszközölni, mely: *Az arany czímernyomatú levél*' [1]) neve alatt ismeretes.

A' rendet ugyan az országba csak IV-dik *Béla*, — a' Tatárjárás után Magyar-ország' másod alapíttója, — tudá viszsza-szerezni; de a' Magyar Nemesség' szabadságai máiglan ezen jeles-levelen alapúlnak, melynek fenék-oka *Endre*' keresztességéből serkedezett.

Vachtler Albert.

---

1) „Aureo Sigillo nostro roborari fecimus." — Artic. 31. ejusdem Decreti. —

VAJDA HUNYADI VÁR.

Szirt mi vagy, és mi valál egykor, megborzadok. A' hív
Érzi a szent jelenést, 's felriad álmaiból.

KAZINCZY.

A' régi kor' emlékeit mindig híven tekinthetjük, — mert ezeknek szemlélésén érző szíveinkben édes reménnyel képzeljük: hogy majd a' jelenkor' elmulta után, csak hír', és mívek' fenn maradásában ennek kedves emlékét, szintén egy annyi időre, a' jövő kor is, méltó tiszteletben tartandja; ha ez a' jónak boldog emléke! — Igy a' honnyi szellem, az idők' homályját oszlatja, — híven vezet az elhunytak' nyomdokaihoz, világló mécset nyújt ősseink' felkeresésére, 's a' föld' rejtékeiben sírboltok' hűlt falainak csendje köztt, koporsók' fedeleit felzárva, ezeknek csak poraikban nyugvó áldott tetemeiket, eleven képezetben mutatja, ugyan ez emel az ég' boldog lakossai társaságába, 's Elődeink' nagy tettei' követésére; csak ez riaszt-fel álmainkból: Erdély-

ben nemes Hunyad Vármegyében fenn-álló *Vajda Hunyadi* várról, festői ecsettel *Hébe Zsebkönyvben*, 's *Minerva*' 1831 II-dik kötetjében a' halhatlan *Kazinczy Ferencz*' Erdélyi Leveleiben költői mivét így értette, így értem én, és így kell értenünk.

E' vár' rajzára nézve, többszer tekintsük ennek jelen állapotját, melly majd idővel több nyomdokok' elhunytával, viszont régi emléket ujitand! keressük, 's nézzük a' régit míg tanálhatjuk a' legrégibbet. — Ennek leirását 1681-ről hitelesen készíttetve, mit kaphattam gyüjteményemben megtanálhatólag, (a' tárgyra nézve egészben, és sietve azonnal a' *Tudományos Gyűjtemény*' útján közre bocsáttani, nagy örömöm vala, ez kijött 1830. XIV-dik esztendei Folyamatja V-dik kötetében, 26-tól 45-dik lapig) czímje latinul kezdődvén: „In„ventarium Universorum Bonorum tam mob. „quam immobilium ad Arcem Vajda Hunyad „pertinentium, etc. per Johann. Bajomi ab Il„lustrissimo Comite Spectabili et Magnifico D. „Emerico Tökölyi de Kesmárk etc. ad id de„putatum et missum Inchoatum et factum a 4 „*Decembr. Anni Milessimi Sexmi Octuagesimi* „*Primi.*" Külömben végig *magyarúl.*

Előmutatódik ebben a' várnak:

„*Külső kerittése*“ melly vár hídján kívül lévő Palánknak is neveztetik, mind a' négy oldalról kőből rakatatt: napkelet felől való oldala, 's a' vár felől is olasz fokason vagyon, napnyugotról való oldala kisded.“ — Az ebben lévő épületek ezen leirásban említtetnek, északról, napnyugotról, délről, — hol a' vár hídja' alsó vége vagyon, — és napkeletről, együtt négy kő-bástyáival, — alsó. — felső emeleteikkel. Ezek most csak apróbb épületek, és a' királyi uradalom' kissebb tisztjeinek szállásolásul szolgálnak, — ezért *Kazinczy* 1831. *Minervában* mint fennebb, hol különben e' várról ir, ezen külső kerittést elő nem hozza. —

Hogy-ha Hazánkban a' régi Római gyarmatok' helyein tanáltató cserepek, tégla-darabok, vizsgáló szemekkel nézetnek, gyűjtetnek, becsben tartatnak több emlékekkel együtt; a' Hazai emlékek, ősi várak, épületek, majd minden szege szugain nevezetes elrendeléseik' feliratjaik, leirásaik, sír-boltok, sír-kövek, mint a' nemzet' híres elődeinek magok míveik', tetteik' előmutatóji, — hív tekintetet, említtést, feljegyzést, hogy ne érdemelnének? sőt, (nem merem meggyaníttani is, hogy tán mint mindennapiak 's hazaiak megvettetnének;) mél-

tó tiszteletben tartathatnak: — említtessenek bár ezerszer — *a' hív érzi a' szent jelenést.*" —

Még a' *Hunnusoktól* építtetett gyaníthatólag ezen *Hunyadi* kő-szirt vár' alapja, mint említi *Benkő József* is kézirati specialis Transilvániájában. „Arcem hanc V. Hunyadiensem „sublimi loco positam, et in mera petra funda„tam, quod adtinet, aliquod etiam Fortaliti„um, isthic olim ab Hunnis conditum fuisse „nostra quoque est opinio" továbbá „Joannes „Hunyadi muros et moenia arcis hodie conspi„cua, (quae Cl. Szászki, minus recte rudos „esse prodidit,) aedesque muro amplexas ma„gnifice condidit: testibus pluribus per omnem „arcem gentilitiis," említi a' régi ország-házában mostani vas lerakó helyen látható feliratot, úgy ezen vár' északi részéről: „orien„talem muri partem Princeps Gabriel Bethlen, „postmodum restauravit innuentibus Litteris pro„pugnaculo inscriptis: G. B. Anno 1618. pon„tem vero perquem in arcem itur a Comite Pe„tro Bethlen structum fuisse Litterae P. B. in „columna pontis legibiles testantur," — említi a' várnak romladozott állását, 's a' királyi uradalom' mostani birtokát, „palatium, „quod olim congregationum Judicialium locus „erat, nunc ferri depositorium est. Infra hoc

„erat carcer falcatus, hung. kasza-tömlöez, „hodieque visibilis, de quo P. Fridvalszky Mi„nerol. p. 95, scribit: ubi nunc ferrum asser„vatur olim Comitiorum sedes erat, parte una „inferna locus ita excavatus, et elaterio ten„sus est, ut quicunque hic insistere juberetur, „contorto elaterio casum faceret, quo in fru„stra sectus animam eflaret. Idem ibidem de „sacello arcis habet haec: In sacra aedicula, „quam pia liberalitas Domini de Kern, (Phi„lippi, hujus Dominii Administratoris) jam „Dei Genitricis elegantissima atque plurimo „ad rem sacram ornatu dotavit. Chatedra hic „visitur: qua olim D. Capistranus pro concione „dicere solitus erat," ennyit hoz elő Benkő József. — Marienburg, Geographie des Großfürstenthums Siebenbürgen, Hermanstadt 1813 kiadott munkája II-dik Részében a' 34, 35-dik lapon, keveset említ ezen vár' épületjéről is, — említi az ezen kő-szirt várban 30 ölnyi mélységű kútat, és a' felső rendben lévő szobák falain látszató Erdélyi Fejedelmek' arczképeit. Feliratak, oklevelek, 's történet-íróink, mutatják a' nemzeti több régi hősek' emlékeit rendre e' várban, — mellynek első megtekintője elálmélkod, és a' sokat, nagyot, régit, hírest együtt nem tudja, — mint kis gyer-

mek virgoncz kezeivel kapkodva nap világán szemébe tűnő tárgyaknak örűl, — mellyik oldalról, 's miként jobban tekintse, nézze vagy tisztelje a' szeme előtt lévő hazai emléket. —

Az előmutatott régi feljegyzés szerint is:

„*Vár:* Ez természet szerént való igen „szép formára építtetett, kiváltképpen a' felső „rend épületek külső oldalai felett faragott kö„vekkel ékesíttetett, — az erkelyes ablakok „faragott (pilaszter) függő kő-lábakon ál„lanak."

Erre nézve *Kazinczy*, mint fennebb szépen jegyzi: *a' vár'* udvara egyenetlen hoszszu négy szög, a' szerint épűlve, a' hogy azt kelni engedé a' márvány félsziget. Északi oldalát honnan a' híd van áltvetve, a' széles és mély gödrön, *Hunyadi János* építeté, az Erdélyi Vajda, és Magyar-országi Gubernátor; Keleti oldalát fija *Mátyás*, a' Király, szinte a' Kápolnáig, melly hihetőleg a' Vajda' építése, mert akkor várkápolna nélkül nem lehete; a' mi azon túl van, az innen déli-nyugot felé kinyult bástyával, *Bethlen Gábor*, a' Fejedelem. — Melly három név!

„*Udvara* legemeletesebb a' *Bethlen*' soránál, 's az itt szélesb, mint áltellent vele a' Királyé. De a' *Bethlen*' sora csak szükségre

vala építve; az a' másik kettő pompára is. Legszebb kilátás a' Király sora erkelyéről van, melly az épület testéből kihasasodik."

„Az említett régi oklevél szerint:"

„*Vár-hídja:* Ez nagy magossan öt kőlábokon álló." — Régi felvonó híd, ennek felső vége felé bemenet, balkéz felől malom iránt vagyon egy csiga, melly talp-fánn, és fa-oszlopokon áll. Ezen szokták a' malomból a' Proventust feltekerni. Tekervényes, szemből álló hoszszú láncz rajta cont. org. 12. uln. 1. — „Mint fennebb említi *Kazinczy.*"

„*A' híd* oszlopának magassága 87 láb, ugyan annyi a' vár faláé, hol az legtetősb, 's így a' vár-foka huszon-kilencz öllel volna fenntebb, mint a' *zalasd* patakja, melly két felé válván a' *Bethlen* sora felett, a' híd alatt fut el, 's ott malmot forgat."

„A' régi hiteles feljegyzésben, mint hajdoni erőség:"

„A' *vár*nak *Dél* felől való mély árka kőfallal bevéve, mellynek egy részét az idén (Thökölyi Imreh' fennebb írt ideje' táján) ujitották-meg az árok béllésének erősségére építtetett kő-lábok, a' vár' fundamentoma alatt lévő kőszikla felett, az épület fundamentomát

rakással erősítették, és tették vala alkalmatossá, az super aedificium szükségére, melly is az felső épületeknek fundamentomának mondatik. Ezen rakott fundamentom, némelly helyen pedig feljűl a' kősziklán volt."

„*Vár emeltsős kapuja*, ez fölött vagyon, esztendő szám 1480, ma már uralkodó Fejedelmünk dicsősséges nevét mutatja, a' kétfejű sassal együtt."

Kazinczy említtése szerint is „*Mátyássora*" mint lejjebb. —

„Tovább a' régi szerint:"

„*Tömlöcz:* ezen kapu között, kőből rakott két contignatioba vagyon, — az alsó tömlöczben, az halálra való rabokat szokták tartani, — bal-kéz felé való kőház, czirkáló házatska."

„*Kinzó Bástya*, az említett házból nyíló."

„Ezen várnak belső rendje is nevezetességeiért, többszeri tekintetet érdemel, így:"

„Alsó rend épületnek rendi a' várban:"

„Ország Háza" Ennek nagy magossan való boltozása, faragott márvány-kőből való, öt oszlopon áll, — régén (már még a' fenn írt idő előtt) a' füst oldalát, boltozatját,

kő-lábait, elfeketézte, — ez gabonás ház, és kő-fallal osztattak egy nehány részre.“

Közelebbi időktől fogva, a' királyi Uradalomnak itt készült vas darabok', mívek' lerakó helye.

Benkő József' kézirati specialis Transilvaniájában, a' mint fennebb említi, hogy ez alatt lett volna a' mélység, az úgy nevezett kasza tömlöcz; —

„Ezen Ország-házat, minthogy a' régi nevezetek egy két helyt most hibásan elcseréltettek, *Kazinczy* így említi:“

A' Palota föld színt, a' *Vajda* tágos lakó-szobáji alatt. Ablaka az árok felé nincs. Boltozatját négy lábnyi diameterű, három ölnyi magosságú, nyolcz szögekre faragott veres márvány-oszlopok tartják, a' *palotát* hosszában két részekre osztván. Hol a' boltozatok' éles szeletei bézárják egymást, *rózsákat látni az Ország', Hunyadiak', Szilágyiak' czímereikkel.* Az ajtóhoz legközelb' oszlopra e' szók vannak faragva: (régi gothus betűkkel) *„hoc opus fecit fieri Magnif. dnus Joannes de Hunyad, Regni Hung. Gubernator anno dni* 1452.“ —

„Továbbá a' régi szerint:“

„*Ország-háza* oldala mellett lévő hosszú garádics, alatta két kis házacska.“ —

Délről való alsó rend-épületek.

Napkelet felől való alsó rend-épületek. — Konyha, — régi Számtartóház, — Kapitányokháza, — Vámos kő-házatska. —

„Kápolna vagy régi Templom, — Segrestye, — vasas lerakó helynek használtatott, újra megigazíttattak, mint fennebb említtetik *Benkő József* Transilvaniájában.“ —

„*Kazinczy* leirása szerint is:“

„— templomocska. A' *Hunyadiak*' hollója a' gyűrűvel, 's a' *Szilágyiak*' vad-kecskéje, itt is láttatja magát, és sok ízben. Az udvaron a' grádics mellett veres márványban látni a' *Hunyadi-ház*' megújított, megbővített czímerét.“

„A' régi feljegyzés' rendében következnek:“

„Közepső 's felső rend-épületek 's házak, — ezen várban, kerengő kő-grádics.“ — Közepső kőház, melly a' kapu felett való, felső contignatio — „ezen házból a' külső rend Erkélyek felé való kő-ház, — ablaka az Erkélyen.“

„Erkélyek: — Igen szép rendel a' napnyugot felől való Paloták' külső oldalánál mind egy végtében, az ollyak nagy magossan felrakott, felyűl pogányosan hajtott, az alsó rend

házak oldalához foglalt kő-lábokon állanak, ezeknek ablakai függő kő-lábokon, mellyeknek mind allya, oldala ablakok felé kívül czifráson faragott kövekkel ékesítetett."

„*Első Erkély:* Két ablakkal, ez és a' sorban következő öt Erkélyek is kő-boltosok, allyai faragott széles piros márvány-kővel."

„*Második:* Három ablakaival, e'ben egy nagy vak-ablak faragott kőből, széles űlő-helyével, ezen helyen született *Hunyadi László* mondják." —

Harmadik: Két ablakkal.

Negyedik: Három ablakkal, e'ben is széles vak-ablak faragott űlő-kövével, ezen vak-ablakban *az Úr*, és *az Asszszony házának* kemencze-fűtő helye, mellynek ajtaja zőlden festett.

Ötödik: ablaka egy.

Hatodik: ablaka három.

„Ezekről Kazinczynak említéseit a' régit mostanival egyben-vetőleg láthatni egészen."

„A' régi elrendelés szerint:"

Asszszonyháza, [1]) ez az Ország-há-

1) Ezen házban, hogy minémű házi-bútorok, holmik, könyvek és irások találtattak a' fenn írt időben, láthatni a' leirásban. Tud. Gyűjt. 1830. V. Kötet 36 37 és 38 lapjain.

za felett, ajtója egyik az Erkélyből, más az Úr házából.

„Úr Háza az Ország' háza felett.“

„Ország-háza oldalánál hoszszú garádics“ — ennek felső végénél Praefectusok' Háza, — belső kő-boltos ház, — szabók' háza, — belső ház, — ezen belső házból, egy puszta Bástyára nyiló ajtó, két kő-fal közzűl, melly között a' *Nyebojsza Bástya*, felvonó hidacskái felé mehetni, öreg lövő-lyuk rajta három, apróbb tíz.“

„*Németek' háza*“

„ezen Németek házából, a' czirkáló fejér Bástyára nyiló ajtó.“

Fejér Bástya, ablaka egyik a' Szent Péter' hegye felé való.“

„Konyha felett való nagy tornácz.“

„*Nagy Palota:* Melly a' város felől vagyon, — közepén *Groff Ur eő nga.* (Tököli Imreh) czímere aranyos, kimetzve, a' czímer körűl ugyan éő nga. titulussa.“

„*Mennyezetes-ház*, közepén *Bethlen István*, és *Szetsi Mária* czímerek, — nagy ablaka a' Vár piacza felől három, vagyon a' Palota végiben musikások helyinek való nagy vak-ablak forma két contignatióban.“

„*Buzogány nevű ház*, avagy *Úr Háza*,

hat szegre építtetett, mint fennebb aranyos czímerrel.“

„Templom felett lévő kőház.“

„*Aranyos ház*, kívül három Erkélyes ablakkal.“

„Tárház“ (e'ben a' házi-bútorok, 's holmik. Tud. Gyűjt. 1830. V. Kötet' 42-dik lapján.)

„Hímes Torony, téglából rakott, boltos lövő-lyuka 22. Ezen torony a' kősziklától fogva, merőn vagyon felrakva, — hézagság nincs benne, — kerekdeden külső oldala festett.“

„Barátok háza, a' hímes toronyból való grádicsal, nyolcz ablakkal.“

„Nyebojsza Bástya. Temérdek kőfalból álló, mondják hogy régentén ez volt *Hunyadi Jánosnak* refugiuma a' Török becsapáskor. Erre járó hoszszu bolt kő-falon áll.“

„*alsó Contignatioján:* ablaka három,
másodikon: két ablak,
harmadikon: lövő-lyuk három,
negyediken: négy lövő-lyuk,
ötödiken: a' négy oldalon négy ajtó-hely“

„ezen felső contignatiónak külső fala, függő kő-lábokon álló, lövő-lyuk rajta ötvenkettő.“

„*Sáfárházak előtt való nagy tornácz.*“

„*Külső, belső sáfárházak.*“

„*Kápolna Chorussa.*

„Doboló Bástya.“

„Munitios Bástya“ *apróbb épületek, kertek, malmok, Vas Bányák*“ 's a' t.

E' várnak rajzolatja: eddig elé kettő van, az egyik *Roth János'* természeti festése után, Erdélyi Rajz Tanító *Neuhauser Ferencztől* 1822:

Vajda Hunyadi vár épület és hídja, napkelet és déli része' magassát képezve.

A' másik: mint *Kazinczy* is a' Minervában, 1831-ről 696-dik lapon megemlíti:

„Borbátvizi *Bája István Úr*, Hunyad Várm. Táblabírája, és felkentjeinek Kapitánya, festette nagy hűséggel. Ezen látni a' *Hunyadi János* által építetett négy erkélyű sort és a' hidat; a' Mátyás Király' előre hasasodó erkélyét; a' Buzogány Bástyát, és a' Nyebojszát, a' Kápolna oltár végét, és a' helységben a' Franciscanusok' templomát.“

Ezekben láthatni e' várnak, külső, belső állását az 1681-dik esztendőben, mint fennebb rendre, és mostani állásával egyben-vetőleg. Ennek hitelesen leírt állásáról, gondoljunk régibb fényjére; úgy a' jelenre, midőn a' vár a'

régiség' tisztelete fenn hagyásáért szinte egészszen a' régi szerint fenntartatva 's díszesen igazíttatva, maig is szép állásában szemlélhető. —

A' *Hunn*usoktól lett alapittását gyaníthatólag a' név is erősítti, midőn régi oklevelekben *Hunnod* és *Honod vár*nak említtetik; — közel *Szent Péter hegy*én lévő keríttések, és (Kápolna) szentegyházatska omladványjai régi fennhagyás szerint is, itten a' *Templárius*ok nyomdokaira mutatnak. 'S*igmond* a' Császár, 's Magyarok' Királyja idejéig *Királyi véd*, és *vég-vár* castrum regale; — mint királyi uradalmi birtok külön (castellani) *vár-nagyok*' felvigyázásai alatt, 's későbbre is e' többszöri tekintetre méltó vár' *hős urai*, kedves *lakossai*, hideg sírboltjaik' magányos csendje közt már elhunyva nyugosznak! Azon hősek, kik e' várnak, 's mellette lévő *Vajda Hunyad*' mező-város', úgy több ezekhez tartozott faluknak *nemes birtoki* egész uradalmában rendre következtek, 's ezen régi emlékkel ősi neveiket minden, jó érzetű honnfiak szíveikben tiszteltetve fennhagyták. — A' dicső *Hunyadi János*, ki eredeti *birtok-nevét* innen vette, 's ő rólla ezen vár a' várossal együtt a' *Vajda nevét*, — és fiai *Hunyadi László*, *Hunyadi Mátyás* a' Király, úgy en-

nek fia *Hunyadi Hollós János* nemzetségek, kedves ház-népeik, cselédjeik.

A' híres *Eningi Theoreok Bálint, János, Ferencz, István, Katalin*, ez utolsó, Eningi Török nevét, ollykor *Vajda Hunyadi Török* névre cserélte.

Az *Iktári Bethlen Gábor* Erdélyi Fejedelem, — *István, Péter;* — úgy a' *Zolyomi*ak, *Theokeoli*ek és *Apafi*ak! kiknek e' várban emlékeit láthatni valamennyire *Benkő*' kézirati specialis Transilvaniájában; úgy *Kazinczy*nak Erdélyi Leveleiben, mint fennebb is megemlíttém; és általam is csak rövideden előhozva, kétszeri leiratban *Tud. Gyűjt.* 1831. V. és VII. Köteteiben.

A' rendre elhunytak' nyomdokait, 's mívjeket tekintve régi emlékjeikhez minden tisztelettel járul, 's a' hajdani kor' emlékét mindég nagy fényben hozhatjuk-elő: de a' dicső emlék még ma is nagy becsben tartatik fenn, mint *Kazincy* is említé 1831. Minerva 697-dik lapján:

„1815-ben az uradalom akkori Kamarai Administratora Osdolai *Bögözi Antal Úr*, sokat költe saját erszényjéből, hogy a' mi romlani elkezdett épségben maradhasson. De még vigasztalóbb, hogy mostani uralkodónk 1817,

harmad napot mulatván itt, ennek szükséges igazítására, harmincz-ezer forintokat rendele."

Itt dicső Fejedelmünk, a' vár uradalmához tartozó Vas Bányászság által is, mind a' felséges Sz. Korona jövedelmeit, mind az Erdélyi békes hazai föld' mívelésére, 's egyéb vas-mívekre intézett czélaránnyal érdeklő befolyását szerzi, és neveli. —

Történeti rend, 's birtoki következések' leirása, időről időre hiteles oklevelekkel kimutatva; a' felvett tárgyaktól meszszebb térnek, 's némellyek előtt több esetekben mint közre nem tartozók, huzómosan unalmakat is szerezhetnek, csakugyan a' történeti tudomány' kétes vitatásaira, hiteles okleveleket olly vigyázattal kell közlenünk, hogy azok a' birtok át-szállásainak legrövidebb említéseivel, helyek', idők', és nemzetségek' bizonyíttására inkább *oklevéli*, — *nemágozati*, és *állapoti* rendel *Történeti Tudományt* tárgyazzanak, 's az illy hasznos esméreteket világosítsák. —

Felső Szálláspataki
Kenderesi Ferencz.

SZENT-LÉLEKI VÁR' EMLÉKE.

A' Magyarok' Europában való béjövetelek után, elfoglalván Erdélyt is, szükségesnek látták Erdélynek (mint Magyar-ország' vég és véd-tartománnyának) széleit, 's határait várakkal megerősíteni. Ennek következésében első Magyar Királyaink által, a' Német Vitéz-Rend (ordo Tentonicus) és a' Szászok hívattak Erdélybe, kik több várakat, és erősségeket építettek, mellyeknek ma csak omladékai, és némelly helyt alig-való nyomai maradtak.

De nem csak ezen idegen gyarmatok, hanem Erdélynek lakosai is több illy vég-várakat alapítottak, és ezek közé tartozott a' Szent-Léleki vár is, melly Erdélynek szinte végső szélén, Moldova-országhoz, és az Ojtozi határ-helyhez (Passushoz) közel, a' X. és XI-dik században, vagy tán még az előtt, Székelyek által építtetett.

A' hegy, mellyen e' vár hajdant állott, kősziklás ugyan, de nem magas, csucsja ki-

csiny terjedésű, és a' ma is meglévő, de már alig látható vár' omladékait szemlélvén, gyaníthatni, hogy a' vár nem lehetett tágas, és nagy körű, 's ennél-fogva inkább az akkori kevés számú környékbeli lakosok' védelmére, mint-sem az Országnak, idegen nemzetek' béütése ellen való oltalmára szolgált.

A' Tatárság 1240 felé Magyar-országot és Erdélyt pusztítván, a' Szent-Léleki vár is pogány ellenség által megvétetett, és erőssen megrontatott. — IV-dik Béla Király, Országába viszsza-jövén, azon vala, hogy a' pogányság által vertt sebeket, és tett károkat megorvosolná, 's mivel a' Szent-Léleki várnak megromlott falai minden további bátorságot és védelmet lehetetlenné tettek, megparancsolá 1251-ben Lőrincz Erdélyi Vajdának, hogy a' várt azonnal újra építesse, és Várnagyot rendeljen, ki e' várt híven őrizné. — A' parancs így következik:

„Bela, Dei Gratia Hungarie, Dalmat. „Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodome„rie, Cumanieque Rex. Mgtro. Laurentio Way„wode Nostro partium Ultrasylvanarum, et „Comiti de Walko. Salutem cum favore. Cum „intelligamus *Castrum Nostrum Regale Zenth „Lelewkh* in confiniis terre Siculorum partium

„Nostrarum Ultrasylvanarum positum superio-
„ribus annis per Tartarorum rabiem Regnum
„Nostrum devastantium nonnihil concussatum,
„et destructum esse, neque ab eo tempore re-
„stauratum haberi, hinc vi Regii Nostri mune-
„ris, quo huic Regno Nostro, subjectisque No-
„bis populis, eorundemque saluti superinvigi-
„lare tenemur, Fidelitati Tue harum serie fir-
„missime mandamus, et precipimus, ut Castrum
„Zenth Lelewkh, ab antiquis jam temporibus
„in salutem, et tutamen populorum Nostrorum
„Terre Ultrasylvane, in ipsis confiniis olim
„exstructum, sine mora restitui, reedificari-
„que faciatis, constituendisque eorsum Castel-
„lanis fidelem ipsius Castri custodiam serio com-
„mitatis, ne ex incuria Vestra, aut eorum de-
„trimentum aliquod Regno Nostro ex confiniis
„inferatur. Secus non facias. Datum Anno
„Dni 1251. Nono Ydus Januarii. Regni autem
„Nostri Anno 15-to.“

A' Szent-Léleki vár, nem sokára ezután fel is épült, és különös Várnagy által kormánytatott, — bizonyítja ezt V-dik István Királynak egy 1271-beli, és a' Kolos-Monostori országas levél-tárban meglévő oklevele, mellyben említtetik: „Ladislaus, filius Jacobi Ca-
„stellani Castri Nostri finitimi, et Regalis Zenth

„Lelwk partium Ultrasylvanarum in terra Si-
„culorum Nostrorum.“

Valamint minden vég-várnak ura, maga a' Király vala, úgy a' Szent-Léleki vár is, Ország' nevében a' Királyok által biratott mind addig, míg az időnek mostohasága miatt olly pusztulásra jutott, hogy lakosi elhagyván a' hegy' tetejét, mellyre a' vár építve vala, a' hegy' tövén falut, 's a' későbbi birtokosok kastélyt építettek. — 1465-ben a' Szent-Léleki Várnak már csak omladéki maradtak, — a' tövén lévő falunak, és kastélynak birtokával pedig I. Mátyás Király Derői Bályogi Lőrinczet jutalmazta-meg ezen szavakkal: „Domus, do-
„namus integram Possessionem Nostram Szent-
„lelek, ad radicem Montis, et Castri olim Re-
„galis ejusdem nominis, unacum Castello in
„eadem Possessione.“

Elhalálozván a' Bályogi nemzetség, 1517 II. Lajos Király az egész Szent-Léleki birtokot Zápolya Jánosnak adta, valamint ezt a' Károly-fejérvári Káptalan' levél-tárában meglévő királyi adomány-levél bizonyítja.

1579-ben a' Szent-Léleki kastélyhoz és uradalomhoz Kis-Kászon, Gelencze, Sárfalva, (Kézdi Székben) Pevelnek, Fel-Torja, és Kantafalva (Felső Fejér Vármegyében) rész

jószágok tartoztak, és királyi adomány mellett Borsovai Istvánnak, Horváth Menyhárdnak, Herszényi Mihálynak, és Romani 'Sigmondnak részenként adattak. — Az e'béli iktatás alkalmával ezen adománynak ellent mondat Tarnoczi György és István; — de ezen felekezetek 1579-ben, Kolos-Monostori Káptalan előtt megegygyezvén, a' Szent-Léleki birtok több részekre oszlott. — Mivel pedig régentén minden várhoz faluk is tartoztak, innen gyanítható, hogy az említett rész-jószágok is hajdan a' Szent-Léleki vár' uradalma alatt voltak.

Idős'b Apafi Mihály' Erdélyi Fejedelemnek I-ső szám alatti adományos Könyve (Liber Regius) 665-dik lapján béirott oklevélnek tartalma szerént, ugyan I-ső Apafi Mihály 1663. Bőjt-más-havának 22-dikén a' Szent-Léleki kastéllyal, 's ahoz tartozó Szent-Léleki, Kis-Kászoni, Lemhényi, Gelenczei, Pevelneki, Felső-Valáli, és Kantai rész-jószágokkal Kálnoki Sámuelt és Susánnát, fiú 's leány ágra megajándékozta. — Az említett adományos könyv, találtatik a' Károly-fejérvári levéltárban.

Minémű változásokon ment légyen által ezen idő után Szent-Lélek? — és mind e' mai

napig kik birták? — annak előszámlálása nem tartozik ide. — Elég még annyit említeni, hogy az Erdélyi Fejedelmek' idejében a' Törökök több versen erős sánczokat ástak a' régi vár' helyén, és hogy mind a' várnak, mind pedig a' Török-sánczoknak omladéki ma is láthatók, a' faluba lévő kastélyból pedig ma csak egy udvarház vált, melly pusztulóban vagyon. — A' régi vár helyén, és annak omladéki között lakott szinte ez ideig egy tisztes szarándok, kit a' környékbéli ájtatos nép alamizsnával bőven táplált.

Ha Scott Walter szerencsésen tudta hazájának hajdani várait érdeklő meséinek bájoló tárgyává tenni, miért ne törekedhessenek Magyar költőink is a' valódi történetet költői leleményekkel egyben-kötni? — és e'béli munkájokkal a' szép-literatura mezejét, mind annyi virágokkal ékesíteni? — erre méltó tárgyat bőven kaphatnak őseink' történetében, és hazánk' régi omladékaiban.

Gróf Kemény József.

MURÁNYVÁR.

Nem találtatnak honnunkban több nevezetességeket látott tanúk, mint a' váraknak porlongó düledéki. Ezek átaljában a' marczona önkény, 's durva századok homályibul maradtakfen, midőn az erőszak kúpos szírtormokon bátor lakhelyt építhete galád tetteinek, 's kedvére parancsolhatott alá a' félénk jobbágyságnak. A' mit emberi kéz elrontani képtelen, az idő törli-ki lassanként a' létezés sorábul. Komoly várak előbb birtokosaikat, aztán alakjokat változtaták, 's végre laktalan hagyattak rengő teremeik, 's lassúdan elromulván földi mulékonyság legoktatóbb példáját mutatják. Vajmi édes a' hajdankor történetein szemlélősködni, 's a' mennyire lehet, szemünk elébe állítni, az avatag történetek lánczát! Mink is egy híres sziklavédlak eseteirül le akarjuk vonni a' leplet, 's érdemes Olvasóinknak nem épen unalmas olvasmányt szerezni.

Muránnak nevezték azt első — tótajku — alapitóji, azon tömérdek kőtömegektül, mellyeket a' természet *fal* gyanánt övedzé e' helyet. Eredetének idejérül, 's első birtokosának nevérül bizonyos elhatározotsággal nem szólhatunk. Wagner Timon után indulván Bubek vagy Bebek Mátyást hirdeti e' vár alkotójának. Hanem a' ki IV. Béla Király adománylevelét, mellyben Bebeki nemzetségnek a' Csetneki uradalmat ajándékozá, figyelmesen megtekinti: észre-veszi, hogy Illswa-vár — hova kétség kívül Murány vidéke akkor is tartozék más Uraság birtokába volt; következőleg Bebek Mátyás, Bubek Fülöp, 's Detrik, későbbi Csetnek urainak atyja, Murányvárt sem épitheté, sem nem birá; sőt egész elpusztulásáig egyszer sem került Bebeki kézre.

Ezen vár kezdetét legnagyobb hihetőséggel Cseheknek tulajdoníthatni, kik Giskra, vagy Jiszkra János vezérlése alatt 1441-tül fogva leginkább a' felső Magyar-ország tájait birták, és sanyargatták. Több várakat építettek ők, valamint azt T. Bocsári Mocsáry Úr, Nógrád Megye leirásábul láthatni, 's Bonfinius is bizonyítja, jóllehet imez Murányrul világos említést nem tett; hanem Corvin Mátyás Királynak Csehek-elleni hadait leirván,

castellum *Sájon*-t emleget. Ez más nem lehetett, mint Alsó-sajó nevű helység határán lévő hegynek tövében épült vár, mellynek alig látható romjait a' lakosok maiglan *Muranycsek*, vagy is *kis Murán*-nak nevezik. Honnan kiviláglik, hogy e' Sajóvárt a' fenemlített Bebek Mátyás — a' ki közhagyomány szerint hét várnak alapitója vala — tételé, minthogy ez a' hely Csetneki birtokához tartozhatott. Azután Csehek elfoglalták tőle, 's az általok emeltetett 's bírt Murány külömbségére kis Muránynak hívták.

Támadatjának kora alkalmasint 1450. és 1460-ik közé esik, a' mi onnan kitetszik, hogy Mátyás Király 1461. eszt. October 14-kén Lythva vagy Lyethava várából a' Lőcseieknek adatott parancsában Murány-várrul emlékezik, mellyet ostromoltatni parancsolt. De mivel a' benlévő tolvajok, valami titkos ajtón még is kimehetnek, 's a' környéket gazul sarczolták, meghagyá Zápolya István felső Magyar-országi alkapitánynak a' Kárpatok tövében alkalmas erősséget építtetnie ama rablók fékítésére, 's Lőcse lakosit érdeklett levelében inti, hogy ezen munkában gyors-segédül legyenek. 1)

1) L. Steph. Kaprinay, Hung. Dipl. P. II. p. 575.

Csehektül vett eredetére e' várnak, mutat egy köznépi tót dal is, melly e' vidéken divatban van.

Azon hegyek sorában, mellyek Garam folyón innen nagy tért foglalnak, merő mészkőbül álló hegyecsucson fekszik Murányvár. A' bércznek kissebb meredekségű oldalát nehány hüvelknyire televény — korhany, humus — takarja, melly elég soványul táplál erdőt szűk nedvivel. Elejinte nem terjedt annyira a' vár, mint azt a' mostani falmaradványok mutatják. A' régi várépítők először is közönségesen egy tornyot tétettek, 's többnyire nem kerekest hanem szegletest; azután a' falakat és bástyákat kapcsolák-öszve a' toronnyal, 's ugy lassankint lakhelyeket külszépségre nem ügyelve, minden rend nélkül ugyan, de erősen készítették. Muránynak több tulajdonosi lévén idővel, Gyöngyösi bizonyitása szerint, bástyáit, falait egy is más is rakatta. Nem nagyon kellett azt oltalomra alkalmasítani, mivel maga a' természet úgy alkotta, hogy közel hozzá férhetni mesterség, megvenni pedig lehetetlenség volt. A' Sáncz nevű hegy — mellynek déli alacsonb ormán vagy — régiek szerint — orrán komoly méltósággal díszeleg a' vár — a' hegylánczcznak éjszak-

felé nyult csúcsa. Csupán egy kapu tárult a' bémenetelre, 's ehez is merénk kősziklába vésett kereszt-farudak lépcsőként járhatóvá tevék az egy szekér szélességű utat, melly a' meredekség oldalán nyugatrul délfelé kanyarga. A' belvár éjkeleti részén kőbe vésett négy szegletű igen mély kut volt, [1]) melly még most is mély, jóllehet már majd félig telt-be sötét üre olly kövekkel, mellyeknek több perczig tartó hangtébolyuk által annak mélységét szokták kémesgetni a' számos várlátogatók. Majd megfoghatlan; miként rakhatták a' roppant külfalakat olly kiálló iszonyu sziklák párkányára, mellyek minden pillantatban mélységbe-zuhanással ijesztik a' fenlévőt. Két patak csergedez a' bércz tövében, honnan Illswa — Jolsva — folyam veszi eredetét: egyik kelet, másik nyugotrul fut alá, 's a' hegytő homlokán egyesülvén az ugynevezett jolsvai, vagy murányi völgynek felső határát tészi.

Jiszkrának kegyetlenségen épült hatalma e' várbul is rettegteté a' környéket, 's méltó boszszúra gerjeszté dicső Corvin Mátyás ha-

1) Volt még azon kivül két kut: az egyik' kelet-déli részén a' várnak a' pék lakában, mellyben nagyon magasan ment fel a' víz; a' másik ennél magasban éjnyugati oldalán a' várnak.

ragját. Ez erős katonáival ostromoltatá a' csehvezér várait, ki is látván erejét 's szerencséjét a' Király hadának sejdité maga bitorlott uraságának gyászos elhunyandását. Hizelékeny 's dicséretekkel duzzadó levelet írt a' Királynak. Csábításnak tulajdonítá eddigi tetteit, 's ennek utána, ha a' Felség kegyelme bocsánatot, 's feledést képes nagylelküleg adni gyarlóságának, tántoríthatlan hüség, 's engedelmességet fogada a' Királynak, ugy szinte a' várakat, 's városokat viszsza-adni igéré. Nem csalatkozék Giszkra reményében. — Mátyás elolvasván a' levelet legott biztosokat külde a' törvénytelenül bírt helyek átvevésére olly mellék meghagyással, hogy a' távozni akaró Jiszkrát tartóztatnák-fel, boldog állapotot, 's bő ajándékokat igérvén neki. Biztosok gyorsan teljesíték a' fejdelmi parancsot, 's Jiszkrát a' Király elébe vezetik. Ez vidám 's kegyes tekintettel fogadja a' bánékony csehvezért, 's a' többi közt e' szókkal jelenti iránta kegyelmét: Hidd-el, Giszkra, jótékonyságod sohasem mulja-tul az enyimet. Királynak csatában meggyőzetnie rút, de rutabb jótétben. Minthogy a' viszongást inkább szép szerrel, mint kardoskodással kivántad elvégzeni: ezeket ajándékozza neked Királyod: Lippa: (Lip-

csa) [1]) és Zsólyom városokat vedd-viszsza, ehez huszonöt-ezer aranyat kapsz még. [2]) — Igy törvényes birtokába esék Jiszkrának azon két város, mellyet az előtt Erzsébet Királyné, 's tulajdon cselszövényei hatalmába kerítették.

Innend következik, hogy a' cseh-zavarok lecsillapitása után Mátyás Királyt tisztelé urának Murány, ki azután több izben vadászat végett meglátogatá ezen erdős felvidéket. A' hagyomány mind ez ideig fentartá pórnép közt ama királyi vadászatok emlékezetét. Azon garami hegy, mellyen gyönyörü kilátás kedviért gyakran ebédelt a' Király, most is minden nyelven Királyhegynek neveztetik. Egy bizonyos lapos kőre, melly neki e' hegyen asztal gyanánt szolgált, ezeket metszeté: „Hic hospitatus est Matthias Rex Hungariae anno 1474. — Privatum Commodum, Latens odium, Juvenile Consilium. — Per haec Tria omnia Pereunt Regna.“ (Itt mulatozott Mátyás magyar Király 1474. eszt. — Magános haszon,

1) Ezek helyett egy nevetlen szarmata iró Lippa és Solymos Maros melletti városokat tevé. Azokrul nem mondhatá azt Mátyás, hogy vegye-viszsza, mert Jiszkra hatalmában soha sem voltak. — L. Bél Mátyás nagy Geografiáj. II. 465.

2) Bonfinius. Dec. III. Lib. X. p. 530.

lappangó gyűlölet, gyermeki tanács. — E' három minden országnak végveszedelme.“) — Ezen felírást Bel a' maga Prodromuszában 71. l. említi, 's hogy látta is, mondja, de már akkor majd olvashatlanná tevé az idő mostohasága; jelenben pedig a' lapos kövön betűk nyomát sem vehetni észre, hanem azért kétségbe nem hozhatjuk egykori voltát.

Corvin Mátyás átvevén Csehektül a' várat hihetőleg — mert világos bizonyság nincsen. — Zápolya Istvánnak adá, mint Szepességnek kulcsát, hol erre fényes birtok nézett, 's a' Királynak kedves embere volt.

Itten megszakad a' vár történetinek láncza egész a' tizenhatodik század elejéig, midőn Tornalli familia uralkodék benne. Miként került légyen ennek kezébe, ismét hallgatnak az irományos jegyzékek. — Tornalli Jakab Murány' ura halálakor egyetlen fijának, Jánosnak Baso Mátyást rendelé gyámnokul. Ekkor a' vár tolvajok 's rablók fészke lön, kik az egész felső Magyarországot rettegteték 's pusztíták.

Baso a' gondviselésére bízatott Tornalli Jánost elküldé neveltetni Lengyelországba Tarnovszky János hatalmas és jeles Sztarosztához, az alatt pedig a' várt magának eltulajdo-

nítván új csínos épületekkel felékesítve, erősité, és zsivány-csapattal őrizteté. Az egész Szepes-földet bejárá czinkosival, (1530) 's gazdag zsákmánnyal téré mindannyiszor viszsza. Erővel csikart-ki pénzt a' lakosoktul, 's elhajtá marhájikat. Illyen harácsot főkép Lőcse táján sajtolt-ki, (1535) sok lovat és szarvasmarhát elrabolván. Fosztogatásra küldött 80 murányi pribék Grenicz mellett tanyázék Sz. Mihály után vasárnapon (1541.) Két év mulva (Jun. 29-kén megszállá Baso, 's kirabla a' lapidis Refugii nevű monostort. — Egy iglói névtelen Jegyzőnek történeti töredékeiben ekép olvastatik ezen cselekedete Basonak: „1543 eszt. Sz. János-nap táján 150 legény jöve Murányból Karthuz-monostorba. 1) Erővel elszedtek onnét mindent a' mi nékik tetszett, és a' XI (XIII) szepesi várostul tetemes harácsot kicsikarván eltávoztak. Ezután a' lőcseiek küldék oda embereiket, kik felgyujtották a' Klas-

1) Erős védmonostor volt ez Lethon-hegyen Csavnik és Lőcse közt. Kik 1242-ben ide rejtőztek, a' magyarhont pusztító tatárpallost elkerülték; méltán neveztetett menedék-kőnek. A' hozzá tartozott birtokot I. Ferdinand Király esztergami prépost- és káptalannak ajándékozá. — L. Matthiae Bel, Compend. Hung. geogr. —

tromot, 's a' mit még murányiak el nem vittek, ezek magokkal elczipelték." —

Szükség itten megjegyeznünk: az iglói Jegyzőnek töredékei — mellyekre Bartholomeidesz László Gömör Vármegye leirásában többször hivatkozik — hibásan állítják, hogy 1540-ben Tornalli Jakab a' dobsaiakat rabolta légyen. Istvánffy jeles irónk — kinek előadása e' dologban legnagyobb hitelt érdemel — azt mondja, [1]) hogy Tornalli Jakab élte végnapján *négyevü* János fiját Basó gyámsága alá bízta, tovább: hogy imez (Baso) a' vár minden jószágaival bírni akarván a' fiút *tizenkét* esztendős korában küldé Lengyelországba, 's így *nyolcz* év mulva Tornalli Jakab elhunyta után. Már pedig 1547-ki [2]) Ország-gyülésen Baso ellen keserves panaszt tevének az ország követei, hogy hallatlan latorkodásával felzavarja a' köz csendet, feldulja a' polgári bátorságot. Ezeknél fogva más esztendőben sujtó törvény-czikkely is hozatott ellene. Melly történeteket egybevetvén kitünik, hogy Tornalli Jakab már 1539-ben búcsúzék-el az élők so-

1) Histor. Lib. XVI. 283 's követk. lap. hol az egész murányi ostromot is leírja. —

2) Sam. Timon, Epitome Chron. rer. hung. ad a. 1547.

rábul, 's következőleg vagy a' nevetlen Jegyző által reá-fent vétkek puszta koholmányok, vagy a' személy, és az idő hibásan van kitéve.

Tornalli Jakab — így beszél felőle Istvánffy — jóllehet csak köznemes volt, még is dusbirtoka, gazdagsága, 's János Király kegyelése miatt legelső Magnások társaságával dicsekvék. Baso az előbbinek czirákja — cliense — a' halandók söpredékihez tartozott, duzma gőg bélyegzé alacsón lelkét, 's idegen javaknak tilos kívánsága vezérlé cselekedetit. Így könnyü megfejteni féktelen galádságait. Ez ellódítván oldala mellől a' gyámfiját, becsületes ember, 's gondos gyámnok kötelességit 's tartozásit feledve az ifjú Tornalli híveit, kik fekete míveinek illőleg ellenszegűltek, koholt vádakkal terheltetve az életből kivégezteté, másokat különféle ravaszságokkal béhálózva elnyomá. Megmenekedvén ekép terhes kémjeitül útazókat fosztogatni, idegen jószágokat rabolni kezde, és nem csak egyedül hazánk erdeiben rémítő vadállatkint kalózolt, hanem orosz, 's lengyel tolvajokat fogadván zsoldjába a' szomszéd Lengyel, Szilézia, 's végtére Moldva határit is dulta, 's temérdek kincset gyüjte Murányba. — Illy hallatlan csínokért

ország színe előtt bevádoltatván az 1548-ki 49-ik törvényczikkelye értelménél fogva rendbontó honellenének hirdettetett, 's Gróf' Salm [1]) vezérlése alá sereg adatott, hogy e' szörnyeteget Murányból kiirtsa.

Ezen csatazás egész folyamatját illykép jegyzé-fel Istvánffy: Lejtős és köves helyeken szüntelen esőzés okozta dágványban lassu mozgással közelge a' sereg Murány felé. Katonák, 's vonómarháknak nagy erőködésökbe kerűlt a' szükséges hadiszereknek murányi völgybe szálitása. Basó Mátyás pedig széles árkolatiba, 's a' vár természeti védeletibe bizakodván ügyelni sem látszék a' jelen veszedelemre. Az ellentábor közelgését szokott vidám 's bátor lélekkel várta. Az elősereget, melly a' gömöri 's nógrádi magyar lovas felköltségből állott, Bebek Ferencz vezeté, a' ki azon a' völgyön védhelyeket készíttete vár körűl, hat mértföldnyire az utakat levágatott magas fákkal elzárá. Meghagyatott egyszer'smind neki alkalmas helynek kinézése a' tábor-telepitésre, 's minden eleség, vagy egyéb szükséges szerek várbani vihetelének ügyes meggátlása. Ez dics-

1) Gróf Salm Miklós, ki 1563-ban vétetett-fel két testvérével a' magy. nemesség sorába.

vágytul gyullasztva három nappal előzé a' fősereget, 's a' reá-bízott dolgokat híven végrehajtá. Az alatt Salm sárosvári katonákkal 's álgyukkal ujonta megszaporított hadat Murány felé nógatá, 's Bebek által kipéczelt helyen, nem meszsze Alsio — Illswa — folyamtul tábort üte olly rendelettel, hogy némelly csapatok völgyön, 's bérczek ormain, némellyek hegyek oldalán nyomulának-elő. Murány felette magas kősziklán terül, melly körül más kőszirt szinte magas, délfelé emelkedik, [1]) a' melly pedig nyugotrul tornyosodik felülmulja a' vár csúcsát, 's ottan friss vizű forrás fakad. Délrül kapu vezet a' várba, mellynek elég bő udvara [2]) nehány dandárt bévehet, de jó darabon semmi sáncz, egyedül a' meredek 's borzasztó kőtornyok erősítik. Éjszaktul más kő-

1) Erre később — a' mint mostani formájábul láthatni — egy bástya építtetett. A' fala nagyobb részint talpárok nélkül a' mohos szirt hátára tétetett. — Ehez nyugotfelé közel van egy kiálló szirt, melly törökfej-nek neveztetik.

2) A' várnak két udvara volt: az elsőnek formátlan a' köre 's nem nagy, innen balkézre más kapu alatt hoszszú tornáczon keresztül lehetett a' nagy udvarra jutni, mellyet Istvánffy említ, 's így az első kis udvar meredek bejárásu kapuval egygyütt később támadt.

szál emelkedik a' vár ellenére, mellynek elég lapos teteje van épen az árkolatok felett; erre bár szinte fárasztó a' felmenetel; de miután rajta van az ember, a' vár belsejébe láthat, 's minden oda czélzott lövés sikerűlhet. Erre Bebek iszonyu fáradsággal 's erőködéssel nyolcz álgyut emeltete, 's éjjel kiásott árkok, meg máshonnan hordott földdel töltött cserények takarták az elleni viszszahatástul. Gróf Salm a' keleti részen felállított taraczkok kormányát Bebekre bízá, kinek számtalan sértetei miatt lángoló gyűlölete Baso iránt áldz boszszut forrala keblében. Nyugotrul a' Magyar gyalogságot állítá, ennek alvezérei voltak: Gregoróczy Vincze, Péchy Farkas, Bornemisza Gergely, és Martalin Mátyás, kik ismét Maitini 1) Uriel parancsára figyeltek. — A' német csapatot Eberstorf Ulrik vezérlé. — Maga a' Gróf éjszaktul megállapodék négy osztály Spanyolokkal, kik Castelluvi Gáspár, és Zapata Péter hadfők alatt nehány évekóta Pannóniában katonáskodtak. Horvatinovics pedig, a' ki Csábrág ostromától jöve osztályával, a' tábor 's az őrök vigyázatára rendelteték, 's

1) Ugyanezen tulajdonnév más helyütt talán nyomtatásbeli hibábul Martini-nek változott.

meghagyá neki Salm, hogy éjjel nappal a' táborzó sereg körűl virrogasson, az őrhelyeket megtekingesse, az utakat szemmel tartsa, 's a' várba senkit be ne bocsásson.

Baso a' falakra vont nagyobb álgyukkal erősen 's gyakran tüzele azon kőszirtre, mellyen a' mieink voltak. Ámbár pedig Baso Gróf Salmnak törekedéseit megvetni, 's félelem legkisebb jelét elfojtani láttaték: még is jövendő szerencsétlenségét mintegy sejdítvén szabadulására különféle terveket hányogata elméjében. Baso tehát Márton testvérfelét bátorsághitelezés mellet Grófhoz táborba meneté, hogy mindenféle mentségek által gonosztetteinek megbocsátását, 's Ferdinánd királyi kegyelmét kívánja, 's egyszer'smind a' várnak örökös birtokát kérje számára, minthogy az, kire a' vár néz, kisded korában Lengyelföldön megholt; — ez azonban vastag hazugság vala, mert a' fiu háború végzetével honjába viszszatért — azon kívül lovagjai, 's gyalogjainak becsületes 's bizonyos szolgálatbér határoztassék. De Salm mind ezen igaztalan kívánatokat illőleg megveté, 's kemény dorgaszavakkal megpirongatván a' követet várba viszszautasitá. Azt is mondják, hogy Baso gonoszsági tudatjában, mielőtt az érdemlett vármegszálás következett

volna, magát Izabella Királyné, 's ennek fija oltalma alá ajálgatá, 's biztosokat fényes ajándékokkal megterhelve György baráthoz, 's Petrovicshoz külde.

A' várőrséget feladásra sürgeték az ostromlók; de minthogy erre két napi lődöztetés után sem akart hajolni: a' vár átellenében álló kőszirtre Baso által felállíttatott erősségnek rohanássali megtámadása rendeltetett a' tábornoki közgyülésben. Az álgyugolyók omlasztó sulyától úgy is már sokat szenvedett e' bástya, 's most mint a' förgeteg egyesült erővel robog ellene a' Magyar hadinép, 's a' védők makacs ellenállásának daczára csak hamar elfoglalja. Ezen szirthalomrul azután sürű álgyulövet rombolá a' várfalakat, 's nem sokára tágas rést hasított bennök.

Mielőtt a' várnak köz megrohanása kezdődnék: a' Spanyolok vitéz erényöket, 's várvitálybani ritka ügyességöket csudakép kitüntették. Hét t. i. közülök, mint a' könnyű evet a' meredek kőszálak feketés hegyes csúcsain kimondhatlan merészséggel felmásztak a' várba, a' nélkül hogy a' benlévők észre vették volna. Várbeliek megpilantván a' kémlelődő merénczeket sürű csoportban rohannak megölésökre, miként az apró madarak bagoly 's vér-

ese körűl sereglenek, 's visítva csattogatják szárnyaikat. Heves ütközet kerekedik a' két fél közt. Két Spanyol legott földre terűl lélektelen, a' többi pedig bámulatos gyorsasággal leereszkedik a' vár falárul irtozatos kövekre, 's számtalan puskaropogás közt sértetlen térnek viszsza bajtársaikhoz. Ezen bátor leventák kinézték a' helyet, merre lehessen könnyebben a' várba jutni, 's Gróf Salmtul azonnal jelt kértek az öszvecsapásra. Megzajdulnak a' dobok, 's harsognak a' trombiták, hőslång bíborul a' támadók arczaikon, 's izmos karral közelgetnek a' mindig jobban táruló nyiladékhoz. Keveregve forognak a' csatászok, 's itt ott villogva tünnek-ki vezetőjik. Baso Márton lábszárát mérges golyó furja-át, 's béviszik a' várnak keleti tornyába. Az ostromlók közűl Horvátinovics, midőn alattavalójit szóval 's tettel bátorítá, melyében nehéz sebet kapott; Castelluvi Gáspár pedig fenyőpózna hegyivel a' falrul letaszíttaték, 's egyedűl melyvasának köszönheté életben-maradását. Zapata homlokán keresztűl repüle a' halálos ón, 's katonáinak mély fájdalmokra életlen rogyant lábárul. Igy bár oroszlánkint harczoltak a' mieink, 's több jeles hős lelé véres kimultát, még is Salm 's Bebek nagy boszszúságára a'

várőrség ellenhatásinak engedni kéntelenűltek. E' viadal közben Kovács Gergely, húsz basopárti társival Salm táborába szökött, kik mindnyájan Bebek közbenjárásánál fogva vétkök megengedését a' fő hadivezértül kinyerék, mivel mindenrül, a' mit az ellenfélrül tudtak, kielégítő őszinte vallomást tettek.

Azonban Baso emberei, kivált az orosz 's oláh zsiványok, kiknek hűségökben az előtt különösen bízott, — minekutána Márton mély sebet kapott, sokan pedig a' jelesbek közűl halál karjába dültek — vezéröknek odahagyásárul, 's vár-feladásrul titkon suttogtak, 's egy alkalmas emberre bízván a' titkot, táborba küldék Salmot mindenrül körűlményesen értesítni. Tizenhatan ragaszkodtak még híven a' fő kalóz személyéhez, de ezek ellenkező javallatikkal a' többi sokaság ellen mire sem mehettek azt az egygyet kivévén, hogy Mártont többi czimboráival egygyütt a' felzudulás felől tudósiták, hanem Basonak kegyetlen halál félelme miatt, a' dolgot felleplezni nem merték. Márton 's Demeter testvérei még is mindent felfedeztek előtte, de egyszer'smind a' lelkét gyáva csüggedelembe taszíták ez által. Legott megfutamlásrul gondolkozék.

Az alatt katonáinak az elpártolt várnép-

pel tett egyezés szerint sánczok, 's bástyákrul a' várba tódulnak, a' benlévő oroszok 's oláhok kapukat tárnak. Spanyolok a' lázpártiaktul utasítva kikutatják a' várnak rejthelyeit, leverik a' nagy zárokat, kifeszítik a' vasas ajtókat, 's Baso arany 's ezüstjével megterhelik zsebeiket. Némellyek a' várőrség közűl, nevezetesen Tárnok Ferencz — ki Basonak gazviseletét szemére lobbantván igyekezék őt jó utra téríteni. — Beji András és Söréni Péter azon toronyba, mellyben megsebesűlt Márton fekvék, nejeik gyermekeikkel, 's Farkas nevű fijával Basónak, úgy ennek Demeter testvérével rettegve vonultak. Valamennyit a' pártos várőrség fogá-meg, 's Salmhoz a' táborba hurczolá. Ez a' vár feladójit fényes ajándékokkal illeté, 's szabadon bocsátá; kiknek pedig kedvök volt királyi zászló alá esküdni, rendes katonaság közé iratá.

Csak egy dolog hibázott még Salmnak győzelmi dicső végéhez, hogy t. i. Baso titkon elillant a' várbul. De ebbül serkedt méltó fájdalmát csak hamar örömre virasztá kedvező szerencséje, melly önváltozékonysága, 's a' világi dolgok ingatagságának megmutatására kivánságát Salmnak beteljesíté. — Basó hallván a' várbeliek hitszegését, mielőtt a'

külsereg berohanna, valami titkos ajtócskán 1) két emberével kiszökött, 's járatlan ösvényeken, hegyen-erdőn szélt-hoszszat sokáig bolyongván, egy juhászgazdához betért, ki Basonak minden rosz tetteiben társa 's leggyorsabb segédje vala, 's azért nagy hiedelmet helyeze barátságában. Ezt Baso tömérdek igéretek 's kérelmekkel arra akará hajtani, vezetné-el lengyel határszélekre. Hanem a' bacsó hitszegés ördögétül sarkallva gyilkolathoz szokott három testvérivel, Baso két utitársát kegyetlenül kivégzi életökbül, magát pedig Basot kötözötten Gróf Salmhoz elkiséri. Ennek látása nem kevés örömére szolgált a' fő tábornoknak; mikor elhozták jelen volt Bebek is Basonak halálos ellensége. Ez nagyon sürgeté, hogy a' köz csendbontók rögtön büntessenek-meg. Salm tehát Basot egyéb czinkosival egygyütt nyilvánosan megöleté. A' vezér sátora előtt legelőbb is Tárnok Ferenczet sujtá a' hóhér-pallos; utánna hasonló büntetés érte a' még sebben sinylődő Mártont, 's Demetert más tizennégygyel egygyütt. Találtattak, kik Mátyást a' latrok fő kolomposát, 's törvénysujtott felségsértőt a' halálnál kegyet-

1) Ezen ajtócskát most is láthatni.

lenebb büntetésre u. m. kerékbe-törésre, vagy elevenen négy darabra szegésre ítélnék: de Salm elégelé őt legutoljára a' poroszlók kezeikbe átadni. — Kiskoru fiját magával elvivé a' Gróf, 's apródjai közt nevelteté, míg megerősödék, 's akkor viszsza-adván atyai jószágát szabadon ereszté. — Murányának elfoglalása, 's lázzadtak lecsilapítása bevégeztetett Auguszt. 15-ikén n. b. Aszszony ünnepén 1549. Esztendőben. [1])

Az elfoglalt Murányba császári őrség szállíttatott, mellynek Előljei kapitányoknak czímeztettek, 's egyszer'smind a' várhoz tartozott jószágokra felügyeltek. Neveik ugyan fel nem jegyeztettek azon rendben, a' mint egymást a' hivatalban felváltogaták, azért csak néhánynak emlékezete juthatott mi hozzánk. Illyen kapitány volt (1585) Maschko Meny-

1) Bartholomeides valami naplókönyvben feljegyezve találá, hogy Murányvárt 1546-ban Schvendi Lázár ostromlá, 's megvevé; — holott ezen vezért Maximilian Király csak 1564-ben hívá-ki Alzácziából. Schvendi, mínthogy V. Károly Császár seregeit több csatákban helyesen kormányzá, bölcs és erős tábornok hirére kapott. Magyar-országban maradt 1568-kig. — *L. Timon. Epit. Chron. rer. hung. ad anno* 1564—1568.

hért, 1) később (1594) Báró Herberstein Gyula.

Ezekután a' várt megyéjével egygyütt Rottal Grófok vették-meg 1605-ik körül, mikor Jakab Jánost parasztok és hajdúk ostromlák benne, 's cs. vezér Kolonics Fridrik Liptó vármegyén által segítségére küldetett, 's a' veszélybül kimenté. Az ország karai 's rendei nem igen szívelték e' várnak külföldi Gróf birtokába esését, mire nézve, az 1608-ki országgyülés alkalmával Murány 's Lipcse váraknak idegen kezekbüli kiváltása 's átvétele rendelteték. De még ezután is (1610) ugyanazon Rottal a' megyebeli jegyzőkönyvekben Murányvár urának neveztetik. Ezen familia 1622-ben honosíttatott.

A' várt tovább egész uradalmával Gróf Széchy György, Tamásnak fija százezer forinton megvevé (1621.) Előtte való esztendőben

1) Egy nevetlen iró mondja, hogy Salm még 1560-ban is murányi várban lakott, a' mit kötve lehet hinni, mert neki mint fővezérnek sok dolga volt akkor a' Törökkel 's másokkal. Hihetőbb az, a' mit az említett iró némelly tanúlevelek után állít, hogy t. i. Maschko M. 1566-ban, Báró Herberstein pedig 1585-ben kapitánykodék Murányban. De ezek nagy részint homályos dolgok.

Besztercze-bányai részletes országgyülésen valamint ezt, ugy Lipcsevárt is minden tartozékjával Bethlen Gábor Fejdelemtül — kinek pártján álla Széchy — örökös joggal kapta. Ezen megajándékozást II. Ferdinand Király is — midőn Széchy megbánván lázzadalmi tettét Felség előtt bocsánatért esenge — helyben hagyá ugyan, 's megerősité, de az érdeklett summát még is le kelle tennie. — Mennyire hibás legyen ezen vélemény, hogy Széchy György csak 1620-ba juta Murányvár birtokába: kitetszik egy emlékirásbul, melly a' tavaly szétjelbontott katholikus templom sírkövei közt találtatott, a' hol világos betűkkel ki van téve, hogy Széchy György már 1618-ban Murány ura volt. Sőt még Széchy Tamás Györgynek atyja kir. fő asztalnok is 1611. Jun. 23-kán kőlt adomány-levelében, mellynek mások a' Jólsvai akkori jegyzőkönyvben találtatik, magát Murány urának mondja. 'S így mind ezig nem lehetett tökéletesen megállapítani, mikor szált légyen ezen uradalom Széchy-nemzetségre.

Rima-szécsi Gróf Széchy György, Gömör várm. Főispánya, Murány, Lipcse, Balog, és Felső-Lindva várak szabad ura, kir. Ajtómester, aranysarkantyús vitéz, cs. kir. Tanács-

nok — igen hatalmas földesur volt. Nem sokáig birhatá e' sziklavárt, mert 1625-ki Sept. 1. napján, Barkó-várallyán — mellyet felesége után birt — egy csűrben, midőn fáradt tagjait álommal frisítené, melyének jobb oldalát két puskagolyó átfurta. Timon mondja, hogy hívtelen szolgáji ölték-meg. [1]) — Teste murányvári kápolnába hozattatott, 's czinkoporsóba zárva tétetek örök nyugalomra. [2])

1) L. Timon Epit. Chron. ad a. 1625.

2) Ezen kápolna sírboltjában több érczkoporsókat is találtak 1782-ben, mellyekből az elporlott maradványokat fakoporsókba tevék által, 's földbe temeték, az érczneműeket pedig eladták. Felmaradtak ezeknek felirásaik, de minthogy azokat egymással ellenkezőleg, hibásan jegyezték-fel, hitelességök nagyon ingadozó, 's csak azon tekintetből iktatjuk ide, hogy még is Murány történetivel kapcsolatban állanak. I. Gróf Széchy György sírhajléka, rajta ezen felirás: Illustrissimus Comes Georgius Szechi de Rima-Szech, Supremus ac perpetuus Comes Comitatus Gömöriensis; Liber Baro Arcium Murány, Lipcse, Balog et Felső-Lindva, Cubiculariorum Regiorum per Hungariam Magister, Eques-Auratus, Sacratissimae Caesareae Regiae Majestatis Consiliarius intimus. Occisus sub Arce Barco MDCXXV die 1 Mensis Septembris. Vixit annos XLVIII. — Ha ezen sorokat öszvevetjük

E' tájban Murány, Balog és Lipcse várak kapitánya 's igazgatója Rahoi Jakoffy Ferencz volt, ki 1639-ben megholt. Végintézete Murányban iratott.

---

azokkal, mellyek Bartholomeidesnél találtatnak, sajnálnunk kell, hogy az eféle érdekes maradványok olly kevés sajátság, 's pontossággal jegyeztetnek-fel. —

II. Homonnai Drugeth Mária Grófné kőkoporsójának

a) tetején:

Hac ego, quae quondam qua Comes Széchiniana
Drugeth Homonay nomine clara fui,
Claudor in angusta, post fata novissima, tumba,
Nil moror: hic placide nam recubare licet.
Tristes saepe dedi devoto pectore planctus
Extimulans Christum voce gemente meum.
Ingredior terrae gratas jam laeta latebras,
Laetior ad Christi mox reditura tubas.
Ac licet hoc antro prostrato corpore condar,
Liber at in coelo Spiritus astra tenet.
Quisquis es, ut mecum coelos conscendere, nec non
In Domino valeas vivere, disce mori.
Veni Domine Jesu, etiam veni cito. Amen. Apoc. ult. cap.

b) jobbfelén:

Job. CXVIII. w. 25. 26. 27.

Scio enim, quod Redemtor meus vivat, et in novissimo die rursum resuscitaturus sum de

Széchy György neje Homonnai Drugeth Mária Grófné halála után, — kivel 17 esztendőt tölte boldog házasságban — még mint özvegy 17 évig 's 9 hónapig parancsolt Murány-

terra mea, et in carne mea videbo Deum meum optimum, quem visurus sum ego ipse et non alius. (?) Reposita est haec spes in sinu meo.

c) balfelén:

Apoc. XIII. w. 14. 15.

Beati mortui, qui in Domino moriuntur. A modo dicit Spiritus, ut requiescat corpus a laboribus operae. Opera autem illorum sequuntur illos.

d) lábánál:

Illustrissima Domina Maria Drugeth de Homonna, Illustrissimi ac Magnifici Domini Georgii Szechi de Rima-Széch relicta vidua, quae annos XVII vivens in Matrimonio, divina benedictione vidit filios: Joanem, Petrum, Samuelem et Georgium; nec non filias: Mariam, Barbaram, Magdalenam, Catharinam et Evam de Rima-Széch. Demum in viduitate annis XVII ac IX mensibus exactis ac interea fere quadragenalibus morborum generibus christiana patientia devictis, anima sacro viatico pie instructa, naturaeque debito persoluto anno Domini MDCXLIII die 28 mensis Maii, hora 6 matutina, aetatis vero suae LIV corpove quidem in hanc tumbam, anima vero in coelestem patriam commigravit. Per filias Mariam, Catharinam et Evam Dei be-

ban. — Kilencz gyermek vala házasságoknak gyümölcse, u. m. négy fiú: János, Péter, Samuel, és György, 's öt leány: Mária, Borbála, Katalin, Éva, és Magdolna. Ez utólsó kisded korában megholt. Fiuk közül hihetőleg csak Péter maradt életben; később vas vármegyének Főispánya 's Kőszegvár ura lön, 's magtalan kimulván bézárá a' híres Széchy-familiát.

A' szép 's gazdag hölgyek, fényes eredetű hősökkel párosulának. 1627-ki Május 30-kán

---

neficio superstites pietate et observantia erga Matrem desideratissimam ductas. (??)

e) fejénél ónbul öntött betűk:

I. C. D. M. D. de H. I. C. D. G. de R. S. S. C. C. G. E. A. S. C. R. M. C. M. et P. R. H. S. G. C. R. V. — (Ezen betűk értelme ez: Illma Comitissa Domina Maria Drugeth de Homonna, Illmi Comitis Domini Georgii de Rima-Szech, Supr. Comitis Cottus Gömör. Eqnit. Aurati, Sacrae Caes. Reg. Majestatis Cubiculariorum Magistri, et Partium Regni Hung. Superiorum Generalis Capitanei relicta vidua.)

III. Wesseléni Ferencz Gróf sírkövén volt szinte valami felirás, de elveszett.

IV. Herczeg Troppau György nagy réz-koporsóján: Hic jacet Joannes Georgius Princeps a Troppau. MDCXLIII.

Széchy Mária letevé a' házassági hitet Bethlen István Gróffal, Bethlen Gábor erdélyi Fejdelem bátyjának a' fijával, Jolsván, a' ki 1631-ben meghalálozván özvegységre juttatá Máriát. — Ugyanazon évi Julius 21-kén Borbála 13 esztendős korában eljegyezteték Gróf Thurzo Ádámnak; lakadalmi szertartás Lipcsén ment véghez 1629. Jun. 17-kén. — 1641. Febr. 9-ik napján Illyésházy Gábor Gróf nyeré-el Széchy Éva kezét. — 1649-ben Katalin lépék házasságra Köpcsényi Liszty Jánossal. — Az anyjok halála után történt osztály Katalint Lipcsevár urnéjává tevé, a' többi három pedig az erős Murányban 's Balogban részesült.

Gyöngyösi István, akkori remektollu költész, Veselényi Ferencz Grófnak komornokja — inkább titoknoka — később gömöri alispán, — Murányvár dolgait ezen időszakban bőven adja-elő. „Márssal társalkodó murányi Vénus" czímű munkájában. 1) Hitelességérül szükség előre megjegyezni, hogy mint verselő

1) Széchy Mária Anna Grófné, mint Veselényi hitvese, annyira megkedvelé e' versezetet, hogy balogi uradalmához tartozott Babaluska nevű falut az irójának, egyébkint is kedves emberének ajándékozá. Ezt Gróf Koháry István 1695-ben 1200 forinton megvette tőle.

a' rím, 's a' korlátozott beszéd kedviért sokat mondott, mi a' történetírás komoly rostáján meg nem állhat. Igy például azt mondja, hogy Széchy György özvegye „két tíz esztendeig parancsolt Murányból" — holott csak 17-ig, 's 9 hónapig; azután Rákóczy György felzendültét azon időre teszi „midőn az esztendő ezer számon menne, 's ahoz hatszáz után negyvenhatot tenne" — pedig már 1630-ban kezdődék Erdélyben a' viszongás, melly következő tavaszszal magyarhonba kelt-által. Nem sokára elcsendesült valamennyire, de ujra kiütött 1644-ben; 's ezen év történeit, mellyeknek fővonásit az említett költő híven feltartá, akarjuk most röviden elbeszélni.

Rákóczy György kitüzvén pártoskodó zászlóit, hazánk több vidékein számos urak toldultak alájok fegyveres csapatjaikkal. Illyésházy Gábor, Gróf Széchy Éva férje is hozzá csatlakozék, 's minthogy neki legtöbb embere volt Murányban, az egész őrséget Rákóczy Fejdelem pártjára esketé. Budaházy István volt a' várkapitány, porkoláb pedig Boldizsár. E' roppant szirtlak akkor legjobb karban vala: sok uj épületek tétettek belé, a' régiek megujíttattak, 's a' gyengébb részei megerősítettek. Ez olly hatalmas hely volt most, hogy

híre nem csak itthon, hanem a' külnépeknél is bámulatot gerjesztett.

Veselényi Ferencz, Füleknek kormányzó Kapitánya királyi parancsban azt vevé, hogy Murányvár meghódítását szokott vitézségével eszközölje. Bethlennek gyönyörű özvegye Széchy Mária Rákóczy György által biztosított utilevelekkel ellátva Erdélybül Muránya siete. Sok dicséreteket beszélt ennek lelki 's testi kellemirül Veselényinek a' nője, kinek kora halála Ferencz szívére komor bút áraszta. 'S mennyi díszt nyert a szszonyi ajkaktul az aszszonyi érdem!

Veselényi lelkébe most felelevenültek boldogult hitvesének magasztaló szavai, 's a' királyi meghagyást, mellynek foganatos teljesítése neki utat nyitand Muránya 's ennek bájkecsű aszszonyához, kimondhatlan örömmel fogadá. Tudta ugyan a' várnak megmászhatlan bástyáit, tudta a' vidék zordonságát: hanem ő mind ezekkel nem sokat gondolt. Lángzó képzetével már is bent vala, bent a' bájos özvegy lábainál, 's esdeklék szép kezéért. Csudás dolog a' szerelem. Nem látta ő soha is az imádott bálványját, még is égett érette, a' legbuzgóbb vonszalommal égett. Szüntelen azon töprenkedék, mikép lehessen véle minél előbb.

Végre addig is, míg hadi munkályait elkezdené, valami reménysugárt akarván a' hölgy szép szemébül nyerni levél-irásra határozá magát. Az irott-lap sok jóban eszköz, roszban is, híven közli szerzőjének a' legrejtélyesb gondolatit. — Veselényi egyet 's mást sokáig forgata elméjében, tízszer is elkezdé irását, 's mindannyiszor megsemmisíté nem elég fényesnek látszott kifejezetit. Sok habozás után elkészült a' levél mellynek illyforma tartalma vala: Megne vesd, szép Grófné, ismeretlen szolgád szívömledéseit. Tovább nem fojthatom sovár tüzemet, 's ez teszi soraimat olly rendetlenné. A' te elhiresült erényed, 's ritka szelídséged remélteti velem, hogy irásomba egy pillantást vetni fogsz, 's csak ezen is mint vídul a' szívem! — Legforróbb szeretettel kérlek, nyujts kegyesen módot imádódnak veled szólhatni. Hagyd nyissam-fel előtted keblem rejtékeit, 's jelenthessem-ki változhatatlan ohajtatimat téged birhatni. Semmi akadálynak veszélye el nem rettenhet, hogy Általad rendelendő helyre örömmel ne siessek, ne repüljek. Tőled várja boldogító vagy halálba sujtó válaszát

Veselényid.

A' levél már megvolt, de még nagyobb gondot adott annak elküldése. Ellenséges vár-

ba nem könnyen repíthetni valami közleményt. — Alkalma mutatkozék erre is. Katalín, Kürti Ferencz özvegye, ráhoi erősség akkori birtokosnéja megvíhatlan Murányba huzódék minden kincsével, mert méltán tarthatott az ellenes hadak pusztitásitul. Nagy János a' gazdája bé szokta a' szükségleteket szerezni aszonyának, vagy egyéb bizományait végre hajtani. Ez Veselényihez váratlanul betoppan 's ezt gazdag ajándék mellett unszolja, hogy levelét Mária Grófnénak vigye-el, 's titkon adja kezébe. A' szolga lehetlennek állítá e' dolgot; mert — ugymond — nagy vigyázás van most Murányban, jól megvizsgálják a' bémenőket, 's jaj annak, kinél illyes valamit találnának. De Veselényi hirtelen egy cselt gondolt-ki. Egy zsák ugorkát szedetett, 's azt — tavasz elején — ujság gyanánt beküldé az aszonyságoknak, ezenkínt minden gyanutul megmenté levélvivőjét. Nagy János híven eljárt tisztében, az irást nagy óvatossággal általadá.

Grófné arczába tódult a' vér, a' mint e' váratlan levelet feltöré. Habozott kebele, 's fokonkínt melegülék Veselényi lángjának elfogadására. Illy csatapróbált, 's deli-termetű hős figyelmét megérdemleni bármelly magyar szűz-

nek kedves érzet lett volna. — Pennát fog 's ezeket írja a' Grófnak: Leveled soraibul megértém tiszta szándékod, 's nem is veszem kétségbe jóakaratodat. Kivánságod vellem szólhatni még most nem teljesülhet. Jelen körülményekben az lehetetlen is. Mihez kellessen magadat továbbá tartani, szolgám által bővebben értesítendlek. Tápláld iránta mi hiedelmed, 's légy álhatatos,

kivánja Széchy M. Anna.

Ferencz nyugtalanul vevé követétül a' sárgapecsétü levelet, előbb is csúfolódásnak vélé izenetét Máriának, a' mit a' pecsét színe gyaníttata véle. De kibontván borítékját reménye zöld szinét fakadozni látta benne, 's különösen örült válaszának.

Ötször merült a' nap sötét tengerekre, 's annyiszor tért ismét viszsza, midőn Fülektül fél mértföldnyi távolságra Széchy Mária követe — Kádas, a' meghitt ősz szolga — magához jöveté Veselényit, ki is csak hamar melette termett. Párbeszélgetésben tudtára adá ez a' Grófnak aszonya izenetét jelen állapotja felül. Kádas fényes jutalmat emele a' szerelmi-vágyu Gróftul, ki egy levelet is csinos kis órával külde Kedvesének. — Hét nap mulva ismét gyors paripán siete Fülekre Kádas, 's

Mária levelét tisztelettel nyujtá a' Gróf kezébe. Ebből megérté Veselényi mit gondolt-ki légyen a' drága özvegy, hogy véle magánosan szólhasson. Murányallyán felül jobbkézt a' vőlgyben mintegy fél mértföldnyire Tiszócztul várfelé halászatot rendelt, 's Ferenczet oda hívja. Ez jól kijeleltetvén magának Kádas által a' helyet nyugtalanul várta a' határidőt. —

Minden bár melly hoszszunak láttassék is a' világon, előbb vagy utóbb végéhez eljut. Veselényinek ezen unalmas időköze is elmulék, 's a' várt nap reá virrada. Megindul azért Mária meghagyása szerint hét fegyveresnek kiséretében Tiszócz felé. Vidám napsugár mosolyga utjára. Egyszerre sötét fellegekbe borula az ég, déli 's éjszaki szél rohan a' tornyos hegyekrül, 's vad morajjal betölti a' szük völgyeket. Veselényi biztatá embereit, hogy el ne csüggedjenek, 's végre sok botlás után kivergődnek a' szabott helyre. Itt lesi Ferencz szíve aszonyát, honnét láthatná-meg legelsőbb angyali arczának ragyogását. A' kitűzött idő eltelik, 's még sem érkezik a' várt királyné. Kezdének valamennyen kétkedni a' dolog jó kimenetelén, 's ezen kétkedésöket mindinkább nevelé távolbul hallott dob 's trombitaszó, 's

legott sok hadviselő 's zászló tünék szemökbe. Ezek Illyésházy vitézei valának, kik Putnok tájárul rabolt zsákmánnyal szaguldának vár felé. Számuk több százra mehetett. Megdöbben e' látmányra a' néhány legény, 's aszszonyi cselvetést gyanítnak a' dologban. — Nem sokára előjöve Kádas, 's mentegeté aszonyát, hogy adott szava szerint mind ezig meg nem jelenhetett. Nyugtalan szemekkel fel fel tekint Veselényi a' mohosult bérczekre, ha nem veszi e észre a' jövőt; 's imé épen ereszkedék-le a' köves ösvényen, mint a' myrtusz-berek deli Nymphája, vélnéd, hogy a' nap jött-le égi termébül. Meglátja Ferencz a' bajalakot, elfelejti minden utját, fáradságát, hallgatag, 's merengő nézettel szemlélé az érkezőt, és sietett leszálítni őt' délczeg paripájárul.

Szíves köszöntések után a' halásztanyától valamennyire eltávoztak, 's Veselényi a' nedves gyöpre terítvén köpönyegét reá ülteté az angyali hölgyet. Gyullonga mind kettőnek szíve, 's nem tuda hamar szókat találni zavarulatjok. Sokszor a' néma tekintet több szerelmet vall, mint a' legcsácsogóbb epecselés. Veselényi féltérdére ereszkedvén Mária mellé kis szünet után ezeket nyilatkozá: „Háborgó kebellel lesém e' pillanatot, hogy Kegyeddel

szembe lehessek. Boldog óra ez, melly láthatnom engedé személyedet. Angyalom! ha arra érdemesnek véltél, hogy e' magányban tisztelhesselek: halld-meg kegyesen kívánságom foglalmát is. — A' kik Murány érczfalai közé huzódtatok, kivetettétek szívetekbül a' királyiránti hűséget. Sajnosan látlak téged is, nagylelkű Grófné azoknak sorában, kik elég háladatlanok zendűlettel jutalmazni a' jó Fejedelmöktül nyert számtalan javakat. Te mint remeke a' teremtésnek, szelídségnek példája nem hiszem hogy szándékosan egyveledél a' törvénytelen tettekbe; azért kérlek add-fel Királyunk részére a' Murányvárt. Ime szakadásaig érted ver, ezen szív, 's csak téged kiván társának az életpályán. Hódolj királyodnak, 's boldogíts engemet kezeddel. Hitemre fogadom, hogy minden ősi birtokodban te fognál korlátlanul uralkodni." — Veselényi, mint a' ki itélőszék kedvezésit várja, érzelgő nézettel lesi Mária ajkárul a' választ. Ez mondá, hogy a' várnak átadhatása nincsen hatalmában, nagy vigyázat is vagyon benne, a' kulcsait pedig éjjelre mindig az öccséhez viszik. Veselényi a' legérdekesb kifejezetekkel rajzolá elébe szerelmét, könyörge nagy hévvel, 's mindenre, a' mi szent 's kedves előtte, kénsze-

rité, igérné neki kezét, 's a' vár kinyittatását. Mária hevűlni kezde a' szerelmi ömlengésektül. Le le szögzi földre szemeit, 's szemérmi pir festi ábrázatját. Végre diadalmaskodik Veselényi Mária indulatján, 's ezen szókat hallja zengeni rózsa-ajkárul: „Őszinte nyilatkozásid erőt vettek szívemen. Legyen tehát! — én azon leszek, miként szerezzem-meg néked a' vár kulcsait; mihelyt tudósítlak ez iránt, készen légy azonnal emberiddel." Megvídulva ezekre Veselényi, mint nyári eső után a' növény. Fájdalmas érzettel vevé most észre, hogy a' Grófné emelkedik ülőhelyérül, 's távozni akar. Tartoztatná örömest, de a' hely, az idő, 's egyéb körűlmények elmenetelt parancsolnak, 's így érdekletes bucsuzás közt elváltak egymástul.

Mária szüntelen fárasztja elméjét, mikent eszközölhesse-ki az igért dolgok létesitését. Színelt közömbséggel a' várfokon járván kis kövecset köt a' czérnaszál egyik végire, 's lebocsátgatván azt a' bástyákrul, azoknak hosszát méregeti, hogy megtudhassa, a' magasság hol lenne legcsekélyebb. A' mint utoljára az új bástya építtetett, a' csigák szomszédságában akkor egy köz volt, azért ezt legalkalmasb helynek találja. De hogyan készítessék ismét mintegy tizenkét öles lábtó, hogy im-

illy munka a' várbelieknek szemökbe ne tünjék, az olly feladvány, mellynek kibontását nem minden elme válalhatna magára. Azonban a' gyors ész, 's eltökéllett szándék talál itten is módot. — Mária kemény beszéddel kurholja cselédjeinek gondatlanságokat, hogy gyakori szellőztetés elmulasztásával sok derekallyát, 's párnáját' öszverothasztják. Elpanaszolja öccsének, Évának, 's kéré szereztetne valahol hágcsót, mellyen a' padra felvitethetné pehelyholmijét. Minthogy elég hoszszut nem találtak Murányban Lisztiusnéhoz, ki akkor nem vala ott, küldének olly lajtorjáért. — Örült ezen Mária, 's úgy rémlék előtte, hogy boldoguland dolgában. A' létrát elhozzák, 's Mária titkon a' padra vonatja.

Mivel akkor sok kézmíves volt Murányban, mint valami czéhes mező-városban, kötélverő is lakott benne. Ezzel köteleket viszáltat szaporán, 's azokat párnákba duggatja, 's emígy, hogy észre ne vegyék a' padra hordatja. Csak hamar elég hoszszu erős kötélhágcsót csináltak-öszve hív emberei, 's maga Mária is serényen osztozék munkájokban.

Illyésházy épen nem volt a' várban, Rákóczyhoz ment volt Kassára, 's igy még is nem volt annyi nép ott, mint egyébkor.

Tudtára adá Mária Veselényinek Kádas által, hogy csötörtök éjszaka előjöhet fegyvernekivel, 's bebocsájtá a' várba. Ferencz felszólít harmincz-öt legényt osztályábul, 's bátor lélekkel halad velek a' bérczlak felé. Sok kősziklás utak meredekségén átvergődvén más nap leshelyére érkezik csapatjával, 's alig tevé-meg a' szükséges rendeléseket, a'hogy két álgyulövés történt Murányban. Képzelhetni zajdultát a' maroknyi osztálynak Veselényi lelket önt a' csüggedezőkbe, 's kik asszonyi cselszövényt emlegettek beszédökben, Grófné erényének magasztalásával nyugtatgatja. — Elterítvén fátyolát a' barna éj földünkre, a' vitézek lóháton lassanként hágtatni kezdének a' magas hegy felé, meg leszáltak paripájikrul, 's gyalog indultak a' hóhérbástyának irányulva.

Feljutnak vár alá a' kertekhez, 's ott egy kisség megpihennek. Lábtó-kereséshez fognak, de azt sehol nem találják. Az idő nagyon előre haladt, 's még sem akadhatnak reá. Különféle fekete gyanuskodás emelkedék megint Veselényi katonáiban, 's már mindnyájan hivék, hogy a' Grófné rútul rászedte őket. Leginkább pedig jó vezéröket sajnállák, ki szertelen fáradsága mellett még szerelmi aggodalmat is táplála immár melyében. Illy kétes

állapotban épen viszszatérésre unszolák Veselényit társai, midőn Kádas Márton az egyikkel közűlök öszveakad, 's fittyenet által egybegyüjtvén a' többit jelenti nékik, hogy már a' létra készen áll, 's indulhatnak.

Az alatt míg ezek a' vár körűl setétben bolyongtak, Mária bent teremébe hivatá cselédjeit, 's elejökbe adván érzékeny szókkal szomoru körűletinek rajzát arra inti őket, hogy jelen dolgaiban hű segédjei legyenek, minden parancsát hajszálig teljesítsék. Készségökért szép jutalmat igér. — Legelőbb is az őrponti legénységre azt költvén, hogy nem jól vigyáznak, elfogatja, 's leányok szobájában esküt csatlósival őrizteti. Azonkép a' német őrnagyot, 's egyéb tisztet megfogatja 's a' többihez csukatja. Tizenegyre telt ezen foglyok száma. Halállal fenyegettete mindenkit közűlök, a' ki legkisebb zajt indítani bátorkodnék.

Elrendelvén igy dolgait Mária körűlbolyonga sötétben a' várfokon, 's vizsgálódék, ha nem hallaná é meg az érkezők zörejjét, mivel a' határóra közelgete, 's az eddigi tette nem szenvedhetett hoszszu halasztékot. Leküldé a' függő lábtón Kádast körűltekinteni a' vár kerületét, de ez is szomorító hírrel téré-meg. A' Grófné erre szobájába sompolyodék, 's

nyugtalanul járt fel 's alá. Mihez fogjon már most, ha Veselényi elő nem jön, vagy nem jöhet. A' közel reg fölfedezendi egész titkát. Bár milly szint adjon szavának, az őrök foglyositása mindent gyanussá téend. Kevés hölgy lenne képes illy szövevényes állapotban csüggetegségtül megóvni lelkét. Mária, ha ezen dolga el nem sül, legott más tervet gerjeszte agyában. Eltökéllé sógrának valamennyi emberét egyenkint szobájába hivatni, 's — milly merészlet! — ezenkép a' mint érkezendnének mindenkinek fejét vétetni. A' fő kolomposokat ha így ellódítja, a' többit merre akarja űzheti, 's a' várt Császár hűségére tarthatja. Hasonló merénynek tervét amazonoknál sem lehetett könnyen találni. — De nem hirtelenkedék szándéka kivitelében. Még egyszer alászállitja Kádast, a' ki már, a' mint láttuk, küldetése czélját elérte, 's Veselényi katonáit a' kötélhágcsóhoz vezeté. Nagy óvakodással — mert a' meredek kőszálruli vigyázatlan lebukás bár kinek is halálába került volna — felmásznak mindnyájan a' várba.

Veselényi legott megrakja bajnokival a' szokott őrhelyeket. Azután Grófné nevével a' kapitányért küld, a' ki felköltetvén mély álmából, mint festeményen a' kis gyermek bá-

mul, 's meg nem foghatja mint lehetett bejöttét Veselényi csapatjának. A' Gróf kemény szózattal megtámadja, 's a' király-iránti hűségre menten esketi. Ezt tevé Porkolábbal, 's egyéb hadkormányosokkal, kik a' várban valának. Elkéreté ezután Porkoláb által Évától a' vár kulcsait, 's ekkor keletkezék még nagy zavargás az udvaron, szobákban, mint tűztámadáskor ide 's tova kapkodva ténfereg a' felzudúlt ember-csoport.

Igy hódítá-meg Veselényi a' megvíhatlan várfalakat magának, 's koronás Fejedelmének. — Két ezutáni nap a' szerelmes párt különféle nyomatékos gondokkal elfoglalá. Vasárnapra virradván rájok adá áldását a' Pap, 's örökre egyesíté a' frígyet, melly szíveikben első öszvejövetelektül óta egymásért ége. 1)

Széchy Mária tettét a' szárnyaló hír csakhamar Bécsbe röpíté. A' Császárné dicsérő levelet külde neki. Veselényi Ferencz szinte különös kegyelmét tapasztalá a' Felségnek. Folyvást nagyobb méltóságok szállának vállaira. Legelőbb is felföldi Generálnak, azután

1) Hőstette Máriának bő anyagot szolgáltata Kisfaludi Károly hervadhatlan emlékezetű irónknak „Széchy Mária" czímü drámájához, mellyben a' lángész némelly körülményt hozzá is teremte.

(1655) Nádornak, (1689) Gömöri Főispánnak, (1662) arany gyapjas vitéznek, a' mint ezt mind Timon feljegyzé, kineveztetik.

Murányvár bevételének emlékezetéül azon bástyára, mellyen Veselényi bejött 35 katonáival, egy fekete kőtábla illy felirással tétetett:

AD DEI { itt van az aranygyapjas vitézrend czímbárányja. } DEI

EIVSQVE IMMACVLATAE MATRIS
HONOREM
AD EMOLVMENTVM PATRIAE
ARCISQVE HVIVS DEFENSAM
AD AEVITERNAM LOCI HVIVS MEMORIAM
QVO
COMES FRANCISCVS VESSELENI DE HADAD
ARCIS HVIVS PERPETVVS COMES
PALATINVS REGNI HVNGARIAE
FORTALITIVM HOC A FIDE REGIA DEFICIENS
IN OBEDIENTIAM REDEGIT
DVM
OMNIBVS ARTE HAC INEXPVGNABILE
ET INPERVIVM FVISSET
SVAE FORTITUDINI EX HAC PARTE INTRANTI CESSI
ANNO SALVTIS MDCXLIV
PROPVGNACVLVM HOC ERECTVM
ANNO MDC. 1)

1) Ezen felirás most is látható a' murányi vár udvarán lévő megujíttatott — két szobából, egy

Nem külömben Grófné hőscselekedetét hasonló kőtáblára vésett emlékirás dicsőíté. A' tábla tetejétül kezdve látni rajta emelkedett meczetben két fejü koronás sast, görög koronán elterjesztett lábaival állva, körülle kerek-

konyhábul, 's tornáczbul álló csinos épületben, a' második szoba ajtajánál jobbkézt, a' mint bémegyen az ember, falba béigazítva. E' kőtáblának felső részén az aranygyapjas vitézi rend szalagának gömbölyedése, mellyen a' bárány függ, ép metszésben mutatkozik. Igy tehát ezen emlékírás 1662 *év után tétetett, 's hihetőleg még* ezen felül volt Veselényi czímere is. — A' hol van ARTE — e' végső E csak nem régen vakartatott közibe — de tulajdonkép ANTEHAC kell ott lenni. — Csudálni lehet azon irók gondatlanságát — mint a' fenemlített nevetlené — kik ezen tiszta-vésetü betűk lemásolásában is bakot ütöttek. Nevezetesen: MDCXLIV helyett MDCXLVI-ot; MDC helyett MDCL-et írtak. Milly könnyű egy I-it hátra tenni, 's egy L-t hozzá adni, de nehéz azután az igazat kitalálni. Itt még azon képtelenség is van, hogy Veselényi előbb mászottfel a' bástyára, hogysem ez fel lett volna építve; mert 1644-ben történt Murány megvétele, 's érdeklett iró szerint — 1650-ben tétetett a' bástya. Tollhiba nem lehet ez, mert ugyan azon évszámot egyszer római, másszor — valamivel alább — arabs számjelekkel tette-ki.

ded formában czifrázatok vagynak, alatta illy renddel még következő szókat tisztán ki lehet venni: 1)

SISTE GRADVM VIATOR
(fortitudi)NEM SVMMAM CONSIDERA
(pie)TATIS EXEMPLVM
PERPENDE 2) CONSTANTIAM
HVIVS COMITISSA. 3)

E' vár folyvást marada még Veselényi Ferencz, és Széchy Mária birtokában, 's 1647-ben határnoki várak sorába 4) számíttatott. Az eféle védhelyekbe nem csak bizonyos számu katonákat kellett állandóul tartani, hanem azt elégséges élelemfélivel, fizetéssel — a' mi

---

1) Ezen kőtábla is ugyan azon szobában van balkézt az ajtó megett.

2) nem *expende*, mint mások látták.

3) Comitissae kell ott lenni; mert ezen emléket nem maga a' Grófné tételé magának vagy valakinek, hanem az ő tiszteletére vagy a' férje, vagy más valaki csináltatta. Ezt bizonyítja Széchy-familiának czímere, a' kétfejü sas, melly ímez kőtáblán látható. — Mind a' két felírás betűji fekete festékkel ujonnan futtatva vagynak.

4) Illy határnoki erősségek a' törökök ellen voltak: Putnok, Szendrő, Onod, Fülek, Balog, 's Murány. Tartoztak a' Kassai kerülethez, 's még a' 18-dik század elején is azonoknak tartattak.

vártafőnek mondatott — rendesen ellátni. Tűzifának szállításárul Murányra nézve az rendeltetett (1647) hogy azt a' földesurak, 's minden jobbágyaik bévett szokás szerint tegyék. Millyen szokás lehetett az, nem tudni. — Murányba havonkint 1200 szál gyertya adatott, 's az még 1714-ben is így ment.

Veselényi alatt (1645) Zondy Mátyás volt a' várkapitány. — Jóllehet pedig a' Gróf királyi várkormányosnak akart láttatni Murányban, azt tulajdonkép még is nem annyira a' fejdelemnek, mint inkább önmagának hódítá-meg, 's kénye szerint parancsolt valamint ehez, ugy Balogvárhoz kapcsolt jószágokba elannyira, hogy nejének testvérei, 's a' Széchy-familiához tartozó némelly atyafijai jussérelmök iránt panaszt mutattak-be az 1647-ki Országgyülésben, 's kérék az ország képviselőjit, hogy a' reájok néző birtokrészeket adattassákki nékik. De ez a' panaszkodóknak nem sokat használt, többet még Veselényinek, kit is mivel a' murányi várt pártosok kezeibül kiragadá, azóta Murányban örökös urnak nevezteteti.

Veselényi 's több magyar Mágnások nehezen szívelvén a' törökkel (1664) kötött béke pontjait, titkon öszvesugdoztak. Illyen elé-

gedetlen Mágnások Murányban is nagy számmal gyültek-egybe, (1666 Máj.) kik közt erdélyiek is voltak; a' mint ezt Bethlen János, érdélyi történetek leirásában feljegyezte. Itt szövődék már akkor azon lázzadás, mellyet Leopold Király ellen Veselényi Ferencz, 's Lippay György esztergami érsek trencsini fördőkben kezdtek. Ezen várban volt pénzök, 's egyéb mindenféle eszközeik letéve. (Lippay előbb halt-meg, hogysem kiüthetett volna a' pártütés öldöklő lángja.)

Sok írók a' széplelkü Széchy Máriát okozzák e' zendület készítésében; a' mit ugyan könnyen nem lehet elhinni: mert Veselényi sokkal magasb szellemü férfi, 's gerjékenyebb vala, kivált hol a' szabadság veszélyben forognia látszott, mintsem nejének sarkallatit várta volna. Ez kiviláglik pártoskodó beszédéből, mellyet Murányban az öszveseregléttekhez tartott. Hogy a' Grófné is bé volt avatva a' titokba, ismét kétséget nem szenved, ezt a' diadalt örömest engedék ritka tökélyinek az érzelgő lázzadalmasok.

Veselényi Besztercze-Bányán számos más Mágnásokkal gyülést tartott rendkivüli törvényszék neve alatt, 's azon esztendőben (1667) ugyanott mint Timon bizonyítja — Bartholomei-

des szerint pedig Német-Lipcsén — mult-ki a' világbul.

Széchy Mária a' lázzadás felfedezésekor erős Murányban tartózkodék, 's az ellene rendelt ostromot bátor lélekkel viselte. 'S midőn fegyverrel lehetetlen volt a' várt megvenni: az özvegy Grófné lotharingi Herczeg Károly fővezérnek — Bethlen előadásakint a' Királynak — mézes igéretivel még is arra biratott, hogy császári katona-őrséget eresztett várába (1670.) A' bébocsáttattak őt azután Lesenyei Nagy Ferenczel eggyütt ki a' Gróf 's az egész zendület titoknoka volt, megfogták, 's Bécsbe kísérték. A' Grófné ottani gyászos rabságában szunnyada által az örökségbe. Jobb sorsra volt érdemes.

Bartholomeides némelly kutfőkbűl azt hiszi, hogy Gróf Rottal János megint (1669) megvette Királytul e' várt, holott az még akkor Veselényi özvegyének birtokában volt, kinek Bécsbe kísérete után hon- 's felségsértése díjául királyi kincstárra szállt. Rendes katona-őrség tétetek belé, mellynek kormányzója Báró Windisch volt 1671 ben, ki igen nyomorgatá a' körűlvidéket. Ez után (1679) igazgatá e' várt Cancellaric Jeromos, később (1683) maga részire elfoglalá Tököli, de nem sokára

el is veszté, mivel több jegyzeményekbül világos, hogy 1684-ben Pasek Menyhért János, Gróf Salm- ezredi kapitány igazgatá Murányt, Jaquemond Mihály, Angyal pedig 1685 szinte Murány és Szendrő jószágok felügyelője 's kormányzója vala.

Tizennyolczadik század elején (1702) nagy gyuladalom megemészté e' várt, melly az ezután következett Rákóczy-mozgalmakban már Berchényi Miklóst ismeré urának, kinek felesége benne lakott. Ugyanazon zavargások alatt korona', országos-ékességek', 's királyi könyvtárnak helyéül rendeltettek mohos falai, a' mi hogy meg is történt légyen, bizonyítja Bel Mátyás (notitia Hung. novae Part. II. pag. 71.)

A' királyi sereg elfoglalá Rákóczy-pártíaktul Murányt (1710) Octoberben, 1) 's így ujra a' Király hatalmába kerűlt, ki is azt 1720-ban Gróf Koháry Istvánnak eladta a' vele öszveköttetett uradalommal eggyütt. De ennekutána is királyi őrsereg tanyázék benne, mellynek vezérei — ugynevezett Commendansok — gyakran igen nagy terheket róttak a' vidékiekre. — 1716-ban a' várkapitány négy postilion-lovat követett tőlök sok fenyegetés

1) Sam. Timon. Epit. Chron.

közt. Ezen várkapitányok igazgatása alá olly fegyverviselők küldettek, kik egyéb sikeres hadiszolgálatra alkalmatlanok voltak, 's valamíg jó karban állottak Murány falai, csapatonkint utasítgaták ide az eféle csonka-vitézeket.

Gróf Koháry-familia mellett ezen uradalom mind addig, míg kegyelmes Urunk által Herczegségre emeltetett Koháry Ferencz, Muránynak örökös ura, arany-gyapjas vitéz, kir. Udvarnok 's a' t. magy. kir. Fő-Cancellár az élők számából kitörűlteték 1826-ki sz. Iván havának 27-dik napján, Oroszváron, épen midőn a' haza dolgaiban fáradozott.

Erre Murányvár az idő sanyarinak martalékja lön, düledezni kezdének izmos falai. —

Ő Cs. Kir. Herczegsége Antal József, Országunk Nádora 1806-ki Augusztusz 14-kén Garamrul viszszatérvén a' híres vár omladványait megtekinteni méltóztatott.

Fő-Cancellár holta után, Herczeg Koburg-Gotha Ferdinand Ő Magassága e' várt, 's az uradalmat királyi adomány mellett megszerezte, 's 1831 ki December 5-kén 's következő napokon, a' hely szinén pompásan be is iktattatott birtokába. Ezen ünnepélyes munkály mellett Ő Herczegségének személyviselője, 's

teljes meghatalmazottja vala Tekintetes cselfalvai Pulszky Károly ur, herczegi jószágainak érdemes, 's mély tudományu kormányzója. — A' várbani felmenetel ez alkalomra ügyesen vala módosítva. —

Murányvár falai hellyel-hellyel most is jó magasan vagynak. Az első kaput uj zsindelyfödél őrzi a' kora elmulástul. A' tágas udvaron áll a' fenemlített épület; alatta földszinti pincze van, hajdan hihetőleg valami raktár lehetett. Délfelé a' nagy udvarra néznek a' vitézteremnek rovatékos falai, most is elégséges tanuji az épület egykori fényének. — Innen mindenfelé kellemes a' kilátás leginkább rengeteg erdőkre 's nehány helységre a' vőlgyben. — Láthatni a' várnak tágas beltérén több keskeny lakházak sarkfalait; két helyütt mutatkozik földalatti pinczék boltozatja is behorpadozva. Sürű gyom, 's haraszt üté-fel benne lakását, hol valaha annyi kéz mozgott, annyi kincs ragyogott, 's annyi jeles mívek keletkeztek. Igy enyészik-el minden, ha szükséges gond nem fordíttatik ápolására.

Mudszty D.

SZALÁNCZ.

Negyedik Béla Királyunk országlásának előtte kevés várakkal díszelgett honunk, a' mongolcsorda vérengző pusztítása ébreszte tehetősbeket védfalak mögé vonúlni, 's hegyormokon keresni menedéket az ellen adáz kiszagúldásai elől. Az első várak az ország határszélein hatalmas őrök gyanánt szolgálának, 's később a' rablás ószszói 's préda röjtekjei is levének, honnét a' dúsabb várúr kényelmét törvényelleni zsarnoklással szakítá félbe. Abaújban kebelezett Szaláncz vára mikor épült? ki által építetett? tudva nincs. 'S nincsenek bizonyitékjaink mellyek XIII-dik század előttinek mutatnák. Nem fogunk eltávozni az igazságtól ha azt vitatjuk, hogy Aba véréből származott nemzetségek egyike, melly Abaújban települt le, midőn más rokonaik Hevesben és Sárosban választák birtokaikat, emelte. [1]) Aba

1) Ungariſches Magazin von Windiſch. 4 Bd. pag. 139.

nemzetsége azon 108 nemzetségek közűl vala, mellyeket Keza Simon, Kún László idejebéli évkönyvíró [1]) említ, 's Katona István mondja, hogy Árpád 's egyéb Kún vezérek alatt Magyar-országba jöttenek.

Aba ivadékának azon ágából melly Abaújt választá lakúl, I. Péter a' XIII-dik századba élt. * Ennek fia II. Péter 's rokonjai, Zalánczvárát 's Abaújban helyezett többi birtokaikat 1330. [2]) Drugeth Willermus (Wilmány) szepesi Gróffal, ki 1334-től 1442-ig Nádor vala [3]) más, Sáros Vármegyében helyezett helységekért elcserélik. E' cserelevél foglalatja bizonyítja, hogy Szalánczot már Péter elődjei bírták, a' levélnek e' szavai szerint: *„eo jure (in Wilhelmum Drugeth) eaque plenitudine (castrum transferunt) ac sub iisdem metis et limitationibus, quibus ipsi et ipsorum praede-*

1) Keza Simon Saec. XIII. Scriptor pag, 134.

* Szalánczvárról legrégibb oklevél 1303-ról van, ez az egri káptalantól Péternek Péter fia, és László Zalanchi Lőrincz fia között történt osztályról költ. Ebből kiviláglik hogy Zalanch várát Péter bírta. Fejér Codex Dipl. Tom. VIII. Vol. 1. pag. 148. Nro. 61.

2) Carol. Wagner, Dipplom. Sáros p. 133.

3) Ungarisches Magazin pag. 344.

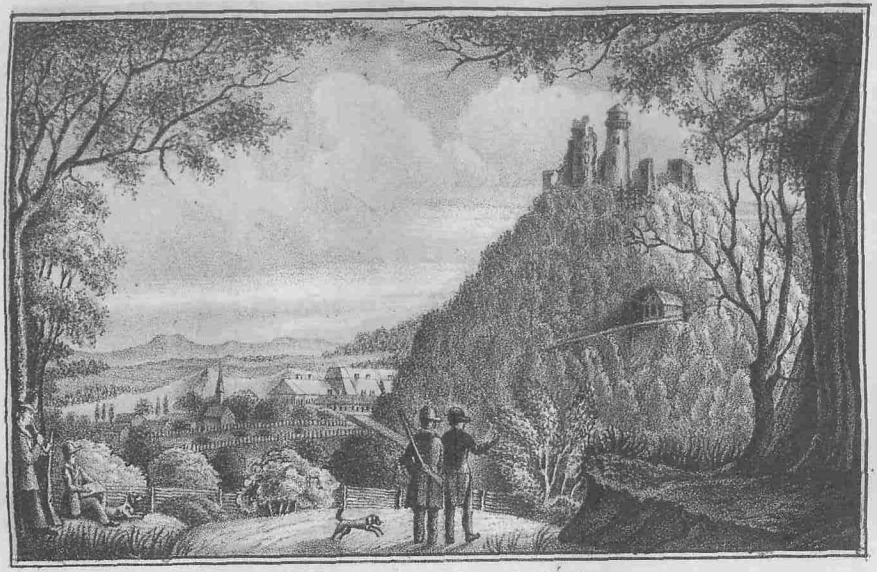

SZALANCZ VÁR

Éjszaki oldala

cessores usque ad haec tempora prosedissent," ezekből tehát kétségtelen, hogy II. Somosi Péter előtt Szaláncz várát Aba neméből már mások is bírták légyen, nem lehetlen hát hogy a' várat IV-dik Béla előttinek gyanítsuk, sőtt sem regének, sem vakmerőségnek nem állíthatnák, ha mondanók hogy Árpád nemzetünk telepitőjének érkeztekor Szaláncz vára már a' vidék koronája lehete, 's nevét Zalán Bolgár fejedelemtől kölcsönözheté. Béla Király nevetlen írnokja tanúsága szerint a' 242 lapon, „Salanus nepos Keani, Magni ducis Bulgarorum, Dux terrae inter Tisciam et Danubium usque ad confinia Polonorum et Ruthenorum." Már Zalán a' Magyarok telepedete előtt mind azt birá, mi a' Tisza 's Duna között fekszik, és nem különben gondolkozik Katona is, azt állítván: hogy Szalánkemen Szalántól, kinek birodalmához tartozék a' tartomány, vevé nevét. 1)

II. Péternek említettem cseréje szerint a' Drugethek birtoka lőn Szaláncz. Wilmány a' nádor N. Lajos koronázása után lemondott tisztjéről, 's 1346 meghalván végintézete tartalma testvérét Miklóst nevezte még más nyolcz vár örökösének. 2) Miklós 1354—1355 ország-

1) Historia Ducum pag. 26.

2) Car. Wagner Antal: Scepus. P. I. pag. 128.

bírája 's Thuróczi Gróf [1]) vala, tőle származott III. János, ki 1375 virágozék, utódjai V. János és III. Miklós fiai valának, az utóbbi 1379 Unghi Gróf és 1391. Szörényi Bán, Márgit nevű feleségével több leány gyermekin kül Annát Thelegdi László nejét nemzette [2]) 's II. Istvánt Ungban keblezett Geren helység urát, ez Mária nevű hütvösét özvegyen hagyá.

Elenyészvén a' dúzsgazdag Drugethek férjfi ivadéka Szaláncz Drugeth Anna által, I. Thelegdy Lászlóra a' férjére szállhatott, ettől származott I. Thelegdy Kelemen 1380 's Anna, kit 1390 Losonczy László, Slavóniai Bán tartott házasságban.. [3]) Losonczy nagy tekintetű férjfi, 's 'Sigmond Király kegyencze vala. Drugethek 's Thelegdiek magvaszakadtával Szaláncz Losonczy Lászlóra, ki a' Bánffyak nemzetsége ágából származott [4]) háramlott, 's csak midőn 1601-ben az utólsó csemetét tevék az ősi sírboltba jutott birtoka Forgách Grófok kezébe.

A' mai várrom hat század óta áll. Melly sorscsapások viharlottak legyen el fölötte elő-

1) Ungariſches Magazin I. Bd. pag. 138.
2) Car. Wagner Genealog. exst. Dec. III. pag. 35. 115.
3) Idem l. e. et Tabul. Lelesz.
4) Allgem. Adels Lexikon I. Bd. 123.

századainkban arról történetíróink hallgatnak. Losonczy László után, a' mint az a' leleszi levéltárból minden kétségen túl kiviláglik a' XV. század elein 1414-ben, Losonczy Diénes és 'Sigmond, Lászlónak fiai uraltattak ott, 's olnodi Czudar Benedek, Simon és Jakab jobágyait fogságba vétették, bizonyitják ezt a' tiszteltem levéltárban találtató, idéző, tanúvallási 's tiszti jelentő levelek. Hasonló oklevelek ugyan ott említik, hogy Losonczy Diénes szalánczi porkolábjai, újfalui Miklós, László és Jakab, határtúli erdő kivágásaiknak törvényesen ellenmondottak légyen. [1]) Látszik ezekből hogy Szaláncz vára akkoron még jó állapotban volt, mivel várnagyok őrzötték.

Mikor Erzsébet korán elhúnyt Albert Királyunk özvegye, az árva thrónt egy utószülött férjfi magzattal megajándékozá, meghasonlott a' nemzet véleménye, sokan a' kisdedet, de többen Ulászlót a' Jagielek' neméből kivánták fölmagasztalni, 's az utóbbiak levének győztesek. Közepette az ekori villongásoknak Szalánczot sem kiméllette-meg a' vihar, bizonyos ez abból hogy Erzsébet leginkább a' len-

1) Tabul. Lelesz Nro. 11.

gyel földel szomszéd Vármegyéket elfoglaltatván, brandeiszi Iszkra János, Cseh származatú kapitányja által 1440-ben, midőn Losonczy Diénes fiait, Jánost és II. Albertet ismerné Urának, Szalánczot is elfoglaltatta, 's dúledékeny félben hagyá, 1427 kimúlt Diénes, [1]) 's örököse János, Katona István [2]) honi, 's Dlugos [3]) Lengyel író tanúsága szerint Ulászló szitóji közé tartozék, és 1444-ben azon nagyok között vala, kik Julián Egyháznagy kezébe tevék a' királlyal eggyütt, a' Törökkel kötött béke megszegése iránti esküt.

Midőn a' fejedelem választás iránt forogna az 1440-diki Január 1-jén tartott budai ország-gyülésében a' kérdés, végre bizonyos föltételek alatt Erzsébet is megegyezett Ulászló választásában, röktön Január 18-kán [4]) követek küldetnek Krakóba, nevezetesen: János segniai Püspök, Tallóczy Máté Dalmát, Horvát és Tót Bán, Perényi János Tárnok-Mester, Pálóczy László ország-bírája, 's Marczaly Imre királyi asztalnok. Ezek Január 30-kán Krakóban szerencsésen elérkezének,

1) Adels Lexikon Genealog. Bánffy.
2) Steph. Katona T. 13. p. 64.
3) Dlugos. Lib. XII. p. 715.
4) Fessler 4 Thl. pag. 528. et seqv.

e' közben Erzsébet Komáromban Februárius 22-kén fiat szül, 's legott hírnököket kik a' követeket viszszahívnák, küld, de Mártzius 8-kán Ulászló az ajánlott koronát elfogadá, 's az örvendetes hírrel három követ viszsza siet, kettőt t. i. János Püspököt és Pálóczy Lászlót, hogy a' fölkenendő Királyt új birodalmába való jövetre sürgetnék, ott hagyának. Thallóczy Máté, 's Marczaly Imre, sietve sietének Komáromban, (Perén János, Schansz és Fisura [1]) váraiban elmaradt) hivék hogy kedves tudosítást viendenek a' Királynénak, ki őket nyomton elfogatá. Kivilág-lik ebből, hogy Perén János Királynéja tiszteletére meg nem jelenvén, érdekletten váraiban maradt, mellyeknek Schansz és Fisura roncsolt neveik alatt Szalánez és Füzér abaúji várakat kell érteni. Miként kerültek ezen várak Perén birtokába? nehéz megmondani, erővel foglalá é el? egyezés által lett é ura, [2]) erről nem hozhatunk föl bizonyítékokat. Annyi azonban bizonyos, hogy Schansz nevezet alatt Sárost Dlugoss nem érthetett, mert ezt Saruschnak hívja, 's 1440 Sárost még az

1) Igy nevezi Dlugoss. Lib. XII. p. 22.
2) Dlugoss. Lib. XII. Col. 754.

özvegy Királyné bírta, mutatja ezt Sz. György napját megelőző szombaton, Komáromban az eperjesi polgárok' számára költ levele, mellyben megengedi nékik, hogy Sáros mezővárosa határaiban vágathassanak követ, ha pedig Sáros mező városa a' Királynéé volt, ki fogná hinni hogy a' vár is ne tartozott volna hozzá? 's hogy Perén János bírta [1]) volna, ki 1455 mint zempléni Főispán kapta László Királytól hűsége jutalmául, [2])

Kétségtelen az, hogy a' Csehek bírták 1441. Szalánczot, mert brandeiszi Iszkra János, Thuróczi [3]) szerint utószülött László zemplini, sárosi, gömöri, abaúji Kapitányja lévén 's Kassát is elfoglalván, mind azoknak kiket Erzsébet elleneinek ismert, minden kitelhető módon ártott, 's így bizonyára Losonczy Jánosnak is, mert 1440-dik év Május holnapjában azok között találtatik, kik Ulászlónak hódolának. Szaláncz hihető a' Csehek alatt, vagy az utóbbi esztendőkben pusztúlt el, ámbár évkönyveink Hunyadi János kormányja, 's V. László uralkodása alatt hallgatnak felőle.

1) Wagner Dipplo. Sáros pag. 231.

2) Idem ibidem pag. 65.

3) Thur. Chron. P. IV. 34. Cap. Fessler 4 Thl. p. 547.

Vallyon az 1446-ben Pesten, Hunyadi János alatt tartatott Ország-gyülésében, (mellyben V-dik Lászlót törvényes fejedelemnek és örökösnek ismérték el a' nemzet elsőji) költ másod czik, „hogy az idők' zivatarjában elfoglalt birtokok, törvényes uraiknak viszszatérítessenek," a' Losonczy nemzetségre is kiterjesztetett légyen, nincs alapunk mellynél fogva vitathatnók.

Bírta é IV. Losonczy László 1459. Corvin Mátyás alatt Tót Bán [1]) Szalánczot nem tudhatni, valamint azt sem hogy Mátyás 1462-dik történt koronázása alkalmával hozatott 10 czik értelme Lászlóra is kiterjesztetett é. Minden arra mutatt azonban, hogy Szalánczcnak a' Király választás iránt versenygő években kellett elpusztúlnia, mivel mint a' mondottakból világos 'Sigmond alatt még állott, 's így vesztére csak 1440-től 1462--dig kerűlhetett, ha pedig Losonczy László az utóbb fölhoztam esztendőben bírta, vétek nélkül hihetjük, hogy ő újítá-meg. Azonban 1462-dik eszt. után Losonczy Lászlónak nyomára nem akadhatunk évkönyveinkben, egész 1490-ig hol Corvin Má-

1) Kaprinay P. II. pag. 68.

tyás halála után [1]) Báthory István, erdélyi Vajda 's társainak Pestre sietö dandárait követte, 's szavát II. Ulászló Királynak adván, idvezlésére is rendeltetett. [2])

Ezen választás Ulászló 's Albert, Kazmér lengyel Király fiai között virrongásokat szült, 's hazánkban egynek is másnak is valának szitói, 's 1491 viszonyos fegyvervillogatásra kerülvén a' dolog, midőn Albert Kassát 's a' Magyar lengyel-országgal határos szeleket dúlná, égetné, zsákmányolná, nyilván Szaláncz is (tévén azt) hogy ép állapotban vala elfoglaltatott, ha Losonczy László birtokaihoz számoltaték, minthogy ő Ulászlót tisztelé fejedelmének, 's a' békealku szerint, melly 1491 Feb. 20-kán köttetett, 's melly alá László mint Tárnok jegyzé magát [3]) viszszakerült törvényes ura kezébe. Losonczy László, midőn 1493 Báthory István az erdélyi vajdaságrol lemonda, Drágfy Bertalannal iktattaték hivatalába Ulászló Király által. [4]) Habár nem bizonyos hogy László leve a' vár újítója, de e' dicsősé-

1) Borfin. Decad. IV. L. IX. pag. 647. et Steph. Katona, T. 17. pag. 4.

2) Steph. Katona. T. XVII. pag. 44.

3) Codex Dipplom. Polon. Dogiel Tom. I. pag. 79.

4) Bonfin. Decad. V. p. 724.

get 'Sigmondtól a' fiától meg nem tagadhatjuk. Ulászlónak 1498-ban költ 's kisebbnek neveztetett Decretumában 'Sigmond [1]) neve azok között találkozik, kik az egyházi banderiumos férjfiakkal tartoztak katonáskodni, ugyan II. 'Sigmond nevetlen nőtől [2]) Antal és István apja vala, 's nyilván hütvöse halála után a' papi rendbe lépett, 's 1500-ban Bakács Tamás esztergami bíboros által, a' budai prépostságba iktattatott, 's 1520 a' jászói levéltár mutatója szerint életben vagyon, mivel ott említetik, hogy 'Sigmondnak a' szalánczi várban várnagyjai valának, névszerint dolyani Chery András és János.

'Sigmond halála után Antal 's István a' fiai jutottak a' várhoz, — a' szerencsétlen II. Lajos idejében. Antal I. Ferdinand főpohárnokja volt [3]) 1549 midőn még Zápolya János által hintett veszedelmes és országpusztító villongásoknak magva folyton bujálkodón virágoznék, 's neje Izabella, ingadozó változékonysággal ugyan, de még is folyvást férje nyomait követné, An-

1) Steph. Katona T. XIX. pag. 122.

2) Ezen nevetlen nő Wagner Collect. Fam. Dec. III. pag. 38. szerint Drugeth Erzsébet, kit Homolmay Drugeth Simon Vámos Sofiával nemzett vala.

3) Vestigia Comit. in Suppl. pag. 123.

tal, Forgách Ferencz, tudós N. váradi Püspök tanúsága szerint 1) azon nagyok közé tartozott kik Ferdinandot elhagyva, az ellenpártot oltalmazta, 1550-ben pedig Solyman török Császár parancsára sergeit Martinuzzi György ellen Patocsy Ferencz, 's Petrovics Péteréivel egybekapcsolá. 2) Hogy Losonczy Antal 1551. még életben volt bébizonyúl a' leleszi Sz. Norbert liliom rendje gyülekezetének levéltárában föltartott Mándok és Kalonga helységek közötti határjárás okleveléből, — de 1552-ben már pályájáról letünt, mutatják ezt ugyan azon többször tiszteltem túdós bíboros szavai ki azt mondja, hogy 1552. Losonczy István, Antal testvérére a' temesvári kapitányság erővel tolattatott, a' részeges köszvényben szenvedő Bátory András pedig, sokak gúnyjára az erdélyi vajdaságba iktattatott, ki Losonczynak világos ellene vala, mivel testvér húgát, Báthory Klárát Antal, homonnai Drugeth István özvegyét hütvösét, a' szalánczi várban fogva tartatta, mintán förtelmes búja életének örömeitől ekkábúlva férjét Losonczy Antalt,

1) Francis. Forgács Comment. Rer. Hung. sui temp. pag. 8.

2) Wolfg. Bethlen Transyl. v. p. I. pag. 455. Tiródy Steph. Katona. T. XXI. pag. 850.

midőn köszvényben sínlődne ágyában egyetértőleg latrával Antal deákkal, nápolyi Johannaként megfojtotta, 's kezét bűnsullyos élte folytatására néki nyujtá. Fogságából Losonczy Istvánnak hőshalála után csak, és nem hamarébb szabadult ki, a' mint az a' szepesi Káptalan levéltáraboli oklevélből kilátszik, hol az mondatik, hogy rabságba az említett István haláláig, melly Július 27-én 1552-ben történt tartatott, ugyan azon oklevélben bizonyosá teszi Báthory Klára, Pekry Annát Losonczy István elmaradottját 's leányjait, hogy fogsága miatt őket törvény elébe nem idézendi.

Férjfi örökös nélkül mulván ki Losonczy István, Ferdinand leányaiban becsűlte 's tisztelte-meg érdemeit, 's férjfi birtokait királyi kegyelemmel átengedte, az első lyánya Fruzsina, Báthory Miklós ország-birája neje lett 1568-ban a' második pedig Báró sonegi Ungnad Kristófot, várasdi, hevesi és borsodi Főispányt [1]) 's később Tót Bánt követte az oltárhoz mintegy 1560-ban. [2]) Ennek halála után 1586-ban ghimesi Forgács 'Sigmond, nógrádi Főispánban második férjet választott. 1589 [3])

1) Elenchus Archiv. de Jászo.
2) Elenchus Arch. C. de Zabolch.
3) Tabul. Forgách. T. V. Nro. 334.

's ezen egyesület következésében lett Szaláncz vára a' Forgács nemzetség birtoka, miután Losonczy Anna magtalanúl kimúlt volna, Forgách 'Sigmond érdemeit II. Rudolf 1601 a' Lossonczyak birtokaival jutalmazá. De csak kevés ideig bírhatá háborítatlan, mert midőn Bocskay István fegyverei szerencsés előmenete által fölső Magyar-országot, jelesen egész Abaújt fővárosával együtt elfoglalá, magát hihető Szaláncz vára urának is tevé, minthogy Bethlen Farkas azt állítja, hogy a' szomszéd várak néki engedelmeskedének. [1]) Meghalván Bocskay István, érdélyi fejedelem Rudolf Királyunk mind azon részeknek és váraknak, mellyek Bocskayt tiszteltek uroknak, elfoglalására 's viszszavételére Thurzó Györgyöt és Forgács 'Sigmondot küldötte. Csak hamar engedett az egész vidék a' fölséges parancsnak, 's ekoron Szaláncz is törvényes ura kezébe viszsza került. 'Sigmond 1691-ben mint Nádor meghalván, özvegye Pálffy Katalin grófné, némelly birtokait névszerint: Szalánczot Abaújban, Sz. Mártont Szabolcsban, a' sebesi birtokot Sárosban és Aszalót Borsodban, Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek zálogosította el. [2])

1) Hist. Transyl. T. VI. pag. 509.

2) In Tab. Capit. Strigon.

1644 mintán felső vadászi Rákóczy György, erdélyi herczeg a' Svéd és Francz nemzettel frigyet kötött, akkoron Kassa Kapitányja ghymesi Forgács Ádám vala 1) 400 magyar és 200 német zsoldos állott parancsai alatt, de nem álhatott kíványjaiknak ellent, 's a' várost maga személyére nézve szabad távozatot nyervén bőjt más hava 24-kén III. Ferdinand Királyhoz ment Bécsbe, a' történetekről értesitést adni, 's béjelenteni hogy Rákóczy serege 30,000 fegyveresből áll.

Szaláncz várát ekoron Ádám és 'Sigmond testvérek a' Nádornak fiai bírták, viszontagságait Forgács Ádámnak Ferdinandhoz írott leveléből 1644-ben láthatjuk, 2) hol azt mondja: hogy Rákóczy Szalánczot elfoglalván minden javaival együtt fölprédálta 's égette, elannyira, hogy testvére nejével Battyány Borbálával alig lelendenek kenyeret.

Találtatik a' Forgács nemzetség díszes levéltárában, mellyet a' nagy tudományú 's szint olly mívelésű Gróf Forgács János, ritka szorgalommal hozott rendbe máiglan egy nevetlennek 1644-ben Forgács Ádámhoz intézett érte-

1) Tropheum Europ. Tom. V. pag. 237.
2) Forgácsok levéltára Nro. 142. Anyalab.

sitése. 1) Mellyben jelenti, hogy 'Sigmond a' nagy Nádor játja, Rákóczy György táborában tartóztatik, 's Ádám testvérének akart ugyan írni, de személyének kemény őrzete miatt, minthogy fogolynak tartaték, idegen kéz segedelmére szorúlt. Ezen levélben szívrehatólag kéri testvérét, hogy viselné a' birtok gondját mennyire lehető, 's védené őt' ő fölségénél III. Ferdinandnál, hogy ezen idők zavarjaiban, nem önként ugyan, hanem a' szükségtől kényszerítve állott el tőle, 's marad Rákóczynál. Eszterházy Miklós Nádortól, ki azon a' vidéken mulatott, a' hadlábbal kért ugyan némelly katonát, kiknek segéljével mind saját kiszabadúlását, mind ő fölségének hasznát sükeresen előmozdíthatta volna, ebeli kérelmére fogadá ugyan a' Nádor, hogy nem csak segedelmet küldend, hanem személyesen is meglábolandja a' vizeket (Hernádot vagy Tarczát), hanem nem csak hogy igéretét nem állotta, sőtt tudtán kül eltávozván a' táborral őt az ellen markába hagyá, holott legalább elmentéről értesíthette, hogy csoportját az övéivel egyíthette volna. Azonban ellentől körülvéve is megakará bizonyítni ő fölségéhezi

1) Ugyan ott a' nyalábban. Nro. 430.

hitét, Kemény János csapatjait 1) nehogy hátulról ő fölségeit megtámadhatnák szerte űzte, pedig sok alkalmatosságot okozhatott volna, a' mit hitelesen Oroszláni Úr 's mások bébizonyíthatnak.

Ámbár pedig az ellen közepette hagyatott is Forgách 'Sigmond Úr, még is mindenkép iparkodék királyahozi hűségét megmutatni, ha mással nem, legalább a' sokféle hírek pontos leirásával a' Nádornak, ki őt ő fölsége titkos 's igaz kémjének tarthatta, de nem hogy ezeket szükségképen alkalmasan használta volna, hanem tudositásait manifestumaiban kinyomtatta, 2) a' miért őt nagy gyanúba 's veszélybe ejté az ellennél.

Vagyonjai fölzsákmányolva lévén, Forgács 'Sigmond magát Szalánczvárába kényteték megvonni, mellyet a' fejedelem legott kemény ostrom alá vön, megtarthatta volna, azonban egy ideig a' várat 'Sigmond ha Rákóczy meg nem csalja, 's őt a' várból szavára ki nem hívta volna, igérvén ha mindjárt nem végezhetne is vele, sértetlenűl viszsza bocsátandja, de tüstént hatalmasban kezdé a' várat

1) Rumy Monum. Hung. III. Köt.
2) Engel's Gesch. der Ung. T. 4. pag. 503.

lövetni, 's Forgácsot, ki két száz gyalog óltalma alatt jött ki elfogatta, 's a' legkeményebb tértetvényt (Reversales) kényszeríté magáról, hogy sem az egy, sem a' más félt nem követendi adni, de a' fejedelem még ezen tértetvényt is megszegé, mert mielőtt állása helyéből mozdúlna, komolyan parancsolá neki ragadna fegyvert, kérette ugyan, hogy lenne szavának embere, nem használt ez, ismételte kiványját 's elvégre követnie kellett a' fejedelmet. Most a' fejedelem személyje közelében naponkint példázgata hazamentéről, útnak azonban félvén a' gyanúpörtől nem mert ereszkedni, kérte még az herczeget, adná otti letartóztatása okát, ha gyanús büntesse-meg röktön, ha nem az, adjon néki olly fölmentőt (absolutionales) mellyben megvallja hogy mind azt, a' mire magát leköté pontiglan megtartotta, ezután nejét magával viendené, elhagyva minden vagyonát, 's minden törekvését oda irányozándja, hogy ő fölsége hasznával térhessék viszsza.

Az Isten szerelmére kéri Forgács Ádámot, hogy mindenkép akadályozza a' Fejedelemnek a' Sveddel való frígyét, minthogy minden törekvése most e' czélra megy, hogy úgy a' kezdetteket dühösben folytathassa, holott mosti

csekély hadától Érsekújvárban [1]) semmitől sem kellene tartania, de ellenben ha a' frígyet megkötheti [2]) semmi reményt se nyujthatna. — Ekkédig is bizonyosá tette volna a' királyiakat némelly tárgyakról, a' mint tevé is, (a' miért mindennapi tömlöcztől és bilincsektől félhet) fél azonban most szóllani, mivel ő fölsége tanácsában áruló lappang, ki a' fejedelmet mindenről tudosítja.

A' trombitás által, kit a' Nádor Rákóczyhoz küldött, szállított levelét Forgács 'Sigmondnak föltörve adá át a' fejedelem. — Eddig a' nevetlen tudosító.

Forgács 'Sigmond által történt Rákóczy serege megtámadásáról, Kemény János önéletirásában így emlékezik: „megírtam vala a' Fejedelemnek, hogy *Kassát* szándékoznám megsegítteni. — Ezzel magam megindúlék egy *Nádas* nevű falunál, sok asztagok lévén 's malmok is, ott az ellenség Praesidiumot hagyott vala, a' malmokat bésánczolván éjjel érkezem oda, hogy megpróbáljam, de csak helyét ta-

1) Forgács Levélt. A nyaláb Nro. 138. Forgács Ádám érsekújvári Kapitány volt 1644. Apr. 26.

2) Rákóczy György, erdélyi Fejedelem Máj. 28-án 1645. N. Szombathban lépett a' Svéddel frígyre. Engel's Gesch. der Ung. T. V. pag. 570.

lálom, megértvén állapotomat, és arra fordúlásomat, az előtti nap bétakarodtak a' táborba, melly tábor Kassához közel Miszlókánál feküdt, elébb menvén azért, más nap béállék egy völgyben az erdő alatt, melly szinte Szalánczig tart, ritkás fák közé, azonban tehát Forgács 'Sigmond egy Cseh Gróf sógorával 1) indúla Szalánczból, hogy a' táborra menne Kassához, kik meglátván és magokat az erdőben megvonván, néhány lovas kiereszkedik, kiknek látására Bakos László nevű hadnagyot küldék, magam is csak harmad magammal ballagván arra felé, azonban puskák ropogását hallám, 's hát arczal hozza a' ló reám Borost megsebesedve vala hegyben, 's nem bírván lovával, mellyre én is ugyan felültetek valahány sereget, és megűzetem az ellenséget, de vőm eszemben hogy a' gyalogja is az erdőben volna, ahoz képest lőn két compáni velem puskás, azokat leszállítván és elveretvén őket Szalánczra, de azonba láték két lovast meszszére, kiket űzeték, de elszaladának, 's hát ezek által izenték-meg a' Táborra, hogy Kassa segítségére érkeztem volna, immár azért titkozón nem járhatván tovább, lévén circiter 2000

1) III. Ferdinand vezérei volt mind ketteje.

lóval elébb szállék Kassa felé" — ezen megtámadást érti a' nevetlen író Forgács Ádámhoz írott levelében.

1678-ban Parchits hasonévű író bizonyítékja szerint [1]) Tököli Imre, 's Boham Ferencz hadvezér seregei, Korpona városát, Gács, Bozók, Kékkő, Divény, Szaráncz (Szalánez) Putnok 's Torna várait 's erőségeit elfoglalák.

1679. Leszki Jakab, császári hadvezér Szalánczcznak Tököly pártjától való elfoglalására készülvén, alig esett szándoka az ellen tudtára, Szalánez legott a' tűz áldozatja lett [2]) 's eddigi védlői a' Török birodalmába szálltak. [3]) Csak kevés ideig mulattak a' császáriak Szalánczban, midőn Tornával együtt fölsőségi parancsra földig lerontatott.

1697. A' Tokai támadás leginkább Zemplén és Abaúj Vármegyéket zaklatta, a' mint ezt baboczai Izsák, tarczali Jegyző szemtanú hagyományúl hagyá. [4]) Miután a' pártulást Vaudemont császári vezér elnyomta, némelly része a' kuruczoknak, és Tököli Mihály szi-

1) Tabella Regum et Ducum Hung. pag. 195.
2) Theatrum Eur. T. XII. pag. 47.
3) Fr. Kazy Hist. Hungariae Lib. XII. pag. 233.
4) Rumy Monum. T. III. pag. 157. Szirmay notit. Cottus Zemplin pag. 276.

tóinak a' csatahelyről megszökve a' szalánczi, Füzéri, zöldvári erdőkbe röjtezett, 's rablásokat gyakorlott. Sőtt úton álva Semsey László, 's Kormos István nemes urakat kegyetlenűl ölték-meg, végre Zemplény 's Abaúj egyűlt erővel 's munkával irthaták ki ezen veszedelmes lakókat. Nagyobbodott e' két Vármegyének insége, Vaudemont és Pál Deák engedékenysége által, kik mintha ellen földén mulatnának; azt a' mit a' támadók meghagyának; katonáik pusztitásaikra bízták.

A' szalánczi várnagy utasítása 1643. *Esztendőben.*

1.. Az Várra gondott viseltessen Tűztül megoltalmaztassa, és az Porkoláb az hidatt, kapukat és egyébb fellyeb az mii megh romlott volna benne, egyszer is mászor is az Molnarokkal megtsinaltassa; Sindelt Deszkát, és egyib Épületre valo fát mindenkor megtsinaltassa és kivalt képen az nagy Szelek miatt, mingyart megh epitesse, hasonloképen jó tsatornákat tartson; hogy az eső miatt valami kár ne légyen, az puszta ajtókat, es ablakokat betsinaltassa Deszkakal.

2. Az ott fent való Csatornyás-kutat, ha mi hija volna megtsinaltassa, és igen szépen

minden esztendöben megtisztítsa, az jó viz megmaradandó legyen benne, az kifaragott kö leszakadott azok helyet mast tsinaltasson, nem *árt* ha esztendöben valami kevés sóot is vett beléje; az viz hogy jó befolyon az Csatornakat is megh tsinaltassa.

3. Az Várbéli folyosokra, ha igen szépen meg deszkázák; Ződell *festet Orczokat tsinaltasson*, hogy ha oly Molnár a Jószágba nem tanaltatnék, az ki azt vegbe vinni, es ugy megtsinalni, vagy Kassan vagy Eperiest az Esztergalyosokkal megtsinaltassa, az *Kápolna Chorusát* hasonlo képpen, az Ajtokra az Pléheket, és Sarkok vasakat fel szegesztesse, és ha elegendö Pléh és Sarok vas nem volna, Eperiest avagy Kassan az Sokadalomkor vegyen, és minden ajtókra legyenek Pléhek 's mind Sarkok vás ugy mind a Várban.

4. Mikor az Ur Isten feles Buzát ád és Gabonát, a' mit el csépelnek azt mingyart az Várban hordassa, és itt alá ne tartsa.

5. Hogy a' Váratt élés nélkeől ne hadgya, hanem mindenkor liszt Soó szalona böven legyen benne.

6. Mikor az Szegenségnek olly dolga nintsen, az Várban tehat hordasson követ, meszetet gyüjtvén, égettetvén, az is fel hordatván,

oltatlan, jó Száraz helyre tevén, mert ha az Ur Isten engedi mi ott épéteni akarunk, feovent is hordasson eszeris mászor is az Várban az Épűlethez.

7. Mind az Várbéli, 's mind az alatta való Ca-télyban lévő Pénczében az Borokat, maga is giakran meglátogassa, tisztan és Tely tartsa, és ezeket is azon képen, hogy az Borok miatt meghne virágossogjanak, és az etketek meg ne veszszenek.

Második utasítás ugyan annak.

1. Mindenekelőtte kivantatik felette igen, hogy hitét, és maga Tisztinek hivatallyát szeme előtt viselvén ezzen igyekezik, hogy Reversalissának minden részeiben megfelelvén, mint jámbor hűséget szolgához illik, ugy viselie magát, és az Várnak viselje szorgalmatos gondgyátt.

2. Az Várat tűztül nagy szorgalmatossággal megoltalmazza az Kéményeket tisztan tartsa, estve is Lampása légyen mindeneknek, széllel való járatára. Étzakára az tűzet be takartassa, és Étzaka az Várat feje fen állasának Vesztegsege alatt, senkinek meg ne nissa.

3. Az Várbéli Darabontokat Senki paran-

tsolattira avagy kérésére, semmi nemű szükségre, és dologra az Várból ki nem ereszsze, az egyen kévül akar ki legyen közöletek, az kin az heti szor leszen, az mellyet eleöszer botsáson.

4. Éyel az Darabantok Czirkalásokra vigyazon, ha hiven, és ébren vigyáznak é? Az Darabantok közzül rendszerint egy vigyázzon éyfélégh, másik pedig éyfél után; mellyeket maga változtasson megh, az edyik helyébe, másikat helyheztesse, az kére az Hét Sor következik.

5. Az mely halálra való Rabokat kezéhez adnak azokat mind éjel és nappal Tömlöczbe vasban és kilintsbe tartsa. Minden arultatásokra, és fortelyliokra rea vigyazon; Az más féle Rabokat penig hiven tesztességgel, a' mint illik hiti szerint gongyát visellje.

6. Mikor fogságbéli a vagy vidéki Ember maga marhája melle megyen az Várban egyessen, mint eoket be ne botsassa, hanem egienkint elvegezvén otben dolgot, ugy botsásson mast be, ott lévén maga is, hogy egyik az másikát megh ne karositsa marhajába, hogy az kárvalások miatt elne idegenegyenék az Vártul.

7. Az Várbély Kutat, mindenkor Teli tar-

tsa vizzel szokás szerint Soot vetvén beli, hogy el ne veszen, az Csatornákat, es árkokat mindenkor tisztan tartsa; ha pedig rút, és afeli büdös viz volna benne, azt ki meritvén ujat helyheztesse helyére.

8. Az bent lévő Lövő szerszámokat, az Udvarbiróval megtsináltassa, Tisztan es mindenkor készen tartson; hogy ha szükségnek idején meg ne fogyatkozunk az Vaar áldamásában.

9. Az mit fel visznek az Majorságból, mind pedig Erdeőbérben, jutot jövedelemről, igaz ravást tartván, se kissebb, se nagyobb mértéke ne légyen oda fel mind ide ala, hanem egy aransú köböl.

10. Az Var épületiben ha mi fogyatkozas, romladozás, vagy sindeleszere szükség Volna, arrúl idején az Udvar-birót requiralvan, sollicitallia, és hozza helleire az Várnak épületit, *az külsö keritést is Sindellel be fedeztesse. Az Feső Keö foloisóra* mikor *szükségét láttya beo Deszkát hasogasson*, az Joszágbéliekkel hasonlatos képpen, az vidéki falukkal; *az kik az Várban szallást tartanak*, mindenikkel esztendeig is két két Bik Deszkát vitessen a' Várban.

11. Egyéb ott való dologra is úgy visselien

gondot, hogy mindenekben ugy rendellye szolgállatanak foglalatosságát, hogy tysztess égére, és betsöletére esik, kiért miis minden jóval lévén érette lehessen ezután nagyob Promótiója.

A' Várnagy Tértetvényje.

Én N. N. Esküszem az igaz eleö Istennek, ki Atia, fiu és szent lelek, telliet szent haromság egy Isten az melly igaz Isten az hamissan esküvüket megbünteti, és az igazan eskövöket megsegeti, engem is ebben az fogadásomban ug segellien; hogy én ezt az Zaláncz Várat *) ghymesy Gróf Forgács 'Sigmond Úrnak eö Nagysagának, mégh Porkolábsághnak Tisztiben leszek, hiven és igazán Teszem fel allataigh meg esküszem senkinek megh nem adom, sem titkon, sem nyilván eö Nagyságát el nem arulom, se ot az Várnak meg adása felül nemis tractalok senkivel, sem nem végzek, hanem minden hűségemet eö Nagyságához meg tartom, 's kárt sem teszek. Sőtt ezen kövül is, minden reám bizakotott dologban Instructio szerint igazán eljárok, és hamisat senkinek nem teszek, eö Nsga jó akaróinak

*) A' Nádornak 'Sigmondnak fia.

jó akarojok elenségginek penig ellensége leszek. eo Nsga hasznára valót valami niz, az Várnak oltalmazására, megh maradására, épületére, és javára azt cselekezem: seőtt ha ugyan ugy *kivántatnék lábbal vonatvan ki magamat beleöle;* ha mit penig titkon, vagy nyilván eö Nsga oltalmára valót értenék, vagy Praefectus Uramnak, avagy eö Nsgának mentül hamarább meg jelentem, és meg mondom, erre engemet az igaz Isten ugy segéllyen. Amen.

Ez időtől fogva Szaláncz vára a' Forgácsoknak háboríthatlan birtokokban maradt. Most egy 1825. megjavított toronyban, két vas táblácskán ezen fölirások olvastatnak:

I. Arx Szaláncz Seculo XIII. per Genus Aba erecta; — Seculo XIV. per Drugothios tenta; — ab anno 1390. per Secula Lossonczíis paruit; — anno 1440. per Bohemum Ducem Joannem Iszkra de Brandeisz desolata; — post semiseculum per Ladislaum de Lossoncz restaurata. —

II. Ab anno 1601. Comitum Forgách propria; — per Bocskay, Bethlen, Rákóczy, Tököly iterato lacessita; — anno 1644. per Georgium I. Rákóczy combusta; — ejus Dominus Comes Sigismundus III. Forgács captus;

— ab anno 1679. diruta moles. — Per Dominum ejusdem Josephum Comitem Forgács ab anno 1825. non Martis exercitiis, sed sui suorumque deliciis restituitur.

GERLICZYEK
NEMÁGOZATI ÉRTEKEZÉS.

Generosa in ortus semina exurgunt suos.

SENECA.

Minden nemzetnek fő-diszét, valodi nyugalmát, 's boldogságát, nem hadakozó, és foglaló dicsvágygya, hanem ön-magának, és egygyes tagjainak erédnye, Királyok, 's Hazájokhoz vonszó hivsége, és szeretete alapítja; — ezon erénynek, hivségnek, és szeretetnek mentől több példáival kérkedhetik egy nemzet, annál nagyobb, erős'b, és szerencsésebb minden haza.

A' Magyar nemzet mások felett főképpen azzal dicsekedhetik, hogy Europába lett telepitésse olta, hazájához, és Fejedelméhez való szeretetének egygyes példáit minden századrol számosan, és hitelesen bébizonyithatja, — és ugyan ezen szeretetnek köszönheti hazánk, és

nemzeti-létünk, hogy annyi századok alatt, idegen nemzetek' ádász haragjának szüntelen kitétetettvén, huzamas veszélyek közt-is, máig vitézül fenállhatott.

Ha tehát tulajdon serkentésünkre, hőseink' tetteit a' mulandó időnek mindent elenyésző karjaibol, és a' felejdékenységnek avas poraiból kiragadni, 's emlékezetnek uj életébe viszszahozni törekedünk, — ugy bizonnyal nem gyáva, 's dagályas dicsekedés után kapkodunk, hanem nemzetünk' szebb, és boldogabb idejében gyönyörködni, és elménket, 's szívünket nagy tettekre buzdítani, 's serkenteni kívánunk, — „et documenta damus, qua simus origine nati"

Nincs a' Magyarnak oka, nemzeti erényének egygyes példáit nyugtalanul, és unalmas fáradsággal felkeresni, 's fitatni, mert hazánknak minden évi története olly diszes magányas vonásokkal, és tettekkel bővelkedik, mellyek nemzetünknek, hazánk- és fejedelmeinkhez vonszó szeretetét langoló véres szinekkel festik. — De nem csak közönséges nemzeti történeteink, hanem számos magányas tős-törsökös. Magyar ivadékak több hőseket mutathatnak elé, kik életjeket nem kémélvén, 's mindent koczkára tévén, abban helyheztették főboldog-

ságjokat, és érdemeiket, hogy Királyok', hazájok', és szabdaságjokért vérezhettek, és a' bal sorsnak minden keserűségeit, királyok', 's hazájok fentartásokért, elszenvedhették, — O szép idő! — boldog nemzet! — ki nem gyönyörködne bennetek! —

A' *magyar nemzeti erénynek minden* magányas példait, ha ki feljegyezni szándékozna, ugy ezen gyűjtemény nem egy Zsebkönyvnek, hanem egy számos kötetből álló nagy munkának lehetne tartalma, — de valamint minden polgári boldogságnak, és nemzeti dicsnek fő, és erős talpköve a' haza' szeretete, és haza'ért, 's királyért tett áldozatok, — ugy e' Zsebkönyvnek is, (mellyuek nem tárgya egyedül az, hogy a' történeti tag-pályán még hátra lévő parlag szorgalmatos tudosink, és a' régiség' fáradhatatlan buvárai által míveltessék, hanem hogy nemzeti erényünk is hőseink' nagy és nemes tetteikre serkentessék) nem utolsó diszét teheti a' Gerliczi nemzetség', és érdemei' hiteles esmérete.

Ezen ős-nemzetség elébb *Tuárko*, azután pedig *Gerlicze* név alatt diszesitette a' magyar nemesek' sorát, és az újabb években, részszerint az akkori időknek szokását követvén, rész-szerént pedig számas, és zavaras viszon-

tagságai miatt, majd *Gerlichich*, majd pedig *Gerlistyei*, és utoljára *Gerliczy*-nek neveztetett. (Lásd X. szám alatti Oklevelet) — Megjegyzésre méltó tovább az, hogy a' Horváth nemzetségi nevek ch-val, — a' Magyar és Tot nevek cs-szel, — a' Lengyel, és Muszka nevek pedig többnyire cz-vel végződnek, — innen méltán gyaníthatni, hogy a' Gerliczyek *Gerlichich* névre csak akkor változtatták át neveket, midőn Horváth-Országra költöztek.

Alább a' X-dik szám alatti oklevélből bizonyos, hogy a' mostani *Gerliczy* nemzetség már Szent István első Magyar Király alatt (997 — 1038) híres vala.

Második István Király idejében (1114 — 1131) ezen nemzetségben egy *Tuárko* nevű hős tündökölt, és rólla egy ideig e' nemzetség *Tuárkonak* is neveztetett (ugyan azon oklevél szerént). — Ezen *Tuárko* mindazáltal nem egy személy azon *Tvárkoval*, ki 1104-től fogva 1109-ig Bosnyák Országi Bán vala, (Lásd: „Schimek's politische Geschichte des Königreichs Bosnien, und Rama. Wien 1797." pag. 26.) és ez Országat Királyi hatalommal birta, mert ezen Tvártko Bosnyák születésü, és 1104-től fogva 1109-ig Bán volt, — amaz pedig II. István Király alatt, (ki 1114-től fogva 1131-ig

uralkodott) élt, és Magyar eredetű vala. (Lásd X-dik szám alatti oklevelet)

Ennek maradékja *Gerlicze Jakab*, idős'b *Jakabnak* fia, IV. Béla Király alatt, a' Magyar hívségnek jeles példáját adta, mert ugyan ezen ifiabb *Gerlicze Jakab*, az ki Lodomeriai Herczeg Danista ellen való háboruban Királyát követte, — és midőn IV. Bela Yryzlow várát számas hadakkal siker nélkül ostromolná, a' köz-jóért magát feláldozván, rémülhetlen bátorsággal. és bajnoki elszánással hágatt fel a' vár' falaira a' Király' zászloit a' vár' tornyaira bátor szivvel, és karral felfüggesztette, és ámbár veszedelmesen megsebesítve, még is Királyának, és nemzetének győzedelmét vérével megvásárlatta, — de itt Gerlicze Jakab' vérével egygyütt, bajnoki erénye, és Királyához való buzgó szeretete nem fogyott el; 1240 felé Magyar hazánkat a' dühös Tatárság pusztította számtalan hadaival mindent eltiport, — és az égő faluk, a' gyámtalan népnek jajgatásai, 's futásai jelen hirdették az inségnek szerencsétlen idejét. A' Király ugyan 1341-ben Sajó-vizénél az ellenséggel szembe állatt, de tábora a' zsarnok, és kegyetlen Tatárság által elenyésztetett. — Pethő Gergély' év-könyve szerént, Mohi volt e' siralmas ütközetnek helye.

— A' Király látván seregeinek vesztét, mint esméretlen, kevesed magával a' Tatárok elől, az erdők' homályában, és sűrűségében kereste életének védelmét. A' bujdosó Királynak nyomoruságait, és szenvedéseit történet-iróinkból tudjuk, ugy szintén azt is, hogy valamint Fridrik Ausztriai Herczeg az édes barátságnak színe alatt IV. Bélát busitotta, kincsét elrabolta, és még sereget gyüjtvén, a' pogányhoz hasonló dühösséggel Magyar-Országat Győrig pusztította, és égette, ugy Forgács András, Rugacs, és mások; tulajdon életjek' veszedelmével készek lévén őrzeni, és követni Királyokat, őtet szerencsétlenségében tántoríthatatlan hívségekkel vígasztalták. — De hogy IV. Béla Király' hívei között említett ifiabb *Gerlicze Jakab is* nem utolsó helyt érdemel, 's hogy a' nyomoruságnak, és inségnek kitett Királyát tulajdon élete' ujabbi koczkáztatásával védelmezte, és táplálta légyen, azt a' háládatos Királynak 1256-béli okleveléből (melly most először itt közre-bocsáttatik, és *Gerlicze Jakab*' fen elé-hozott tetteit nem csak hitelesen, de díszesen is bébizonyítja) láthatni (nézd I-ső szám alatti oklevelet 1256-dik esztendőről).

Ezen ifiabbik *Gerlicze Jakabnak* későbbi maradékja volt *Gerlicze László*, kinek első

születye *Gerlicze Jakab* Bosnyák-Országban, Verbosi Fő-Kormányzó vala, második fia pedig *Gerlicze Peregrin* Sigmond Király alatt (1387 — 1437) püspöki süveggel ékesített. (Lásd X. szám alatti oklevél tartalmát) — Ámbár pedig bajos elhatározni, hogy hová-való Püspök lett légyen Gerlicze Peregrin (mert Pray „Hierarchiájában" Gerlicze Peregrint hiába keressük) bizonyos mindazát, hogy Gerlicze Peregrin nem egy személy azon Bosnyák-Országi Püspökkel, a' ki 1349-től fogva 1355-kig mint Bosnyák Püspök „*Frater Peregrinus de Saxoniá*"-nak neveztetett, (lásd Pray Hierarchia T. II. p. 430) mert Gerlicze Peregrin Sigmond Király alatt lett Püspök, (lásd X. szám alatti oklevelet) Sigmond Király pedig csak 1387-ben kezdet Magyar-Országon uralkodni, Frater Peregrinus de Saxonia pedig még Sigmond előtt, u. m. 1349-ben lett Bosnyák-Országi Püspök, — de egyébb-iránt *Gerlicze Peregrin* Magyar lévén, nem is neveztethetett „de Saxonia."

Ugyan ezen *Gerlicze*, vagy *Gerliczei Jakab és Peregrin* idejében élt ezeknek vér-atyafia *Gerliczei*, vagy *Gerlistyei István*, *Gerliczei Sebestyén*' fia, a' ki magát írta „*de Gerlista*" — (magyarul *Gerlistye*) — Ezt bizonyítja Pipo', Themesi Bánnak, és a' Királyi Ud-

varak Grófjának („Curiarum solium Regalium Oomes“ *)) 1410-béli (Dat. Temesvár, feria II. prox. post fest. B. Antonii Confessoris Anno Domini 1410) hártyára írott, és pecsétjével megerősített oklevele, melly által *Gerliczei*, vagy *Gerlistyei Istvánnak*, Sebestyén' fiának ujító adomány (nova donatio) adatik egész *Gerlistye* faluról, mellyet mind Gerlistyei István, mind pedig nemzetsége az előtt is régi idő olta békességesen bírt. — Ezen Gerlistyei Istvánnak egyenes származásu maradékja volt *Gerlistyei Péter*, és *György*, kik 1575-ben éltek, és a' kikről alább említés lészen. (Lásd VII. szám alatti, 1578-beli oklevél' tartalmát.)

Csak ugyan ez idő' tájban a' Gerliczei, vagy (a' mint akkor neveztetett) Gerlistyei nemzetségnek egy bizonyos ága erdélyben birtokos vala, és birtok nevét (Praedicatumát) Erdélyi birtokáról vette, mert meg vagyon a' Károly fejérvári Káptalan' leveles Tárában Er-

*) Ezen hivatal esméretlen, mert 1410-ben Pipo nem lehetett Ország' Birája (Judex Curiae Regiae) Katona szerént (Hist. Crit. R. H. Tom. XII. 816. lap.) 1410-től fogva 1412, és 1415-ig Rozgoni Simon viselte e' hivatalt, — ugy látszik Pipó' czimje (titulussa) az 1578-beli oklevélben el vagyon hibázva az iró által. —

délyi Vajda Báthory István' parancsa az Erdélyi Fejérvári Káptalanhoz 1431-ről, mellynek tartalma szerént meghagyatik, hogy Gyerő Monostori Kabos Mihály, és *Aranyi (Arany*, falu' neve Hunyad-Vármegyében) *Gerlistyei Miklós* királyi adomány' következéséül iktassanak bé szeg Demeter Zeygfalvi (Hunyad Vármegyében) rész jószágában, és Tustyán Péternek Erdélyben akárhol is lévő birtokaiban. — Ezen iktatásnak ellene mondott ugyan 1431-ben Zeykfalvi Zeyk András. — (Lásd II. szám alatti oklevelet)

Első Ulászlo Lengyel és Magyar Király alatt *Gerlistyei László* és *János* (de Gerlista) annyira érdemesítették magokat Királyok, és hazájok előtt, hogy Mehadikai László, János, Mihály, Mehadikai Miklós' fiaival, és Rada János és Lászlo Mehadika Novák fiaival egygyütt, egész *Mehadika*, *Csebnyák*, *Parho*, és ahoz tartozó falukról adomány levelet nyertek. [2]) (lásd VI. szám alatt, 1578-beli oklevél tartalmát)

2) Az elébozott, és alább közrebocsátott 1579-beli Oklevélben, Ulászlónak ezen adomány levele annyiba hibáson hozatik elé, hogy adványa (Datuma) roszszul tétetett 1568-ra. — Magyar Királyok' sorában két Ulászló volt, második Ulászló

Nagy Hunyadi Mátyás, és II. Ulaszló Királyak alatt újra egy *Gerlistyei* vagy *Gerlicze Jakab* (de Gerlista) jelenik meg, ki nemesen követvén első Gerlicze Jakab (1240 — 1256) példáját, és nagy tetteit, — érdemeiért Királyai által több versen megjutalmaztatott. — Mert ugyan ezen Gerlistyei Jakab érdemesnek tartatott I. Mátyás Király által arra, hogy egész *Gerlista* vagy *Ruderia*, és *Prilipecz* faluknak birtokokról szólló újító adomány levélel (Dat. Budae in festo B. Matḥaei apost. A. D. 1484) megajándékoztassék. — Az iktatás történt 1481-ben az Orodi Káptalan által. (Lásd VII. szám alatti, 4578-beli Oklevél' tartalmát.)

Két esztendővel azután ugyan ezen *Gerlistyei Jakab* maga és testvére *István'* számára más adomány-levelet (Dat. Budae in anno Domini 1486) nyert, melly szerént I. Mátyás Király, felesége Beatrix Királyné egygyet érté-

vélekedésem szerént ez adomány levelet nem adhatá, mert I-sö Mátyás Király után uralkodott, már pedig I-sö Mátyás 1484-be újito adomány levelet (nova donatiot) adott ezen falukról, tehát nem III., hanem Ulaszló, a' ki I-sö Mátyás Király előtt uralkodott, adhatot csak eredeti adomány levelet (primaeva donatiot) ezen jószágokról. —

sével Bolsavycza folyó mellett lévő *Rapolt*, *Plessiva*, egész falukban, és *Valysora* részjószágban lévő Királyi itjét Gerlistyei Jakab, és Istvánnak átengedi. (Lásd VII. szám alatti Oklevél foglalatját)

Következendő 1487-dik esztendőben *Gerlistyei Jakab*, már Tayeray Másod-Bán, (Vice-Bán) tetemes érdemeiért I. Mátyás Király által azzal jutalmaztatott, hogy Kárásnebesen szerzett háza minden adótól, és városi szolgálattól menté tétetett, Gerlistyei Jakab pedig, és maradékjai minden itélő hatalom alól kivétettek ugy, hogy csak a' Zewrinai Bán, és Másod-Bán' törvény széke eleiben idéztethettek. (Lásd ezen oklevelet alább III. szám alatt.)

De ekkor se szűnvén meg a' Királyi kegyelem, és Gerlistyei Jakab' érdemei, ugyan I. Mátyás Király minden Királyi itjét, mellyet Gerlista, vagy Rudera, Prilipecz, és azokhoz tartozó falukban, nem külömben Valisorában ne tán bírna, néki, és testvérének *Gerlistyei Istvánnak* átengedi. — Az ebbéli iktatás történt „*Idibus Juny anno Domini* 1488“ az Orodi Káptalan által (lásd VII. szám alatti Oklevél' tartalmát.)

Gerlistyei Jakabnak, említett István testvérén kívül, volt még egy *György* nevü test-

vére is, ki Jakab' érdem-nyomdokait követvén, Csanádi Püspöki székre emeltetett (lásd X. szám alatti Oklevél' tartalmát) — lett pedig Csanádi Püspök csak 1490-ben, mert azon 1489-beli oklevél' végén, mellyet Schmitth Miklós („Episcopi Agrienses Tom. II. p. 133") közrebocsátott, János nevezetű Csanádi Püspök említetik. — Bonfinius' tanubizonysága szerént (Decad. IV. Libr. VIII. p. 674—675) fenemlített *György* Csanádi Püspök 1490-ben az Ország' többi Nagyjaival jelen volt Nagy Hunyadi Mátyás Király' temetésén, — de ugy látszik, hogy ezen érdemes Püspök 1492-ben már nem élt többé, mert II. Ulaszló Király 1492-ben Budán Ország gyűlést tartván, és az akkori határozásokat helyben hagyván, megerősítő Oklevelének végén, a' hol az akkori Ország' Gyűlésén megjelentt Ország' Nagyjait elészámlálja, nem György, hanem János említtetik mint Csanádi Püspök. (Lásd Corp. Juris Hung. Uladislai II. Decretum majus, T. I. p. 251., a' végin, — nem külömben Katona Hist. Crit. R. H. T. XVII. p. 438) — G. Batthyáni Ignácz Erdélyi Püspök („Series Episcoporum Csanadiensium, p. 110.) Római Szék Jegyző könyvéből bebizonyította, hogy 1493, IV. Sándor Pápa által, II. Lukács Csanádi Püs-

pöknek neveztetett légyen, és ámbár Gróf Bátyháni Bonfiniusnak fen elé hozott helyéről maga is (ugyan ott, not. n.) említést tészen, még is Csanádi Püspökök sorából Gerlistyei Györgyöt kihagyta, Pray pedig Hierarchiajában Gerlistyei Györgyről említést nem teszen, mellynek oka, hogy az alább, X. szám alatt általam közrebocsátott Oklevelet nem látták.

Viszszatérvén *Gerlistyei György* Csanádi Püspök' emlékéről testvérére, sokszor említett *Gerlistyei*, vagy a' mint már akkor neveztetett *Gerlicze Jakabra*, ez érdemeit, mellyeket alább bővebben láthatni, ugy annyira halmozta, hogy II. Ulászló őtet érdemesnek tartotta a' Zewrinai Bánságra, és innen vagyon, hogy az 1495-ben tartatott Magyar Ország' gyűlésén Gerlistyei vagy Gerlicze Jakab az Ország' Báröi sorában mind Zewrinai Bán jelenik meg, (lásd Katona T. XVII. pag. 157) — nem külömben 1498-ban is (ugyan ott Tom. XVIII. p. 157) és 1500-ban (ugyan ott Tom. XVIII. p. 240.)

Ezen esztendőben II. Ulászló, a' ki a' háboruzásnak barátja nem vala, Tót Országban Veruczia városában személyesen Ország Gyűlést tartván. arra bírta a' Rendeket, hogy mivel a' Törökök Bosnyák Országnak nagyobb részét elfoglalták, és az Ország' széleit szűnet

nélkül nyugtalanították, 10,000 emberből álló hadi sereg gyűjtessék, 's e' végre 40,000 arany hadisegedelemül adassék. Ezek után Velenczével, és IV. Sándor Pápával frigyet kötvén a' Török ellen, Magyar hadak' Fő-Vezérévé lett Hunyadi Korvin János (I. Mátyás Király' fia) ki Kanisay László halála után egygyes akaratbol Illyriai Bánnak neveztetett. — Magyar Országnak ebbéli készületeit megtudván a' Török, a' Verbosai Bassa (Bosnyák Országban) és a' Senderovai Bassa (Syrmiában) váratlanúl nagy dühösséggel, és erővel Jaycza várára rohantak, de Hunyadi Korvin János ezt megtudván, és seregeit, 's alvezéreit, u. m. Czobor Imrét, Geréb Pétert, és Frangepan, Karlovich, 's Zriny Grófokat jól elrendelvén, a' Törököt, ki Jayczát keményen ostromolta, és szorította vala, megverte, és hadait semmivé tette. Azon Magyar vitézek' sorában, kik e' győzedelmet bajnoki erővel, rémülhetetlen szívvel, és iparral valosították, nem utolsó vala a' Zewrinai Bán, *Gerlistyei* vagy *Gerlicze Jakab is*, ki Jaycza falai alatt vérét ontván, keményen megsebesített (lásd a' X. szám alatti Oklevél' tartalmát) — Istvánfi (Libr. IV. p. 31) és utánna Katona István (Hist. Crit. Reg. H. T. XVIII. p. 266.) a' Magyarok' ebbéli győzedelmét 1500-

ra, — Ratkai pedig (Libr. III. p. 109. edit. 1772.) 1502-re teszi.

A' valódi bajnoki erény, és a' nemzeti dics' szeretete nagy, és nemes érzésű férfiakban, vérek ontásával nem szokott kihűlni, sőtt nagyobb tettekre buzdítatik, — jeles példáját adta ennek, *Gerlicze Jakab.* — A' Török, ezen meggyaláztatásáért és veretetéséért boszut akarván állani 1502-ban nagy erővel át ment Száva folyón, Tót-Országat Possega és Valkona vidékig pusztította, és Jayczát ujra ostrom alá vette, de Hunyadi Korvin János, Magyar hadakkal nagy sebességgel megjelent Jaycza' segedelmére, hozzá csatolta magát Tárnok Péter és *Gerlicze Jakab* Zewrinai seregeivel — erről Istvánfi Hist. Libr. IV. p. 31.) e'ként bizonyít: „Et ipse Joannes Corvinus, quem in Tran„silvaniam, post solutam Jaiciae obsidionem „(1500) profectum esse diximus, jussu Wladislai, „quem legatus Venetus ad inferenda, ex foedere, „Turcis arma assidue incitabat, copias conscribe„re, praesidiis etiam, quae ducibus Petro Tarno„co, et *Jacobo Gerlistano* Severini excubabant, „in auxilium evocatis e. c. t.“ Minekutánna az Illiriai hadi Tábornak és Katonaságnak fővezérsége Gerlicze Jakabra bízatott volna (lásd X. szám alatti Oklevél' tartalmát) a' Török

Posega térein Magyar hadak által derekason megveretetett, Gerlicze Jakab pedig ezen győzedelem után, Hunyadi Korvin János hadi táborából katonáival elbocsátattván, nagy sebességgel indult Sabacz vára felé (a' Száva mellett) a' várt kemény ostrom alá szorította, és Zvornich nevű Török erősséget meglepvén, azt megvette. — Ezen győzelmek annyira erősítették Korvin János' hadi erejét, hogy Widin, és Kladova várokat megvehette, seregei Nicopolis külső várossát pusztíthatták, és 1503. II. Ulászló Király a' törököt békességre szoríthatta, mellynél fogva a' Törökök kénszeríttettek Bosnyák Országat a' Magyaroknak viszsza adni. (Lásd Katona Tom. XVIII. p. 311. — Schimek's politische Geschichte des Königreich's Bosnien, und Rama. 1787, p. 184—187.)

Gerlicze Jakabnak utolsó hiteles emlékét láthatni 1504-ben Rákos mezején Szent György napján tartatott Ország' Gyűlési iratt határozásoknak végén (Decret. V. Wladislai secundi, Katonánál Tom. VIII. pag. 360 — 383.) a' hol elé számláltatnak az akkor jelen volt Ország' Nagyjai, 's azok közt találtattnak Bélai Barnabás, és *Gerlistyei Jakab* Zewrinai Bának is. De ezen nagy érdemű honfi 1505-ben már kimúlt az élők' sorából, — mert 1505-ben a'

Magyar Urak Rákos mezejére egybegyűlvén közakarattal határoztak, hogy soha többé idegen nemzetből magoknak Királyt ne válaszszanak, — ezen országos határozásnak elején elé számláltatnak azon főrendű, 's hivatalu Urak, kik akkor Rákos mezejére megjelentek, de azoknak sorában nem jelenik meg többé *Gerlistyei Jakab*, hanem csak egyedűl Bélai Barnabás mint Zewrinai Bán. (Lásd Katona Tom. XVIII. p. 425. 426. — Batthyáni Leg. Eccles. T. I. p. 562.)

Gerlistyei, vagy Gerlicze Jakabnak maradtak fiai: 1) *Gerlicze Imre*, (a' X. szám alatti Oklevél' tartalma szerént) *Severinai*, *Orzovai*, *Pethi*, és *Miháldi* Vég-Városnak (arces finitimae) szemes és hiv Várnagygya. — Lehoczki (munkájának 143-dik lapján) a' Zewrinai Bának' sorában, 1523-ra emlékezik egy *Gerlistei* nevű Bánról, — gyanítom, hogy Lehoczky a' nevet elhibázta, és hogy tán éppen ezen Gerlicze vagy *Gerlistyei Imre* lett légyen 1523-ban Zewrinai Bán.

2) *N. Gerlistyei*, vagy *Gerlicze*, Orodi nagy Prepost. (Lásd X. szám alatti Oklevél' tartalmát.)

3) *Gerlistye*, vagy *Gerlicze Jakab*, a' ki vitéz és bajnok eleinek nyomdokát követvén,

Királyával a' Mohátsi ütközetben 1526 életét hazájáért feláldozta (ugyan ott.)

4) *Gerlistyei Miklós*, kiről alább 1535, —1536 — 1566 esztendő alatt bővebb említés lészen, nem külömben *Gerlistyei Jakab'* Leányairól is, kik Erdélyben nevezetes Uri nemzetségekhez, u. m. Ombozi, Marsinai, és Fiáth fiakhoz mentek férjhez. — Ezen fenemlített *Gerlistyei*, vagy *Gerliczi* fiu maradékak Királyak és hazájakért a' Török ellen életeket nem kimélvén, vitézűl harczoltak. (Lásd X. szám alatt lévő Oklevelet.)

A' szerencsétlen Mohácsi ütközet után Erdély elpártolván Magyar-Országtol, a' Török' birodalmának, és befolyásának tágas út nyitatott, mellyet a' Török, az elnyomattatott Magyar szabadság' csalfa színe alatt annyira tudott használni, hogy Magyar-Országnak nagy részét vas igája alá vetette, 1528-ban egész Bosnyák-Országat a' Bánáttal egygyütt elfoglalta, és 1718-ig birtokában tartotta, — nem csuda tehát, hogy a' Gerlicziek, kiknek birtokaik főképpen Bánátban valának, az időnek, és mostoha környülléteknek engedvén, első Zápolya János' részét követték, és 1528 után elhagyván a' Török' zsarnoksága alatt nyögő Bosnyák-Országat, lassanként Magyar Országra,

és Erdélybe át származtak. (Ugyan azon X. szám alatti Oklevél' tartalma szerént.)

De Erdélyi új hazájokban is tudták a' Gerlicziek magokat érdemesíteni, — mert 1528-ban I. Zápolya János Király *Gerlistyei Gábornak* jeles érdemeiért, *Mehadika*, *Usredek*, *Porho*, *Pelethin*, és *Morzik* falukról, mellyeket Gábor ősei az előtt is minden háborgatás nélkül birtak, újító adomány-levelet adott. („Dat. „Váradini, secuudo die festi Epiphaniarum Do-„mini 1528). (Lásd IV. szám alatti Oklevelet) — *Gerlistyei Gábor* maradékjáról vagyon alább említés 1568, és 1575-dik esztendő alatt, — nem különben 1581, és 1602 közt.

Hogy pedig I. János Király a' Gerlistyei, vagy Gerliczi nemzetséget, melly annyi hív, és bajnok őseket szült vala, még inkább magához édesithesse, és ez által híveinek számát szaporíthassa, azon törekedett, hogy ezen nemzetséget Erdélybe át származtassa, — nem is maradott siker nélkül a' Király' igyekezete, mert (a' mint alább láthatni) a' Gerlicziek nem sokára át házasodtak Erdélybe; — ez által, és Királyi adományok' ereje mellett birtokosok lettek Erdélyben, 's Leányaik nevezetes Erdélyi Uri nemzetségekhez, u. m. Thárnok,- Dyenesy,- Marsinai,- Omboziak-

hoz 's a' t. mentek férjhez, — sőt már 1532-ben az Erdélyi Gerlicziek elhagyván régi birtok' neveiket („de Gerlistye") — Hunyad Vármegyében lévő *Aranyi* (falu' neve) birtokokrol irták magokat *„Gerlistyéknek de Arany"* — Bizonyságat tészen erről egy 1532-beli oklevél (Dat. Lyppa, feria quinta proxima post festum B.B. Viti et Modesti Martirum a. D. 1532) melly az Erdélyi Szászok' Szebeni levél-tárjokban 347 szám alatt eredetiképpen megtalálható; — Ezen oklevél I. János Király' parancsa Fejérvári Káptalanhoz, hogy Gyulai Mihály' egész Ujfalu, és Waydey faluk' birtokába iktassék bé *Aranyi Gerlisthei Miklós' (Nicolaus Gerlisthei de Arany)* mint Királyi biztos' (homo regius) jelenlétében. (Lásd Caroli Eder Simigianus pag. 160.)

Aranyi Gerlistyei Miklós Erdélybe házasodván, Nője volt *Thárnok Enfrosina*, Rápolti Thárnok Péter' leánya. Ugyan ezen Gerlistyei Miklós Bakaji Matskási Gáspárnak fiai János', és György' 1535-ben maradék nélkűl való elhalálozásokkal, felesége után itet (just) nyert a' matskási nemzetség' jószágaira, u. m. egész Rápolt, Tothfalu, és Bulbuk egész faluk' és Bakaj rész jószág (Hunyad Vármegyében) 's nem különben Szarakszoi rész jószág-

ra. (Fejér Vármegyében) — Maylad István Erdélyi Vajdának ezen jószágok iránt való iktató parancsát, lásd alább V-dik szám alatt. —

Aranyi Gerlistyei Miklós 1536-ban elhalálozván, Özvegye Tárnok Eufrosina gyermekei számára örökös egygyezés mellett Rápolti Thárnok Jánostól, a' Rápolti, és Oláh-Rápolti (Hunyad Vármegyében) rész jószágát megvásárolta. — Az ez iránti, 1536-beli iktató parancs közre bocsáttatik alább VI szám alat. —

I. Zápolya János Király' halála után (1540) özvegye, Isabella Királyné, említett Aranyi Gerlistyei Miklós' Leányait, u. m. Sárát, Ombozi Miklósnét, és Annát, Dyenesy Lászlónét (1541 és 1559 között) megajándékozta tulajdon Királyi itjével (jus Regiummal) mellyet Turegova, és egyébb ahoz tartozó jószágokban ne-tán birhatott. (Lásd VII szám alatti Oklevél' tartalmát.)

1553-ban *Gerlistyei Jakabnak* akkori Zewrinai Bánnak, Ursula, Kolonicsi Horváth Miklós', Királyi Fő Lovász-Mester' Özvegye, a' Budai Káptalan előtt, („Dat. feria II. prox. ante festum Cathedrae B. Petri Apostoli, in Ao Dni 1553") át engedé egész Kopácsy, Zlathna, és Valisora rész-jószágait, mellyeket csere által Marga Györgytől szerzett vala. (Lásd

A' 177 *laphoz.*

GERLISTYEI JAKAB

(Lásd 1484től 1505ig.)

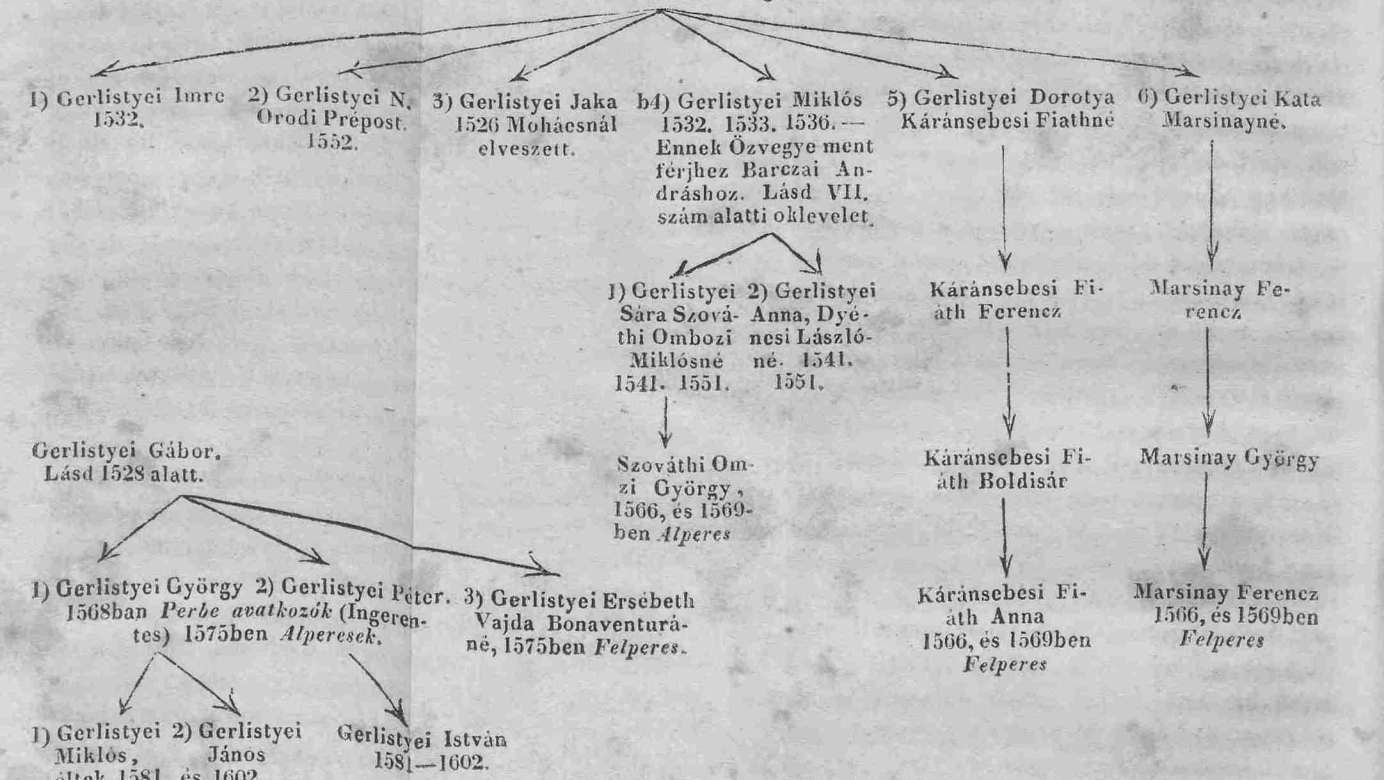

VII szám alatti Oklevelet.) — Ebből láttatik ugyan következni, hogy a' Gerlistyiek, vagy Gerlicziek nem mind származtak át Erdélybe, 's hogy némellyek a' Bánátban is még akkor megmaradtak, és ottvaló számos jószágaikot még birták, — de az 1566-ban és 1569-ben a' fiu, 's leány-ág közt támadott per' tartalmából méltán lehet gyanítani, hogy az egész akkori leány-ág' nagyobb része Erdélybe át-házasodot, és hogy akkor a' Gerlistyei fiu-ág csak Gerlistyei György és Péterből állatt légyen, mert ha több Gerlistyei fiak éltek akkor, bizonyoson a' perhez szóllottak volna. — Ezen per' tárgyának könnyebb értésére, szükséges a' következő nem-ágozati kis lajstromat ide mellékelni.

A' Gerlistyei leány-ág' maradéki, u. m. Kárásebesi Fiáth Anna, és Marsinay Ferencz, mint Felperesek, Ombozi György, mint Alperes ellen 1566-ban Kárásebesi itélő al-szék előtt pert mozdítván, a' Gerlistyei jószágok' u. m. Mehadika, Thuregova, Csebniák, Porho, (Miháldi kerületben) Prilipecz, Gerlistye, vagy másképp Ruderia (Halmasi kerületben) birtokok' felosztása iránt, és a' per ez al-székről II. János Király Táblájához hatván, megparancsoltatott Orbai Miklós' Sebesi Bánnak,

hogy a' kért-osztályt, Kárásnebes' Várnagyjai, és Szolgabirai által véghez vitesse. — Ennek következésében kimenvén az osztályra Vajda Bonaventura Kárásnebesi Várnagy, és Brethován Márton, oda való Szolgabiró, Alperes Ombozi György osztály alá bocsátotta ugyan, a' Kopácsi, Valisora, és Zlathna rész-jószágokat, de Mehadika, és a' több fen említett birtokok' osztályát régi szokás szerént, kivontt karddal akadályoztatta. — E' miatt a' per újra a' Király itélő székéig hatván, sok vitatásak után határoztatott, hogy a' peres-felek bébizonyitó okleveleiket, vi'sgálás végett, Berendi György, Kárásnebesi Bánnak és Tábla-biráinak mutassák be. — De ezt is Ombozi György azzal hátráltatta, hogy megfordítván a' pert, a' Felpereseket új ügy-vitatások' meghalgatására törvény eleibe idézte, és nem sokára azután (1568-ban) a' Gerlistyei fiu-ág, u. m. *Gerlistyei György* és *Péter*, ezen perben törvényesen béavatkozván (ingerálván), 1569-ben a' peres-felek a' Király' törvény-széke előtt bémutatták okleveleiket, mellyeknek vi'sgálások után 1569 („Dat. Albae Juliae feria II. prox. post Dominicam Exaudi. A. Dom. 1569") törvényesen határoztatott: 1-ször hogy *Mehadika, Csebnyák, Parho, Kopácsy* és *Thu-*

regova egész faluk, és *Valisora* rész-jószág a' Gerlistyeiek' vevési szerzeményeik, — *Gerlistye*, és *Prilipecz* faluk pedig, mivel Gerlistyei György, 's Péter ezen jószágokról szólló eredeti adomány leveleket elé nem mutatták, a' Gerlistyeik által csak újító adomány mellett, — Valisora pedig I. Mátyás Király' adománya' erejénél fogva biratik. — 2-szor hogy sokszor említett Gerlistyei György, 's Péter, nemes rendű ötvened magokkal a' Sebesi Bán, és Káránsebesi Várnagyak, 's Szolgabírák előtt, Márga nevű faluban hiteljenek arrol, hogy el nem titkoltak olly leveleket, mellyekből a' fen elészámlált jószágok' leány-ági illetése kitetszene. — Ezután tovább folytatván a' pert, minekutánna Valisora iránt hoszszas vitatásak történtek volna, végre ugyan 1569-ben („Dat. Albae Juliae, Sabbatho prox. post festum Concept. B. M. V. A. Dni 1569") törvényesen itéltetett, hogy Gerlistyei György és Péter a' leány-ágnak, u. m. Fiáth Annának, Marsinai Ferencznek, és Ombozi Györgynek, Prilipecz és Gerlistye egész falukból, és Valisora részjószágból a' leányi negyedet (quartalitiumat) kész pénzel, Thuregova rész-jószágból pedig a' leányi negyedet csak Fiáth Annának, és Marsinai Ferencznek, hasonlólag kész pénzel fizes-

sék ki olly móddal, hogy a' Prilipeczi, Gerlistyei és Valisorai negyednek, és többi három részeiknek örökös birtoka Gerlistyei György' és Péter', — a' Thuregovai leányi-negyednek birtoka pedig Ombozi György, és maradékai' tulajdonok légyen. (Lásd VII szám alatti Oklevél' tartalmát.)

Nem sokára ezután Báthory István Lengyel Király, és Erdélyi Vajda alatt ehez hasonló per támadott a' Gerlistyei két-ág közt, — mert 1575 felé *Gerlistyei Ersébet Kárásebesi Vajda Bonaventurának* (a' ki az előtt Kárásebesi Várnagy vala) felesége, fen említett *Gerlistyei Györgyöt* és *Pétert*, elébb Kárásebesi Várnagy' és Szolgabirák', azután pedig Tompa István' Kárásebesi Bán', és Táblabirái' itélő széke előtt törvénybe idézvén, Thuregova, Bakosnyicza, Pleswa, Kis-Miháld, másképpen Mehadika, Perhova, Csebnyák, Prilipecz, Ruderia, vagy Gerlistye falukból részt kivánt, — minekutánna ezen per Báthory István' itélő székéhez hatott volna, itéltetett, hogy mivel ezen jószágokból, II. János Királynak 1596-beli itélete szerént, a' Gerlistyei Leányaknak a' leányi negyed már kiszolgáltatott, ennél fogva ezen jószágak osztály alá nem jöhetnek többé. — Ezen per a' feje-

delmi Tábláról, Báthory Istvánnak tulajdon személye eleibe vitetvén, Báthory István pedig Lengyel Királyságra ugyan akkor át menvén, — 1575-ben Bóldog Aszszony hava' (Januárius) 27-kén Medgyesen tartatott Ország-gyülésén elláttatott, és a' fejedelmi Tábla' itélete helyben hagyatott. — A' peres-felek 1575-ben ki nem vévén ezen itélet-levelet (sententionales) az, a' peres-felek' kérésére csak 1578-ban Báthori Kristóf Fejedelem' pecsétje, és itélő Mester *Veselényi Miklós* alá-irása alatt („Dat. „Kolosvár feria IV prox. post praedictum fe„stum Conceptionis B. M. V. Anno Virginei „partus ejusdem 1578") törvényesen kiadatott. (Lásd VII szám alatti Oklevelet.)

Most említett *Gerlistyei György*' és *Péternek* (lásd 1566. 1568. 1569. 1575. és 1578. esztendőket.) Apjok volt *Gerlistyei Gábor*, kiről 1528-dik esztendő alatt említés tétetett. — *Györgynek* voltak fiai: *Gerlistyei Miklós*, és *János*, Péternek pedig *Gerlistyei István*, — ezek éltek Erdélyi Fejedelem Báthori 'Sigmond alatt (1581, és 1602.) — Ezt bizonyítja IX-dik szám alatti oklevél, mellynek tartalma szerént *Gerlistyei István*, a' Fejérvári Káptalan előtt meginteti Szováthi Ombozi Miklóst, hogy Thuregova, Prilipecz, Ruderia, Csebnyák, Cru-

senecz, Bolovasnyicza, Mehadika, és Porho rész-jószágait, Gerlistyei István' kirekesztésével, *Gerlistyei Györgynek* ne adja el.

1600 elején a' Gerliczei fiu-ág egészen kiszármazott Erdélyből, sőtt a' mi jószága volt Erdélyben, azt elzálogosította Szováthi Ombozi Miklósnak; ennek leánya Ombozi Susánna, Alsó Szováthi Badoki Tamásné, ugyan ezen jószágokat Nádudvári Istvánnénak, és Nádudvári Ersébetnek, Kapitán Boldi'sárnénak örökre vallotta. (Lásd VIII szám alatti 1639-beli Oklevelet.)

A' Gerlistyiek kiszármozván e'képpen Erdélyből, viszsza hurzták magokat a' Bánátba, és többnyire Káránsebesen laktak, hol Magyar Királyokhoz való hívségjeket, életjek veszedelmével is, tántoríthatlanul bébizonyítatták, — mert midőn 1603-ban Székely Móses Káránsebest, Nagy Megyeri Keresztesi Pál által ostromoltattná, fen említett *Gerlistyei Miklós* (kit Bethlen Farkas hibásan Nicolaus „Gelistiusnak" nevez) látván, hogy a' Várost feladni akarná, még is azt keményen ellenzette, és Káránsebest I. Rudolf Királynak megtartani kivánta. (Lásd Wolfgangi Bethlen Hist. T. V. p. 108) — 1604-ben pedig, midőn Káránsebes a' Ráczaktól pusztíttatnék, a' több Nemesek között,

felyebb említett Gerlistyei István is (kit Bethlen Farkas hasonlólag hibásan *Gerlestei* Istvánnak elnevez) feleségestől a' dühös Ráczok által meggyilkoltatik. (Lásd ugyan ott T. VI. p. 68.)

Ekkor tűnik el ezen Uri Nemzetségnek emléke Erdélyi-történet-iróinkban, és egyszer-'smind Erdélyből is, hol másfél század mulva, hivatalja után, érdemesen, és díszesen újra megjelenik, és birtokossá lesz.

Azonban Magyar-Országan I. Leopold alatt ezen Nemzetségből, melly addig a' Bánátusnak minden mostoha sorsát híven követte, és törvényes Magyar Királyaiért több versen vérzet egy *Gerlicze* vagy *Gerliczei Jakab*, elődeinek dics' pályáját követvén, I. Leopold' felekezetét mind a' Török', mind pedig az ellenzők' fegyvere ellen tehetsége szerént védelmezte. (Lásd a' X-dik Oklevelet.)

Ennek fia *Gerlicsics János Márkos* (Marcus) elhagyván az akkori zűrzavaros Magyar-Országat, Horváth-Ország' tengeri részeibe vonul, és ott megtelepedvén, Királyához holtig hív maradott, (lásd ugyan ott) 's ekkor változott a' magyar Gerlicze név horváth mód szerént Gerlichichre.

Ennek fia *Gerlichich György Antal*, mi-

dőn 1708 táján az Olasz háboru folyna, tulajdon költségén hadi hajókat készítettvén, azokon a' császári sereget át-költöztette Olasz-Országba. (Lásd ugyan ott.)

Gerlichich (azután pedig 1777-től fogva *Gerliczi*) *János Felix*, György Antalnak fia, ifiuságától kezdve, magát a' szolgálatnak adván, és érdemesitvén, a' Török háboru alkalmával (melly 1736-ban kezdődött, és több esztendőkig tartott) Erdélybe küldetett mind Királyi Biztos, hogy a' Császári hadak' éléseire felvigyázzon, és azoknak pontos megszerzésére, és kiszolgáltatására gondot viseljen, ez annyival nehezebb volt, mivel a' császári hadak nem csak Erdélyben, hanem azoknak része Bánátban is táborozott. — Ezt pontosan véghez vivén, jutalomul Bukári fő Kapitánynak, a' Fiuméi, Bukári, és Tersakti itélő Tábla' Elődenessének neveztetett, későbbre nagyobb hivatalokkal is megtiszteltetett, és vigasztaltatott, 1777-ben Május' 27-kén minekutanna már az előtt Austriának többi tartományaira nézve a' Baronátust megnyerte volna számas érdemeiért Mária Theresia által Magyar-Országi Báronak neveztetett, és Nemzetsége azon Czimerrel ékesítetett, mellyet ezen Zsebkönyv végén láthatni. — Mária There-

siának e'béli nevezetes, és figyelmet érdemlő Kegyelem-levele (Privilegium) a' Toldaléknak X száma alatt található.

1778. Báró Gerliczy János Felixnek maradott egy leánya, és két fia: u. m. Báró *Gerliczy Mária Josepha*, Báró *Gerliczy Antal*, Bánáti határ-őri katonaságnak Ezredesse, és máig élő Báró *Gerlicy Ferencz*, (lásd X szám alatti Oklevelet) az Erdélyi Bányászatok' Zalathnai Fő-Mestere (Supremus Montium Magister) az után Selmeczi Kamara Fő Grófja, 1807-ben Cs. Kir. Arany-Kolcsos, 1808-tol fogva pedig Cs. Kir. belső titkos Status-Tanácsos, Excellentziás Ur. Ekkor kezdettek a' Gerlicziek, kik Magyar-Országan is, és főképpen Bánátban nevezetes ős jószágoknak urai, Erdélyben is ujra birtokosodni. — Ennek átlátására szükséges a' következendő nem-ágozati Lajstromat előre bocsátni:

Boroszloi *Gyöngyösi Gábor*,

Cs. K. Udvari Kamara' Tanácsossa.

Boroszlai *Gyöngyösi Mária Victoria*,

1-ső nőtől *Báró Zweckautol*

2-dik Férje volt *Báró Diettrich Wilhelm*, Udvari Tanácsos, és Erdélyi Kamara' dolgai Fő-Kormányozója. — ettől:

Báró Zweckau Antonia, Báró *Gerliczy Ferenczne*k, Selmeczy Kamara Fő Grófjának 1-ső felesége.

Báró Diettrich Ferencz, G. Gyulai Sámuel' gyalog Ezredének Ezredese.

Báró Diettrich Therésia, Gróf Lichtenberge. — meghalt 1778-ben.

Halhatatlan emlékű Mária Theresia 1762. Báró Diettrich Fridrik Wilhelmnek (ki az Erdélyi Kámaránál huzamosan szolgált, 1745-ben mint Udvari Tanácsos, az Erdélyi Kamarának fő igazgatója vala, és érdemeiért 1752-ben az akkori Erdélyi Ország-gyülése által (art. 7) Erdélyi hazafiusitással megdíszesitetett.) Valkai Nemzetség' magva-szakadása után megürült Mikesi, Kémeri, Szelistei, 's a' t. (Thorda Vármegyében) rész-jószágokat 9300 forint váltó értekig 30 esztendőre átengedé (inscribálta.) — Ennek fia, Báró Diettrich Ferencz pedig, attya' és mostoha annya' halála után 1777. Szent Iván hava' 13-dikán ezen Valkai részjószágokat mostoha testvérének Báró Zweckau Antoniának, B. Gerliczy Ferencz' hitvessének eladta. (Az eladási Oklevél találtatik eredetiképpen a' Kolos Monostori országos levél-tárban.) Ezeu eladást Mária Theresia 1780-ban Királyi jóváhagyásával (consensu Regio) megerősítette, és Báró Gerliczy János Felix', és fia Báró Gerliczy Ferencz' szerzett érdemei tekéntetéből, ezen jószágoknak Királyi váltás díját (summa inscriptionalist) 15,300 forintra nevelte, a' viszsza váltás idejét, 1780-tol fogva, még 50 esztendővel szaporította, — 's eképpen Báró Gerliczy Ferencz, 's felesége B.

Zweckau Antonia 1780-ban ezen jószágak birtokában bé is iktattak.

B. Gerliczy Ferenczcznek ma is élő fiai:

1) B. *Gerliczy Mihály*, Magyar Királyi Helytartói Tanácsos, 1810. Cs. K. Arany Kolcsos Ur, és 1829 Tek. Nemes Temes Vármegyének Fő-Ispányi Helytartója.

2) B. *Gerliczy Filepp*, Erdélyi K. Kincstárnoki Tanácsos, 1808. Cs. K. Arany Kolcsos Ur. — 1831 feleségűl vette Gróf Kunn Susánnát, a' kitől született 1832-ben fia.

3) B. *Gerliczy Jo'sef*, Szent Julien Ezredének Ezredesse, Cs. K. Arany Kolcsos Ur, és Pármai Sz. György Rendének vitézze.

4) B. *Gerliczy Ferencz*, 1818. Cs. Kir. Arany Kolcsos Ur, B. Stipsits Lovas Ezredének Századossa, 1831-ben Fő Strázsa-Mesteri czímmel nyugodalomra ment.

5) B. *Gerlicy Vincze.*

Végre azzal zárom bé jelenvaló értekezésemet, hogy valamint az előtt több századokkal, ugy ma is a' két testvér Magyar haza, Gerliczyeknek mind polgári, mind katonai pályán szerzett érdemeit esméri és tiszteli.

OK-LEVELEK.

I.

Bela Dei Gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie Rex. Cum Regalis clementie splendor eo magis radios suos circumfundere, et subditorum corda incalescere soleat, quo majora pietatis, et gratitudinis exempla in eos ostenduntur, qui summa fide, et contemptis quibusvis infortuniorum, miseriarumque procellis, Regum saluti invigilant, cunctaque sua perire sinunt, quam infidelitate deesse. Hinc est, quod ad universorum tam presentium, quam futurorum memoriam pervenire, et perennari volumus. Quod Nos singulari fide *Jacobi* filii *Jacobi Bani* filii olim *Gerlize* moti, et grata recolentes memoria id, quod dum superioribus contra *Danislam* Lodomerie Ducem justissima arma, justissimumque bellum gereremus, deque oppugnatione Castri *Yryslow* ageretur, ad quod quidem Castrum capiendum quam plurimi Nostrum, impetum cum multorum cede, et vulneratione, absque tamen diu jam sperata, et optata captivatione, fecerunt, ecce dictus *Jacobus*, Divina ipsum inflammante gratia, primus omnium, cum paucorum manu impetum facere, primusque non solum muros conscendere, sed signa quoque nostra Regia superplantare cepit, partaque forti manu victoria Castrum ipsum, etsi graviter vulneratus, Nre tamen subjecit potestati, triumphumque Nobis comparavit, cum sanguinis sui effusione, latissimum. Dum autem in infelici illo cum perniciosa Thartharorum Gente ad fluvium sayw conflictum Regnum Nrum Hungarie pessum iret, Nobisque hostibus undiquaque circumventis, nihil preter mortem jam superesset, ipse *Jacobus* lateri Nro continuo adherens, cum larga sanguinis sui effusione, viam ad sylvas, et latibula

Montium, stricto ubique ense aperuit, dumque Nos non sine miseria ad partes maritimas fatali fato recepissemus, ipse *Jacobus* de salute! vita et victu Nostro non absque discrimine vite proprie prodivit fidelissime, — cunctasque infortuniorum erumnas, qua premebamur, Nobiscum ad ultimum usque supportavit. Quemadmodum proinde grata nobis est tante fidelitatis memoria, ita eundem *Jacobum* ut Nre quoque gratie evidens habeat symbolum, quo in sua senectute pacifice, et sine erumnis gaudeat, Nra. Clementia recreandum duximus, terram proinde *Wrych*, cum tribus mansionibus in Terra *Zwplych*, in dictis partibus maritimis, ubi tanta fidelitatis exhibuit Argumenta, et que per decessum ex hac luce *Reroldi, filii Dyonisii de dicta Wrych* ad manus Nras, Nramque collationem secundum aprobatam Regni Nri consvetudinem devenerunt, eidem *Jacobo* filio *Jacobi Bani* in filios filiorum, posterorumque posteros in sempiternum, ex prematuro Prelatorum et Baronum Nrum ad *presentem synodum* comparentium dedimus, et contulimus, eo per expressum addito, ut eundem Jacobum, filiosque ejusdem, et posteros nullus Banus, Comes, vel Judex Regni, preter Nostram personam, successorumque Nrorum personam sub onere 100 marcarum fini argenti judicare valeat, aut audeat. Datum per manus Dilecti et fidelis Nri Magistri *Anaragdi* (debet esse *Smaragdi*) Prepositi Albensis. Aule Nre V.Cancellarii. A. D. 1256. X. Kalen. Martii. Regni autem Nri Ao. 22.

Ezen Oklevél lemásolva találtatik Fejérvári Dobo Josef kézirati gyűjteményében.

II.

Amicis suis Reversndis Capitulo Ecclesiae Albensis Tranniae, *Stephanus Báthory* de Somlyó, Comes Comitatus de Zabolcs, *Vajvoda Transylvaniae* et *siculorum Comes*. Amicitiam paratam cum honore. Dicitur nobis in Personis Egregiorum *Michaëlis Kabos*

de Gyerő Monostra, et *Nicolai Gerlistyei* de Arany, quomodo ipsi in Dominium universorum Bonorum et jurium possessionoriorum *Demetrii Szegh* in Possessione portionar. ejusdem *Zeygfalva* vocata in Comitatu Hunyadiensi, ac etiam in universa bona, et quaelibet jura, possessionesque portionar. *Petri Fustyán* ubilibet, et cujuslibet Comitatibus hujus Regni Transylvaniae exist. habit. Regia ex Donatione ipsos Exponentes tangen. et concern. legitime introduci vellent, et per vos statui, Superquo petimus Amicitiam Vestram praesentibus diligenter, et nihilominus etiam authoritate Regia committimus, quatenus Vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente *Jacobus Csemege* de *Haro*, vel *Gáspár Csemege* de eadem *Haro*, aut *Albertus Elekes* similiter de *Haro*, seu *Petrus Bereczki* de *Haro*, sive *Emericus Nagy* de *Felpestes*, aut *Martinus Nagy* de eadem, *Leurynczy* de eadem *Felpestes*, aliis absentibus, homo noster Vajvodalis etc. (reliqua juxta stilum solitum mandati statutorii) Datum Albae Juliae, die - - - - - - - tionum Anno Domini 1431.

L. S.
Wajvodalis, super cera rubra ductili appressi.

Lecta. m. p.

Ezen iktató parancs eredetiképpen találtatik a' Károly-Fejérvári levél-tárban. — A' levél' hátára vagyon írva az iktatásról szólló viszsza-irás, melly szerént az iktatás Elekes Albert, és egy káptalanbeli által Zeykfalván, és Tustyán végbe vitetett „Feria secunda proxima inter Octavas festi ascensionis Domini.“ — Ezen iktatásnak ellent mondat Zeykfalvi Zeyk András.

III.

Mathias Dei Gratia Hungariae, Bohemiae etc. etc. Rex, Dux Austriae etc. memoriae etc. Quod nos cum ad humillimam supplicationem Fidelis Nostri Nobilis *Jacobi de Gerlistyei* Vice-Bani Nostri de Tayera, per eum Nrae propterea porrectam Majestati, tum vero consideratis fidelitate, et servitiis ejusdem per eum sacrae imprimis Regni Nostri Hungariae Coronae, et deinde Majestati Nostrae pro locorum et temporum varietate, cum omni fidelitatis perseverantia exhibitis, et impensis, eundem, suosque haeredes, et posteritates universos in quadam Domo, seu fundo Curiae, seu quem ipse in ipso Oppido nostro Karansebes vocato, propriis suis expensis emisse, et reformasse asserit, de Gratia Nostra speciali et Regiae potestatis plenitudine a solutione censuum, collectarum, ac etiam servitiorum quorumlibet, quae ipse ratione hujusmodi Domus, seu in medium dicti Oppidi Nostri solvere, aut facere deberet et item ab omni Judicio, et Judicatu Judicis, et Juratorum Civium ejusdem Oppidi Nostri in perpetum duximus gratiose eximen. libertan. et simpliciter supportant, ac eundem, suosque haeredes, et posteritates universos solius Banorum, vel Vice-Banorum nostrorum Zeurinensium pro tempore constitutorum Judicio et Judicatui reservandum. Imo eximimus, libertamus, supportamusque, et reservamus praesentium per vigorem. Quocirca Vobis Fidelibus nostris Prudentibus ae Circumspectis Judici et Juratis, caeterisque Civibus praefati Oppidi Nostri Karánsebes praesentibus et futuris praesentium notitiam habituris harum serie firmissime committimus et mandamus, aliud habere nolentes, quatenus a modo praefatum Jacobum, haeredesque, et Posteritates suos ad solutionem alicujus Census, seu Taxae, aut ad aliqua servitia in medium Vestri ratione dictae Domus, seu fundi Curiae seu qualitercunque deben. astar., seu etiam a quorumvis in-

stan. judicare, seu Vestro adstar. judicatui compellere, aut ipsum, vel haeredes suos propterea in Personis, rebusque, et bonis suis quibusvis impedire, turbare, seu aliter quovismodo contra formam praemissae Nostrae gratiosae Exemtionis, et Libertationis damnificare nullo unquam tempore praesummatis, vel sitis ausi modo aliquali, si qui enim quidpiam actionis, vel quaestionis contra praefatum Jacobum, aut etiam haeredes, et posteritates suos habeant, vel quovismodo habuerint, hi id in praesentia praefatorum Banorum, vel Vice-Banorum Nostrorum juridice prosequantur, ubi eis semper Judicium et justitia ex parte eorundem administrabitur evidens, et condigna. Praesentes vero, quas propter absentiam *majoris secreti sigilli Nostri*, *annulari sigillo Nostro* consignari facimus, post earundem Lecturam semper reddi jubemus Praesentantibus. Datum in Civitate Nostra Soproniensi in festo B. Stanislai Episcopi et Mart. Anno Domini 1487. Regnorum Nostrorum anno Hungariae 30-mo Bohemiae vero 19-no.

Ad Requisitionem Rmi Dni Urbani
Electi Agriensis et *Thesaurarii*
Regiae Majestatis.

Ezen Oklevél eredetiképpen találtatik a' Károly-Fejérvári levél-tárban.

IV.

Nos Joannes Dei Gratia Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Memoriae etc. etc. Quod Nos consideratis fidelitate, et fidelium servitiorum meritis fidelis Nostri Egregii *Gabrielis de Gerlistyei*, quae ipse Sacrae primum hujus Regni Nostri Hungariae Coronae, et deinde Majestati Nostrae pro locorum et temporum diversitate, juxta suae Possibilitatis Exigentiam, cum summa semper fidelitatis constantia exhibuit, et impendit, totales Possessiones suas *Mehadica*, *Csebniak*, *Usredek*, *Porho*,

Pelethin, et *Morzik* vocatas in Districtu de Mihald existentes, et sitas, in quarum pacifico, et quieto Dominio progenitores suos a multis temporibus perstitisse, ipsumque persistere asserit, etiam de praesenti simul cum omni et totali Jure Nostro Regio, si quod in eisdem Possessionibus alias qualitercunque haberemus, aut eaedem Nostram ex quibuscunque Causis, viis, modis, et Rationibus concernerent Majestatem, et pariter cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis etc. etc. (reliqua juxta stilum solitum) Praemissis sic ut praefertur, stantibus, et se habentibus, memorato *Gabrieli Gerlistyei* suisque haeredibus, et Posteritatibus universis novae Nostrae Donationis titulo dedimus, donavimus, et contulimus, imo damus, donamus, et conferimus jure perpetuo, et irrevocabiliter tenen. possiden. pariter et haben. salvo Jure alieno. Harum Nostrarum vigore, et Testimonio Litterarum mediante, quas nos in formam Nostri Privilegii redigi faciemus, dum Nobis in specie fuerunt reportatae. Datum Váradini secundo die Festi Epiphaniarum Domini, anno ejusdem 1528., Regnorum vero Nostrorum 12.

Megvagyon a' Károly-fejérvári levél-tárban.

V.

Amicis suis Reverendis Capitulo Ecclesiae Albensis Transilvaniae *Stephanus Maylad*, *Vajvoda Trannus* et *Siculorum Comes* amicitiam paratam cum honore. Dicitur Nobis in personis Nobilium Dominarum *Euphrosinae* consortis Egregii *Nicolai Gerlistyei* filiae olim *Petri Thárnok* de *Rapolt*, ac *Annae* consortis Nobilis *Michaëlis Gyulaj*, filiae videlicet quondam *Barnabae de Bela*, (in Litteris Anni 1536. vocatur Barnabas Belaj de Rápolt) quomodo ipsae Dominae exponentes in Dominium totalium Possessionum *Rapolt*, *Oláh Rápolt*, alio nomine *Tothfalu*, nec non *Bulbuk* vocatarum, ac portionum possessionariarum in

Possessionibus *Bakaj* omnino in Hunyadiensi ac *Szarakszó* nuncupatarum in Albensi Comitatibus exist. habit. aliorumque universorum Bonorum, et quorumlibet jurium possessionariorum, Nobilium *Joannis*, et *Georgii* filiorum quondam *Gaspari Matskási* de dicta Bakai in his Partibus Trans. exist. habit. per defectum seminis, titulo Donationis et juris Regii praefatas Dominas Exponentes concernen. legitime vellent introire. Super quo Vestram Amicitiam praesentibus petimus diligenter, quatenus Vestrum mittatis hominem pro Testimonio fide dignum, quo praesente *Franciscus Dedácsi* aut *Albertus Csuka*, vel *Petrus Bereczki* de *Haro* aliis absentibus etc. etc. (reliqua juxta stilum solitum mandati Statutorii) Datum in Fogaras feria III. ante — — — — — Domini, Anno Domini 1535.

(L. S. Wajvodalis appressi.) Lecta m. p.

Eredetiképpen találtatik a' Károly-fejérvári levéltárban a' levél hátára iratatt az iktatásról szólló viszsza irás, melly szerént ezen iktatásnak 1535-ben ellent mondat Rápolti Thárnok János, és Matskási Janos, és György.

VI.

Amicis Reverendis, Capitulo Ecclesiae B. Michaëlis Archangeli Albensis Tranniae. *Stephanus Maylath Vajvoda Trannus*, et *Siculorum Comes*. Amicitiam paratam cum honore, Dicitur Nobis in personis Generosarum Dominarum *Catharinae* filiae quondam *Petri Tharnok*, consortis Egregii *Andreae Baládffi*, ac *Euphrosinae* relictae quondam *Nicolai Gerlistei*, et *Annae* Consortis *Michaëlis Gyulaj*, filiarum quondam *Barnabae Belaj de Rápolt*, qualiter ipsae Dominae exponentes in Dominium totalium portium possessionariarum - - - - - - - et Egre-

gii *Joannis Thárnok de Rápolth*, in Possionibus eadem *Rápolth*, et *Oláh Rápolt*, videlicet in Cottu Hunyadiensi exist. habitarum, ipsas Dominas exponentes ex perennali fassione et obligatione ejusdem *Joannis Rápolthi* concern. legitime vellent introire. Super quo Vestram requirimus Amicitiam praesentibus diligenter, quatenus Vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Nobilis *Franciscus* de *Dedacs*, aut *Benedictus* de *Kis Barcsa* vel *Bartholomaeus Horváth* de *Branyitska*, seu *Andreas de Pestes*, sive *Michael Bakhai* sive *Albertus Csoka* de *Haro*, vel *Ambrosius de Folth*, aliis absentibus, homo Noster etc. etc. etc. (reliqua juxta consvetum stilum Mandati Statutorii) Datum in Civitate Segesváriensi, Dominica inter 8-vas Corporis Christi. Anno Domini 1536.

(I. S. Wajvodalis, super cera rubra, appressi.)

Megvagyon eredetiképpen a' Károly-fejérvári levél-tárban. — A' levélhátán írva találtatik az iktatásról szólló viszsza-irás, *melly szerént* 1536-ban ezen iktatásnak ellent mondat Bokaj Macskási János és György.

VII.

Nos Chrystophorus Báthory de Somlyó Vajvoda Trannus, et Siculorum Comes etc. etc. Damus pro memoria, qáod cum Serenissimus Princeps Dominus Stephanus Dei Cratia Rex Poloniae etc. tunc autem Vajvoda, hujus Regni Tranniae Dominus, et frater observan. Sabbatho proximo post Dominicam Reminiscere in A. D, 1575. transacto - - - - - - instan. scilícet tertio celebrationis Judiciorum ejusdem diei Dominicae Reminiscere, ad quem ut puta terminum

universae Causae *Dominorum Nobilium* Regnicolarum Trannien. ab obitu Serenissimi quondam Principis Domini Ludovici Regis Hungariae piae recordationis fact - - - - - - - Transmissionum tangen. et concernen. ex publica Constitutione adjudicari solitae generaliter fuerant prorogatae - - - - - um Magistris Prothonotariis, et juratis Assessoribus Sedis Judiciariae ejusdem pro faciendo Causantibus Judicio moderativo in eadem Sede sua Judiciaria consedisset, Nobilis *Thomas Bideskuti* pro Nobili Domina *Elisabetha Gerlistyei* consorte Egregii *Bonaventurae Vajvdae* de Káransebes, ut actrice ab una, ac *Georgius Nyakazo* pro Egregio *Georgio* et *Petro Gerlistyei* veluti in causam attractis, utrinque cum sufficienti Procuratorio Mandato, juxta continentiam quarundam Litterarum adjudict. Translium Egregii *Stephani Tompa* tunc Bani Districtus Karansebes, ac caeterorum Sedis ejusdem Judiciariae Assessorum, in figura Judicii ejusdem Domini fratris Nostri comparen. easdem Litteras Adjudicatorio Transmissionales in simplici papyro clause confectas, et eidem Domino Fratri Nostro conscriptas exhibuisset, et praesentavisset, quae declarassent, qualiter praefatus *Bonaventura Vajvda*, tunc *Castellanus* praedicti Districtus *Káránsebes*, nomine, et in persona Dominae *Elisabethae Gerlistyei* Consortis suae in Anno praescripto Causam infrascriptam ratione Divisionis bonorum subscriptorum, primo coram *Castellano altero* substituto et Judicibus Nobilium, ac caeteris Assessoribus Sedis Judiciariae praedicti Districtus Káránsebes movisset, medioque *Joannis Balogh* Procuratoris ejusdem Dominae Actricis Consortis suae a praefatis *Georgio*, et *Petro Gerlistyei* Incattis, fratribus videlicet carnalibus dictae Dominae Actricis in totalibus portionibus ipsorum Possariis, et aliis in Possessionibus *Turegova*, *Bokossnyitza*, *Pleswa*, *Kis Mihald*, alias *Mehadica*, *Perhova*, *Csebnyák*, in Mihaldiensi *Prilipetz*, *Ruderia* alias *Gerlistye* vocatis in Halmas, et Sabesien. Districtibus existen. habit. ipsam Actricem cum praefatis In-

cattis Fratribus suis aequaliter, prout idem Procurator praetendisset, concernen. et indivisis divisione here, portionemque suam sibi, et eisdem cedere, et provenire deben. pro se excidi, sequestrarique, et restatui postulasset, eoque percepto *Jacobus Theöreök* legitimus Procurator eorundem Incattorum respondisset, quod ratione Bonorum praedictorum litigiosorum et aliorum etiam in aliis Possionibus habitorum Fra - - - - - - eundem Incattorum, et aliae etiam femineae generationis fratres, et homines jure mediante acquisivissent, quae quidem Causa etiam in Sede Judiciaria, seu Tabula praefati Fratris Nostri ventillata, et ibidem productis Litteris Privilegialibus super bonis Litigiosis confectis, jure mediante decisa exstitisset, ubi de praeaddictis bonis hujusmodi generationis hominibus, et fratribus in linea sexus foeminei existen. quarta duntaxat Puellaris, et jus Quartalitium adjudicatum fuisset, ideo eadem Actrix, quae etiam foeminei sexus persona existeret, exspectare deberet, et tempore excontentatinis reliquorum fratrum - - - - - - - - - rum foeminëaeque generationis hominum, portionem etiam suam ratione Jur. - - - - - Quartalitii extradare, et juxta contenta Decreti excontentare promti essent, et parati. Hisque perceptis praefati Castellani, et Judices Nobilium ejusdem Districtus Káránsebes judicandum decrevissent, ut annotati Incatti Litteras eorundem Adjudicatorias Privilegiales, in facto videlicet praedictorum Bonorum, Causaeque praedictae emanatas ad primam Sedem Judiciariam ejusdem Districtus Sebesiensis producere debeant, et teneantur, ut iis visis Judicium et Justitiam facere valerent inter Partes. Quo quidem Judicio eorundem Castellanorum, et Judicium Nobilium, Assessorumque Sedis ejusdem Districtus praefatorum Incattorum Procurator non contentus, causam eandem in praesentiam praefati *Stephani Tompa* ejus temporis Bani ejusdem Districtus *Káránsebos* per viam Interrogationis deduxisset. Idemque Banus feria III. proxima post Dominicam Laetare in

Anno Domini suprascripto transacto p- - - - - ter: una cum Coassessoribus Sedis suae Judiciariae Tribunali consiclen. seriemque praemissae Causae ex relatione Egregii Joannis Theodori Castellani substituti, et Ladislai Onzannagyarto Judicis Nobilium ejusdem Districtus cognoscen. eodemque Bano, ex Coassessoribus suis ex eo, quod tempore litigationis reliquorumque fratrum, et prosequutionis Causae dicta Actrix inter eosdem causam suam minime prosequuta fuerit, de bonisque litigiosis non contenderit, ideo nunc Jus suum libere ipsam Actricem acquirere posse, per dictosque Incattos eorum Privilegiales in prima Sede Judiciaria praedicti Districtus Káránsebes in praesentia dictorum Castellanorum, et Judicum Nobilium produci, et Jura Actricis de eisdem Bonis litigiosis exmonstrari debere adjudicasset, Judiciumque eorundem Castellanorum, et Judicum Nobilium approbasset, quo similiter Judicio eorundem Bani et Coassessorum suorum praefati Incatti minime contenti, Causam eandem in Curiam dicti Domini fratris Nostri, ad Sedem videlicet suam Judiciariam. provocassent maturius revidendam Quibus exhibitis et praesentatis, continen. que earundem perlectis, et sane intellectis, partibusque praedictis a praefato Domino fratre Nro in praemissis Juris aequitatem, justitiaeque complementum elargiri postulantibus, idem Dominus frater Noster Judicium, et judiciariam Deliberationem tam praedictorum Castellanorum, et Judicum Nobilium, quam etiam dicti Bani Districtns Sebesiensis, ubi Litteras Privilegiales per Incattos in facie Sedis ejusdem Districtus producen. censuissent, tanquam non debito juris Ordine factam et pronunciatam, emendari, corrigique, ac hujusmodi Litteras eorum privilegiales per Incattos non in dicta Sede Districtus Sebesien. sed in Sede, seu Tabula ejusdem Domini fratris Nostri Judiciaria, ad 15-m diem praemissae judiciariae suae deliberationis producen. judicialiter decrevisset, et commisisset, quo quidem 15-a die adveniente, eodemque Bano (sic) fratre Nostro ite-

rum Sabbatho proximo post Dominicam Judica in praescripto Anno Domini transacto praeter Causam partium praedictam coram se assummente, ac Nobilibus *Joanne Mohy* dictae Actricis, ac *Blasio Zakmary* praefatorum Incattorum Procuratoribus in Sede ejusdem Domini fratris Nostri judiciaria comparentibus, praefatus Procurator Incattorum exhibuisset, et praesentavisset quasdam binas Litteras I-as Serenissimi, et Excellentissimi quodam Principis Domini *Mathiae Regis* Hung. felicis Recordationis *Donationales*, *Budae in Anno Domini* 1486. in pergameno confectas, et emanatas, quibus mediantibus idem Dominus Rex totum, et omne Jus suum Regium, si quod in Possessioibus *Rapolth*, est penes fluvium Bolsavycae, habitum et *Plessiva*, item portione possessonaria in Possessione *Valysora* ad praedictam Possessionem *Plessiva* pertinente, omnino in Districtu Sebesien. existen. habuisset, Egregio quondam *Jacobo de Gerlistyei*, et per eum *Stephano* de praedicta *Gerlistyei* fratri suo Carnali, e consensu, et beneplacita voluntate Serenissimae quondam Dominae *Beatricis Reginae*, Consortis, et Conthoralis ejusdem Domini Regis desideratissime contulisse dinoscebatur. Alteras vero Serenissimi ac Illustrissimi Principis Domini *Joannis secundi* D. G. electi Regis Hungariae piae reminiscentiae adjudicatorias Privilegiales *Albae Jnliae Sabb. prox. post* festum concept. B. M. V. in Anno D. 1569. emanatas. Quarum quidem Litterarum continentia haec fuisset:

„Nos Joannes Secundus etc. etc. Damus pro „memoria, quod quum juxta judiciariam Deliberationem, Litterarumque Nostrarum adjudicatoriarum „sententiam, pro parte Egregii *Joannis Fiáth* de „Káránsebes, Tutoris Legitimi *Annae* Puellae filiae „quondam *Balthasaris Fiáth*, in quam Causa praeattacta per mortem ejusdem Patris sui est condescensa, filii quondam *Francisci* filii Dominae *Dorotheae*, filiae condam *Jacobi Gerlistyei*, ac *Francisci Morsinay*, filii *Georgii*, filii alterius *Fran-*

„*cisci*, filii *Catharinae*, filiae praefati *Jacobi Ger-*
„*listyei*, ut Actor. contra Egregium *Georgium Om-*
„*bozi*, filium condam *Nicolai Ombozi*, ex condam
„Domina *Sara* consorte sua, filia condam *Nicolai*
„filii praenominati quondam *Jacobi Gerlistyei* pro-
„genitum, veluti in Cattum, Cibinii die 3-o die ce-
„lebrationis Judiciorum, in quo Causae Nobilium,
„Regnicolarumque Tranniae factum *novorum Actuum*
„*potentiarum sub expeditione bellica patratorum*
„tangen. in Anno Domini 1566. transacto praeterito
„confectarum et emanatarum tenorem, et continen-
„tiam fideles. Nostri Egregius *Nicolaus Orbai Ba-*
„*nus* Noster Sebesiensis, Castellanique, et Judlium
„Districtus Kárásebes ad facies Possessionum *Mi-*
„*hedica*, *Thuregova*, *Csebniak*, et *Parho* in Mi-
„haldiensi, *Pirlipecz*, *Gerlistye* alias *Ruderia* nun-
„cupatarum in Halmas, *Kaparsi*, *Valisora*, et *Zlat-*
„*na* in praedicto Sebesiensi Districtibus exist. con-
„sequenterque portionum possessioarum aviticarum
„maternarum annotatorum actorum, et Georgii Om-
„bozy Incatti in eisdem habitarum vicinis, et com-
„metaneis earum universis inibi legitime convocatis,
„et praesentibus acceden. easdemque portiones pos-
„sessionarias inter ipsos actores, et Incattum aequa-
„liter dividere, ac unicuique partium ratam suam
„portionem exin cedere deben. perpetuo possiden.
„contradictione ejusdem Incatti, vel aliorum quo-
„rumlibet praevia ratione non obstante, extrad. Et
„post haec hujusmodi Exequutionis eorundem Seri-
„riem ad 15 diem diei hujusmodi Exequutionis legi-
„time perduran. Nobis rescriben. debuisset. A quo
„quidem 15-o die Causa praesens, sed et reporta-
„tio Seriei Exequutionis ejusdem Judiciar. deli-
„berationis Nostrae diversis prorogationum cautelis
„intervenientibus, ad terminum celebrationis Judi-
„ciorum Octavi diei C. Georgii Mart. nunc praeterit.
„ad quem scilicet terminum universae Causae fide-
„lium Regnicolarum Nostrum. Tran. ex publica eo-
„rundem constitutione, generaliter fuerant proro-
„gatae, dilative attigisset, quo instan. Nobisque

„feria V-a proxima post Dominicam S. Pentecostes, „una cum Magistris Nostris Protonotariis, et Ju„ratis Sedis Nostrae Judiciariae Assessoribus pro„faciendo Judicio Causantibus in Sede Nostra Ju„diciaria pro Tribunali sedentibus: *Franciscus Ha„josy* de *Fintaháza* pro praefatis actoribus cum „Nostris ab una, ac *Thomas Bideuskuti* pro prae„fato Incatto, similiter cum Nostris Litteris Procu„ratoriis, partibus ab altera, juxta continentiam „Litterarum fidelium Nostrum *Bonae Vajda* Castel„lani, et Martini Brathován Judicis Nobilium Di„strictus Káránsebes super praemissarum Litterarum „Nostrarum adjudicatoriarum Remissionalium, Exe„cut. Relat. in figura Judicii - - - - - - compa„ren. Idem Procurator Actoris easdem Litteras No„strum Judiciar. producere curaverat conspectum, „quarum paribus per praefatum Procuratorem Incatti „pro cautela jurium suorum eidem dari postulatis, „per nosque de jure concessis, et ad se receptis, „tandem in eisdem videbamus contineri, qualiter „praefati Castellanus, et Judlium feria II. prox. an„te fest. circumcis. Domini, in a. D. 1566. trans„acto praeterito, ad facies praeattactarum, conse„quenterque Portionum possessionalium in eisdem „habitar. accessissent, ibique dum juxta contenta „praeattactarum Literarum Nostrarum adjudicatoria„rum Possessionibus praefatis *Mehadica*, *Thurego„va*, *Csebnyák*, *Porlo*, *Prilipecz*, *Gerlistya*, alias „Ruderia dicta divisionem peragere voluissent, Wolf„gangus Officialis dicti *Georgii Ombozy* nomine et „in persona ejusdem, eosdem actores evaginato En„se violenter repulissent, divisionemque peragendam „non permisissent. De reliquis autem *Kapucsy*, *Va„lisora*, et *Zlathna* non facta repulsione, portionem „in *Zlathna* habitam inter ipsum Incattum, et acto„res aequaliter divisissent. Et nihilominus idem In„cattus rationem violentae repulsionis redditurus „per eosdem 15. diem Nostri evocatus exstitisset in „praesentiam. Quibus exhibitis et repraesentatis, „refusaque prius super onere repulsionis Nobis, et

„Parti adversae plenaria satisfactione, factisque „per praefatos ambarum partium Procuratores qui- „busdam allegationibus, et responsis, jure median- „te decreveramus, ut dictus Incattus Litteras Privi- „legiales, Litterariaque Instrumenta, si quas super „facto Bonorum praescriptorum litigiosorum confe- „ctas, et emanatas haberet, exhibere, et produce- „re, quibus mediantibus quod eadem Bona ipsos „Actores non concernant, verificare, et demonstra- „re alioquin portiones actorum ex praedictis bonis „litigiosis provenire deben. eisdem extradare debe- „at. Et hanc Nostram Judiciariam Deliberationem „pro exequutione ejusdem in praesentiam Fidelium „Nostrum Egregii *Georgii Berendi Bani*, suorum- „que coassessorum per alias Literas Nostras adju- „dicatorias remiseramus. Exequutio tamen ejusdem „Ntrae Judic. Commissionis debitum finem sortiri „nequivisset, quia per praefatum Georgium Ombozy „quibusdam Litteris Nostris novi Judicii obviatum „exstitisset, dictosque actores idem Incattus pro „audiendis novis allegationibus ejusdem, recipien- „deque exinde novo Judicio, ac praeattactas etiam „Literas Nostras adjudicatorias remissionales simul „cum cunctis suis Processibus coram Nobis produ- „cturos, ad 15-am diem a die amotionis computan. „in Curiam Nostram Regiam, Nostram scilicet in „praesentiam evocari fecisset. A quo quidem 15. „die causa praesens diversis prorogatoriis cautelis „intervenientibus, ex transmissione Georundem Bani „et suorum Coassessorum ad terminum celebrationis „Judiciorum festi B. Lucae Evangelistae in an. D. „1568. tunc transacto praeterito, dilative devenisset. „Quo instante, ac Sabb. prox. post Festum B. Eli- „sabetae Viduae in eodem anno 1568. transacto, „*Georgius de Frátha* pro annotato *Georgio Ombozy* „ab una, ac *Nicolaus Margay* pro antedictis *Fran- „cisco Marsinay*, ac Nobili Puella Anna filia quon- „dam *Balthasáris Fiáth* partibus ab altera coram „Nobis personaliter constituti, hanc causam de eo- „dem - - - - - - - celebrat. Judiciorum ejus-

„dem Festi B. Lucae Evang. pari consensu, et vo-
„luntate ad quintum diem termini futurorum Judi-
„diorum pro festo B. Georgii Mart. in an. D. 1569.
„transacto praeterito, pro Dnis Nobilibus tunc ce-
„lebran. ea conditione proran. duxerat, ut adveni-
„ente praeattacto termino - - - - - - - - - - - - -
„praefatus Georgius Ombozy, vel fratres sui *Ger-
„listiani* Ingerentes, qui quidem *Gerlistiani* sese in
„causa ingesserant, Litteras eorundem Privilegiales
„praedictorum Bonorum tangen. et conceruen. in se-
„de Nostra Judiciaria producere, et exhibere debe-
„ant, ut Nos visis illis Litteris Judicium, et justi-
„tiam facere valeremus inter partes, dictante juris
„aequitate. Ipso itaque 5. die termini celebrationis
„Judiciorum festi B. Georgii Mart. in dicto anno D.
„1569 ad quem scilicet terminum etc. etc. fuerant
„prorogatae, adveniente, factaque dilatione - - - -
„causae de praescripto 5. die in alium diem, tan-
„dem nono Sabbath. prox. ante Dominicam Exaudi
„noviter transacto etc. etc. *Mathias Aczél* de Zé-
„kely Vásárhely pro praefatis *Anna* dicti quondam
„*Balthasaris Fiáth* ac *Francisco Marsinai* cum
„Nris - - - - Actoribus ab una, nec non *Georgi-
„us Litteratus* de *Szent Egyed* pro praefato *Geor-
„gio Ombozy* Incatto, similiter cum Nostris ab alia
- - - - - - - - - - - - - Egreg. *Georgio* et *Petro Ger-
„listyei* itidem cum Nostris - - - - - Ingerentibus,
„a tertia, juxta praeattactam eorum transactionem,
„in figura Judicii Nostri comparentes, praefatus Pro-
„curator Ingerentium alle - - - - - - - coram - - -
- - - - - - - - - - - et sorores eorum disceptarent,
„atque negarent - - - - - - - - sint, Masculini se-
„xus homines, ac cum praefatis Actoribus, et In-
„catto — — — — — — — — — — — — — — —
„— — — — — — — — — — — — — — — —
„et efficacia haberent confectas, quae produceri
„promti essent, et parati, et his dictis in instante
„exhibuerant Nobis — — — — — — — — — —
„— — — — — — — — — — — — — — — —
„— — — — — — — *Mehadica*, *Csebnyák* et

„*Porho* (l. Uászló adománya 1440—1444) aliarumque „Possessionum Nobilibus quondam *Ladislao*, *Joanni*, „et *Michaeli*, filiis *Nicolai* de Mehadica, *Joanni Rada*, „et *Ladislao* filiis (sic) quondam *Novák* de Mihedika, „nec non *Ladislao*, et - - - - - - - *Joanni Gerlista*, „Ipsorumque haeredibus et posteritatibus per Seren. „Principem Dominum *Uladislaum* - - - - - - D. G. „*Regem Poloniae*, *Hungariae* etc. etc. piae memoriae „praedecessorem Nostrum in perpetuum collatarum, „Introductorum Statutorum in se continen. in Oppido „Nostro Thorda Feria II. in Vigilia festi B. Andreae „Apost. in a. D. 1568 *) conscriptas. Alteras vero „condam *Piponis* de - - - - - Comitis Temesiensis „super Possione *Gerlista* Nobili *Stephano*, filio *Se-*„*bastiani de Gerlista* noviter collata Novae Donatio-„nis titulo, in Tömösvár feria II. prox. post Fest. „B. Antonii Confessoris, in anno Domini 1410. pa-„tenter in pergameno confectas, sigilloque ejusdem „Comitis impendenti roboratas. Tertias Capituli Ec-„clesisae Orodiensis super legitima statutione Posses-„sionis *Gerlista* jam fatae, alias *Ruderia* dictae, „et *Prilipecz* aliarumque in eisdem descriptarum „Possessionum praefato quondam *Jacobo Gerlista* „ejusque haeredibus universis per Excell. Principem „condam Dominum *Mathiam Regem* Hungariae etc. „etc. felicis recordationis, titulo novae Donationis „jure perpetuo collat. similiter introductorum, et „statutorum, *Budae in festo B. Mathaei Ap. in an.* „*D.* 1484. patenter in pargameno sub sigillo ejusdem „Capituli impendenti emanatas. Quartas autem prae-„fati quondam Domini *Mathiae Regis* Privilegiales „Litteras in se confirmative Seriem quarundam bi-„narum Litterarum, primarum ejusdem Domini *Ma-*„*thiae Regis Donationales*, vi quarum idem Domi-„nus Mathias Rex praefato quondam *Jacobo*, ac per „eum *Stephano* de praedicta *Gerlistye* fratri suo car-„nali, eorumque haeredibus, et posteritatibus uni-

*) Hibás az esztendő' szám.

„versis totum et omne Jus suum Regium, si quod „in portione possessionaria in praedicta Possessione „*Valisora*, nec non in totalibus, et aliisque in eis„dem specificatis possessionibus habuisset, ob fide„lia servitia ejusdem in perpetuum contulisse dino„scebatur. Secundarum vero Capituli Ecclesiae Oro„diensis Introductorias, et statutorias in pergameno „patenter confectas, majori, et authentico sigillo „ejusdem impendenti consignatas, *idibus Juny a. D.* „1488. emanatas. Quomodo (sic) praefatus Procura„tor dicti Georgii Ombozy Incatti binas quasdam „Litteras, primas Capituli Ecclesiae Orodiensis In„troduct. et statutorias tenorem, et continentiam „quarundam Litterarum defunctae quondam *Regina„lis Majestatis Dominae Genitricis Nostrae* deside„ratissimae, (Isabella Királyné adománya 1541 — „1559.) similiter Introd. et Statut. quibus mediantibus eadem Reginalis Mattas totum, et omne Jus „suum Reginale, Nosrumque Regium, si quod in „*Turegova*, aliisque in iisdem Litteris contentis Pos„sionibus habuisset, Nobilibus Dominabus *Sarae*, „*Nicolai Ombozy*, et *Annae*, *Ladislai Dienesy* Egre„giorum quondam Consortis, filiabus olim *Nicolai* „*Gerlistyei*, eorundemque haeredibus, et posterita„tibus utriusque sexus universis perpetuo jure do„nasse, et contulisse dinoscebatur, in pergameno „patenter confectas, sigilloque ejusdem Capituli im„pendenti roboratas. Alteras vero Budensis Ecclesiae „Capituli fassionales, vigore quarum Nobilis quon„dam Domina *Ursula* relicta condam *Nicolai Hor„váth* de *Kolonits* Agazonum Regalium Magistri, „totales portiones suas Possessionarias in Possessio„nibus *Kopácsy*, *Zlathna* et *Valisora* vocatis, nec „non aliis possessionibus in eisdem descriptis, quas „sibi Nobilis *Georgius de Margavia* concambialis „permutationis titulo dedisset, et contulisset, me„morato *Jacobo de Gerlistye* Bano Zeurinensi, suis„que haeredibus, et posteritatibus utriusque sexus „universis jure perennali inscripsisset, in pergame„no patenter confectas, sigilloque ejusdem Capituli

„inpendenti consignatas *feria II. prox. ante fest.*
„*Cathedrae B. Petri Ap. in anno Domini* 1553. edi-
„tas, et emanatas. Utrumque Judiciorum curaverat
„producere in conspectum. Quibus exhibitis et prae-
„sentatis, continentiisque earundem perlectis, et
„facile intellectis - - - - - - - - - - - - - - - - per
„Nos in praemissis suis partibus juris aequitatem,
„justitiaeque complementum elargiri. Praefatis ita-
„que partibus Nostro e conspectu exmissis, habito-
„que superinde praefatorum Magistrorum Prothono-
„tariorum, et Juratorum Sedis Nostrae Judiciariae
„assessorum consilio praevia - - - - - - - - et sana
„deliberatione - - - - - - - - - - bonorum, et ju-
„rium possessionarum in Possessionibus *Mehadika*,
„*Csebnyák*, et *Porho*, item *Kopátsy*, *Thuragova*
„et portionum possessionariarum in annotata Pos-
„sessione *Valisora* habitae, in quantum eadem em-
„titia exstitit, per alias Litteras Nostras aliud fa-
„cien. Judicium. De reliquis autem judican. commi-
„seramus eo modo: quod dicti *Petrus* et *Georgius*
„*Gerlistyei* ingerentes de praedictis duabus Posses-
„sionibus videlicet *Gerlistyei* et *Prilipecz*, ex quo
„iidem non originales, quibus antea eadem jura pos-
„sessionaria inventa essent, verum Litteras solum
„modo dicti quondam Domini Mathiae Regis novae
„Donationis producere valerent. Deinde etiam quia
„ex Litteris novae Donationis praefati condam *Pipo-*
„*nis* Themesiensis, et *Curiarum solium Regalium*
„*Comitis* liquido apparet, et resultaret, Progenito-
„res eorum Ingerentium in quieto et pacifico Domi-
„nio alterius praedictarum Possessionum nempe *Ger-*
„*listye* ab antiquo perstitisse, item de portioneque
„*Valisora* habita eatenus, quatenus a praefato quon-
„dam Mathia Rege collata exstitit, quae eaedem
„Litterae Regis Mathiae quoque vim novae Dona-
„tionis praeseferrent, igitur quinquagesimo se nobi-
„libus similibus, meraeque Nobilitatis titulo fungen-
„tibus feria II. prox. post festum Nativ. B. M. Vir-
„ginis proxime affutur. in facie Possionis *Marga*
„coram praefatis Bano Nostro Sebesiensi, Castella-

„nis, et Judlium Districtus de dicta Karansebes su-
„per eo, quod ipsi Ingerentes - - - - - - - - habe-
„rent nec non occultassent, vel suppressissent, aut
„concremassent Litteras et Litteralia Instrumenta,
„ex quibus constaret, vel constitisset, praedicta bo-
„na, et jura possessionaria in jam fatis tribus Pos-
„sessionibus *Gerlistyei*, *Pirlopecz*, et *Valisora* ea-
„tenus per collationem Domini Mathiae Regis por-
„tionem in dicta *Valisora* habitam, iidem posside-
„rent, existens jus foemineum aeque veluti mascu-
„linum concern - - - - - - praeexhibitas tres Litte-
„ras Capituli Ecclesiae Orodiensis, secundas Pipo-
„nis novae Donationis, tertias siquidem Domini Ma-
„thiae Regis super ea portione, quam Ingerentes ex-
„tra portionem praefati condam Nicolai Horváth de
„Kolonits in eadem Valisora exist. haberent - - - -
„- - - novae Donationis exprimen. Ex parte autem
„bonorum et jurium possessonariorum in annotatis
„Possionibus *Mehadika*, *Csebniak* et *Porhó*. item
„*Kopácsi*, *Gerlistyei*, *Pirlipecz*, et portiones pos-
„sessionariae in *Valisora* habitae, quatenus emtitia
„existunt, aliud faciens judicium, de Possessione
„vero Thuregova, quoniam annotatae Litterae Ca-
„pituli Ecclesiae Orodiensis quoque Introduct. et
„Statutor. vim novae Donationis obtinent, et reprae-
„sentant. Ob hoc annotatus *Georgius Ombozy* simi-
„liter quinquaginta secum Nobilibus sibi similibus,
„meraeque Nobilitatis titulo fungentibus die Domi-
„nico proximo post idem festum Nativ. B. M. V.
„cum venturum in eadem Possessione *Marga* coram
„praenotatis Bano, Castellanis Judicibus Nobilium
„Districtus de Karansebes super eo, quod ipse
„quoque nec haberet, nec occultasset, vel suppres-
„sisset, aut concremasset Litteras; et Litteraria
„Instrumenta, ex quibus constaret, aut constitis-
„set praeattacta Jura Possessionaria in annotata
„Possessione *Thuregova* habita, solummodo mas-
„culini sexui insimul deservire, praeter praeatta-
„ctas exhibitas Litteras Capituli Ecclesiae Orodi-
„ensis Introductor. et Statutor. formam novae Dona-

„tionis dictae quondam Reginalis Majestatis in se „continent, Sacramentum praestare debeat. Et tan„dem hujusmodi Juramentalis Depositionis seriem „conjuratorum nominibus, et cognominibus, condi„tionibusque utraeque partes tam Ingerentes videli„cet, quam ipse Incattus in Litteris dictorum Bani, „Castellanorum, et Judlium Districtus de dicta Ka„ransebes ad 15. diem ultimi diei ipsius Juramen„talis depositionis legitime perduran, Nobis repor„tare debeant, et teneantur. Praesentibus perlectis, „Exhibenti restitutis. Datum Albae Juliae feria se„cunda proxima post Dominicam Exaudi. a. D. 1569.“

Quibus quidem diebus praemissis Juramentalibus depositionibus designatis advenientibus, dicti Actores eosdem Ingerentes et Incattum a depositione praescriptorum Juramentorum vigore aliaram Litterarum Nostrarum Inhibitionalium inhibuissent, eosdemque ad 15. diem Nostram evocari fecissent in praesentiam, a quo quidem 15. die Causa praesens diversis prorogationum cautelis intervenientibus ad praesentem terminum celebrationis Judiciorum festi B. Elisabethae Viduae proxime praeteriti - - - - - - - dilative devenisset, eoque instante, et Nobis feria III. in festo B. Nicolai Eppi una cum praefatis Magistris Nostris Protonotariis etc. etc. etc. pro tribunali sedentibus, *Nicolaus Margai* pro praefatis Actoribus ab una, partibus vero ab altera *Lucas Pisthoki* pro annotato Incatto, parte autem a tertia idem Lucas Pisthoki pro allegatis Ingerentibus. uterque cum Procuratoriis Litteris Nostris in figura Judicii Nostri comparen. idem Procurator Incatti et Ingerentium rationem praemissae Inhibitionis per Actores assignari postulavit, Quo audito dictus Procurator Actorum ex parte dictae portionis possessionariae in jam fata Possessione *Thuregova* habitae, hanc rationem Inhibitionis assignavit. Quod dictam portionem in praefata Thuregova habitam, condam *Balthasaris Fiath*, Dominae primum *Nicolai Gerlistyei*, deinde *Andreae Barcsai* quondam Egregiorum relicta pro Dote jure impignoratitio per quandam

Transactionem dedisset, super quo quasdam Litteras Nostras Transactionales, tenorem quarundam Litterarum fidelis Nostri *Adalberti* dicti *Szolon Kemény* alias *Prothonotarii*, et caeterorum arbitrorum compositionalium in se continen. exhibuit, eadem autem Domina e vivis sublata, dicta portio possessionaria ad manus quondam Dominarum *Sarae*, *Nicolai Ombozy*, et *Annae*, *Ladislai Dyenesy* Egreg. consortum filiarum dicti *Nicolai Gerlistyei* devenissent. Itaque cum nova Donatione impetrare, neque eosdem ex eadem excludere, idem Incattus potuisset nam praescriptis Litteris Transactionalibus bene apparet, quod successio ejusdem ad eosdem Actores spectaret. Quo audito dictus Procurator Incatti respondit. quod praescriptae Litterae compositionales non tenerent, et inefficaces essent, quia non nomine Dominae Sarae consortis praefati Nicolai Ombozy, ad quam scilicet dicta portio pertinuisset, sed sola sua propria in persona facta fuisset compositio. neque hoc ex praedictis Litteris Transactionalibus adparet, utrum dicta portio possessionaria eosdem actores contra Fiscum Nostrum Regium concernisset, nec ne? — ideo merito potuisset impetrare, et quod nullam evidentem rationem iidem actores dare possent, jam neque juramentum modo praemisso deberet deponere. dictus Procurator actorum hanc rationem ex parte Possessionis *Valisora*, et portionis Possessionariae ibidem habitae Inhibitionis assignavit, quod de eadem portione quoque dicti Ingerentes noluissent, de qua necesse enim non fuisset, quia constaret ex dictis Litteris, quas supra eadem *Valisora* et *Zlathna* exhibuissent, condam Domina *Ursula* consors condam *Nicolai Horváth* de *Kollonits*, eandem portionem quondam *Jacobo Buno* perpetuo vendidisset, aliam vero portionem, quam praetendissent in *Valisora* esse, eam nec ipsi Ingerentes, neque Incattus possiderent. Hoc percepto dictus Procurator Ingerentium allegaverat, quod de illa portione possaria in dicta Possione *Valisora* habita, quam actores possident, non fuisset contentio, neque controver-

sia, sed de illa portione, quam Incattus possedisset, ideo quod nullam rationabilem causam super inhibitione Juramenti dare possent, si Juris esset Juramentum jam deponere non tenerentur. Quibus sic habitis supplicarunt pfatorum partium Procuratores, per Nos in praemissis Juris aequitatem, justitiaeque complementum elargiri, verum quia prout ex praemissis informabamur, dictas Litteras compositionales *Alberti Literati Szolon Kemény* et aliorum arbitrorum invigorosas esse, nam non nomine dictae Dnae Sarae, sed in persona propria Incatti factam fuisse compositionem, et neque hoc ex eisdem Lris appareret, utrum dicta portio possaria eosdem actores contra Fiscum Regium concerneret, neo ne, item quod de illa portione possaria in jam fata Possione *Valisora* habita, quam actores possiderent, non fuisse contentionem, sed de illa portione, quam ipse Incattus possedisset, per hocque nullam evidentem rationem super Inhibitione pscriptorum Juramentorum eosdem praenotatos actores dare potuisse, ob hoc dictos Incattum, et Ingerentes non debere jam Juramentum deponere, comperiebatur manifeste, propter quod praescriptas totales Possiones *Prilipecz*, *Gerlistye*, alias *Rudoria* nuncupatam in Halmas, et portiones possar. in dictis Possionibus Valisora in Sebesiensi, et *Thuregova* in Mihaldiensi Districtibus exist. habit. simul cum cunctis utilitatibus etc. etc. secundum contenta Decreti, quatuor rectas, et aequales partes per mensuram Regalem dividi, et sequestrari, quarum quartam partem in sortem quartalitiorum ceden. communi aestimatione mediante taxare, et limitare, juxta cujus quidem aestimationis seriem super parta dictarum Possionum *Prilipecz* et *Gerlistye*, ac portiones possariae in dicta Possione *Valisora* dictis actoribus, et Incatto pecuniarum dumtaxat, et non rerum venalium solutione satisfieri, super quarta parte autem portionis Possariae in dicta Possione *Thuregova* habitae dictis solum actoribus similiter pecuniaria duntaxat, et non rerum venalium solutione satisfieri, proprietatem au-

tem quartae partis dictaram. Possionar. *Prilipecz* et *Gerlistye*, ac portionis Possariae in *Valisora* habitae, simul cum reliquis earum tribus partibus eisdem Ingerentibus proprietatem itidem quartae partis dictae Portionis possariae in *Thuregova* habitae, simul cum reliquis tribus Partibus ejusdem pfato Incatto, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis perpetuo remanere debere, Nobis, ac pfatis Mgris Nris Prothonotariis, et Juratis assessoribus Sedis Nrae Judiciariae, Nobiscum in discussione, et examine praesentis causae existen. cernebatur perspicue, de quorum consilio maturo, et sana deliberatione pscriptas totales Possessiones *Prilibecz* et *Gerlistye*, ac portiones possarias in dictis Possionibus *Valisora*, et *Thuregova* habitas, simul cum omnibus utilitatibus et pertinentiis quibuslibet ad easdem de Jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, secundum contenta Decreeti in quatuor rectas, et coaequales partes per mensuram Regalem divid. et segregan. quam quartam partem in sortem quartalitiorum ceden. communi aestimatione mediante taxare, et limitare, juxta cujus quidem aestimationis seriem, super quarta darte dictarum Possionum *Prilipecz*, et *Gerlistye* ac portionis possariae in *Valisora* habitae dictis actoribus, et Incatto pecuniaria duntaxat, et non rerum venalium solutione satisfien. super qnarta autem parte portionis possariae in *Thuregova* habitae, dictis solummodo actoribus similiter pecuniaria duntaxat, et non rerum venalium solutione satisfien. proprietatem autem quartae partis dictarum Possionum *Prilipecz* et *Gerlistye*, ac Portionis in *Valisora* habitae, simul cum reliquis tribus partibus earundem, eisdem Ingerentibus, proprietatem itidem quartae Partis in *Thuregova* dictae Portionis existen. simul cum reliquis tribus partibus earundem, eidem Incatto, ipsiusque haeredibus et Posteritatibus universis perpetuo remanen. judicandum decrevimus, et commisimus. In cujus rei Testimonium praesentes Litteras Nras Privilegiales pendentis sigilli Nri Ju-

dicialis munimine roboratas dictis *Georgio* et *Petro Gerlistyei* Ingerentibus, et *Georgio Ombozy* Incatto jurium ipsorum ulteriorem ad cautelam dan. esse duximus et conceden. Datum Albae Juliae Sabbatho prox. post festum concept. B. M. V. a. D. 1569.

Quibus exhibitis, et productis, continentiisque earundem perlectis et sane ruminatis praememoratarumque partium Procuratoribus in praemissis juris aequitatem, debitaequae justitiae complementum elargiri supplicantibus, verum prout idem Dominus Frater Noster ex praeexhibitis Lris adjudicatoriis dcti Domini Joannis Regis informatus fuisset; memoratus *Joannes Fiath* de Karansebes tutor legitimus tunc puellae *Annae*, filiae quondam *Balthasaris Fiath*, in quam per mortem ejusdem Patris sui causa fuerat condescensa, et *Franciscus Marsinay* causam preclaratam ratione pscriptorum bonorum, uti actores contra Egregium *Georgium Ombozy* Incattum, primo in Sede Judiciaria dicti Districtus Sebesiensis movisse, et prosequutus fuisse, causaque eadem per viam appellationis in Curiam dicti Dni electi Regis devenisse, ibique diutius agitata exstitisse, in causamque eandem pdictos *Georgium*, et *Petrum Gerlistyei* tunc causam pscriptam - - - - - - - tes, nunc vero causa in praesenti Incattos se ingessisse, seque in bonis litigiosis haeredes - - - - - - - - fore, eademque bona litigiosa juri faemineo minime deser. desuper eoque Lras satis vigorosas, et efficatia habere, et se productar. assumsisse, advenienteque termino hujusmodi Litterarum exhibitioni, et productioni designato, iidem Ingerentes, et Incattus etiam pdictas Lras Privilegiales in eisdem praeinsertis Lris adjudicatoris dicti Dni Electi Regis, specificatis - - - - - - - - Dnus Electus Rex ex - - - - - - - bonorum et jurium possionar. in Possessionibus *Mihedika*, *Csehniak*, et *Porho*, item *Kopacsi*, *Thuregova*, et portionis possionar. in Possessione Valisora habit. et existen. in quantum eadem emtitia exstitit, per alias Lras Nras adjudicatorias - - - - - - - - - - d - - - - - um fe-

cisse, de pcsriptis vero duabus possionibus, videlicet Prilipecz, et Gerlistye dictis *Georgio*, et *Petro Gerlistyei* Ingerentibus, de pdicta *Thuregova* eidem *Georgio Ombozi* Incatto penes Lras eorum pexhibitas sing. part. quinquagesimo Nobilium - - - - - - - juramentum singillatim deponen. fuisse adjudicatum, advenienteque hujusmodi jurament - - - - - depositioni - - - designato termino, eosdem Ingerentes, et Incattum pscripta Jur - - - - - - - - - - - - - - - - ex eo, quod - - - - - - - - - - hujusmodi jurament. depositioni Litteris inhibitor - - - - - - - - obviatum exstitisset, advenienteque termino reportationis - - - - - - - - - depositionis - - - - - - - - - - dicti actores nullam evident — — —

- - - - - - - - - ex pscripta Generatione *Gerlistyei* - - - - - - linea , et sexu foemineo fore , simileque Judicium etiam ex parte ejusdem Judicium ferendum esse dinoscebatur. Ideo de praenotatis bonis , et Juribus possariis Litigiosis in Possionibus praescriptis *Bolovasni* , *Plessiva* , *Kis-Miháld*, *Porhova*, *Csehnyák* , *Prilipecz* , *Ruderia* alias *Gerlistye* , *Thuregova* vocatis in pdictis Districtibus habitis , juxta pfatam Judiciariam deliberationem dicti Dni Electi Regis , secundum contenta Decreti , Jus duntaxat quartalitium eidem actrici excinden. proprietatemque eorundem bonorum (dempto port - - - - - - - - possaria in dicta *Thuregova* habita , quae videlicet per Judiciariam Deliberationem dicti Dni Electi Regis annotato *Georgio Ombozy* fuerat adjudicata) annotatis *Georgio* et *Petro Gerlistyei* , haeredibus , et posteritatibus eorundem universis perpetuo possiden. remanen. et reliquen. esse adjudicasse , quo Judicio sedis Judicariae ejusdem Dni Fratris Nri Idem Procurator actricis non contentus Causam eandem sanioris discussionis gratia in propriam ejusdem Dni fratris Nri , solius scilicet in praesentiar. via appellationis appellavisset , causaeque ejusdem revisio diversis prorogationum Cautelis intervenientibus ad *Comitia Generalia Dnor. Regnicolarum Trium Nationum* Trannien. et Partium Regni Hungariae ditioni Nrae subjacentium , in Civitate Medgyes ad 27-man *diem Mensis Januarii* , *tempore videlicet Electionis suae in Regem Poloniae* , in *A. D.* 1575. transacto praeterito , ex Edicto ejusdem Dni fratris Nri , ad quae videlicet Comitia universar. Causarum per viam appelationis in ejusdem Dni fratris Nri propriam praesentiam provocatarum discussiones distulle. dilative devenien. ipsis Comitiis instan. idem Dnus frater Noster feria VI. prox. post festum Purifi. B. M. V. - - - - - - - - praeterit unacum nonnullis Dnis Consiliariis , Regni Nobilibus , ac aliis praesentibus , ac Jurisperitis Nris pro Tribunali consiiden. et *Luka Pisthaky* legitimo Procuratore eorundem *Georgii* et *Petri de Gerlistye*

Incattorum ibidem comparen. actrice - - - - - - - - - - - - seriemque pmissae Causae, ex fideli relatione Egr. Mag. *Nicolai de Vyselen* tunc *Protonotar.* exacte cognoscen. assumpto superinde pfatorum Consiliariorum etc. consilio pmaturo, sanaque deliberatione, quia quidem Mag. sui Protonotar. et Jurati assessores sedis suae Judiciariae in adjudicatione *pmissae Causae justo juris ordine processisse* compert. fuere, judicium itaque, et judiciam eorundem deliberationem tanquam rite, et legitime ac juxta Regni consvetudinem factam et pronunciatam in omnibus suis punctis, Clausulis et Articulis, ac in omni sui parte causam approband. et in suo vigore relinquen. ex eoque dictae Act. prout etiam aliis pscriptae Generationis *Gerlistyeiensis* faeminei sexus hominibus de pnotatis bonis, et juribus possariis jus duntaxat quartalitium, seu quartam puellarem juxta pnotatam Judiciariam Deliberationem dicti Dni Electi Regis *defuncti*, *secundum contenta* Decreti ex ad - - - - - - - - mar. solutione eidem plenariam satisfactionem per Incattos impen. proprietatem vero eorundem Bonorum annotatis *Georgio* et *Petro Gerlistyei* Incattis, haeredibusque, et posteritatibus eorundem universis (dempta pscripta portione in Thuregova habita, que ex Judiciaria Deliberatione dicti Dni Regis electi annotat. *Georgio Ombozy* fuerat adjudicata) perpetuo possiden. relinq. et remanen. esse judican. decrevisset et commisisset, verum tamen eodem Dno fre Nro de eisdem *Comitiis Medgyesien. ad Capessenda Regni Poloniae fastigia* divinitus avocato, ob ejusdem maturum discessum pfati Georgius et Petrus Gerlistyei Lras superinde adjudicator. Privilegiales ab eodem Dno Fratre Nro pro se extrahere minime potuissent. Nobis itaque imperio ejusdem Dni fratris Nri in hoc imperio Tranniensi jure succeden. extraditione et collatione pscriptarum Lrum pro tunc excipi neglectarum juxta Publicam Dnorum Regnicolarum Constitutionem Nobis de Jure incumben. ac Exactio hujusmodi Lrum terminum Judiciorum praesentem primi diei Mensis

- - - - - - embris proxime praeteriti, ad quem utputa terminum universae Causae etc. etc. etc. fuerant prorogatae, dilative devenient: et Nobis feria secunda in festo Concept. B. M. V. unacum Mgris Nris Protonotariis, et Juratis Assessoribus Sedis Nrae Judiciariae pro faciendo causantibus judicio in eadem Sede Nra Judiciaria pro tribunali sedentibus, Nobilis *Lucas Pisthaky* pro pfatis *Georgio*, et *Petro Gerlistyei* Nostrum judiciariam veniens in Conspectum Lras super praemissa Judiciaria Deliberatione dicti Dni Fratris Nostri, Nos juxta publicam Dnorum Regnicolarum Consvetudinem dari et conferri supplicavit, quia autem super hujusmodi judiciar: deliberationibus, si tempore dicti Dni Fratris Nri, aut etiam defuncti Electi Regis Lrae superinde emanari non potuerunt; juxta publicam Dnorum Regnicolarum Constitutionem superinde editam, per Nos ad Instantiam quorumlibet Lrae conferri possunt, et debent. Unde Nos assumptis superinde pfatorum Mgtrorum Protonotariorum, et juratorum Assessorum Sedis Nrae Judiciariae Nobiscum in discussione, et examine praesentis constitutorum, et existentium Consilio pmaturo, sanaque usi deliberatione psentes Lras Nras super praemissa Judiciaria Deliberatione dicti Dni Fratris Nri observand. Adjudicatorias Privilegiales memoratis Georgio et Petro Gerlistyei, haeredibusque et posteritatibus eorundem Universis jurium ipsorum futuram ad cautelam in pergameno pendentis et authentici Sigilli Nri Judicialis munimine roboratas dan: duximus et conferendas, harum Nrum vigore, et testimonio Lrum mediante. Datum in Civitate Kolosvár, feria IV. prox. post praedictum festum Concept. B. M. V. Anno Virginei partus ejusdem 1578.

Lecta, et Extradata per
Nicolaum de Vysselen Illmi
Ppis Tranniae Pro onot.
m. p.

Meg van a' Károly-fejérvári levéltárban.

VIII.

Anno Dni 1639 die 23-a May *Susanna Ombozi* condam *Nicolai Ombozi* de *Zováth* filia, ex Consorte sua *Catharina quondam Almádi* suscepta, Consors vero *Thomae Literati Badoki* de *Alsó Zováth*. Az melly Jószágott az Attya Aszszonyom: *Ombozy Susánnak* zalogositott volt a *Gerlistei* familiatol, akár minemű Jószág lett legyen *Nadudvari Istvánnénak*, és *Ersebethnek Capitán Boldisárnénak* ad utrumque vallia eőrőkössé. Nullum Jus, de ha apprehendályák alkudgyanak mind Atyafiak (csak a maga Részét, és nem másét fatealia.) Ha meg találna halni, az Aszszony, maradgyon simpliciter az *Nadudvari* familiára. Ha pedig meg nem alkudhatnának ezekben, tartozzanak *Nádudvari* Uraméknak faracságokat, és költségeket az mint hitek szerént mondanak, refundalni, alioquin devolváltassék Aszszonyomra az Jószág, holta után penig ad *Nádudvari* familiára.

Találtatik a' Károly-fejérvári levéltárban.

IX.

Nos Requisitores etc. etc. etc. (Capituli Albensis Tranniae) Damus pro memoria per praesentes. Quod agilis Wolfgangus Lyppai de Karánsebes, Nostram personaliter veniens in praesentiam, Nomine, et in persona Egregii *Stephani Gerlistyei*, filii quondam *Petri*, filii quondam *Gabrielis Gerlistyei* de dicta Karansebes, per modum Protestationis, Inhibitionis, et Contradictionis Nobis significari curavit in hunc modum, qualiter, prout ipse certo, et revera intellexisset, Egregii *Georgius* filius annotati olim *Gabrielis Gerlistyei* portiones, juraque possessionaria Egregii *Nicolai Ombozi* de *Zováth* in Possionibus *Thuregova*, *Prilipecz*, *Rudaria*, *Csebnyák*, *Crusenecz*, *Bolovasnicza*, *Mehadika*, et *Porko* vocatis,

omnino in Districtu Káránsebes, et Comitatu Zevrinensi exist: habitas, ab eodem *Nicolao Ombozy* pro sese duntaxat coemere, ipsumque *Stephanum Gerlistyei*, quem etiam jure Consangvineitatis emtio earum concernebat, ex eis excludere vellet, vel etiam hactenus coemisset quoque in praejudicium ipsius Exponentis, jurisque sui successorii. Unde facta hujusmodi Protestatione dictus Wolfgangus Lyppai nomine, et in persona cujus supra tam pfatos (sic) *Georgium*, *Nicolaum* et *Joannem Gerlistyei*, *) ac etiam alios quoslibet ab emtione, sive pignoris, sive perennali titulo fien: concambiali permutatione, et quovis titulo, seu colore sibi ipsis vendicatione, appropriatione, usucaptione, Statutione, statui factione, usu, fructu, usus, fructus perceptione earundem portionum possariarum, in quantum scilicet ad ratam portionem *Stephani Gerlistyei* per eundem coemen: adtinet, exclusioneque ejusdem Stephani Gerlistyei ex eis portionibus possariis, quam etiam annotatum *Nicolaum Ombozy* abalienatione earundem, praeterea Illm quoque Ppem Dnum Sigismundum Báthory de Somlyó *) Vajvodam Transniae etc. etc. Dnum Nrum Clementissimum a Donatione, Consensus adhibitione, confirmatione jam factis, vel fiendis inhibuit, prohibuit contradicendo, contradixitque inhibendo coram Nobis publice, et manifeste, harum Nrum etc. etc. Datum. (Caret Anno, et die.)

Találtatik a' Károly-fejérvári levéltárban.

X.

Maria Theresia etc. etc. etc. Tibi Fideli Nostro Dilecto Magnifico Libero Baroni Joanni Felici de Gerliczy, aliter Gerlicsics, antea Locumtenenti, ac Repraesentanti Nostro Caesareo Regio in Justitialibus

*) Gerlistyei Miklós, és János tán Gerlistyei György fiai voltak.
*) Innen tudatik, hogy ezen oklevél 1581, és 1602 közt készült.

Flumine Buccari, et Tersacti Salutem, et Gratiae, Clementiaeque Nostrae Caesareo Regiae continuum erga Te incrementum. Quandoquidem inter diversa virtutum Regiarum munia, atque Officia, quibus Thronus Ppum circumseptus, sublimioris eminentiae radios, longe, lateque per Orbem Universum diffundere consvevit, non postremum locum sibi vendicare soleat pervetusta eaque laudatissima a Divis Praedecessoribus Nris gloriosae memoriae Romanorum Imperatoribus, ac Hungariae Regibus in eo usitata Consvetudo, ut cum honorum, et Dignitatum Incrementa a Regiae Mattis splendore, tanquam lumen a sole promanare soleant, singularem adhiberent curam, quo in decernendis ejusmodi honoribus erga eos, qui non tantum a vetusta Stemmatis origine, sed etiam a praeclaro vitae instituto, et virtutum studiis, meritorumque ornamentis iisdem commendarentur, semet munificentiores exhibeant, idque non solum eo fine, ut digni illi praemium se consecuturos esse sibi gratulari possent, sed ut alii quoque ipsorum Exemplo accensi, ad laudabiles quoque virtutum stimulos ferventi studio incitarentur. Unde Nos quoque, postquam en Omnipotentis Dei providentia ad Excelsum Caesareo Regiae Dignitatis culmen et vastigium evectae sumus, nihil antiquius, nihil gloriosius unquam habuimus, quam ut quoslibet Nros de Regno, Augustaque Domo Nra, et Republica Christiana benemeritos peculiaribus gratiis liberaliter, ac condigne remuneremur, vetustamque benemeritarum familiarum in suis quoque Posteris, cumprimis vero illis, qui Majorum suorum praeclara facinora explariter imitari conantur, memoriam augeamus et accumulemus. Tuis itaque *Joannes Felix de Gerlicy* insignibus qualitatibus, et virtutibus, singularique in rebus agendis Dexteritate (quibus Te praedictum, et ab altissimo ornatum Ipsae cum summi servitii Nri emolumento expertae sumus) benigna propensione Nra eo inductae sumus, atque permotae, ut Te jam in reliquis Ditionibus, haereditarisque Provinciis Nris medio Cancel-

lariae Nrae Bohemico Austriaco Aulicae Libero Baronis Titulo, et honore condecoratum, et ornatum, in hoc quoque Nro Hungariae Regno ad eundem honorem Gradum eveheremus, et hoc eo dignius, et convenientius, siquidem ea e Gente ortum ducas, quae ad morem habitatarum Regionum, variata Etymologia, Nominis etiam de *Gerliczy*, ut et de *Gerlicsics* nuncupata, jam a saeculis tum Sago, tum Toga clara fuit, etenim a temporibus Regum *Stephani Primi*, et *alterius Tuarcko* cognominati *Ladislaum de Gerlicze*, ejusque primogenitum *Jacobum* Bosniae tunc Regni Praefectura Verbosiana laudabiliter functum, - secundo genitum vero *Peregrinum* nomine a Sigismundo postea Rege Patria infula donatum probati Authores commemorant, uti et quod ex dictorum Posteris Bosnia Provincia tandem Ottomanicum sub jugum devoluta, orthodoxae Religionis, avitaeque Fidelitatis conservandae amore, patriis laribus, fortunisque relictis, Regnum in Nostrum Hungariae delapsis, alter *Jacobus de Gerlicze* in expugnatione tunc arcis Jaicza, aliarumque Bosniae Civitatum graviter licet vulneratus, ea bellicae virtutis ediderit specimina, ut modo primum Illyricis eo perventis Copiis Primipillaris praefici; proin vero ulteriore tam in obsidione arcis Sabacz ad Savum, quam recuperando propugnaculo Zvornich comprobato valore a Rege Uladislao Secundo Banus Szeveriensis renunciari meruerit; quin et fratrem ejus *Georgium* nominatum Praesules inter *Csanadienses* numerari; e tribus autem filiis suis primum *Emericum* Nomine arcibus Szeveriensi, Orzova, Pesth, et *Mihalyd* in confiniis vigilanter praefuisse, dein secundo Genitum *Praepositurum Orodiensem* ad S. Martinum exornasse, tertium denique itidem *Jacobum* arma secutum, in cruenta illa pugna ad Mohàts cum Rege suo Ludovico haud inglorie occubuisse. Quorum equidem descendentium plurimi sub Majoribus Nostris piissimae reminiscentiae Hungariae Regibus continua serie contra Christiano nomini, aeque ac Austriacae Domui Nrae infensos pro aris simul,

et focis strenue pugnando, vitam cum sangvine immolavere. *Jacobum* pariter Proavum tuum post varia prius fideliter praestita servitia sub Gloriosissimi Avi Nostri Imperatoris Leopoldi felicissimis auspiciis ad compescendos intestinos Regni motus expeditum fatis cessisse. *Joannem Marcum* vero Avum tuum sub tumultuosis illis temporibus ad declinandos furentium aestus, servandamque innatam fidelitatem, neglectis patriis Bonis, in Regnum Nrum Croatiae indeque ad partes maritimas sese recepisse, ubi defixo Domicilio, sincerum, devotumque de Augusta Domo Nra semper bene merendi studium in suis propagavit. Hinc et Patrem Tuum *Georgium Antonium* suborto ad initium hujus saeculi Italico Bello, inter alia praestitorum Officiorum genera, bina navigia ad trajiciendas illac Copias Caesareo Regias propriis sumtibus suppeditasse, Te demum *Joannem Felicem* de Gerliczy aliter Gerlicsics Ipsum, qui mox a prima aetate Tua summo servitio Nro cum peculiari zelo temet addixisti, exorto posteriore bello Turcico, Caeo Regia ex Commissione in Trannisam missum, Exercitui Nro tunc in Comitatu, seu Banatu Temesiensi, ut et legionibus quibusdam in Valle Arrch agentibus, e Dominio Devensi superatis viarum angustiis, Passuumque difficultatibus, substratis ex templo hinc inde Pontibus ad subministrandam annonam, aliaque comeatus necessaria singularem impendisse operam, atque sollicitudinem, et Te Majorum et Progenitorum Tuorum praeclare, et laudabiliter facta sedulo, et mira contentione imitando, eadem cura, solertia et vigilantia Capitaneatus Nri Buccarensis Gubernium et Locumtenentis, et Repraesentantis Nri in Judicialibus Flumine, Buccari itidem et Tersacti munus enixe, cumque complacentia Nra administrasse, ac denique in diversis Officiis publico-politicis, Commercialibus, pro varietate Temporum, ac Circumstantiarum in linea publico-politica, camerali, commerciali, jnstitiali, et militari plena cum satisfactione singularis Tui in Nos, et Augustam Domum Nram cum non exiguo

aerarii etiam Nri Regii emolumento, Fidei, Devotionis, obsequiorumque studii documenta praebuisse. Quatenus itaque singula praemissorum tanto clariora evadant, et profundiores ad bene merendum agant radices, simulque praeclara Tua, Antenatorumque Tuorum de Rege et Regno optime meritorum facinora ampliori adhuc, et uberiori Regiarum Gratiarum Nrum erga Te declarato augmento compensentur, taliterque etiam caeteris fidelibus Nris subditis similia bene merendi studia amplectendi, et imitandi majus addatur incitamentum, ac ipsa etiam Posteritas in sectandis virtutibus et meritis Tuis tanto ferventiores conatus, et animos capessere valeat, Te Joannem Felicem de Gerliczi, alias Gerlicsics, veluti de Rege et Regno optime meritum, et eximiis qualitatibus praeditum, ac jam ob id in reliquis Ditionibus, haereditariisque Provinciis Nris medio Cancellariae Nrae Bohemico Austriaco Aulicae Liberi Baronis titulo, et honore condecoratum, et ornatum, ac per Te filios Tuos *Antonium* et *Franciscum*, illum in Banali confiniaria Legione Nra Centurionem, hunc vero Supremum Rei Montanisticae in Transilvania Magistrum, nec non filiam *Mariam Josepham*, jam natos et natam, ac expost Benedictione Dei nasciturос haeredes, et Posteritates utriusque Sexus universos in infinitum legitime descendentes, animo deliberato, et ex certa Nra scientia, ac Potestatis Nrae Caeo Regiae Plenitudine, Gratiaque speciali relate etiam ad Regnum Nrum Hungariae, e statu et conditione Nobili, seu Equestri, in qua hactenus praestitisti, clementer eximentes, in caetum, numerum, ordinem et consortium verorum antiquorum, et indubitatorum crebrius fati Regni Nri Hungariae, et Partium ei annexarum Liberorum Baronum, seu Magnatum, rubra cera in obsignatione Lrum suarum utentium, cum praedicato, seu Titulo Magnifici, Germanice *Wohlgebohren* evehendum et aggregandum, cooptandosque esse duximus, et annumerandos volentes, et per Expressum decernentes, ut Tu Joannes Felix de Gerliczy,

aliter Gerlicsics a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus omnibus illis, Gratiis, Honoribus, Privilegiis, Dignitatibus, Indultis, Immunitatibus, Praerogativis, Libertatibus, Favoribus et Exemptionibus, quibus caeteri veri, antiqui et indubitati praelibati Regni Nostri Hungariae, et Partium eidem annexarum Liberi Barones seu Magnates de Jure, vel antiqua consvetudine fruuntur, potiunturque et gaudent, tam intra, quam extra Judicium et Comitia, aut alias ubivis uti, frui, et gaudere, Lrasque Tuas quascunque cera rubra, instar aliorum Baronum et Magnatum munire, et sigillare possis, et valeas, praementionatique Filii Tui, et Filia, jam nati et nata, et in futurum nascituri, ac haeredes Tui, et Posteritates utriusque Sexus universi valeant, atque possint; Quo vero perpetuum hujus Nrae Tui ad hanc Dignitatem sublimationis exstet Documentum, eademque pleniore beneficio decorata in oculos clarius incurrat hominum, antiqua Gentilia Armorum Tuorum, quibus hactenus usus es, Insignia non solum clementer laudavimus, acceptavimus, approbavimus, et confirmavimus, verum etiam in signum exuberantis Nrae erga Te Gratiae annuimus, et illustravimus, ac in hanc, uti sequitur, formam futuris, et perpetuis semper temporibus gestanda, et deferanda benigne concedimus, et elargimur: *Scutum* videlicet Militare erectum, indecussim quadripartitum, cujus Pars summa coelesti, et saphirino coloribus horizontaliter discriminata, in superiori quidem Campo caeruleo Cruculam continet argenteam, in viridi autem area inferiore Coronam antelati Regni Nostri Hungariae auro, gemmisque abundantem, in lateribus seu secunda, et tertia Scuti parte exhibetur hinc, et hinc dimidia Aquilla nigra alis expansis interno utrinque margini adhaerens, rostroque, et lingua, ac crure cocco tinctis, quarta demum Scuti pars infima Cyanea refert anchoram auream. Eidem huic Scuto majori insitum cernitur sic dictum Pectorale minus Scutum rubeum, quod ad allusionem No-

minis occupant avita Gerlicziorum arma, seu Insignia, Turtur utpote candidas tricolli viridi insistens, dextramque Scuti latus spectans rostro annulum servans aureum gemmis, et rubinis conspicuum, super inducto capite scutario caeruleo tribus sexangulis stellis aureis consequenter locatis onerato. Verticem Scuti premit Corona Liberis Baronibus propria, unde assurgunt tres Galeae Tornearіae coronatae elatrataeque, seu apertae, Purpura suffultae, auro reductae, torquibus, ac monilibus circumductae, suisque respective apicibus fastigiatae, ac prima quidem, quae media est, et situ recto apicem gerit, refert anchoram scutariam inter duas Proboscides Elephantinas ita, ut metallum metallo, color colori opponatur, bipartitas; secunda vero, quae a dextris est, et situ obliquo exhibet cruculam similiter scutariam inter Gladium et Framaeam (manubriis utrinque auro fulgentibus) decussim locatas. Sinistram demum, seu Tertiam situ pariter obliquo expressam Galeam gravat tricollis, huic insidens Turtur itidem Scutarius inter duos malleos, argenti fossoribus peculiares, Laciniae Galeae mediae sunt caeruleae et aureae, aliae vero a dextris itidem aureae, et atrae, a sinistris demum argenteae et rubeae. Telamonum denique vices obeunt hinc Leo aureus, illinc Tygris naturali colore adumbrata, uterque erectus, et lingva exerta Scutum stipans, respiciensque, quemadmodum haec omnia in Principio seu Capite praesentis Diplomatis Nri Caeo Regii, Pictoris edocta manu et artificio, propriisque et genuinis suis coloribus clarius depicta, et ob oculos intuentium lucius posita esse conspicerentur. Liceat itaque Tibi Joannes Felix de Gerliczy, aliter Gerlicsics etc. etc. etc. (reliqua juxta stilum consvetum similium Diplomatum.) Datum per Manus Fidelis Nostri sincere dilecti Reverendi Josephi Bajzáth, Episcopi Weszprimiensis, Insignis Ordinis S. Stephani Regis Apostolici Equitis, Consiliarii Nostri Actualis Intimi, et Vices Muneris Aulae Nrae Vice Cancellarii sustinentis. In Archiducali Civitate Nra Vienna Austriae,

die 23 Mensis May, A. D. 1777. Regnorum Nrum Hungariae, Bohemiae, et reliquorum Anno 37. Reverendissimis, Illmis, Reverendis item ac Venerabilibus in Christo Patribus Dominis Josepho e Comitibus de Batyán, perpetuo in Német-Ujvár, S. R. I. Principe, Strigoniensi. Adamo L. B. Patachich de Zajezda Colocensis, et Bachiensis Ecclesiarum canonice unitarum Metropolitanarum Archi Episcopis, C. Francisco Zychy de Vasonkő Jaurinensis, C. Carolo Eszterházy de Galantha Agriensis, Christophoro e Comitibus Migazzy de Vaal, et Sonenthurm, S. R. E. Cardinale, Principe S. R. I. Administratore Vaciensis. Josepho Gallyuff Zagrabiensis. Joanne Bapt. Caballini Segniensis et Modrusiensis, seu Corbaviensis. Mathaeo Francisco Kerlicza Bosnensis, seu Diokoviensis, et Syrmiensis. C. Ladislao Kollonics de Kollegrad Transilvaniensis. Carolo Szalbeck Scepusiensis. C. Francisco Berchtod L. B. ab Ungerscütz Neosoliensis. C. Antonio de Reva Rosnaviensis, antelato Josepho Bajzáth Veszprimiensis. Sedibus M. Varadiensi, Nitriensi, Csanadiensi, et Quinque Ecclesiensi vacantibus. Antonio Zlatarics Belgradiensis, seu Samandriensis. Joanne Silii Tinniniensis. Stephano Jaklin de Elephant electo - - - lmisiensis. C. Sigismundo Keglevich de Buzin electo Makariensis. Joanne Alapi electo Dulcinensis. Emerico Kristovics electo Scutariensis Ecclesiarum Eppis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Serenissimo item Ppe Dno Alberto Regio Poloniarum et Lithvaniae Ppe, Duce Saxoniae, praelibati Regni Nri Hungariae Locumtenente Nro Regio, nec non Spectab. ac Magnificis C. Georgio Fekete de Galantha Judice Curiae Nrae Regiae. C. Francisco de Nádasd perpetuus Terrae Fogaras, Regnor. Nrum Dalmatiae, et Schlavoniae Bano. C. Adamo de Batyán Tavernicorum, Illmo S. R. I. Ppe Nicolao Eszterházy de Galantha Nobilis Turmae Praetorianae Hungaricaa Capitaneo. C. Francisco Eszterházy de praefata Galantha Curiae. C. Joanne Nepom. Csáky de Keresztszegh Agazonum. C. Francisco Dőry de Job-

bágyháza Pincernarum. C. Joanne Nepom. Erdődy de Monyorokerék Cubiculariorum. C. Antonio Károly de Nagy-Károly Dapiferorum. C. Leopoldo Pálffy ab Erdőd Janitorum Nrum Regalium per Hungariam Mgtris, ac C. Joanne Pálffy ab Erdőd Comite Posoniensi, caeterisque quam plurimis saepefati Regni Nri Hungariae Comitatus tenentibus, et Honores.

Maria Theresia m. p.

Joannes Baizáth, Eppus Weszprimiensis m. p.

Antonius Klobusiczky m. p.

Gróf Kemény József,
a' Magyar tud. társaság' levelező tagja által.

KAZINCZY FERENCZ.

Miglen a' magyar literatura egygyik patriarchájának Kazinczy Ferencznek, ki minap közfájdalmunkra közűlünk kimúla, valaki bővebb élet-irását adná; egynehány könnyedén rajzolt vonatokkal akarok errül a' nemzeti nyelv' barátjai szíveikben enyészhetetlen férjfiuról emlékezni.

Hagyjuk utféli élet-irókra említeni: hogy Biharban Ér-Semjényen Oct. 27-ikén 1759-ben jó nemes vérbül, a' helvétziai Vallás' keblében született: mert hány nemes fiu születék ugyan azon Vallásra az nap és esztendőben, mind abban mind más vármegyében; ki az olta hazánk' legkissebb veszte, 's a' jövendőség' minden haszna nélkül elenyészett? Ne keverjünk efféléket ábrázainkba; midőn embert, hazafit, tudóst rajzolunk; csak annyiban tegyünk azokról említést, mennyiben szükségesek láttatni velünk, miként vezeté valaki, rövidebre, vagy hosszabra nyult életében, körülményei' akadálya-

in vagy segedelmein keresztűl, a' természettül néki jutott ajándékokat, az emberiség' vagy nemzete haszna' 's dicsőssége' elébvitelére.

Mária Therézia' idejében kezde már nemzetünk deákságrul németségre hajlani. A' szép Királyné' uralkodása vége felé, magok az elfrancziásodott nagyjaink követék e' lejtőzetet. A' köz-nép még csak sejté. Csupán a' magyar gárdánál, kívül az országon, Ausztria' fő-várossában tartózkodott még lobbanóbb szikrázatokban, a' honi nyelvünk iránt, meszszibb jövendőre terjedő igyekezet; de a' közép-rend mintegy előre hatva a' közelebbibe, kezdé már német nyelvre, (mellynek literaturája akkoron első futtában mind jobban-jobban felfelé vergődék) gyermekeit tanittatni. Kazinczy nagyon korán, nyolczadik éve körül küldeték e' végre Késmárkra a' Szepességen. Ott azomban csak egy esztendőt töltetének vele, Sáros-Patakra vitetvén által, hol közel tizenegy esztendőn keresztül folytában tanittaték.

A' próféták' olvasásán zsendült-meg legelébb is fiatal elméjének termékeny szikrája. E' korban mindent képekben lát, mindent képekre fest a' lélek, 's leginkább testvérkedik-meg a' külső természettel, belsője ártatlan érzeteit nem vizsgálva, hanem neki eresztvén

azokat a' külső tünetek' ébresztéseinek. Ezek hol kedvesek, hol kedvetlenek lévén; természetesen a' szentségi valamint világi régiség, hol nagy, hol szép, hol mélyen érdeklő képzetei 's esetei inditják-meg leginkább a' fiatal lelkeket, és fejtik ki azokban a' szív 's ész' lángoló tehetségeit. A' Szent-irás' igaz történetei, szintugy mint Homér felséges és gyönyörüséges meséji egyforma kincsei a' fejlődő phantáziának. E' korban a' könnyen lebegő elme' repületeit grammatikai száraz pontosságokkal suly gyanánt terhelni nagy vétek, és nem keveset árt idővel magának a' grammatikának; melly nem gyermek korhoz illő tudomány.

A' görög nyelvben ön' maga mestere vala Kazinczy Reichlin' utmutatása szerint; de Anákreonon túl más görög iróba kapni nem igen bátorkodék. Minden tekintetben nagy kár; mert a' vén Anákreon, csak a' még örülni tudó, vagy akaró Vének' Költője.

Attyát 1754-ikben veszté-el. Édes annya nem igen örűle a' könyveknek mohon eső fija tudomány szomjának; sőt később, midőn már az irói pályán tündöklenék és annya előtt csudáltatnék, gyakran szokta vala mondani: „bár „csak ne olvasna és ne irna mindég Ferencz „fijam, semmit sem hoz az bé a' konyhára."

— Azomban nincs tövistelen pálya, és nem a' szülék' megfontolt czéljai, hanem az erőssebb természet' vonszása hajtja ezt vagy amazt az élet' e' vagy ama' sikjára, hogy az égtül vett külömbféle testi 's lelki ajándékok, a' tellő vagy fogyó egésznek részeletei gyanánt, hol így hol amúgy kifejtődjenek, vagy megfojtassanak, vagy még zsengéjökben elveszszenek.

Ügyes lévén nyelvek' tanulására, három hónap alatt az érthetésig ment elő a' Franciában, a' mi nagy hasznára szolgált: mivel a' Sáros-pataki Könyvtárban, csak német könyv még akkor nem találtaték.

A' nyelvek' tanulásárul a' hisztóriára mene által, 's magyar történeteinkbe kezdvén avattatni, kedve jött magyar geographiát irni; ez vala első nyomtatott munkája, melly tizenhat esztendős korában, Kassán 1776. 8-ad rétben e' Czím alatt jelent-meg: „Magyar-ország földi állapotjának lerajzolása."

Következő esztendőben legelső fordításával álla elő, a' magyar Bessenyei német románját „die Amerikaner" magyarul adván.

Azután mértékes verselésben probálgatá tehetségét, Baróti Szabó Dávid' példája által feltüzeltetve.

A' prózára nézve jobban szíta Báróczy egyszerü bájos tollához, mint az akkoron csudáltatott Kartigám' szerzője duzzadottéhoz.

Átfuta a' törvény és theologiabeli tudományokon is; melly utóbbiakat azokkal is megízleltetik a' protestánsok, kik nem szánák el magokat a' prédikálló székre.

Szükségfeletti említenem, mint jurátuskodék elébb Eperjestt, utóbb Pesten; mint nevezé ki Báró Orczy Lőrincz, a' költő, 's egyszer'smind bölcs magyar ember, és abauji fő ispány, al-jegyzőnek Vármegyéjében, mint lőn más Vármegyékben is tábla-bíró. Mind ezekre nem sokat fog a' jövendőség ügyelni; de azt majd figyelemre méltónak tartandja, hogy későbbi legnevezetesebb magyar Irónk II-dik Jó'sef Császár alatt, a' nevelés és tanitás' dolgában, mellynek egygyik fő czélja németekké válásunk, 's nyelvünk' kiirtása vala, 1786-ban a' Felföldön kerületi felvigyázónak kinevezteték. Vagy nagyon bíztak még akkor a' legjobbb fejek is Jó'sef Császár intézetei' változhatatlanságában, vagy reménytelenkedének a' nemzet' szunnyadozó tüzére nézve, minekutánna akkori Magyar Cancelláriánk, az ujjításait forrón űző Császártul felszóllíttatván, a' magyar nyelvet közdolgaink folytatására alkalmatlan-

nak állítá, vagy talán csupán gróf Török Lajos, akkori nevelési fő igazgatónak Kassán, kinek később leányát vevé feleségül, engede Kazinczy. Az nem szenved kétséget, hogy az elnémetesedés bizonyosságának hite, nem vere volt még közönségesen gyökeret minden magyar szívben, és hogy magyarságunk felélesztésének reménye, némelly magyar keblekben, annál biztosabban lappangott, minél nyilvánabban és serényebben tört nemzeti által változtatásunkra Jó'sef Császár' hevessége.

Így jutánk még 1788-ban Geszner vdyliomihoz, és egy esztendővel később Bácsmegyei leveleihez, melly két fordítást (az utóbbik szabadabb lévén) azon jeles magyar férfiunktól vevők, kire a' németség' elterjesztése vala bizva. E' szerint bizvást lehet állitani; hogy a' német nyelv honnunkat mind politikai, mind literaturai tekintetben nem csak felébreszté, hanem felrepitteté is, és a' többi már mívelt Európaiaknak sorába mintegy belé hajitotta.

Kazinczy a' maga fordításaiban is Báróczy styluszát vevé például, de mivel a' fordítónak két nyelvvel kell fordításkor küzdenie, világos: hogy az efféle két nyelv-közti tusa mellett, a' honinak csak annyiban szükséges termékenyittetni, bővittetni, szépittetni a' külföl-

diétül, mennyiben az, erölködés nélkül megtörténhetik; ugy mint a' boldog házasságban erőszakoltatás nélkül az egygyik vagy másik részről, kell tenyészni és szaporodni a' szép fajta nemzetségnek. Felette sok függ hát valamelly két nyelv' kissebb vagy nagyobb természeti belső hasonlóságától, és valóban akármelly fordítónak nagy tehetsége mellett született nyelvében, és mind ennek, mind annak, mellybül fordít tökélletes ösmeretinél fogva is, könnyebben esik valamit egygyik, mint másik nyelvbül a' magáéra által fordítani.

Kazinczy, ki sokat teve által prózában, valamint versekben, mind franczia, mind pedig a' római nyelvbül, sőt az ángolybul is (de ebbül a' németen vagy franczián keresztül) magának ezen fordítások' segedelmével eredeti tollat szerzett, melly tulajdon övé ugyan, mellyen mindazonáltal, mivel legtöbbet a' németbül fordíta, ennek szóllás formáji bővebben kitetszők és kiösmerhetők.

Ő lévén számos fordítása mellett az, ki az ujjabb időkben Báróczy után legészrevehetőbb lökést ada literaturánknak; természetesen sok követőkre és mímelőkre találá, kik közzül őt' (mint történni szokott) többen nagyon bujáu, és kevesebb tartózkodással utáno-

zák. E'képp áradott el az újjabb irói magyar nyelv, melly e' szerint bővült ugyan, és olykor szépült egyszer'smind; de némelykor eredetisége' veszélyével mértéken túl verődni kezde német kaptára. Ebbül lehet magyarázni, mért idegenkednek még most is több okos tudós törzs-gyökeres magyar emberek újabbi magyar literaturánktul, az elkülföldiesedettek közzül pedig miért nem mernek sokan egész buzgalommal egy ollyannak feküdni, melly iránt még több tudós törzsökös magyarok is bizonyos gyanuféle tartózkodással viseltetnek.

Oly formálatos nyelvben mint a' mellyben ön' méhéből, és kebléből eléggé kitelik a' szépités és gazdagulás, a' külső nyelvek' sajátos kitételeit, és szóllás formáit talán csak mértékletesen, és választással kellene kölcsönözni; mert nem minden bővités vagy szükséges, vagy szépités egyszer'smind. Azt azomban meg kell adni Kazinczynak, hogy a' külföld' rámájára alkalmaztatott szépitéseket és bővüléseket kivált korábbi munkáiban többnyire mértékkel és választékkal űzte, 's nem rőfös, nem zavaros, nem összze-bonyolódott, nem erőltetett, hanem tiszta, értelmes, takaros szófogatokba szövé gondolatait;

kiváltképpen pedig nem kevés figyelmet fordíta folyó beszédében is a' kellő hangzatra.

Tollán, bár mi egyszerűnek lássék, kiüti magát a' gondosság; de ez természetévé vált, és későbbi esztendeiben megszünt törekedés lenni, kivévén Erdélyi Leveleit és Szalusztját; amazokon maga a' dolog' tekintetében minduntalan gyalulgatván, ebben pedig mintegy fordítási Kánont akarván hagyni maga után. A' nyomos történet-irót tehát úgy igyekezé adni, hogy ne gyengűljön rajta nyelvünkben az általa hajházott hajdankori görögcsélések között is hathatósággal tömött fentes rómaisága.

Egyéb számos irásaiban akár folyó, akár kötött beszédben, nyelvét mindég az irás neme' természetéhez alkalmaztatá, és azon iparkodék, hogy a' ruha a' test' formájához legyen szabva; de a' mi magát a' testet illeté, az ideákat t. i. azokat, némellyek szerint talán nem méltatá mindég eredeti dolgozásaiban nagyobb figyelemre, mint egyszerü és csinos köntöseiket, mellyekbe öltözteté.

Munkáji' lajstromát szükségtelen itt előhordanom. Isméretesek azok prózában ugy, mint akár szabad, akár mértékes versekben, (bár forditások, bár eredetiek legyenek) literaturánk' minden nemeiben. — Azomban nem

czéltalan itt megjegyezni, hogy ő gyüjté összve, és inditá-meg a' Magyar Muzeumot kiadó tudós egyesületet, Kassán 1788-ban, mellytől egyébiránt nem sokára külön választá magát, némelly Batsányival támadott viszszálkodások miatt, maga számára bocsátván ki 1790-ben egy más hónapos Irást Orpheus nevezet alatt.

II-dik Jó'sef Császár' halálával felvigyázói hivatalának vége szakadt. Azután tehát egészen által engedheté magát literaturai kedves foglalatosságainak. Ezen idő-szakaszba esik jó része azon jeles fordításoknak, mellyekkel valóban meggazdagitá literaturánkat.

Későbbi, kivált fogsága után megjelenő, akár eredeti, akár forditási dolgozásaiban némelykor kevésbé nyugodott meg a' köz-vélemény. Tudni-illik gáncsolóbbakká váltak a' többet olvasni kezdő Magyarok. A' nemzeti büszkeséget és ön' szeretetet megbántotta a' neologismusok' csoportozása. Azt is megjegyzék némellyek Kazinciról, hogy valamint olykor a' híres képiróknál, szerfeletti szorgalmas simitgatások között, a' későbbi irás-módját meghaladta légyen az elébbeni; mások ismét olykori finnyákkal, egynehányan mikrologiával vádolgaták. Az utó-korra kell bíznom az

itéletet, nehogy a' barátság' mentései részre hajlásnak vétessenek.

Nem annyira az írott mint elmondott ítéleteket hordám elé; mert a' csudált és sok fiatal utánzókkal és mímelőkkel környékezett nagy Írórul még a' korosabbak sem igen mertek nyomtatásban itéletet hozni; érezvén egy részrül nagy érdemeit, 's meghálálván hatását literaturánkra; részszerint pedig örülvén ennek merészebb indulttán, a' hevesebb, de szerénységet reméltethető ifjuság' gerjedelme mellett. Tanitványainak áradó 's árasztó ujjításai azomban, végtére csak még is a' hellyel-hellyel se nem oktalan, se nem elmétlen *Mondolatot*, és a' *Kolompos* név alatt ösméretes gúnyjátékot szülték; 's a' lökést adó jeles nyelv Reformátornak kelle leginkább viselni némelly tanitványai bűneinek terhét.

A' köz-vélemény, kivált a' nem literatoroknál, Kazinczyról az, hogy soha nem írt csinosabban, mint mikor minden stilistikai bájokrul megfelejtkezék, és nem nyomtatás alá dolgozgata. Pongyolájokban megjelenendő leveleit tehát legbuzgóbban várja a' Közönség. Több éven keresztül vele folytatott levelezéseimet, ha életem 's időm engedi, kiadandom; bizonnyal mások is így fognak tselekedni. Igen so-

kat levelezett e' jeles férjfiu másokkal is, mind a' hazában, mind a' külföldön; nem lévén kevésbé hatalmában a' német nyelv, mint a' magyar. Rendes munkájin kívül sok szépeket lehet olvasni tőle, hol ez, hol amaz Folyó-irásban és Zseb-könyvben. Különösen szerencsés vala a' költői episztolában, és az epigrammában. Ő írta a' legelső Sonettot.

A' Győr alatt 1809-ben elesett Zemplényi nemesek' emlékezetére kivésett magyar emlékirás tőle van. Sátor-allya Ujhely' piaczán kőoszlopon olvasható. Az ez iránt az emlék iránt kiküldött Választotság, az ország-út mellé a' városon kívül javaslá felállitását; másképp tetszett a' vármegye rendeinek.

Orczyék, Vayék és más korabeli nevezetes emberek, nem csak becsülték; hanem szerették is, és barátkozának vele.

Figyelmet érdemlő tünet az, hogy a' politikába nem avatkozó, és arrul még beszélni sem szerető tudós férfiu, ama köz-gyanuságu szerencsétlen időben, az 1794-ik és 1801-ik esztendő között, annyi éven keresztül honán kívül 's belül fogságban tartaték, és szabadsága' sokáig tartó megfosztását elnem kerülheté. Mi boldogtalan lett volna, ha hogy a' magánosságban záratottnak óráit a' Múzsák nem derítik,

és ha ezek a' szent Szüzek, quae adversis solatium ac perfugium praebent, pernoctant nobiscum et peregrinantur, nem kisérik mindenhová? Nem egyszer mondta nékem „sokat sí„rék, és fohászkodám; de még többet méláz„tam és irogaték szerencsétlenségem' enyhülé„se végett; hányszor jutott eszembe: hiszem „otthon szobátskám' falai közzé zárva és iro„gatva, szintugy fogoly lennék! de mi nagyot „sóhajtoza fel szívem e' vigasztaló gondolatra, „azt adván lelkemnek feleletül: otthon kilép„hetnél tetszésed szerint szobádbul!"

Részvétető elbeszéllő lévén Kazinczy, mély érzettel szokta előadni nem csak fogsága, hanem szét-hurczoltatásainak történeteit is, fogoly társai' szenvedéseit a' magáéi közzé vegyitve, és midőn elérzékenyülést látna halgatójiban, hol egy hol más furcsább esetet, mellynek tanúja vala, elegyitvén előbeszélléseibe, a' legkellemesebb atticismussal fűszerezé ezeket. Illyenkor nékem mindég leginkább ad ungvem factus homo (körmön font embernek) látszott.

1804-ben lépe házassági életre, gróf Török 'Sófiát, Török Lajos gróf volt pártfogója' 's barátjának leányát jegyezvén el magának feleségül. Szive szerint minden felszámolási,

vagy vallási tekintetek nélkül vevé-el a' római valláson lévő Kis-aszszonyt. Termékenységgel áldá-meg az ég ezen összze-kelést; így hát minden házi boldogság mellett a' szerencse javaira nézve nem jobb, hanem napról napra roszszabb lét követé azt, de azért a' papirospénz következései sanyarusága közepette sem veszté el házi boldogságától felderült lelke csüggetlenségét és nyugalmát. Szeretve 's szerettetve, csupán hív Feleségében keresett és talált boldogságot, 's bajaiban osztozót, házi körében pedig számos magzatjai közt vigasztalást. — Barátjai 's a' literatúra könnyíték körülményei súlyosságát, 's elfelejteték vele, vagy eltűreték békével ellenei' zúgásait. — Soha sem érezteté tanitványaival, a' mit miattok szenvede.

Hol ez, hol amaz olykor bővebben oltalmazá, maga ritkábban kele ön-maga védelmére, vagy ha kelt ís, Alcidesz' buzogánya, vagy Szatirosz' türkei helyett nem veve dorongot markába, nem is híva mende-mondákat, vagy rágalmakat segítségül. Csak mellesleg, 's annyiba, mennyibe a' tárgy, vagy viszszonozás megkivánta, osztogata egy két bökést, 's csak némellykor ragadtatá-el magát elméssége a' csipkedések viszketegségétől, a' mit utóbb min-

dég igazán megbánt, mihelyt sértésnek vevé valaki elmejátsziságát.

Illő kímélleteken túl adó gőg, nevetséges hiuság, izetlen oka fogyott vagy csorbán okúlt hoszszas és unalmas elmélkedés, nem szeplőze tollát. Mindég értette a' kérdésben forgó dolog' velejét; csak az I. b. nagy elméjű Csokonaival bánt valamivel sanyarúabban, 's miatta és Döbrentey miatt, némelykor irántam is meghidegűle; de úgy megyen az, 's ment minden nemzetnél kifejlődése' korábbi szakaszaiban, a' legjelesebbeknél is, elnyomta némelykor a' hír-vágy azon nemes érzetet, melly még akkor is, mikor küzdünk vágy-társunkal tiltja elvakulásunkat érdemei iránt, és néki is igasságot kiszolgáltatni parancsol. Miért ne becsülhessük sűrű vágások között is vágy társunkat? mért irányozzuk életére a' kard' élét; midőn elég izmosok tetemei könnyen gyógyulható sebek' felfogására? Csak barátink gyilkosa ellen kell gyilokkal felfegyverkeznünk óltalmok végett. — A' minket rózsa tövissel meg, vagy viszsza támadókkal úgy kellene bánnunk, mint az ingerkedve czikázó leánykákkal, űzőbe kéne venni, megcsiklandani, és ha szaladás közben megfordulva, gombos-tővel védelemre kelnek, ezt kellene ügyesen kikapni kezeikből, 's át-ölelni

őket. De majd megtanit minket idővel erre is - - - - - - - - - - addig pedig préseltessük magunkat béke-tűréssel.

Maga az ember, Kazinczy Ferencz t. i. kis termetü friss mozgásu vala, lelket jelentő ábrázattal, zömökebb ifjuságában, később ritkás hóhaju téli korában, mikor többnyire telni szoktunk elszikárodék; a' mi eléggé jelenté, hogy a' szenvedni nem látszó érzé bal sorsát, és hogy ez, a' magokon hatalmaskodni tudó lelkek' testjeit is, lassan-lassan felszokta emészteni.

Jó, tartós egészséggel bíra Kazinczy Ferenczünk, a' mértékletes élet' és mozgás' szerencsés következésében, Kis-bányátskán fél órányi távolságra S. A. Ujhelytől Kassa felé, csaknem Zemplény 's Abauj vármegyék' határán áll háza, mintegy által-ellenében a' Regéczi várnak, egy sűrűen erdős bérczes hegyekkel jól tova, félkarikába körülfogott gyönyörü téren. E' környéket a' szép vidék' nézője, mivel domború halmon emelkedék házatskája, Széphalomnak nevezé. Onnan sétálgata csaknem minden nap végső esztendeiben Ujhelyre, a' vármegye levél-tárja hisztóriai kincseinek kifürkészésére.

Bús és férjében méltán kevélykedő Feleség, — négy fiu, három leány, sok kötetek-

ből álló hol még nyomtatlan, hol már kinyomtatott folyó és kötött beszédü munkák és fordítások, mellyek közzé Osszián és Shakespeare Hamletje is prózában, Pyrker' Szent Hajdan Korával, és a' Szent Történetekkel egygyütt, az Ó és Új Testamentomi Könyvek szerint foglaltatnak; valamint sok ritka, drága, becses, hol hisztóriai, hol literaturai kéz-iratok, levelezések, és ön tollából folyt eredeti dolgozatok, az ő maradékai.

Sokáig, és sok fájdalmak, sok nyomorúságok között élt a' magyar nyelv', literatúra', és névnek díszére.

Ha magáról és övéirül magamosabban gondolkozik, ugyan maradt volna é ideje olly igen meggazdagitani és fényesíteni honi literaturánkat? Méltó volna ezt meggondolni, némelly a' czáfolatokra hajlandóbb, és még is magok után talán könnyebb nyomot a' jövendőben hagyandó magyar halandóknak.

Sok maradt Kazinczyról a' honnak, kevés gyermekeire! erről nem szabad a' Hazának és a' tehetős jó Hazafiaknak megfelejtkezni.

Lenne é az, a' mi már most is nyelvünk, Kazinczy Ferencz' csaknem fél százados fáradozásai nélkül?

Az idő szüli a' jeles férfiakat, sok függ

attul hol, és mikor születtek természeti tökéljeikkel, valamint hibáikkal egygyütt. — Ollykor mind kettőjökért lakolnak míg élnek, utóbb elnyeli velek egygyütt a' sír hijányaikat; de felmaradnak tündöklő fényben tökéljeik, és hol vezetnek, hol ébresztenek, a' tartózhatatlan üdő szakadatlan folytában. Úgy megy-elő az emberiség, úgy haladnak a' nemzetek.

Kazinczit ez idén 1831-ben, egynehány nappal I-ső István Sz. Királyunk nemzeti ünnepe után, élete 70-dik esztendején túl, ragadta-el, otthon, a' Felföldön, kivált sok veszélyel járó köldök-görcs, az az hánytató has-menés mirígye.

Kieninger után, Johntól 1804-ben Bécsben rézre metszett mely-képe ezen mottóval „placere bonis, quam plurimis" leghasonlatosabb. *) —

*) Némelly akadályok adván elő magokat a' Kassai Censuránál, mellyek ezen életrajz kinyomtatását a' Minervába halaszták, a' Szerző visszszavévén kéziratját, másutt, más Censorhoz folyamodott. E' visszszavétel nem akadályozá a' Minerva Kiadóját, hogy az utolsó szófogatoktul, és kivált a' sírirástól, (melly a' Censor részéről legkissebb észrevételt sem szenvede) csak egy óráig is a' közönséget megfosztani,

De nem a' kép-irók, nem a' rézmetszők festik leghívebben a' jeles embereket, hanem tselekedeteik, egybe vetve irásaikkal és mondásaikkal.

Javallandja talán Nemzetünk' köz érzete a' következő sír-irást felállitandó Emlékére:

Hatszor tíz telen át Íróink' dísze, vezére,
Hon nyelvünk' gyönyörű tolla, Kazinczy Ferencz,
Sok múló tapson, 's kínon túl-szálva, meredten,
Végre ide e' friss zöld hantnak alája került,
Lelke, felette, lebeg; hatván mindenfele; mert azt
Friss szellő hálás hon kebelekre viszi.

és azért azt Pesten a' Censurán általment S. F. Úrnak Kazinczy Ferenczrül írt némelly karaktervonásai végéhez csipte; — reménlvén mind a' nevezett két Szerző, mind a' tisztelt Közönség előtt a' nagyobb vétek' elkerülése végett a' kissebbért bocsánatot nyerni.

Szent Mihálytt Szabolcs Vármegyében,
September 3-dikán 1831-ben.

Gróf Desewffy Jósef.

ERDÉLYI FEJEDELEM'.

I-ső APAFI MIHÁLY'
Idő-kora
EREDETI LEVELEKBEN.

Elő-szó.

Valamint tudós Pray György, Erdélyi Fejedelem' Bethlen Gabor uralkodását tárgyozó levelezéseket szorgalommal egybe-gyűjtette, és azokat Pray' halála után Brassai Miller Jakab Ferdinánd illy czím alatt: „Gabrielis Bethlenii Principatus Transsilvaniae, coaevis documentis illustratus. Pestini 1816." közre bocsátatta, ugy én-is 16 esztendőktől fogva nem kicsiny szorgalommal, 's költséggel I-ső Apafi Mihály uralkodása alatt írtt, és Erdély- és Magyar-országnak akkori külső, 's belső állapotját érdeklő eredeti leveleket, szomszéd Fejedelmeknek, 's Királyoknak Apafival, és ennek azokkal, és a' Török Portával való levelezéseit. Követek' hivatalos utasitásaikat, 's tudositásaikat 's a' t. több helyekről eredeti-képpen megszerezvén, e'-béli gyüjteményem már ma annyira nevekedett hogy szinte *három-ezer* darabra felnőtt, és 8 vastag kötetekben, Szebeni könyves-táromnak nem utolsó dísze; — e' nélkül lehetetlen Erdélynek, és talám Magyar-országnak is akkori történetét hitelesen, és tökéletesen irni.

Ohajtanám ugyan ezen leveleket egyszerre mind kiadni, de az akkori mostoha időknek mára nézve-is még az a' fájdalmas következése, hogy ezen levelezések *sértődés* nélkül még nem mind közre-bocsáthatók; — egynehanyat mindazáltal ez úttal is sajtó alá bocsátak, ne hogy alkalmatosabb időkig-is feledékenységben maradjanak.

Nagy-Szeben, October 20-dikán 1832.

Szebeni Tanács' levele I-sö Apafi Mihályhoz.

Illustrissime, ac Celsissime Princeps Dne! Dne Clementissime!

Servitiorum nostrorum debitorum humillimam semper subjectionem.

Az Ur In. ő Felsége hogy Ngdat boldog uralkodásval, és minden kivánatos áldásival meg áldja, szívünk szerént kivánnyuk.

Kglmes Urunk, megadatván Ngod méltoságos parancsolati mi nékünk, azok'k continentiait alázatossan meg értettük. Mivel azért készen nem találtatunk, Ngd méltóságos parancsolattya szerént tsináltatván három lovakra való hámokat, mihelyen el készülnek, jó alkalmatossággval Ngdk meg is küldyük. Hasonlóképpen Kglmes Urnak a' 10 szolgáknak való öreg ködmenekre is gondunk lévén, mihelyen készülnek, a' hámokval egygyüt azokat is el küldjük. Itt Kglmes Urunk Sebessi pokrótzok nem találtathatván, ez iránt való Ngod kegyelmes parancsolattyának ob rei defectum nem satisfaciálhatunk. Teffdedár számára is Kglmes Urunk, hogy parancsol Ngd két 25 vedres borokat küldetni, Ngd kegyelmes parancsolattyának jó szívvel obtemperálnánk, de nem hogy 25 vedres

APAFI MIHÁLY
Erdélyi Fejedelem.

borokat, többes continentiajukat is itt már Városunkban igen szűken találhatni, melyhez képest Nagyságod számára is többeket negyveneseknél nem szerezhettünk, azokat is substitutus Polgár Mester Uram maga pincéjéből adatván, Ngd itallyára meg fogyatkoztatásával is Ngd méltóságos parancsolattyára, és tekéntetiért. Hogy annak okáért Ngd méltóságos parancsolattyabeli ez iránt való kivánságának eleget nem tehetünk, rola Ngdat alázatossan követtyük, kglmessen meg bocsásson. Idvözült Meltzer András Polgár Mester Uram hat szekeres lovait végezetre a' mi illeti, azokbol Ngd meg nem fogyatkozik, csak Ngd küldjön láttatásokra, ha Ngd szükségére illendők lesznének, kész pénzért a' Relicta, és az Arvak oda adják Ngdnak, meg nem akarván tartani Ngdtol Polgár Mester Uram intimatiojára. De caetero Illmam Cels. Vram diutissime, et quam felicissime vivere, valere, et regnare cupien. Datum Cibinii die 2. Octobris 1661.

Illmae Cels. Vrae

Servitores humillimi

Civium Magr subst. Judices,
et Senatus Civittis
Cibinien. m. p.

I-sö Apafi Mihály' levele Haller Gáborhoz.

Im Istenek kegielmeböl nagi dologh let raitunk. Mert tudgia Te kegielmed, hogi ez zegeny hazanak Rendei derekasan egiben giülven orzaghostol itt Kis Selk Varosaban, meg tönek münket Fejedelemnek. Isten latia lelkünket, hogi ez Nagiságat soha se kivantuk, es azerth soha nemis kerestük. Ali Passa baratsagat se vadasztuk soha, es im méghis meg lön. Hajdu Peter hiv szolgank eö Kegielme mindeneket meg mondhat Te kegielmednek, mikep lönek ez dolghok. Él mégh Kemeny Janos, es fegiveres kézel ál szembe velünk, Isten kegielme legien mü raitunk, nem kivanam romlasat, de országh kivania, hogi adia megh magat, merth nemet seregel harczal, az hatalmas Czaszar nem akar rola semitis tudni. Gyulaj Uram mégh kénykedik Kemény meleth Fogarasban, de Isten kegielme kezünkben ada már az országhnak nagiob reszet. Intiük tehat Te kegielmedet mint jo akaro kedves Atiankfiat, ne ellenzek többet az országhal, és hatalmas Czaszarral, müis megh halaliuk Te kegielmednek hüvseget. Datum in Castris ad Kis Selk positis. Die 23. Novembris 1661.

Michael Apaffy.

Külső czímje: Magnifico Domino Gabrieli Haller, nobis sincere dilecto.

I-ső Apafi Mihály' levele Erdély-ország' Rendeihez.

Michael Apafi Dei graa Princeps Tranniae, Partium Regni Hungar. Dnus, et Siculorum Comes.

Sples, Mgci, Gener. Egr. et Nles, fideles nobis syncere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Istennek kegyelmes gondviseléséből ez haza ellenséghi megh szégyenittetvén, az hazafiaiis job részént hűségünkre redeálván, Görgény, és Fogaras várával eggyütt, Deva felől-is jó reménségünk nyujtatot. Mint hogy azért Isten jo voltából ez kicsin pihenést engedte szélvész módjára hányattatásunk után, továbrais akartuk Kgltek jovára, meg maradására atyai gondviselésünket terjeszteni, rendelvén mellettünk lévő becsületes Tanács Ur hiveinknek tetszésekből, ad diem 10 prime futuri Mensis Martii, Görgény Szent Imréhi városunkba Kgltéknek generalis gyülést celebráltatni. Parancsollyuk azért Kglteknek kglmesen, és serio, ez rendelésünket igyelvén, az megh írt napra, és helyre bocsássa oly becsületes, és az előtti szokásnál felesseb számu atyafiait elegendő tanusággal, és instructióval, hogy ő Kegyelmetekkel eggyező értelemből ez romlot haza utolsó

veszedelmének el távoztatására, és jovára, az Portára menendő emberek, és summa, 's ado béküldése, 's egyeb szükséges dolgokrolis minden jo, és haznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali Decreto expressa nullatenus factur: gratiose propensi manemus. Datum in Oppido Nro Nagy Sink. 23. Februarii 1662.

M. Apafi.

Marechal Turenne' levele I-ső Apafi Mihályhoz.

Serenissime Domine!

Redditae sunt Nobis per extraordinarium Ambassadorem Vestrum, honorificae Serenitatis Vestrae Litterae, ex quibus quemadmodum gratanter intelleximus Serenitatem Vestram unanimi Regni Transylvaniae applausu, et Turcorum Imperatoris annutu habenas Regni promeruisse, ita non de erimus Nuntium hoc Regiae Serenitati Domino Nostro personaliter transferre, quamprimum faedera, et tractatus cum Carolo Duce de Loraino ineundi, optatum finem attingent. Tractatus hi, et nonnihil inclinata sanitas Nostra longius hic loci Nos commorari jubent. Nihil tamen oberit, quonimus Regiae

Serenitati Domino Nostro Serenitatem Vestram, et Regnum Transylvaniae quam impensissime commendemus, grata spe freti, Serenitatem Vestram omnia facturam, quae totius Europae aequilibrium pro justo, et aequo postulabit. Scripsimus etiam sub hodierno ad Ambassadorem Regiae Serenitatis Domini Nostri in Aula Austriaca nunc residentem, id imprimis eidem commendantes, ut Serenitatis Vestrae partes quam efficacissime protegat, et defendat. — Optata pace quoque in Polonia per tractatum Olivaensem sub 23. May 1660. inter Carolum Regem Svetiae, et Poloniam jam conclusa existente, nihil est, quod Serenitas Vestra hac in parte amplius jam metuendum, aut praecavendum habeat; non diffitemur quidem, statum, et positionem Serenitatis Vestrae inter vim Lunae Ottomannicae, et Aquilae Austriacae luctantis, non difficilem tantum, sed et summopere periculosam videri, interim, quod Armis effici nequit, id prudentia Serenitatis Vestrae facile effectuabit, dummodo honos Serenitatis Vestrae, et Gentis divinitus sibi concreditae inconcusse permaneat. Quod Serenitas Vestra de exhausto ultra modum, per continuas bellorum recte, et minus recte gestorum procellas, Aerario publico scribit, id dolenter intelligimus, non mi-

ramur tamen, quod tamen eo non obstante Porta Ottomannica auctionem Tributi poscat, nam quemadmodum bella sine nervo rerum gerendarum geri nequeunt, ita nec protectiones, et tuitiones Principum absque nummis suscipi, et effectuari possunt. Serenitatem Vestram diu, et feliciter valere optamus. Datum in Vincennes, die 25. Mensis Februarii A. D. 1662.

Serenitatis Vestrae

addictissimus
Le Marechal de Turenne

Kalocsai Érsek' Szelepcsényi György' levele az Erdélyi Rendekhez.

Ajánlom szolgálatomat Kgltteknek, mint jó akaroimnak, és atyámffiajnak. Isten minden kivánta szerént való jokkal, chendes állapottal áldgya megh Kglmeteket,

Nagy szívem fáidalmával értem, 's érzem is Kgltek szánakozássra méltó sorsát, és keserves állapotiát. Énis azért mint igaz vére, 's igaz atyaffia kglteknek, tehetséghem szerént, az igaz magyar vértől, és édes Nemzetemhez valo szeretetemtűl viseltettvén, ime mennire szolgálhattam Kglmeteknek, mind kegyelmes

Urunk eő Felséghe udvaránál, 's mind pedigh az nemes Országhnál, meg fogia érteni Kglmetek mind azon eő Felséghe Kglmes levelébül, 's mind pedigh Palatinus Uram irássábul, kglmes Urunk eő Felséghe attiay gondviseléssét, és segiteő kedveskedéssét. Annak okáért kérem szeretettel Kglmeteket, mind igaz vérejmet, és atiamfiajt, tudositchon magha állapottiárul, és szánakozásra mélto sorsárul, bizonyos lévén benne Kglmetek, hogy az kereszténiséghnek megh maradásárul valo seccurittásában, és Kglmetek megh maradássábanis keövetkeözendeő képpen minden nemeő tehetséggel kész vagyok szolghálnom, és kedveskednem Kglmeteknek. Tarchia de reliquo Isten Kglmeteket sokáigh kedves jo egésségben, és szerencsés chendes állapotban. Posonij 29 Juny 1662.

Kglkk

igaz jo akaroja, és attiaffia szeretettel szolgál Szelepcheny Giörgy Kalochay Ersek.

Külső czímje: „Illustrissimis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis item, et Nobilibus N. N. Statibus, et Ordinibus Inclyti Regni Transylvaniae, Dominis, et Amicis obssmis.“

Nádor-Ispány Grof Wesselényi Ferencz' levele I-ső Apafi Mihályhoz.

Méltóságos.

Tekintetes, Ngos, Nemes Erdély Orszaganak Feyedelme!

Ayanlom Kegielmednek engedelmes igaz szolgálatomat. Teleky Mihály Uram eő Kigielme nekem Meltosagos feyedelmi valazt-tetelet meg kütte, mely Meltosagos levelet kigielmednek, mint kedvesen, mint nagi becsületel vettem, 's anijval nagiob vigaztalasomal, nem ketlven az dolgot edig Grof Cszaki Istvan öcsem Uram által izenetet Meltosaganak representaltak, az kinek kivanata válazttiat ohajtva varom; inet egiebet nem irhatok, minden felöl yün az veghetetlen kereztenseghnek retenetes tüzes hada; Kanisat orankint varijuk. Isten az keresztenyek kezeben agia. Eztergomat hetbe kelve kel meg szalniok az mieijnknek. Innet mijs megint hoza kezdünk Levahoz, es onet Eger fele gondolkodunk. Nitrat kezben advan Isten ő Zent Fölsege, hogy Leva ala akart Szoker Generalis Uram szalani az retenetes arviz, es eijel napali esső, 's az Garamon higja szakadasa, es az kinyernek

fogiatkozasa, Tarnocza fele kentelenitete vala az Armadankat yüni. Azomban az ellenseg ugian sokan nagi furiaval Armadank utan indulvan, remellete tülek valo ijetekben zalattak el Leva alol, (batran irom Kigielmednek, öt zaz Muskateros, öt zaz Dragon, masfel ezer Kirisirer, es 28 magyarnal töb nem vot az miejnk közzül a' harczon, mivel a' többi már meg telepelt volt Sent-Keresten) beleyek kapván, ma egy hete, 8 orakor reggel kezdven egez sötet estig mind harczoldogaltak, de nagi karokal a' Török Vitezeknek, 's ugyan Fö Törökök vezedelmevel, visza mentek, 's most már pühenven Armadank, 's enyehany regimentel zaporodvan, sokaig henyelve nem lezünk, hanem Isten aldasaval indulandunk az hova az Zent Isten, es az üdőnek alkalmatossaga fogia hozni. Bannam igen, ha hoszu irasim Kigielmed Meltosaga előt emelgösek vonanak, holot en nem alkalmatlansagot, hanem kedvet lelö szolgalatimat kivanom Kigielmed Meltosaganak zentelnem; kerven ugian igen nagi engedelmesen, engem ne irtozek, töb confidens yo akaro szolgaj köziben zamlalni, el hiven, ha zamas hiviben ferkeztet, lezek nem utolso köztök. Grof Czaki István öczem Uram atal valo izenetemet, megis felette igen ayanlom az Kigielmed feijedelmi Meltosagaban;

Ezek utan kivanom, ezen levelem tanalhassa Kigielmedet boldog szerenczes kivanatos oraban, hoszu elet meg tartasaval. Maradvan az Kigielmed Feyedelmj Meltosaganak, noha ösmeretlen, de zivcsen kivano

Szolgaya
Grof H. Wesseleny Ferenc. m. k.

Zolyom 23 May 1664.

I-sö Apafi Mihály' levele Török Császárhoz.

Hatalmas Győzhetetlen Császárunk, Isten Hatalmasságodnak idejeit sok ezerekké tegye, és szerenczéjét nevelye!

Magamat az feöldnek poráigh megh alázván, folyamodom Hatalmasságad lábaihoz ez alázatos levelemmel. Mind én, mind Hgtol reám bizattatott eősitől marat el pusztult Országa Erdély Ország, szemünk előt viselve Hlgod fényes Portájához tartozo hüségünket, 's kötelességünket, sok időtől fogva éjel nappal munkálkodtunk abban, hogy Hlgod fényes Tárházában adonkat bé szolgáltathassuk, de megh kell vallanunk Hls Császárunk az Ország el pusztult, annakis penigh nagy részét az Vára-

di Passa Váradhoz foglalta, melyek soha Váradhoz valok nem voltak, az Ali Passa eő Nga hit levél ellen, más részét a' Német Császár vitézi birják mais, az mely tartományokbul Hlgod Adojában semmit sem szedhettem, hanem ennek az nyomorult Országnak az mely részei kezem alatt vadnak, valaminek ezek szerént tehetek Hlsgod fényes Tárházában, bé küldöttem. Esedezvén igen alázatoson, lássa kegyelmes szemmel, és illyen romlásra jutot eöstül marat Országhan könyörűlyön, ne pusztulyunk miis ennél inkább el anyi sok ezer lelkek, imádhassanak Istent, Hlsgod jo szerenczés hoszszu életéjért. Miis életünk fottáigh szolgálhassunk alázatoson Hlsgodnak. Datum in Segesvár, die 12. Aprilis 1663.

I-ső Apafi Mihály' levele a' Debreczeniekhez.

Michael Apafi, Dei gratia Princeps Tranniae, Partium Hungariae Dominus, et Siculorum Comes.

Prudentes, et Circumspecti, Fideles Nobis dilecti. Salutem, et Gratiam Nostram. Szánakozással olvasok hűsegtek leveléből sok rendbeli nyomorgatásit, mellyeknek meg orvoslá-

sa hogy ha in instanti hatalmunkban volna, bizonjoson hidgye, egy oraig sem halasztanok, hogy ha szinten Erdélyhez hüségteknek semmi közi nem volnais, melljet külömben tudunk, de az Istennek ot levő Ecclesiájára nézve kötelesnek ismerjük magunkat, az hűségtek oltalmazására, valamire Isten bennünket segél. Az mely három ezer forintot hüségtek esztendőnként Erdélyben szokot administralni, annak két ezerét maga jol tudgia, hogi az Magiar Országbol állo Török fa.... atol állo Dominus terrestrisnek atta Debreczen, kitöl Betlen Gábor Fejedelem meg vévén, ugi atta örökösön az Collegiumnak, valami az Collegiumé, hogy mi vagy elengedgiük, vagy el vegiük, oltalmazzon Isten bennünköt tőlle, de az mely rendkivül valo summat rendkivül valo igasságtalan Szakmarhoz extorqueálnak, annak le hagyása felől másokotis, söt Romai Czászártis eő Felseget meg talalni el nem mulattjuk, derekas remensegünk leven az dolgnak veghez vihetese felöl. Quibus de reliquo gratiose propensi manemus. Datum in Castris Nostris ad Campum Gerendiensem positis. Die 13. Julij 1664.

Michael Apafy m. p.

Gróf Winchilsea' levele I-sö Apafi Mihályhoz.

Illustrissime, et Excellentissime Domine Princeps! et Amice Benevole!

Aliquot diebus praeteritis Literae Dominationis Vestrae in Castro Radnot datae, a Legato Vestro Nobis traditae fuere: quae ut modo propter amicitiam, quae inter Nosmetipsos colitur, perquam nobis laetae accederunt, memoria tamen, et repetitio deplorati Transilvaniae status (cujus calamitate unius cujusque Christiani animus affligi debet) eodem modo nos Maestitia afficit, quo fuit de optima valetudine Dominationis Vestrae audire jucundum. Sed ut pro ea authoritate, qua in hac Aula Ottomanica pollemus, rebus hisce fatalibus succurreremus, nunquam deerat animus Noster, neque Christiana pietas Domini Nostri Regis, qui in summis semper votis habuit, ut per Ministrum suum aliquod auxilium, et sublevamen Transilvaniae afferatur. Quapropter literas Dominationis Vestrae aequo animo perpendimus, nec minus aurem praestitimus verbis Oratoris Vestri, qui defusius eorum, quae in literis continentur, ab initio exorsus principia, et progressus explicavit. Et nunc recte intel-

lecto negotio, ut primum cum Domino Legato Imperatoris Caesarei congressi fuerimus (quod in paucis diebus fieri oportet) haud omittemus de rebus Transilvaniae inire consilia, cumque Nobiscum conjungere, quo facilius, et efficatius negotia progrediantur: atque etiam ubi Supremus Vizirius cum alijs ministris ad hanc Urbem advenit, ea argumenta per Interpretes Nostros enixe proferemus, quae Nobis a literis Dominationis Vestrae, et Oratoris ore subministrabuntur, omnesque occassiones amplecti velimus, quibus animum erga Transilvaniam pium, et misericordiosum, atque erga Dominationem Vestram civilem, et humanum ostendamus, et manemus. Dat. Perae Constplis primo die Mensis Septembris 1665.

Excellentissimae Dnis Vrae
Amicus, et Servus ad omnia
Officia paratus
Heneagius Comes de Winchilsea.

Lengyel Király' levele I-sö Apafi Mihályhoz.

Joannes Casimirus Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lythvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogittiae, Livoniae, Smolen-

sciae, Czerniechoviaeque, nec non Svecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius Rex.

Illme Princeps, Dne Amice vicine Noster charme. Quod Illustritas Vestra per literas suas de data 3 Februarii anni currentis, solicite a nobis postulat, ut dati Exercitui Nostro a Principe olim Rakocio obsides libere dimittantur, id Nos pro Regio, et Christiano animo, et pro contestanda erga Illrtem Vram amica Nra propensione, eoque magis respectu, quod unus obsidum propinqvo sangvine Illm Vrm attingat, libenter, et nulla mora faceremus, si res a sola voluntate Nra dependeret. Movemur enim miseratione afflictorum Virorum, qui alienae iniquitatis poenas immerito luunt; dedimusque Clementiae Nostrae quantum in Nobis erat, specimen, cum eosdem compedibus, quibus onerati erant, exolvi, et liberalius tractari jussimus. De hostilitate temere contra Nos, et Poloniam suscepta Principis olim Rakocy nihil jam memoramus: tantum enim facinus, quo Provincias Nostras perdidit, ac ipse demum periit, nec excusari, nec reparari potest; illud duntaxat certum esse volumus Illri Vrae, obsides, quorum causam agit, non Nobis, et Reipublicae, sed Exercitui Polono, et magni Ducatus Lithvaniae esse debitos, et consignatos.

Minime itaque in manu Nostra situm, ut eos pro imperio libertati donemus. Eam enim adeo grandem summam, quam princeps Rakocius pactus est, et vadibus hisce relictis, assecuravit, Exercitus a Nobis repeteret, et prout facile tumultuari ad praesens solet, per confaederationem extorqueret. Egimus Nos benevole cum Delegatis ab Exercitu, pui praesentes in Comitiis sunt, de deliberatione memoratorum obsidum, sed illi facilitatem suam contestati, ad extremum responderunt, minime sibi integrum esse sine scitu, et consensu Exercitus, ea de re aliquid statuere; studium tamen, et Officia sua abunde promiserunt, prout Ablegatus Illtis Vrae oretenus referet. Caeterum et Nos pro confirmanda erga Illtem Vram Regia Nostra propensione, Authoritatem Nram ad Exercitum per literas interponemus. Quo vero magis mutuis Officiis amicitia, et bona correspondentia invicem promoveatur. Illtem Vram fidenter compellamus, ut Sacerdotibus, sive Missionariis Catholicis Claudiopolim pro exercitio Religionis Catholicae non ita pridem ingressis, de permansione tamen sua minus forte securis, locum aliquem pro exstruenda residentia in eadem Civitate Claudiopolitana, cum libera permansione, et exercitii Religionis Ca-

tholicae concessione concedere, et Privilegio suo corroborare velit. Minime ambigimus Illtem Vram id non aequitati duntaxat, et antiquae Religionis libertati, sed etiam Nostrae Regiae instantiae haud gravate concessuram, quod Nos pari benevolentia Nostra, datis occasionibus rependemus. De reliquo Illti Vrae bonam valetudinem, et prosperos a Deo Successus precamur. Datt. Varsaviae, die 3. Mensis Aprilis, Anno Domini 1667. Regnorum Nostrorum Poloniae, et Sveciae XIX Anno.

Joannes Casimirus Rex.

I-sö Apafi Mihály' levele Nemes Jánoshoz.

Michael Apafi e. c. t.

Generose fidelis. Kglmed leveleit vettük, irasat értyük, ugy látyuk, Kglmed ugy tutta hatalmas Czaszartolis jött volna level hozzank, és az Orszaghoz, de ollyat nem hoztak, hanem az Kaimakamet, aztis penigh czak nekünk, nem az orszagnak, nincsenis olly kemenyseggel irva, az mint Kgld elmelkedet, kinekis igaz pariajat, 's mind penigh valaszteteliket Kgldnek be kültük, meg olvashattya, kihez kepest Kajmekannal szemben leven igyekezzék elmeiet czendesitteni, es arra venni hogy Zo-

lyomi küldessék ki, hogy ez orszagnak Kanoni szerént ez haza szabadsaginak meg bantodasi nelkül igazodgyek dolga, 's maganal Zolyominalis ha lehet beszellyen, de ugy, hogy ne Kglmed menien hozza, hanem vagy ő Kgldhez, vagy köz hellyen mennyen Kglmed, es ha szemben nem lehetneis vele, izenet altal vegezzen vele, de ha sem edgyiket, sem masikat nem czendesetheti kivansagunk szerent, seöt venne eszebe ez hazanak veszedelmere közelitő gonosz szandekokat, az nemes orszagtol utatot instructioja szerent procedallyon, 's Balo Laszlonak is irja megh, ha eddigh ott az feő Vezér előtt nem mozditottais az dolgot, kezdgyen hozza, es tellyes tehetsege szerent igyekezze jo karba hozni, hogy az Haza szabadsaga maradhatna helybe. Ha az Kuczug Passa igerte 12 ezer aranyat emlittenek, noha azt nem mi akaratunkbol czelekette, mindazaltal ha Zolyomi Miklos eléb ide ki küldetik, kentelenek leszünk meg adni, melly Summának bé küldéséigh Kglnek kelletik ben maradni, mert hogy ki ne küldessek, es az hazaval edgyütt hejában valo költseget tegiünk, nem cselekedhettyük, hogy azomban az fö Vezer is meg jöven, ismet ujob kölcseget tetessen velünk ot ben maradvan Zolyomi. Minden dolgokrol igyekezzek

Balo Laszlot tudosittani levelei altal, mellynek meg küldeseben az feő Vezer Portán levő Kapitihaja segitseggel lehet, seőt azon altal igyekezze a Feő Vezertis jo akaronkká tenni. Kelleséké az feő Vezérhez küldeni, azt az Portan valo dolgoknak follyasa, és az Balo Laszlo követségének progressusarol valo informatioja (ha ki jött) mutattia megh, és ha az feő Vezerhez el kelletik küldeni, jo karba teven az dolgot, David Deakot az egesz dologrol valo tanusaggal külgye el az Feö Vezerhez, illendő költségetis advan uttyara, mü magunkis iratunk Balo Laszlonak, ha mégh ott leszen, külgye megh az dolgoknak eddigh valo processussárolis tudositvan Kglmed. Ezen irásunkat az Kapitihánakis közöllye Kglmed, es megh ruminalvan jol az dolgokat, kövesse azt, az mit jobban edes Hazaja megh maradasara fel talalhat. Balo Laszlovalis communicallya ezen irasunkat, ha ott leszen, ha penigh nem, levelünknek es az inclusumak pariajat külgye megh neki, münketis gyakorta tudakozon mindenekröl. Datum die 18 July Anno 1667. Michael Apafi.

Szeben Várossa' levele I-sö Apafi Mihályhoz.

Illustrissime, ac Celsissime Princeps etc.

Kgls Urunk, Fejérvárrol nékünk irott Ngod méltoságos paranczolattyát illendeő alázatos-

sághal vevén, mit paranczollyon Kglsen, abban hasanlo engedelmességvel értettük. Ugy vagyon Kgls Urunk, hogy Ngod kegyelmességhét, mint egyébaránt, mind pedigh az quartélyozásnak terhe alol valo fel szabadittásban, az Nemes országh melletünk valo kegyes instantiájára (ennek eleötteis levén arrol valo egy néhány rendbeli Articulussok) nagy háládatossághval érzettük egész Natioul, mellyet ha nem obtiuéálhattunk volna ki, az Annuus census az Universitáson az szegénységhtül, mind ezt Ngodis kgls consideratioban vehette kglssen eddighis; ezen, és egyéb rendbéli Ngod nagy kglmességhiért öröke valo hálaadással tartozván, fejünk fen állásáigh igyekezünk Ngodnak az Universitással együtt igaz hüséghel alázatossan megh szolgálni. Noha azért nyilván vagyon Ngodnál, hogy az szüntelen hoszas essők miatt a Tavasz Gabona, széna, mind le kaszálván, mind fűvel igen el veszett e nyáron el annyira, hogy aligh, ha az szegénységh magok marhájokatis ki tudgyák telelni, mindazonáltal hogy Ngodnak ez iráutis hálaado hiveinek találtassunk, ne legyen nehézséghére Ngodnak addigh klgs várakozásban lenni, mighlen nem ighen sokára Universitas Gyülésse lészen Várossunkban Sz. Katalin napjan, akkor szives-

sen raita leszünk, hogy rationabilibus argumentis persvadeállyuk egész Tanáczul eő Kglmeknek, az mire az essők, és árvizek miatt esett nagy, és sok fogyatkozásokhoz képest érkezhetnek eő Kegyelmek, kedveskedgyenek Ngodnak. Csak ezen instálunk Ngodnak mint kglmes Urunknak ighen alázatosson, mivel már három esztendők alatt mindenkor voltak Ngod kgls paranczolattyára eő Kglmek Universitással mennyire lehetet széna, és Abrak kedveskedéssel, jövendő praejudiciumokra eő Kglmeknek ezen kedvezés, continuus usussá ne vállyék, és változzék, valossághval bizván mi Kgls Urunk Ngod Fejedelmi kegyelmességhéhez, maradunk Ngodnak mindenkori tökéletes igaz alázatos hivei, és szolgái. De caetero Illrmam Vram Celsitudinem Principalem diu, ac feliciter gubernare cupientes. Datum Cibinii die 7. Octobris Anno 1667.

Illmae Vrae Celsissimi Principalis
Servitores humiles
perpetuique fideles

Consul, Regius ac Sedis Judices,
Senatusque Cibiniensis.

Lengyel Király' levele I-sö Apafi Mihályhoz

Joannes Casimirus, Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolenciae, Czernichoviaeque, nec non Svecorum, Gottorum, Vandolarumque Rex haereditarius.

Illustrissime Princeps, Grate Nobis dilecte. Gravi cum quaeromonia exposuit Nobis Magnificus Constantinus Terrarum Moldaviae praeteritus Palatinus in Regno Nostro degens, qualiter mutuo data quinque millia aureorum hungaricalium, una cum pretiosa veste, pellibus Zebelinis suffulta, etsi pluries ab Illustritate Vestra repetierit, tamen nullatenus satisfactionem ab eadem obtinere possit. Supplicavitque Nobis, ut debitum hocce illius super Mercatoribus Transylvanis isthic negotiantibus extendere, ab illisque extorquere ipsi facultatem concederemus. Quod uti bonae Viciniae incongruum, etsi illi denegavimus, Regia tamen Nostra interpositione apud Illustritatem Vestram suffragari non dubitamus, utpote exuli, et sub Patrocinio Nostro existenti sedulo poscentes eandem, nec diutius illum in exhibitione omnino necessariae satisfactionis morari velit. Rem justitiae consonam Nobisque apprime gratam fa-

ctura. Cui interim bonam valetudinem, et bona quaeque precamur. Datum Varsaviae, Die XX Mensis Januarii, Anno MDCLXVIII. Regnorum Nostrorum Poloniae XIX. Sveciae vero XX Anno.

Joannes Casimirus Rex.

Bethlen Domokosért adott Kezes-Levél.

Mi Almási István, es Borosjenei Zambo Balás a' my Kglmes Urunk eő Nga Udvari hites iro Deáki recongnoscállyuk ez levelünkben, hogy mivel Zolyomi Miklos Teörök Országban való bészökésekor egy Varadrol küldett levelevel ighen nagy suspicioban ejtette volt Bethlen Domokos Uramat, ily dolgokban: conspirált volna vele, sőt hogy utánnais akart volna menni Zolyominak. Ez okáért nagyob alkalmatlansághnak el távoztatása végett, Kglmes Urunk eő Nga meg fogattatván, Devában küldötte erős őrizet alat trabságban tartani, az honnét sok böcsülletes Feő rendeknek alázatos instantiajokra igérte eő Nga 15,000 forint kezesség alatt, maga eő Kglme Obligatoriájánis a Szilvási Balint Uram conditioi szerent accedálván el bocsáttatni, mely eő Nga kgls Resolutióját lat-

ván a Supplicans Felek, hivata münket Nemzetes Bethlen Domokos Uram házas társa, Nemzetes Boldvai Kata Aszszony eő Kglme, kérvén nagy becsülettel, hogy a megh irt Summáigh valo kezeseket, nevekis magok jo kötések szerént jedzésben vevén, arrol valo kezes leveletis megh csinálnok. Akarván azért az eő Kglmek szolgálattyára valo készségünket ily szükségesekben meg mutatnunk, el mentünk, es my üdön a kezeseknek öszve szedezésében munkálkodtunk volna, lönek mü előttünk ez ide aláb meg irt böcsületes emberek kezesek Nemzetes Bethlen Domokos Uramért az meg említet 15,000 forint Summaig illy Conditiokkal.

1) Hogy soha semmi üdőben, állapotokban változásokban a' Nemes Országhnak, a' mü Kegyelmes Urunk eő Nga Méltoságos Apafi Mihály Erdely Fejedelem, es Méltoságos Bornemiszsza Anna Fejedelem Aszszony eő Ngok ellen sem titkon, sem nyilván semmi ki gondolhato irhato mondhato szinek, es praetextusok alatt, sem boldog, sem boldogtalan (melytől Isten eő Ngokat oltalmazza) állapottyokban eő Ngoknak méltoságos állapottyok ellen: annál inkáb Fejedelmességek ellen senkivel sem titkon, sem nyilván, sem irás, sem izenet által semminemű tekintetért, okért nem tractál,

nem colludál, affélékben magát nem elegyiti: eő Ngok Méltoságok sérelmire, károsittásokra nem igyekezik, hanem mint eő Ngoknak igaz hivek, és szolgájok, mindenekben magát, és minden üdőknek forgásiban ugy alhalmaztattya: Ha holot a Ngok ellen leg kissebb dologban czelekedni akarokat tudhatna, vagy czak igyekezeteketis eszében vehetne, tartozzék jo idején minden alkalmatosságokkal eő Ngokk meg jelentvén, és az ollyanoknak tehetsége szerént ellene állani.

2) Hogy ha eő Ngok ez után jobban, 's bizonyosobban végére mehethének az Zolyomival valo Correspondentiáknak, mindgyárt eő Ngok ugy büntethessék, a' mint akarják.

3) Soha semmi nemű időknek változásiban sem most, sem ezután senkin sem egygyen, sem máson mostani fogságáért boszut állani, sem törvényes, sem törvénytelen utan nem igyekezik, nem fenyegetődzik, sőt senkitis nem kárhoztat fogságának okául vetvén valakit.

4) Ha penighlen ezen Conditióknak valamellyike ellen vagy in toto, vagy in aliqua parte véteni találtatik, comperta tamen rei veritate tartozzanak az ide aláb megh irt kezesek ad simplicem etiam admonitionem, minden tétovázás nélkül a' mü Kglmes Urunk, és Asz-

szonyunk eő Nggok kezekhez adni, és ha nem adhatnak, a kezeseken, kin kin a mennyi summáig kezes löt (a mint ide aláb meg vagyon irva) valamint, és valamikor valamicsoda formán akár holot lévő jószágokbol, jovokbol Nagok akarják, ugy exequáltathassanak. Ha penigh valamelyik kezesnek anyi érő jova nem találtatnék, személyekhezis hozzá nyulhassanak, és nyulathassanak eő Ngok czak ez levélnek erejévelis, ki kötvén a kezesek eő Kglmek nemesi szabadságokat, minden törvénybeli remediumokat, ugy hogy ezen kötések ellen semmi nemű ki gondolhato, ki irthato mondhato Exceptiokkal ne élhessenek. Mely kezesek rend szerént ezek:

Kapi György Ur eő Nga, Hunyad., Zaránd, és Közép Szolnok Vármegyéknek Fő Ispánnya, és a' mi Kglmes Urunk eő Nga belső Tanácz Ur hive, ezer forintigh . . fl. 1000

Naláczi István Uram eő Kglme, az mi Kgls Urunk eő Nga Hoffmestere, ezer forintigh . . . . fl. 1000

Al-Pestesi Balogh Mathe Uram ötszáz forintigh . . . . . fl. 500

Váradi Gyulai Ferencz Uram az mü Kgl-

mes Urunk eő Nga fő Asztalnokja,
öt száz forintigh . . . fl. 500
Nagy-Barczai Barczai Péter Uram,
öt száz forintigh . . . fl. 500
Barczai Abraham Ur, ör száz forintigh „ 500
Pelei Ferencz Uram . . . „ 500
Keresztesi Samuel Uram . . „ 500
Kollátovit György Uram . . „ 500
Branyczkai iffiab Josika Gábor Uram „ 500
Uyhelyi Pál Uram . . . . „ 500
Balásfi Sigmond Uram . . . „ 500
Váradi Veres Péter Uram, Fogarasi
Vice-Kapitány . . . . „ 500
Olasz Ferencz Uram, Somlyai Kapitány „ 500
Boros-Jenei Czokasi János . . „ 500
Fejérvári Budai Péter Uram . . „ 500
Beleny Sigmond Uram . . . „ 500
Váradi Ugrai Gergely Uram . . „ 500
Praefectus Belenyesi Ferencz Uram „ 300
Barczai Boldisár Uram . . . „ 300
Váradi Boldvai Márton Uram . . „ 300
Váradi Stepán Ferencz Uram . . „ 200
Vadi Kopász János Uram . . „ 200
Czegezi Tamás Uram, Aranyas Széki
Kapitány . . . . . „ 100
Thordai Bánházi Pál Uram . . „ 100
Branyczkai Nagy János, Gyalog Hadnagy „ 100

Czerej György Uram . . . fl. 200
Czerej Farkas Uram . . . „ 100
Czerej János Uram . . . . „ 100
Also János Uram . . . . „ 100
Flistich Péter Uram . . . „ 100
Székely László Uram . . . „ 100
Enyedi Köblös Péter Uram . . „ 200
Székely Kocsárdi Balog Lászlo . „ 100
Kozárvári Ferencz . . . . „ 100
Rádai Sigmond Uram . . . „ 200
Torma István Uram . . . „ 200
Bodogfalvi Mihaly Uram . . . „ 200
Vajda Péter Uram, Aszszonyunk eő Nga
Asztalnokja . . . . „ 200
Kolosvári Istvándi István . . „ 100
Váradi Polyk János Uram . . „ 100
Berkeszi Katona Mihály . . . „ 100
Palotkai Dési Rácz Gergely . . „ 400
Felvinczi Sigmond Uram . . „ 200
Diósi Gáspár Uram . . . . „ 200
Maczkási Mihály Uram . . . „ 200
Tar András Uram . . . . „ 100
Bodoni György Uram . . . „ 200

Mely egy Summában teszen 15,000 forintot.

My azért ezen előttünk szabad akarattyok szerént lött, 's kezek be adásával bé irt kezeseknek kötéseket ez irásunknak minden részei-

ben le irván az mü igaz hitünk szerént, pecsétünk, 's kezünk irásával meg erösitvén ki attuk. Datum in Possessione Bábolna, die 10 Februarii Anno 1668.

Iidem qui supra:

Almási István, és Borosjenei Zámbo Balás.

P. H. P. H.

Moldovai Fejedelem, levele 1. Apafi Mihályhoz.

Illustrissime ac Celsissime Princeps.

Dne Amice, et Vicine Nobis benevole!

Kegyelmedet régen akartuk atyafiságoson visitálni, de az Országnak sok küleömb féle gondjai miatt ideönk nem adatott, hanem most, és igy az jo alkalmatosságat nem akarván el mulatni, hogy Kegyelmedet böczületes meg hütt Boerunk Andronik Sztolnikunk által meg ne Iótogatnok, és méltoságos állapottyában ne szerenczéltetnök, melj hogy szerenczés orában, és kivánatos jo egésségben találya Kegyelmedet, szüvből kivánnyuk; Kglmednek mostani alkalmatossággall kevés ajándékott költünk, vegye jo neven, s kérünk Kglmedet szomszedságos jo akarattal, Kglmed nem az ajándéknak mivoltát, hanem az igaz jo akaratot, 's

Atyafiusságot nézze. Ez mellet Kglmedet szomszédságoson kelletik requirálnunk kevés Tokai bort 200 talérigh valot akarván ezen Követünk által vétettnünk, Kglmed mutassa hozzánk ebbéli jo mod alatt zalitassa által biradalmunkban, viszont vagy négy Solgym felől kérnök Kglmedet, mellyek iffiak volnának, ne eöregeök, valami jo akaronk talált meg bennünket, itt penigh nem talaltattnak efféle madarak. Melly Kglmed hozzánk megh mutatando jo akarattyát jo neven veszük mü is Kglmednek hasonlo dologhban Kglmednek szolgálni, és kedveskedni el nem mulattyuk. Isten Kglmedet sok esztendőkig tarczia megh kedves jo egésségben. Datum in Jaszi, die 14. Februarii 1668.

Illmae Dnis Amicus et Vicinus benevolus
Elias Alexander Princeps Moldaviae.

I-ső Apafi Mihály' levele Török Kajmekánhoz.

Tekintetes, Nagyságos Kajmekán!

Nekem irt Ngod méltosághos levelit illendő böcsülettel, és engedelmességgel veven, Nagod irasam megh ertettem. Tsudálkozom azon, hogy a' véghbeli Vitezek nem áltollatok hatalmas Czaszarunk fenyes Portajat igassag-

talan dologgal busittani, mert a' miröl most panaszt töttenek, abban semmi ugy ninczen. Az mint jelentettek azt, hogy Várad hataran levő Sebesvár mellett akarunk mü Várat csinalni, legh elsőbben szükséghes Ngodnak megh erteni, nem hogy Sebesvára az Váradi hataran volna, de az mint az Magyarak közöt az melyföldek nagyok szoktak lenni, kilencz magyar melyföldnyire vagyon tőlle, annyira, hogy Várad Magyar Országhnak abban az reszeben volt, az mellyet az reghi Erdelyi Fejedelmek az Magyar Kiraltol kardal vöttenek volt el, Sebesvára penigh Erdelyben ben volt, egy nagy havas leven Várad, és Sebesvára között. Az mely epitést mondattanak az Vitezek Ngtoknak, hogy mü akarnank epitteni, az is nem egyeb volt, hanem az Sebesvárban lako vitezlő rend akart az lovai számára valami istallot csináltatni, arra az szükségre hordottanak volt egy nehany darab fat, de annak epittesehez nem kezdettek, az egesz dologh ez szerent vagyon, Ngtok külömben nem talallja, minek okaert Ngod bölcsen megh itelheti az miképpen mostan illyen nyilván valo igasságh ellen az Fenyes Portat merték busittani, ennekutánnais kéczég nelkül nem mulattyák, hihető azert, hogy az melly sok huzásokat, vonásokat az szegeny embere-

ken töttek, 's naponkent tesznek, arrol valo panaszunk ne mehessen hatalmas Czászarunk füleben. Ngodat azert ighen bizodalmasson kerem, tarcsa megh egyik fület az mü mentségünknek megh halgatására, ha ujjobban valakitöl busittatik, hatalmas Czaszarunknak östöl maradt Országha leven Erdely, maradhassan megh eő hatalmazsagha kglmessége alat, kiért Isten Ngdot sok esztendekig éltesse, enis Ngodnak halaado lészek, megh szolgálom. Datum Albae, die 28. May Anno 1668.

Michael Apafi.

Székely Moses' levele 1. *Apafi Mihályhoz.*

Kegyelmes Uram!

Ngod méltoságos parancsolattyát Thessalonicához közel levö mezeöben hatalmas Császár táborában vettem alázatossan az Eöcsémteöl, Kajmékamnak eö Nganak szollo ngod méltoságos levelével együt, mellynek meg adása igen jokort leön, mivel czak akkor tajban hivatott vala az Ado jeövetele feleöl valo tudakozodásra, igeré jo akarattyát, hogy csak bizonyos hirem jeöjjeön az Adonak ez Országban valo érkezése feleől, eörömest parancsol

az itt valo rendtartás szerent postalovak adása felől, melly az hogy fizetésért adgyanak. Ezzel Kelmes Uram kijeővén Kaimekamtol eö Ngatol, mivel az Dobra-Benedekieknekis az szerént adatván Bujurdi, három lotol Drinapolytol fogva eddigh 35 tallért fizettek az Ado hozo zekereseknek, feles lo kivántatván penigh arra az szükségre, igen nagy Summára ment volna a fizetés viszsza menetellel együtt, hanem jobnak itilem az aránt valo fizetést Ngod lovaira költeni, és az okon el hozni. Azomban Drinapolybol feö Követ Uramtol eö Kglmétől érkezvén Rácz Dobrin hozzám, Kapura fel menék, és Kaimekam kérdette Kapucsilar-Kihája által, ha az adoval érkezneké hamar, mellyre azt felelém: Nem késik az Ado, mivel mostis emberem jöt, s parancsolá Kaimekám, hogy hatalmas Császár arra megyen vadászni Katerin nevü faluigh, s magamis el mennyek, mert valahol elöl találllya az Adot, mindgyárást ott veszi bé, mivel az pénz most igen kell hatalmas Császárnak. Ezt Kglmes Uram Feö Követ Uramnak megh irván, az eöcsémet mindgyárást kültem eö Kglme eleiben, és Thessalonicában találta eö Kglmét, s énis az parancsolat szerént el menvén az Császár rendelt vadászo hellyén tul Citro nevü török faluban

találtam eö Kglmét az adoval együtt, holott megh állapodván, megh érkezése Kaimeknak meg jelenteték, parancsola esmét, hogy Jeniserben ki menni, az hová énis visza térvén Feö Követ Urammal, nem késvén hatalmas Császáris mihelyest érkezék bé vétetvén az adot, ott hamar Feö Követ Uramatis el bocsatta, az mint el hittem, eö Kglme bövebben informálta Ngodat felölle. Az Geörögh dolgában Kglmes Uram suspicáltam, hogy az levél sem Kaimekámnak, sem Császárnak hitevel nem leöt volna de az mint végére mentem, Kaimekám Kihaja fogodván fel hamis igyet extrahalto volt Kaimekamtol, nem Császártol az levelet, mellyet Kassai Uram vit volt Ngodnak, Követ Uram érkezése előt nagy bajom lön velle, mivel Kihája tanácslásából Kazeszker eleiben hivának, holot Ngod patens mandatumit, mellyeket de debitis passim solvendis extrahalt volt Ngodtol mutogatván, és azzal akarván el hitetni adosságát az hatalmas Nemzet elött, holmi egyéb hamis vádoskodásokatis instituála, mellyeket Isten Ngodhoz vivén, szoval meg jelentek, de azokra én mind megh feleltem illendö modon, ugy hogy el szidogatván az Kazeszker ki taszigáltatá az Görögöt, jol leszen vala Kglmes Uram, ha bé megyen

vala Erdélyben az Geörögh, hogy hamis cselekedetinek, s vádoskodásinak jutalmát veötte volna el, nemis kellene Kglmes Uram az ollyan idegen hamis Geörögöket az Orszaghban szenvedni Ngodnak, sem penigh Ngod méltoságos neve alatt emanáltatott levelet nekiek adni. A Csausz Passa Kgls Uram az lovat el nem veve, hanem Feö követ Urat akarattyából Császár Talmácsának attam, ki Ngodnak igen jo akaroja. Ezek után tarcsa meg Ngodat sokaigh jo egésségben. Datum et Kalivia die 10. Decembris 1668.

Nagod méltatlan alázatos
Szolgája
Székely Moses.

Bársony György' levele 1. *Apafi Mihályhoz.*

Celsissime Princeps.
Domine Dne gratiosissime!

Értvén némelly jo akaroimtol, hogy neminemü vádlással menvén ellenem az Ngod méltosághoz személlye eleibe, azokbol neheztelést vett volna Ngod ellenem, kénszeritettem ez alázatos irásom által Ngod méltoságha eleibe jarulnam, s az aránt valo ártatlansághó-

mat, s egyszers mind azok falukhoz való igassághamat Tekéntetes Nghos Hadady Wesselény Pál Uram eö Kegyelme által Ngod eleibe terjesztenem. Oyon Isten attol Kglmés Uram hogy legh kissebbenis szándékoztam volna az Erdely biradalomnak praejudicálni, de látván kezemnél lévö levelekböl ezekhez az falukhoz valo jussamat, ugy küldettem vala az Katonákat nékiek adott instructiom szerént, hogy azon Faluk lakosit szokot, és tartezó engedelmességre hozzak, de az Katonák az én instructionat meg nem tartván, hogy az ellen háborgatták az faluk lakossit, nem akartam chelekedettyeket igazolni, de inkáb az én részemre általok ki mutatott marhát viszsza adtam az szegénységhnek. Reménlem alázatossan, értem én ugy lemni az dolgot, s igassághamatis látván Ngod, méltoztatik inkáb mégh a méltosaghos Antecessorinak véghezéseket observálni, 's engem azoknak usussában kglmessen manuteneálni inkáb, mint némellyek vádlásán az el kezdett neheztelést continuálni. Méltoztassék el hinni Ngod, hogy inkáb igyekezem alázatos Szolgálatammal engedelmeskedvén, Fejedelmi gratiáját Ngodnak érdelmelnem, hogy nem leg kisseb ellenkezö dologgalis Ngod kedvetlenséghén okot adnom. De re-

liquo Isten kegyes gondvisellése alá ajálván Ngadot, kglmes resolutioját várom alázatossan Ngodnak. Szepessy Praepostsághban, 28. Decembris 1668.

Servus obsequentissimus
Georgius Barsony
Eppus Varadiensis.

P. S. Kegyelmes Uram, azon faluknak birodalmában az én antecessorimatis megh néhaj Méltoságos Betlehem Gáboris Fejedelemségében protegálta, a mint ki tetszik nálam levö protectionálissából.

Báthori Sofia', levele az Erdélyi Rendekhez.

Illustrissimi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Strenui, Prudentes, et Circumspecti, Domini Nobis honorandi!

Fejérvárat 1. praesentis Generalis Gyülésböl nekünk irta Kglmetek levelet megh ada Nemes vitezlö Horvat Miklos Uram, mellyet noha várakozájunk, s remenysegünk kivül, mindazonaltal illendö böcsülettel veven. Tekintetes néhai Apafi István Uram megh hagyatot Eözvegye, es Nemzetes Gyeröfi György Uram, Kgltek eleöt Supplicansok instantiajokra valo requisitiojat vettem. Tagadhatatlan szomorusá-

gink azon boldogtalan Lengyel Országi hadi expeditionak Kgltek által valo emlekeztetesenel, s ezekből arviz modra reank todult keserüsegink sok szep jovainknak el vetele karvallasink el felejthetetlenül ujitatnak, tudva leven Kglteknel szerelmes Uram s edes Nemzete, s Orszaga ellen az Poganysaghnak dühessege, es a mi nagyob nemelly maga Nemzetebelieknek teörvényes Fejedelmek, s Urak ellen valo nyughatatlan elmejek miat hazaja, es Nemzete szeretetekel viseltetven szerelmes Uram verevel peczetlet halala, kiis edes Nemzete, s hazaja mellet valo halalaval magoknak avagy csak diczíretes emlekezetet, maradekiknak pedigh megh maradot maga Nemzetetöl Orszaga nepetöl haladatossagat nyerhetet; melly materiaban lehetne münekünknek igassagos es melto irasra valo alkalmatossagunk. De azokban Istenteöl s üdeötöl varvan kentelenittetünk halgatva szenvednünk.

Gyeröfi Uram az el mult eösszel megh talalvan bennünket jelentette vala jovainak el zalogositasaval es nem küleömben az Lengyel Országi rabsagbol fejenek szabadulasat, melly Lengyel Orszagi expeditioban ha Orszagostol nemis Kgltek de lehetnek eletben sokak Kgltek közül, az kik bizonyoson tudhattyak, hogy mi

azon expeditionak nem hogy jovalloi, annal inkab segitöj vollunk volna, söt ha mü rajtunk allo, es hatalmunkban tetetet dologh leöt volna, ellene alloj lettünk volna, es következeskeppen azon boldogtalan expeditiobol következet nehai Apafi Istvan Uram, es Gyeröfi György Uram zalogok, Lengyel Orszagban valo volamely obligatiok alat ben hagyasa nylvan vagyon, bizonyos Kgltek ezekben mü nem voltunk reszesi. Azon boldoghtalan megh emlitet Expeditionak penigh Authori, jovalloi kik voltanak, azis tudva lehet Kgltek eleöt, Orszag tagjai leven, az megh irt zalogok Orszagtolis hagyattattanak ot. Melly zalogokert hogy szerelmes Uram maga tarhazabol igirte volna megh fizeteset (melly mai napigis nintsen tudva nallunk) ugy mint Fejedelme az Orszagnak meg lehet Fejedelemsegeben bekeseges birodalmanak boldogitasaval, mert mais az Orszagh censusit az Fejedelem adgya megh az Országh lakosiert, es igy erthethetnek ez is. De hogy regi eleinktöl, s eöseinktöl allo javainkbol (nem tetetven azen obligatioban reszesse) kenzeritet hazunk megh fizetesere törventelensegeknek üsmerhetne Kgltek magais. Tovabba Gyeröfi György Uramat költsegünkel akarvan eltetni Kgltek Apafi Istvan Azzónyom arvaival

edgyüt, es Gyeröfi Uramat, az Kgltek co Kglmek mellet valo irasara, es magok jovainak el fogyasara, s nyomorusagos allapottyokra nezve melto tekintetünk leven, keresztyensegünköt, es Erdely Orszaghahoz valo Affectionkat meg akarvan mutatnunk, s kivanvan Kgltek intercessiojara kedveskednünk, hozzank jöven Gyeröfi Uram, Apafine Azzonyom ide küldendö emberivel, valamivel segitthettyük es Kglmeket, illendö, s jo valaszunkal Kgltekhez bocsathassuk. El hiven azt Kgltekis igassagos, es Kgltek eleöt léendö dolgainkat Requisitionkra segitteni fogja. Caeterum Dnes Vras ad vota valere desideramus. Datum ex Castello Nostro Borsiensi. Die 22. Mensis Martii Anno 1669.

Earundem Dnum Vrarum.

Benevola

Sofia Bathori.

Grof Montecuculi levele 1. *Apafi Mihályhoz.*

Celsissime, et Illustrissime Princeps!

Domine gratiose, Celsitudinis Vestrae de 21. Juny cum officioso respectu obtinui, ejusdemque bonam, et christianam intentionem, ut in hoc tumultuoso Rebellantium per Iclytum Regnum Hungariae negotio, rigor Justitiae clementia temperetur, abunde intellexi.

Video mentem, et opinionem Celstnis Vrae, benignae intentioni Sacrae Caes. et Regiaeq. Mattis Domini mei clementissimi omnino esse conformem, veluti quae non universorum interitum, sed synceram cum debita subjectione resipiscentiam, non de omnibus paenam, et rigorosam satisfactionem, non alicujus rei innovationem, sed verae tranquillitatis, et securitatis stabilimentum ponere desiderat, quibus peractis, militia Caesarea et Regia, modo tamen quorundam immatura oppositione, in effectuatione sibi commissorum impedita, et retardata, cum bono ordine recedet, prouti spero Illtmum Dominum Militiae equestris Generalem Comitem a Spork ea Cltni Vrae notificasse, et mandatam sibi bonae vicinitatis observantiam curae habuisse, neque ego deero ex parte mea Cltnis Vrae intentionem ulterius obsecundare, et cuncta, quae ad firmandum Inclyti Regni quietum statum pertinere videbuntur, sedulo promovere permanendo.

Clstnis Vrae
Viennae 17. July 1670.

humillimus Servitor
C. Montecuccolj.

(Folytatása következik jövendő évben.)

ROSNYAI DÁVID ÉS MUNKÁJIRÓL.

A' jó érzetü honfi utolsó leheltéig életét hazájának szenteli. Az illy tudos, és fáradhatlan hazafiuk' emléke, nem enyészhet-el, 's bár sokat homályitson á' késö idö, penész sir bolt, 's leplek' alól is kivívják fenn maradó neveiket. Hazáján kivül is hazájáért buzgó és fáradozó hazafi Rosnyai Dávid tudományos munkáji által, életét kiváltképpen nevezetessé tette. Inkább ígyekezett ez haza szolgálatjában, 's á' dolgok' történetei fenn hagyásával, mintsen emberi mulandó élete, 's ebben szenvedelmeinek bövebb leirásával, nevét hiresitteni. Hálátlanok lennénk e' tudos hazafi emlékéhez, ha még tovább is homályba hagynók munkájit, 's ezekkel nagy nevét: midőn látnók már ennek munkája' czimjén, munkáját a' Tordai Sámuel' nevére iratva, tudos Horányi magyarok' emlékéröl „memoria hungarorum" irott munkájában, a' harmadik rész' 416-dik lapján;

ugyan erröl hires Katona István Hist. Crit. R. H. Tom. 36 Pag. 757, ezen szovakban:

„Rosnyai David in Trannia natus, legatis ad Turcas saepe comes additus, instrumenta litteralia, quae Constantinopoli reperire potuit, diligenter collegit, in idioma Hungaricum etiam Turcica transtulit, resque prope sesqui seculo gestas, ab anno 1510 ad annum fere 1660 complexus. Stephano C. Apor obtulit 1697. His nos M. SS. Saepius usi sumus, quorum auctorem Horanyius Tordaium, descriptorem, facit."

Rosnyai Dávidról, ezeknek köz figyelemre elö bocsáttásával, 's nagyob' bizonyittásúl hiteles okleveleket kivántam elö mutatni, mellyekböl hivatalja' erdelyi birtokos nemzetsége'' 's halálának ideje, nyilván kitetszik:

Első oklevél I. Apafi Mihály' adománylevele török tolmács Maros Vásárhelyi Nemzetes Rosnyai Dávidnak, Zolyomi Miklós' négy czigány jobbágyairól 1669-ben. October 1. napján, mint láthatni:

„Nos Michael Apafi Dei Gratia Princeps Tranniae par Regni Hungae Dnus et siculor Comes etcet. Memoriae commendamus, tenere praesentium significantes quibus expedit universis: hogy mü nekünk mind becsületes híveink, ez iránt való alázatos törekedésekre,

mind Maros Vásárhelyi Rosnyai Dávid Török Deákunknak jámbor és hü szolgálatjira, mellyet mi hozzánk és ez nemes Erdély Országához, az helynek és idönek változásiban, minden rea bizatott dolgaiban, kiváltképpen az fényes Portához való sullyos Országos dolgainkban, tellyes tehetségvel, nagy készségével, megh mutatott, 's ennek utánna is, minden kétség nélkül hasonlo hasznos indulatival megh mutat, kegyelmes tekintetünk lévén: Ez okáért Albesi Tekintetes Nagyságos Zolyomi Miklos' per Notam amittált Gáspár nevü Hunyad Vármegyebeli Vajda Hunyadi Várához tartozó joszágában lakott, czigány jobbágyát, ki is abbeli jó akaratjáér, hogy megh irt Török Deákunk, a' Törökök közzül az keresztyének közé ez országba ki hozta, magát hozzá kötelezte; más Farkas János és Péter nevö Czigány három eöcsével, mind az négy czigány tudni illik 's a többi együtt megh emlétett Rosnyai Dávidnak, és két ágon leendö minden maradékinak kglmesen adtuk, ajándékoztuk, és conferáltuk is örökös, és megh másolhatatlan bírására az hiteles pecsétünkel megh erösittetett Levelünköt, másnak igassága megh bántodása nélkül. Datum in Civitate nostra Alba Julia Die prima mensis Octobris, Anno

Domini Milesimo Sexcentesimo. Sexagesimo Nono."

Második oklevél ugyan csak rola, emlittetvén, hivatala, érdemei és méltó jutalmaztatására, egy Fejedelmi parancs, megint I. Apafi Mihálytól, mellyel Fejérvármegyében Magyar Herepén ezen Rosnyai Dávid számára a' Dézma által adása meghagyatik, a' mint következik:

„Nos Michael Apafi Dei Gratia Princeps Tranniae par Regni Hungae Dnus et Siculorum Comes etcet. Memoriae commendamus 's a' többi quod nos cum ad nonnullorum fidelium Dominor Consiliariorum nostror singularem nobis propterea factam intercessionem, tam vero benigne attentis et consideratis fidelitate fidelibusque servitiis Grosi Davidis Rosnyai de Maros Vásárhely INTERPRETIS nostri in Turcicis, quae ipse nobis et huic Regno nro Transylvariae, pro locor et tempor varietatibus, in omnibus rebus, et negotiis fidei et industriae suae commissis fideliter exhibuit et impendit quae omnia pari sinceritatis zelo neque deinceps eundem exhibiturum, et inpensurum dubitamus. Ut igitur gratiae etiam nostrae principalis ergo ipsum aliquod exter symbolum, totales, et integras Decimas aut Arendas

Possessionis Magyar Herepe in Cottu Alben Tranniae existen habitae, tritici 's a' többi eidem Davidi Rosnyai, vita ipsius durante, gratiose dandas, concedendas et deputandas duximus, prout damus concedimus et deputamus praesentium per vigorem. Quo circa vobis Splibus Grosis Egr et nobilibus 's a' többi memorato Davidi Rosnyai singulis annis pro se libere et absque impedimento 's a' többi percipi facere permittere modis omnibus debeatis et teneamini, secus non factur. Praesent perlect exhiben restitt. Datum in Arce nostra Fogaras, Die vigesima Septima mensis Februarii Anno Dni Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo quinto et subscriptum est: Michael Apafi m. p. L. S." „Maradgyon helyben Segesvár 22. Febr. 1683. 's a többi. Vidimatae per Nicolaum Váradi Requisitorem Lrarum Capli Ecclae Alben Tranniae."

Harmadik egy későbbi oklevél ugyancsak Rosnyai Dávidra nézve az 1690-dik esztendőben, Május 18-dik napjáról egyezményi levél, mellynél fogva az irt Dézmáját Alvinczi Péternek 70. Mfor. és három köböl gabonáért eladja, melly úgy következik:

„Mi Hunyad Vármegyei Alpestesi Telegdi Beniám és Hosdati Hosdáti Ferencz mind ket-

ten nemes személyek adjuk tudtára 's a' többi. „Quod in hoc Anno psenti 1690. Die vero 18. mensis May Fejérvármegyében Fogaras Földén Fogaras várossában új hid uttzában 's a' többi házoknál létünkben jövének elönkbe Tekintetes Nemzetés Borbereki Alvinczi Péter Uram eö kegyelme edgy felöl és Maros Vásárhelyi Nemzetes Rosnyai Dávid Uram más felöl és jelenté Rosnyai Dávid Uram hogy eö kegyelme kiváltképpen való és elkerülhetetlen szükségtől kínszerittetvén, 's különben is távol léte miat kéntelenitteték Alvinczi Péter Uram eö kylme jó akaratjához folyamodni, és fejér vármegyében Magyar Herepe nevö falu, maga aquiralta Dészmáját minden jövedelmével eö kglmének eladni 's a' többi fide nostra mediante Datum Anno Die locoque pssis."

És negyedik oklevél, mellyböl Rosnyai Dávidnak az 1718-dik esztendöben meghalálozása' ideje ki tetszik: Alvinczi Péter Levele Haun Ignáczhoz:

„Illustrissime Domine" 's a többi.

„Adclusas hasce Donationales quarum virtute, Intercedente jure emptitio Arendam M. Hérepenzsem Cott Alb possidebam proxime requisitas, per recentem Donatarii obitum, haud ultra vigorosas Ill vrae humillime trans-

mitto" (a' fennebbiekkel is egybe vetve értetik az emlitett Rosnyai Dávid, és ennek halála' ideje) „resigno unice proinde rogans" 's á többi. „Ill-vrae humillimus servus Gabriel Alvinczi m. p. Claudiop. 28. Apr. 1718."

Igy ezen erdélyi birtokos Maros Vásárhelyi Rosnyai Dávid (virágzó nemzetségéből erdélyben közelebbröl élt kormány széki titoknak Maros Járai néhai Rosnyai István, úgy még most is többen élnek) mint török tolmácsnak II. Apafi Erdélyi Fejedelem 1711-ben május 20-dik Kövár vidékén Rusoron egy jószág részt inscribált volt: meg tetszik 1768. Sept. 27-dikén költ királyi táblai régi Deliberátumból.

Ezekről és munkájiról emlittést teszen tudos Benkö Jósef a' magyar manuscriptumokról ugyancsak kéz iráti nagyon ritka becses munkájában, melly is Nagy Enyedi nemes ref. kollégyom könyv tárában eredeti képpen megvan: elő hozza ezen' Rósnyai Dávid' szenvedelmeit, 's a' többek között törökből magyarra forditott munkáját is; mellyek közül ezeket láttam megtanúlhatóknak: Szechényi Ferencz országos könyv tárában Pesten „cathalogo manuscriptorum Sopronii Typis haeredum Siessionorum 1815. V. III. N. Z. P. 356—358."

„Rosnyai Dav. Erdély országnak történetei cum lemmate: Nincs olly kicsiny ajandék, mellyet a' Király embersége jó neven ne vegyen. Ajanlotta iffiu Abaffi Mihály Fejedelemnek 1691. Fol. Pag. 244. idiographum.

Török és Németh Császárok Magyar, Lengyel, Cseh és Svetz királyok Herczegek, Fejedelmek 's kiváltképpen Erdellyi Fejedelmek Bathori Sigmond, Báthori Gábor, Bethlen Gábor, I-ső és II-dik Rakoczy György Fejedelmek dolgainak Törökből Magyarra fordittások. Egy ügye fogyott Török Deák által in Anno 1691, fol. Pag. 184. autographum. — A' néhai Felséges és dicssöséges I-ső Ferdinánd Romai Császárnak Constantinopollyi Szultán Bajazid khámnak VI. Lászlo Budai Magyar királynak idejektől fogva a' felséges I-ső Leopold Romai nagy Császárig Constantinapolyi Szultán Mehmed Khánig II. Rakoczi György Erdelyi Fejedelemig „munkája' elő adásaval ajánltatott Sárosi Jánosnak, 's a többi Fol. Pag. 242."

Ugyan ezen cathalog 359-dik lapján megjegyzés, „Istud exemplar continet omnia quae autographum complectitur; in nonnullis tamen locis aliquae mutationes intercesserunt. Adjecta praeterea sunt:"

„1. Vetus et moderna Directionis Transyl-

vaniae Sciagraphia (előrajza, kijegyzése) fol. Pag. 12.

2. Oeconomia militaris seu Jus et Methodus imponendi repartiendi, colligendi et administrandi."

Ezen Rosnyai Dávidnak, megtanúlhato, elő adott munkáiból, azt lehet észre venni; hogy a' történeti tudományra kiváltképpen nagy világittást adnak, ok levelekből dolgoztatván, e' tudományra régi irás móddal de köz haszonra irattak, — midőn gyüjteményes munkáját Hazájában örökre fenn maradni buzgón ohajtaná, — többszer és bövebb hozzá adásokkal előterjeszteni, 's több rendü tekintetes, jó urainak ajánlani kivánta. — Rosnyai Dávid Gróf Altorjai Apor Istvánnak ajánlatt, megbecsülhetlen gyüjteményes munkáját, magam is megkaphattam, — 's szándékom ezt nyomtatásra közre bocsájtani: mellynek régi kéz irati czimje' kéz másolatját, itten ezen *Árpádia Zsebkönyvbe* rövid elő adásaim mellett, — azon tárgyra mint elöbb, Sárossi Jánosnak ajánltatva, emlittetett, közleni kivántam, a' mint következik:

„A' Néhay Felséges és Dicsősséges Első Ferdinánd Romai uagy Császárnak hatodik Lászlo Budai Dobsa Királynak, és Constanti-

nápolyi második Szultán Bájezid khán Török Császárnak idejektől fogva, á nagy hatalmu Fényes és Felséges Első LEOPOLD Romai nagy Császárnak ő Felségének, és ugyan Constántinápolyi negjedik Szultán Mehemmed Khán Török Császárnak, Erdélyi Feiedelemk méltoságos 2-dik Rákoczi Györgyk igaz Magyar nélkül szükölködö igaz Magyark idejekig, Napkeleti s nyugoti, Déli s Eszaki plagakon mind io s mind rosz formában elme irtoztatással folit s Nemzetek qualitassit igen kí ado, nevezetes nagy dolgok, vagy csudák."

„Mellyeket Constantinápolyban laktában, költséges munkával edgiünenis másunnanis Török irásban kezéhez keritgetvén Törökből Magyarra forditott, és á keresztyénekk közönséges hasznokra á jo ISTEN segitségével ebben sok idök alatt munkálkodván, ez jelen valo 1697 esztendöben kiis bocsátott, es Méltoságos mulatságul, mint reménsége szerént valo régi jo Urának, á Meltoságos Groff Urnak Tekintetes Nagiságos Also Torjai Apor-István uramnak ö Nagiságának Király Urunk ö Felsége Erdélyi Méltósagos Guberniumában érdem es Tanács Ur hivének, Országos Fö komornikjának, Csik, Gyirgyo és Kászon székeknek Fö kapitánnyának, etc. etc. etc., igen

alazatossan ajánlá edgy ö Nagysága regi méltatlan alázatos szolgája, Magyar Nemzetének agonizalo betegje Erdelyben vánszorgo Török Déak Rosnyai Dávid."

Áldás az igyekezö honfiak' lépteire! 's az ös emlékek' sorain viszsza gondolva, derék elhúnytak', 's ezek köztt emlitett tudós Rosnyai Dávid', kinek már egy egész század év' meghaladása után, becses emlékét előhozva, azt meg újitni helyesnek tanáltam, — szép neveikre, 's munkájikért buzgó hála, — honfi szívből csendes szelíd sohajtas, emelkedjen!

Felső szállás pataki
Kenderesi Ferencz.

MÁRKHÁZI PÁL'
EMLÉKE.

„Multum magnorum virorum judicio credo,
aliquid et meo vindico.“ SENECA Epist. XIV.

A' hazai történetek' tökélyes esmeretére szükséges nem csak az történet-irók' olvasása, hanem egyszer'smind azoknak fontos vizsgálása is.

Ha ollyan szerencsések lehetnénk történetiróink' munkáira nézve; hogy ezek a tökélyes világosságig minden részben kimeritve volnának; ekkor nékiek hitelt adva, csupa olvasással megelégedhetnénk, és vizsgálatyokra mint egy igen sok akadályokkal, fárodsággal telyes munkára szükségünk nem lenne; 's ekkor tán reménlhetnök meg szaporitott számát azoknak, kik hazájok dolgait bővebben esmerik, de ehez könyű moddal hozzá jutni lehetetlen: mert ha meg tekintjük Magyar Nemzetünknek Europában valo meg alapitá-

sát, 's a leg nagyobb fényre valo fel emelkedése után hanyatlását, utoljára azt, hogy magok a Királyok, és az ország Nagyai között való egyenetlenség miatt ditső Eleink tsak alig tarthatták fenn törzsökös jussaikat; tapasztalni fogjuk, hogy arra, hogy mind ezeknek okairol tökéletesen itélhessünk, szükséges minden időbéli Királyoknak főbb tulajdonságaikot, a Nemzettel valo egyezéséiket, intézett dolgaikban valo szerentséjeket, továbba az Ország' álapotját belső, és külső körülményeire nézve, ugy az Országban bérepzet némely gondolkodás modokat, a Királyakrol, és az Ország Nagyairol valo itéleteket, és mind ezeknek okait esmerni, ezen esmeretség' meg szerzésére folyamadnunk kell az egykoru (coaevus) iroinkhoz, de azokban sok olyan tárgyok vannak, fájdalom; a mellyeknek leirásában, és bizonyitásában egy mástol sokat külömböznek, 's igy eltévejedve a valodi történettől, az azokbol hozott következéseink, okoskodásaink hibások, — de azért kárhoztassuk é iroinkot? — vagy nemzetünket? — azért, hogy történt dolgai pontoson fel nem jegyeztettek, restelgőknek mondhatya ki?

Tekintsük meg eleitől fogva Hazánk' álapottyát; ez minden felől háborgatva, nem

volt egyéb, egy vérengező gyászos néző helynél, a hol a jo polgár, 's hiv hazafi mostoha környülállásaktol ösztönöztetve csak egyedül a fegyver forgatásban kénszeritetett helyeztettni minden dicsőségét 's minden vágyját, virágozhattak é ilyen szomoru környülállásokban a tudományok? ilyen gyászos alapotban lévő Hazánkat könyü minden részre-hajlás nélkül védelmezni Nemzetünk' azon ocsárloi ellen, kik azt hányák szemünkre, hogy t. i. voltak olyan Országok ugyan azon időben hol a tudományok nem kevés előmeneteleket tettek. Meg felelnek ezeknek Dudits Püspök' a Tridentinumi Gyűlésben mondott szavai. Péterfi II-dik Köt. 431. lap. „*Dum aliae Natio-*„*nes summo otio perfruuntur, et pacis artes* „*omni deposito timore excolunt; Hungari* „*saevissimis Barbaris sua Corpora dilanianda* „*objiciunt. Barbarorum tota in Germaniam* „etc. — *directo suorum Corporum objectu ex-*„*cipiunt.*" Aeneas Silvius, későbbre 2-ik Pius Pápa Fridrik Császár nevében az akkori Romai Pápát ezen szavakkal gerjeszti a Török ellen háborura Hist. Frid. III. lásd Aeneae Silvii lap. 119. „*Heu quantum passi sunt Hun-*„*gari diebus nostris, qui cum nostrum servant* „*sangvinem, suum effundunt; quorum pectora*

„*nostri sunt muri.*“ — Ferdinand Király 1544 a Magyar-Ország Gyülése Követjeinek tett felelettyében, nem feleljtkezett el dicső Nemzetünk dicséretjéről, igy szólván: „*Quod Hun-*
„*gari se cunctis populis, et gentibus tanquam*
„*propugnaculum quoddam validissimum contra*
„*turcos praestiterint, fortitudine sua constan-*
„*tia, ac virtute Majorum vestigia sequendo,*
„*et multa saecula continuis bellis se viros ex-*
„*hibendo.*“

Ki ne tudná mit szenvedet légyen Erdély különösön a siralmas Mohátsi ütközet után, a midőn vágyakodo szomszédjaitol szüntelen pusztitatott; bizonyitást nyujt erre Erdélyi Fejedelem Apafi Mihály' a Svecus Királyhoz irt levele; mely mint egy eddig tudva nem lévő Ok-levél itt közre bocsátatik:

„Sacratissima Regia Majestas Domine ob-
„servandissime.“

„Multis miseriarum nebulis attrita, immen-
„sarumque fluctibus agitata *Trannia* vix respi-
„rium a pauxillo temporis spatio nacta iterum
„in fatalem rerum suarum vicissitudinem (qua
„salutem atque quietem diu morari eidem invi-
„det) revolvitur, tristissimamque induit faciem;
„enim vero sive fati necessitate inevitabili si-
„ve Locorum istorum situatione, sors ita tule-

„rit, ut duo potentissimi Imperatores, qualicun-
„que Jus suum sic urget, ac utrisque aequali-
„ter placere, non tantum impossibile, verum
„etiam omnem humani ingenii prudentiam,
„atque sapientiam exuperet, nil nobis praeter
„anxietates esse relictas amari nostri dolores
„pathetice cogunt. Coram Sacratissima Vra
„Dilectione aperire; Proinde haerentes Ma-
„homedano Imperio (quorum nos Deus objecit
„faucibus) jamne continuam illam rerum hu-
„manarum superesse vicissitudinem, ut ad sua
„devolvantur principia aut vero saltem Ec-
„clypsim aliquam passum iterum vires re-
„sumpturum, ut qui Triumphis ebrii appetitus
„non moderatur, ac ne pacis voces audire om-
„nino sustinent perpetuaverint bellum (quod
„Deus avertat) Nos primum conflagraturum.
„In hac siquidem inclinatione, si motibus ipsis
„cataracta a Deo non poneretur, centrum et
„Theatrum bellicae calamitatis exponeremur,
„in conscientiae Libertate natis, eumque du-
„ctis, ac asvetis, (si nobis ea eripietur) quod
„per omnimodas moliuntur praxes, nisi ipse
„Deus repagulum ponat in suis principiis, non
„tam visere, quam nos excubias agere sapien-
„tissima Majestatis Vrae mens potest judica-
„re, in tali rerum Statu constitutus expedivi

„solemnes meos Legatos ad Sacratissimam Ro-
„manorum Imperatoriam, Majestatem, ac Re-
„gietatem, eadem occasione, Sacratissimam
„quoque dilectionem Vram officiosissime saluta-
„turus ac litteris mediantibus honorifice salutatu-
„rus. Qua propter Serenissimam dilectionem
„Vram ea, qua par est observantia, enixissime
„duxi rogandam, ut Christianum Principem de-
„cet, eandem fidem eandemque spem sequen-
„tem per efficacia media, ac provida consilia
„nobis succurrere residente, ac Litteris medi-
„antibus ne gravetur, intendatque actiones ad
„animorum divortia componenda, vel ad vul-
„nera nostra salutarique aliquo pharmaco affe-
„ctu Paterno sananda.“ Deus Optimus Maximus
„pro piissimis officiis, immarcessibili corona se-
„renissimam dilectionem Vram beabit in sempi-
„ternum Sacratissimae Regiae Mattis Vrae.“

Datum in Civitate mea Alba Julia 15. Novembris 1685.

ad serviendum Paratissimus
M. Apafi.

De tekintsünk az ujabb időre is, — ki ne tudná, hogy 1744-ben egy uralkodó-háznak kétséges volta a Magyar hatalmas fegyvere által, őse fényébe viszsza helyeztetett:

Könnyű volt tehát a több Nemzeteknek, a szelid tudományokban nagyobb előmenetelt

tenni akkor, midőn a hív Magyar, a szomszéd nyugalmától az ellenség ádázságától meg nem rettentve, kiméletlenül ontotta vérét: — de ezen kedvetlen időkben is, voltak honnunknak érdemes fiai; kik a zenebonás években is, ohajtván hazájokat bár a jövendőkre nézve elő — foglalmaktol, 's ürügyös vádaktol a lehetőségig meg menteni viszsza huzván magokat a magányba, az időhez képest, léptenkint a tudományokban előhaladni igyekeztek: különösön sokat köszönhetünk az egyházi rendnek, ámbár az idő mostohasága miatt ezek mindeneket tökéletesen ki nem meríthettek, és gyakran szabad akaratjokat követvén, sokakat meg homályositottak; voltak hazánknak mindenkor levél-tárjai, de ezek ellenség által gyakran elpusztítattak, és elszélyeztettek; igy iroink azokhoz se folyamadhattak, — mind ezeknek a következése; hogy honni, (főképpen erdélyi) történet-irásaink, számtalan héjánosságokat szenvedtek, ezeket már mostan kipotolni annyival nehezebb, mivel országos levél-tárainkat, a hol a történet irásnak csalhatatlan kutfőjei (az az Oklevelek) találtattnak meg szemlélni, és használni kimondhatatlan akadályok ala vagyon vetve. — Mindazát egy halhatatlan Hevenesi, Kaprinai,

Batthyány, Koppi, Székely, Éder, Fejér, (kiknek munkái a' szorgalomnak mind annyi emlékálványai) által látván; hogy az Országnak körüllétét; nemzettségek, erdetét, a külömböző rendeknek, kiknek az törvényhozásban szovak volt, hatalmokat, változásokat csak régi Oklevelekből lehetne kitanulni, azért a késő maradék könnyebitésére, egész életjeket, a régi Oklevelek, lemásolásában és egybegyüjtésében tőltötték; a midőn tehát érdemes hon-fiajink ily modon gondoskodtak, hálaadatlanok volnánk ha kezünkben nyujtott alkalmatosságot nem használnók; nem utánoznók; és csak történet-iroinkat olvasva, azt elegendőnek tartanók a hazai dolgok tökéletes tudására; ha tehát ne tán valamelly régi Oklevél bizonyitását, a történet-iroink' állításával ellenkezni látyuk kötelességünk azt pontoson nyomozván a lehetőségig megvilágositani, és közre bocsáttani, hogy honunk története csak valodiságot taníthasson, és hogy a történetek' folyásából hozott következések, csalhatatlan talpköveken álhassanak.

Ezen szent czél lelkesit engemet is, midőn üressebb oráimat honom esmeretére forditván, ezen tárgyba tett vizsgálodásaimat kívánom közre bocsátani, egy nevezetes törté-

net-irját Erdélynek egy állitására nézve nem meg czáfolni, hanem csak meg világositani törekedem.

Bethlen Farkas II-dik kötet; 440-dik lapján 1580. esztendő emliti Márkházi Pált, ki Magyar Ország' Márkháza nevű falutol vévén eredetét, és nevezetét; azzal tette vala magát Rudolf Császár, és Király előtt gyanusá, hogy a Hajnácskői vár az ő rosz védelmezése, vagy talán éppen a Török' kezére valo játszása által veszett légyen el. — Márkházi ebbéli félelmétől üzettetvén, 's a mélto büntetést elkerülni akarván, által szalada Erdélybe általjövetelének külömbféle ürügyeit szinlelvén, a hol magát némelly katonai ügyességiért meg esmertetvén, kedvességet nyere akkori fejedelem Báthori Kristóf udvarában, annyira emelte szereneséjét; hogy Havas-alföldi Vajda Mojzin leányát Sáfirát, Nizovski Szániszlo' Isabella Királyné, és János Sigmond Király tanácsossa' özvegyét feleségül minden gazdagságaival elvenné, 's ez által az Erdélyi főbb nemesek sorába emeltetnék, — de bárdolatlan szokása, és durva bánása által elidegenitette magától feleségét, ugy annyira hogy fejedelem Báthori Kristof' tulajdon elődenessége alatt (az akkori szokás szerént) egyházi ülést tartattván, Márk-

házit feleségétől tökéletesen meg különözni parancsolta; melly dologért meg boszszankodván. Márkházi, a midőn önsérelme megorvoslása végett az akkori Lengyel Király Báthori Istvánhoz menni szinlelné, a Törökhöz átszökött, hol testének külső fénnye, és ügyessége által annyira meg kedveltetett, hogy nem sokára a Lipai Begságat meg nyerné. — Bethlen Farkas ezeket 1580-ban emlitvén, Márkházirol 1586. halgat, és II-dik kötet 514 lapján azt irja, hogy ő 1586-ban a Török udvarnál annyira vitte légyen dolgát, hogy az Erdélyi fejedelemséget kérni, és elnyerésében munkálódni kezdene, igérvén a Török Császárnak kétszer annyi adót, mint eddig az Erdélyi Fejedelmek fizettek; a Török fő rendeknek pedig egy milliom aranyt érő ajándékot.

Ezen állitásnak tökéletes meg világosittására Katonát, Felmert, és több történet-irókat, kik Erdély' történt dolgait, érdeklik meg olvasván, észre vettem hogy iróink Bethlen Farkasnak e tárgyban tökéletes hitelt adván, azt bővebben nyomozni, és vizsgálni el mulatták. — Katona XXVI kötet 256-dik lap Bethlen szavait csak le irta, és Márkházi történetét 1586-ban teszi. — Felmer pedig nem csak az 1586-dik esztendő' meg állittásában, hanem még

Márkházi Pál nevezésében is hibázott midőn 182 lap. Márkházit Markasinak irja. — Ezek után hibáson egyeztetik a többi iroink is ezen dolgot.

Hogy Márkházi Pál a Török udvarnál annyi tekintetet nyert légyen ravaszsága által, hogy az Erdélyi fejedelemséget kérni mérészelte, az nem csak Bethlen Farkas szavaibol, hanem az általam alább közre bocsátandó hiteles eredeti levélből is tagadhatlan ugyan; de ugyan ezen eredeti levél bizonyitya azt is, hogy ezen dolog nem 1586-ban (a mint Bethlen Farkas hibáson irja) hanem 1580. történt, mely esztendőben holt hire kelvén Báthori Kristofnak a Török udvarnál, ezen hir annál kedvezőbb volt Márkházi Pál vágyásinak, hogy a Török Vezér közbe jövetelét a Császárnál ajánlotta, mely dologrol Bethlen Farkas említést nem tészen.

Ezen nevezetes levél melynek eleje hibázik, eredeti képpen meg vagyon G. Bathjáni Ignácz Károly Fejérvári gyüjteményében, és vala, és valamint foglalatja az olvasóval az akkori történt dolgokat hitelesen meg esmerteti, ugy arra is figyelmeztet; hogy az Erdélyi Fejedelmeknek magok követyek mellett; és

más titkos törökvallásu biztosok is (agens) lett légyen; kiknek bizonyos fizetések vala.

Az említett levél igy szol:

„Zerzettek, és irtak Nagodnak, mert mind „addegh sem kérte, sem emlitette senki eleötth „migh Nagodnak holt hiret nem hozak, megh „akkor sem kerte, hanem az Passa erette, „hivata és eleö hozvan kett leveleth, az Er- „deljj Vajdat iríak, hogy megh holt, es im „eggik *Báthory Istvánnak* masik *Ferentznek*, „de kicsoda legien az vezetek neve megh nem „monda az Bassa igazat kel mondani, kerik; „Te mith mondaz, es mith acz csazarnak, mert „bezzeg ezután, nem ugy teszen mind eddigh „volth, ingien nem adgia Csaszar az orszagoth. „*Pál* monda, enis azerrt szolgalok az hatal- „mas Csaszarnak, hogy kegyelmessegeth meg „mutassa hozzam. Az Passa monda im Chaust „kevldevttem, megh lassa, ha megh holt le- „jend, meg jelentlek Csazarnak evel menek el „az Passa elevl. Ez volt Nagos Uram *Márk- „hazi Pálnak* elseö kerese, meg most sem levt „volna hireis benne, hogy ha az Ngod hivej „az perrel illien esmeretesse nem teőttek volna. „Ez Ngos Uram az dolognak minden rendj ez „igazan irtam Nagodnak. Enie haznot tevtték „Nagodnak az Nagod hivei, Nagod penze utan,

„ha ollian Nagodnak Muztapha Dragoman, es
„Ahmet Dragoman miert hogy az Nagod fiát
„hátra hagyvan Bathori Istvanért testel lélekel
„teörekednek vala, es miert hogy a Nagod fia-
„ert, nem teorekednek vala seöth igien sem
„emlitek, holoth nylvan tuttak, hogy paran-
„czolattia vagyon Czazartol Nagodnak hogy az
„Nagod halála utan, Nagod hogy kivannia az
„en zolgalatomath, csak lassam megint, eoreo-
„mest zolgalok Nagodnak, hiszem penig hogy
„ebben az dologhban sem Czaus Basa, sem
„Cancellarius, sem Ahmet Dragoman, sem Muz-
„tapha Dragoman, sem Ahmet Chaus nem zol-
„galhat ebben az dologban a mit Nagodnak mint
„en zolgalhatok, mert az hatalmas Isten ugy
„segéllyen, hogy mind Czaus Basanak, és min-
„deneknek czak hijaba atiak az Nagod penzeth,
„es valakik oztattiak, czak magoknak keres-
„nek kedvet vele, es Nagodnak kart teznek,
„hanem mas uttia vagion, kit migis mutatok,
„ha mogiat latom. Az penz oztassal, igeretek-
„kel, vadlasokal, etetesekel, titkon valo megh-
„eoletitéssel Nagodnak nem hogy haznoth ze-
„reznenek, de ha megh nem zewnnek, rəovid
„nap nagy karara leszen Nagodnak megh ne-
„vethve említesse az portán *Markhazinak*, es
„semmi teole valo tartasat ne jelencze, ne las-

„sak az Teoreok Vrak, hogy Nagod tart teo-
„le, es paranczollia megh minden ide jeoveo
„emberinek Nagod, hogy hagianak beketh ne-
„kj, ne emlittzek se Passak, se senki eleoth,
„seoth ha ki emlitene is, eok ugy tarczak,
„mintha ingyen se volna es semmi keozaok hoz-
„za nem volna, a teobit Nagod bizza en ream,
„nem leszen Nagodnak artalmara. De ha meg
„nem sewnnek az emberj Passak eleoth, Agak
„es egiebek eleot vadolliak es emlegetik annal
„nagiob kedvekben leszen, latna, hogy keres-
„kedhetnek vele, es bizonial *Márkházi Pál*'
„ellen, nem hogy artananak neki, de keblek-
„ben is meg oltalmazzak, mert hol talalnak
„ollion kalmarsagoth, es haznos kereskedest.
„Eddigis az kewleomb valo vadlasoktol teot-
„tek — — — — — — — — — — — — —
„az portan, mert nylvan vagion Nagodnál, hogy
„— — — — — — — — — — — — szerez-
„ven— — — — — — — — — — — ket
„kezzel kapiak, a kit pedig ajanlanak a nagy
„Vezernek az — — — — séges es nem sok
„beoczewl — — — — azert a mi ut azt wa-
„lazza Nagod, es jeowendeoben is itillie megh,
„ha en gonoz tanaczot attam. Ha penigh az
„en zolgalatomath kivannia Nagod, eoreomest
„szolgálok Nagodnak, es az Nagod leveleth,

„es hozzam valo kegielmessegeth latvan, an-
„nak utanna megh mutatom mikeppen, es mibe
„zolgalok. En az Nagod emberivel es követi-
„vel semmit nem vegezek, mert azt akarom
„hogy Nagod tugia, es en tudgiam, es Nagod hi-
„ve, es titkosa *Galfi* Uram az en Nagoddal valo
„dolgomath, es keozeossegemeth, azokaiert Na-
„gottol varok. Es a mi kegielmessegeth Na-
„god velem teszen, Nagodra hattam, es Nago-
„dat semmire nem kenzeritem. De azt ugian
„kivanom Nagodtol, hogy Nagod az eo fel:
„Lengiel Kiral fizeteset, kith ennekem eztен-
„deoreol eztendeore eo fel: igert vala, az az
„zaz zaz tallert meg adassa, es az eo Fel: dol-
„gaiban itth az portan Ahmeth Czaussal en
„forgologiam, hogy modom legien az Nagodnak
„valo zolgalatban, es megh lattia Nagod, hogy
„meg mutatom, hogy nem zaz taller arath zol-
„galok eő Felségének, és Nagodnak is. Menteol
„hamarab Nagod[illegible]engemet tegien bizoniossa le-
„vele altal, mi legien Nagodnak akarattia.
„Az Ur Isten Nagodat eltesse, es adgion io
„egessegeth Nagodnak minden hozza tartozoi-
„val egietemben. Keolth Constantinapolban 30
„Octobris, Anno D. 1580.“

Nagod Zolgaia

Mehemet Dragomanj.

Ezen levélnek külső czímezetye vala ez:

A' Nagysagos Somlaj Báthori Cristophnak Erdelj Országnak Vaidainak, es Zekeliek Ispanianak, az en kegyelmes Uramnak.

Végre meg jegyzem még azt is, hogy ugyan ezen 1580-dik esztendőben holt meg Márkházi Pál felesége, Zafira, és felső Szilváson Hunyad Vármegyében temetetett el.

A' Sirkő' szélein a' következendő szavak vagynak:

Safira Filia Principis Transalpinor: Relicta Mgni Stanislai Nisosvsky moritur anno 1580. Die Mensis Martii, anno aetatis suae XLIII. — a' Sirkőnek közepén pedig ezen versek találtatnak:

Saphira Moisine Ducis Inclita filia tandem
Hac posuit moriens flebile corpus suum
Keserio imprimis uxor dulcissima clausit
Lumina fit consors deinde e Nisovski sua
Si genus excutias, nihil hac magis nobile videt
Sub Transilpino terra Valacha polo
Huic avus et genitor Princeps, si caetera spectes
Hujus maesta virum Dacia utrumque genuit
Tu quicunque vides Saphirae haec monumentu venustae
Saphira dic Saphir nomine digna fuit. *)

*) Ezen Sir-vers leirása közöltetett Kenderesi Ferencz gyüjteményéből.

Ezen versekből lehet Safira élete folytából sokat tanulni, bár ha a' Versek nem is a' leg tökéletesebbek.

Báro Bálintitt Károly.

A' CSERNEKI ÉS TARKŐI DESEWFFYEK RÖVID NEMÁGOZATJA.

Hogy a' Desewffy Nemzetség egy idős Magyar-országgal, mind a' levéltári Oklevelekből, mind a' történet-irói Bizonyságokból világosan meg van mutatva. A' Nemzetség leveleiből láthatni, hogy 1034-dikben Slavoniába széles hatalmas birtoku Miklós Gróf' fia Desislaus, magyarosan Dezső, (kitől szakadatlanúl le jött ágazatját a' Desewffy Nemzetség országos hitellel bizonyitja) unokája vala egy még előbbi Dezsőnek, ki, Hevenessy hires történet iró Jesuita szerént: Vesztfaliában fényes Nem ivadéka lévén, Giselával Bájor Herczeg leányával, Sz. István Királyunk Hitvesével, a' magyar földre jött, 's Udvar Mestere volt. A' nevezett Történet-iró meg jegyzi, hogy ez a' Dezső tulajdon kezeivel tette légyen, a' Sz. Király' hideg tetemeit be a' koporsóba. Még Sz. István

Attya Geiza Vezér' idejében, midőn a' Bolgárok által bírt Belgrád ostromoltatna, ugyan ez említett Dezső ott mint lovasság vezére erősen viaskodván, az uralkodó herczeg kegyelméből, Slavoniába nagy jószággal ajándékoztatott meg. Az akkor nyert Cserneki Uradalom' czímjével, mint praedicatummal most is él a' virágzó Nemzetség. Örökösi legelsőben három ágakra oszlának el. Ugyan is Miklóstul (mások Tamásnak mondják) jön le a' most is Erdélyben virágzó Losonczy Bánfy Grófi és Bárói Nemzetség, Istvántól a' Székelyek Grófjától, és Zevriti Bántul származott Dienes az Erdélyi Vajda, ki mag nélkül el hunyt, Dienestől a' Bereghi Gróftól, kit Losonczi Bánnak is neveztek, származott egy másik Dienes, ki Károly Királyt, a' Bazarád Oláh Vajdával viselt háborúban, midőn ravasz fortélyal körül kerittetett volna a' királyi köntösbe 's fegyverbe felöltözvén ön' feláldoztával megszabadítá, 's ettől jön le a' Czegei Vass Grófi, és a' Cserneki Dessewffy Nemzetség, melly utolsóbb az elsőbbel 1370-dikben osztozott. E' Dienes hívséget, a' hálás Károly Király maradandó emlékűvé akarván tenni, örököseinek ősi czímül ajándékoza egy pánczélos jobb kezet, melly buzogánt tart, jelűl hogy Dienes ezen tagját az Oláhok harcz

közben el vágták, mellyel pedig ő Bardeniust utolsó pillanatig erősen fogva tartá; mit a' Nemzetség ősi czímjei közt ma is láthatni. Ama Dienes volt Nádor is, 's 1228-dikban Zólnoki Gróf és királyi kincstartó, ki a' Pápa által a' Papságot üldözésért az Ekklésiából kirekesztetett. Lásd Dip. in Hist. Prag. T. I. lev. 24 és 235. Katona IV. lev. 165. Nevezetes ez a' Dienes továbbá azért is, mert Syrmiumnál a' mint Pálma lev. 24 beszéli, Mihály és György Görög Vezéreket meg győzte, 's győzedelme nagyságával híreskedni akarván, a' levágott hólt testekből magas dombokat rakatott. Egy Byzantiumi Iró Stritter in mem. populorum III. lev. 685 ezt igy adja elő: „mit azért tartok meg jegyzésre méltónak; mivel a' Magyarok hadakozási módjokat a' Görögök ellen alig lehet máshelyt bővebben 's körülményesebben olvasni.“ Kollárt is nézd meg Amoenitates I. lev. 55.

„Andronicus ugyan is a' Constantzinápolyi Császár Vezére, át kelvén a' Száva vizén a' Magyarok ellen, 1500. fegyvert fogott katonákat a' táborbul kivezetvén, a' csatát igy rendelé el: A' Scythákat, 's nagyobb részént a' Persákat, kevés lovasokkal, kik láncsákkal visakodnak, elől menni parancsolá. Oldalt a'

Csernicki

DESSEWFFY JÁNOS.

Római gyalog sereg ment. Ezek' hátok megett a' nehéz fegyveresek, mind két oldalról utánnok Bryenn Jó'sef és Branás György mendegéltek, hasonlóan ennek attya Demeter, és Constantin Aspietes fejedelmi Férjfiú, azután Andronicus vezeték nevén Lampadás a' fejedelem titoknoka, válogatott Romai nemes és Persa legényekkel. Az utóbb seregnél volt végre maga a' Vezér Andronicus sok híres nevezetes férjfiakkal, kik a' hadba menő Fő-vezér oldala mellett szoktak lenni, és az olasz zsóldosokkal, nem külömben a' Servusokkal, kik lándsákkal 's hoszszú paizsokkal fel készülve közelről követék. Igy a' csata rendet el igazgatván útnak indúlnak: midőn pedig a' helyre érkeztek volna, hol Dienes a' meg ölettekből sirdombot emeltetett, le szálván lovaikról keservesen sohajtoztak, 's egymásnak szentül fel fogadták, hogy pajtásaikért, rokonaikért meg halni készek. Dienes pedig a' Romaiak' jövetelét halván, felfúvalkodva 's magát nagyon elbiztában, parancsolá katonáinak csufságból, hogy a' Romaiak szerencséjekért 's egésségekért poharakat ürítsenek, bort igyanak. Ezek azért fel szökelvén, tüsténi ki ivák poharokat, 's fegyvereiket magokhoz vévén, szokott helyökre áltak, a' helyre nézve pedig hajdani szokás

nálok, hogy a' legjelesebbek 's derekabbak mindég az első osztályba állíttatnak, mint a' Császár már rég olta kitanulván, ellenkezően parancsolá rendelni a' csatát Andronicusnak. Ez így lévén: seregét a' sikra ki állítja, hasonlóan Dienes is ki áll vidám arczal, öröm tapsok közt, mintha játékra menne, miből következett, hogy nem tudván a' jelen perczbe mit kellene tennie, seregeit sem jobb, sem bal szárnyakra nem osztá, sem különös szakaszokba rendekbe nem állitá; de egész népét fekete felhőként öszsze sűrített, halmozott, 's mintegy torony formába öszsze szorította, a' mieinknek nagy meg utálásával, fel sem vevésével, zászlóját vastag magas gerendába be állitván, tengelyekre tévén négy ökrökkel vonatta, 's a' szél oda fel lebegtette. Szörnyű volt nézni ezt a' tábort, mind kopjás lovasokból állott, 's nem csak a' vitézek talpig pompásan pánczélba, de a' lovak' homlokai 's szügyei is vassal voltak az ütések ellen fedezve; ehez járult, hogy a' mint egymáshoz közeledének, a' paripák nyerítései, 's a' viszsza vert napsugároktól okozott fegyver csillogás, mind a' két ellenfélnek nagy rémülésre 's csudálkozásra szolgáltata alkalmat; dél fele osztán a' csata-piaczra ki állottak. Conto István midőn idejét látta, parancsolá hogy a' jobb

és bal szárnyon ált közelebbi vitézek, a' Barbarok széleit csapkodják. A' nyilazó lovasokkal pedig azért repíttette gyakran nyilaikat, hogy a' Pannonok' sürű csoportjok szét oszoljon. Öszsze értek a' lovak fejei, szörnyű harcz kezdődött kopjákkal, tajtékzó sárkány' módjára haboztak a' seregek. Dienes pedig mintegy erős torony előre nyomulván, Conto István és népe ellen villogtatá kopjáját. Az első öszsze csapáskor kopjákkal kezdének dolgozni: a' nagy dühbe nem sokára kopjájok el töredezvén, 's köztök mintegy töltés öszsze torlódván, hoszszú kardokat rántottak elő, 's újra szemközbe közelről verekedtek. A' kardok is meg tompulván (mert minden hadi szerszám vasból, rézből vala) a' Pannonok mérgelődtek, mivel azt hitték, hogy a' Romaiak erős kardoskodásokat ki nem fogják álhatni. De a' Romaiak vas buzogányaikat, mellyeket a' háborúba magokkal szoktak hordozni elővévén, a' Pannonok fejöket, arczokat, derekasan ütögeték annyira, hogy soknak halálos homály fogván el szemeiket lovaikról le hullongtak, másoknak vérök el folyván, lelköket ki adák: így keresztül törvén ezen igen erős hadi sereget, egy Romai sem volt, ki egy Pannont le nem vert a' földre, 's meg ne fosztott volna, és mindenki köz-

tök annak őltözött fel hadi készületébe, annak lovára ült fel a' kit meg ölt. Estve visszza takaródót fuvának 's magas zászlóját Dienesnek el vévén, a' sereg hajókra ült, és a' Dunán át kelt."

Ha a' régi leveleket meg nézzük, ki tetszik nyilván, hogy valamint sok más nemzetségeknél, ugy *itt is meg történt*, hogy jelességétől, vagy hibájától az alaknak, viseletétől a' testnek ugyan azon egy atya' fiai, külömböző nevezeteket vévén, meg annyi külömböző nemzetségekre oszlának, 's ekképpen egy személy *több tőlle származó nemzetségeknek* világos törzsök attyok lett. Igy ez a' feljebb le rajzolt Dienes, kit Vialkai Nádornak is neveztek, a' Hedervári ivadéknak is őse volt. Hogy ez ismét egy vér volt az Ujlakiakkal, kik közt utolsó sarjadék amaz Bosniai Király Ujlaky Lőrincz vala, meg lehet mutatni adomány- 's osztály-levelekkel. A' most is virágzó Grófi 's Herczegi Pálfy Nemzetség, a' Hédervári Konth Nádor egyenes ágazatja. Hasonlóan hogy a' Kaplon Nemzetség, honnan Zápolya erede, igy *Gara, Osztrosith, Tarnovtzai és Sagoviai* Thevrek és Ispánfi, mind kettő Cserneki, hogy egy eredetüek légyenek, több egygyességi levelek-

ből, mellyek királyi helybe hagyást nyertek, és osztályaikból meg mutatható.

Első, kit az állandó Cserneki Desewffy néven olvasunk volt István, ki élt 1460, és az atyafias Tharnovtzai Sághi nemzetségtől 1473. sok jószágot szerezvén, 's 1476-ban azokra nézve Mátyás Király kegyes helyben hagyását is meg nyervén, hagyá maga után Desewffy Ferencz fiát Posega Vármegye FőIspánját, ki Hedervári Miklós' fiával Ferenczel 1514-ben a' Slavoniai ősi jószágokra nézve, a' mag nélküli el halás' esetére, olly egyességre lépett, hogy egymásnak örökösi legyenek, Ulászló király' helyben hagyását meg nyervén 1516-ban újra ugyan azon királytól, ugyan ázon örökvallomásra Királyi Jus adományt nyér, 's minden ellen mondás nélkül magát a' jószágba be helyhezteti. Báro Hammer hires napkeleti nyelvmiveltségű Cs. Kir. Tanácsos és Tolmács, épen most ki jött munkájában erről a' Ferenczről és fiáról Jánosrul dicsérettel emlékezik, mint kik Török követségi és Ország rendszeres foglalatosságaikban magokat jelesen viselték légyen. 1525-ben Lajos Király, a' most nevezett Desewffi Ferencz fiainak Királyi új adományi Czím alatt ád Slavoniában 17 várakat és erősségeket, ugyan annyi Uradalmakkal, 's ezen

kivül Sopron és Vas Vármegyékben némely rész jószágokat. Ugyan e' Király 's azon esztendőben Desewffy Ferencz fiának Jánosnak, Ajtónálló Mesterének, Posega Vármegyei Fő Ispánnak, Rhódusi vitéznek és ő általa minden utóbbjainak Posega vármegyei örökös Fő Ispáni méltóságot 's minden jószágaiban vér törvényhatóságot ajándékoz, és a' Nemzetség Ősi Czimjeihez tulajdon királyi Czimjét a' lengyel-koronás Sast is hozzá adja. Hat ezer arany darabokért a' Rudinai Sz. Mihály Apátságon gyakorolható kegyenczi just is örökösen 's viszszavonhatatlanul néki ajándékozza.

1527-ben János Király a' Lajos Király által adott Fő Ispáni méltóságában Desewffy Jánost és örököseit meg erősiti. 1554-ben Ferdinand Király Desewffy Jánosnak Kamara Elől-ülőjének és Ország Birájának 's általa testvére fiának (kinek attya Váradnál el esett) és örököseinek a' Felség bántó 's magva szakadt Tarczay György' jószágát Sáros Vármegyében a' Tarkői várat, 's az uradalom' nevét ősi czimül némely Abauj és Szepes Vármegyékben fekvő jószágokkal együtt ajándékozá. Ez a' János a' Mohátsi nagy veszély által minden Slavoniai jószágától meg fosztatván, mint Kamara Elől-ülője rendszerént Posonba lakván, Zápolya Apol-

loniától született unoka öttsének Lászlónak semmi más jószágot a' Tarczay után most nyertteken kívül nem hagyott. Ennek a' Desewffy Lászlónak Hédervári Helénától volt egy fia Desewffy János felső Magyar-országi Kapitány, 's Udvarnok, ennek lettek két fiai *Ferencz* és *János*, kik a' Desewffy nemzetséget két ágakra oszták el. Ezek ugyan is 1607-ben meg osztozván a' jószág Főtől, melly sors szerint jutott, nemzetségi ágoknak is külön nevet kőlcsönöztek. Ferencznek jutott Tarkő, kinek ágozatja Tarkőinek néha Kriványinak is mondatik. János, kinek a' Tarczai Kastély (melly 1813-ban August. 20-dikán a' szörnyű árviz dühe által elrontatott 's végképpen eltöröltetett) jutott, a' Tarczai és Lyvbotiai ágozatnak volt törzsök attya.

Desewffy Ferencznek, ki Tarkő várrul Tarkőinek neveztetett, Palochai Horváth Katalin Nőjétől Horváth György egyetlen egy leányától, kit ennek szült Büdy Klára leánya, Büdy Mihály Bereghi Fő Ispánnak és Oláh Annának a' Primás Unoka húgának ki ez ágnak a' birtokában lévőkön kívül temérdek jószághoz igazat hoza: született

II-dik Ferencz ki 1666-ban maga 's Örökösi részire, mint ki régi Fő nemesi Nembül

származott, a' Bárósságot meg újjítá: Fiai ezek valának:

1-ször *István*, Kassai Kapitány, kitől származott

a) III-dik Ferencz, ennek fiai:

aa) András, Ezredes Kapitány a' Burkus háboruban, nagy dicsőségü Hős, kit munkájában 2-dik Fridrik Burkus Király is dicsérettel említ; ez élte virágjában 1745. midőn már vitézi magas dicső polczához közelitve el hunyt. Ennek örökösi a' jószág főről mellyet Attyok még éltében is ki adott, most Keresztesieknek majd Megyesieknek neveztetnek. Ennek ősi unokája András a' Kamarás.

bb) Gróf Jósef, lovasság Generálja, a' mostani Báró Gerámb nevet viselő Magyar lovas ezred Tulajdonosa: volt egy fia: Ferencz Ezredes Hadnagy Attya Ezredében, ki a' Burkus háborúban nagyon ifju korában ágyú golyó által elesett, ennek Forgách Ludmillától (ki azután Gróf Eszterházi Istvánhoz ment férjhez) lett Desewffy Ferencz fia, az Edeléni, meg hólt 1820-ben Febr. 14. mag nélkül.

cc) Tamás Ezredes Hadnagy a' fel költ Nemes seregnél M. Therezia idejében, Pé-

chy Anna Nőjétől semmi gyermeke nem maradván, mag nélkül elhalt, sok keresményéről igen nevezetes.

b) Desewffy István, Lovasság Generálja a' mostani Fő Herczeg Ferdinand nevet viselő Ezred' Tulajdonosa. Ez már 12-dik évében Katona volt, egész Europát bejárta, 30 évekig hazáján kívül bujdosóba volt, 1686. Buda visszavételekor első vala a' kőfalat meghágók közt. Zenthánál 1697-ben Sabaudiai Herczeg Eugén parancsából mint lovas Osztály vezére Pálfyval Ő Kezdé el a' csatát. 1702-ben Laudannál szerencsésen vitézkede. Belgiumot a' Császárnak vissza szerzé. Károly Császártol Spanyol-országba küldetvén, ott a' zenebonát le csendesité; Párisba is be ronta, végre 1742-ben mint 57 éves katona 's nőtelen meg hólt, 's Szebenben, az általa alapított Piaristák Templomjokban eltemettetett.

c) Imre Generál, Had-vezér. Helytartó a' Herczeg Coburg nevét viselt lovas Ezred tulajdonosa, híres katona 1739-ben Lillenál 72. évében ellenség által meglövettetett. Ennek örökösi közzül egy a' minap le folyt Görög Török haborúban, mint a' Görög lovasság' Vezére Missolungi-nál keményen vias-

kodván 's nevének nagy hírt nevet szerezvén 's hagyván, még fiatal korában 1826. elesett.

d) Miklós, kinek ágazatja Fintáról a' neki jutott jószág Főtől Fintainak neveztetik, nemzé.

aa) Sámuelt ki 1756 magának a' Bárói oklevelet meg ujittatá, lett Sárosi Fő Ispán, 1775-ben Gróf. Unokái a' most élő Grófok *Sámuel* és *Józef*. Ez utolsóbb (ki á' Magyar Nyelv 's minden tudományos miveltség áldozó tüzes barátja, ugyan azért a' Magyar Akademia' lelkes vezér Tagja, 's kinek dicsérete e' tőlle buzgón szeretett Hazán végig hangzik.) Nemzetsége részéről a' fentebb már tiszteltekkel, vele Atyával Anyával egy testvér Sámuel Gróffal és András kamarással, a' közelebbi Ország-gyűlés' alkalmával mint Követek meg jelentek, azt kérvén a' Tek. Karoktól és Rendektől, legyenek ő Királyi Felsége előtt Közbenjárók, hogy a' Slavóniában 1526-ban elvesztett jószágaikért méltóztatna annyit érőt adni, a' melly jószágok felől a' Zápolya János Király által tüstént meg újitott Török szövetségben meg határoz-

tatott, hogy az illető Nemzetségnek ha vissza térni ('s törvényes Királyának Ferdinandnak adott hitét meg szegni) akarta vala, azonnal vissza adattattak volna.

2-szor *Ádám*, kinek Fia

a) *Miklós*, a' Rákóczy zavarában Bercsenyivel, Eszterházyval, Franczia-országba kivándorlott, ott nemességet is nyert, fia volt

aa) *Károly Mária Gróf*, Franczia Király Generálja, egy lovas ezred' tulajdonosa, a' Sz. Lélek, és a' Sz. Lajos Rendjeinek vitézök, kinek fiai kevéssel a' Franczia mozgások előtt 's azok alatt is a' Magyar földre haza jöttek, ezek közt

aaa) *Tamás*, ki 1804-ben Casano mellett Olasz-országban ausztriai szolgálatban, mint a' Lichtenstein lovas ezredében, Ezredes Kapitány keresztül lövetett. Ennek fia

aaaa) *Lajos*, a' Báró Gérámb lovas Ezrednél Kapitány, Királyi Kamarás, fia

aaaaa) *Károly Vincencz* Bécsben a' Threziai Katona Intézetben tanuló Ifjú, ki Ő Cs. Kir. Felsége kegyelméből az Udvari Nemes Ifjak közzé felvétetett.

bbb) Tamás Sándor, a' Tulli Ekklesia' kanonokja Franczia-országhan, lakik Posonyban.

ccc) László, ugyan ezen Ekklésia kanonokja, Tudós Ferjfiú, híres Költő, meg hólt Nagy Szombatban 1825-ben.

ddd) Ferencz, Ezredes Fő Hadnagy, lakik Campániában Epernay-ban.

eee) Lajos, Ausztriai szolgálatban volt mint Kapitány, de Franczia-országba vándorlott 's ott mint Ezredes Fő Kapitány Stetay mellett él Campaniában, ott akarván ezek ketten nemzetségöket terjeszteni.

Desewffy János 2-dik, első Desewffy János második fia, kinek osztály szerint a' Tarczai Kastély jutott, a' Tarczai és Lyaboczi ágozat törzsök Attya volt a' Tokai vár Kapitánja, Nője Becsky Helena, ki gyanúba esvén Férje előtt, mint a' házassági szövetség, meg rontója, tulajdon Vér-törvényhatóságánál fogva, a' Tarczai Vár' közepén fejét vétette, e' nemzé

I. Istvánt, kinek egy utóbbi unokája Muszkaországba ment, 's mondják hogy nemzetsége ott virágzik.

II. Jánost, 's már 3-dikat, ki nemzé

a) Istvánt, kitől mint későbbi ágazatu Unoka jön le Imre a' Sáros Vármegyei nagy érdemü Al-Ispán, kinek fia Bertalan, a' Tiszán inneni Kerület Tábla Birája.

III. *Ádámot*, kinek Unoka Öcse Henrik Ezredes Fő Hadnagy, ki a' maga ága részire Bárságot nyert, ennek örökösi B. Károly, ki nem régen hólt meg és Henrik Ezredes Fő Hadnagy, kinek Eperjesen már csak gyermektelen özvegye, született B. Perény él.

IV. Desewffy Ferenczet, kinek Eödönfy Anna Nőjétől lett fia.

a) Ádám, kinek Butkay Margit Nőjétől Butkay Anna testvérétől, ki férjnél a' Tarkői ágozatban elő fordúlt Desewffy Ferenczné volt, (és a' kinek fiait Andrást, Jósefet és Tamást előszámláltuk) született

aa) Desewffy Tamás 1694-ben Gróf Szirmay Istvántul, (kinek Atyával Anyával testvérétől Butkay István nőjétől született a' Butkay Margit Annya, és a' kinél volt az Eödönfy Anna testvére Susánna férjnél) fiuvá fogadtatott, olly feltétellel, hogy mind ő mind örökösi Szirmay nevet vennének fel. Ez lett Királyi Tanácsos és Kamarás 1718. Tornai, 1725-ben Sárosi Fő Ispán.

Két Nőji valának, Gr. Bergen Anna, és Gróf Barkóczy Anna. Fia volt

aaa) Szirma Bessenyői és Cserneki Gróf Szirmay Jósef Tamás, Ő Felsége Kamarása, meg hólt 1804-ben, ez Nőjével, született Gróf Schmidegh leánnyal nemzé

aaaa) János Tamást, kinek Nőjétől Gróf Draskovich Susánnától lett

aaaaa) Gr. István Tamás, Királyi Kamarás, 's az első szülötti (Majoratus) jószágban örökösödő, ki Gr. Volkenstein Mária Nőjével nemzé

aaaaaa) Sigmond Tamást.

bbbb) Gr. Antal Kamarás, ki Gr. Erdődy Anna Nőjével nemzé

aaaaa) Antalt.

bbbbb) Alajost.

cccc) Gr. Tamás, a' Tiszán inneni Kerületi Tábla Előlülője, kinek csak leánya vagynak.

Terhes.

THURZÓ IMRE MENYEKZŐJE.

Ha vissza tekintünk előkorunkra, fájdalommal kell megvallanunk, hogy szokásairól vagy semmit, vagy igen keveset tudunk; 's ezen szempontból tekintvén Thurzó Imre a' nevezetes Nádor fiának lakodalmát, mellyet maga intézett 's rendelt el, senki rosszalni nem fogja, hogy itt közre bocsátjuk. De több figyelmet is ébreszthet még ezen közlés a' szemes visgálódóban, 's a' történet írót azon kérdés megfejtésére is serkentheti — kik voltak a' hivatalos nemesek? mellyek valának kötelességeik? kik pártfogói, 's mi viszonyban állottak ezekhez? mikor szűntek meg? holott ugyan ezen közlés bizonyítása szerint még a' XVII. Század elején dívatozának.

Évkönyveink a' Thurzók érdemeivel rakvák, 's igy fölöslegesnek hinnők hosszas nemágozati értekezésbe ereszkedni, elég légyen hát róla megjegyezni — hogy atyja' a' jeles Nádor Thurzó György — 's anyja Czobor Ersébet vala. Gondos atyja, nevelését Armpruszter Ferenczre bizván, ennek vezérlete alatt, bővebb tapasztalás, 's alaposb tudomány szerzése miatt, a' külföldre költözék,

Előmenete bizonyitékja hogy 1615 a' Wittenbergai Egyetemnél Nagys. Rectornak (Rector Magnificus) választatott, 's igy ő vala az első Magyar ki e' tiszteletre méltatott, 's diszes szertartással mellyen honosai is tisztelkedének, béiktattatott. Haza térvén Bethlen Gábort pártolá 's miután a' nikolsburgi bészerződést aláirta volna, élte 23-dik évében 1621-ben meghalt, 's vele sok remények.

Hütvöse Nyári Christina, egyetlen leánnyal Erszébettel, később Eszterházy István nejével ajándékozta meg, maga pedig Eszterházy Miklósnak nyujtá kezét 1622-ben, 's ezzel tágas uradalmait, mellyeknek birhatását, II. Ferdinand Király mint magának Eszterházy Miklósnak, mind nemzetségének adott adományi levéllel megengedé, és ezután bírja mostanig a' mái herczegi ág maradéka a' 21 faluhoz kapcsolt trencsényi megyében keblezett, bicsei uradalmat, melly nevét hason nevű mező várostól veszi, eredetileg pedig a' nyitrai Püspöki megye sajátja vala, de mikoron ennek biborosa Thurzó Ferencz székét elhagyva az új ágostai valláshoz állott, azt magának tulajdonitá, 's árkolatokkal erősitve 's ékesítve, férjfi ágra szólló adomány szerint György fiának hagyá.

Anno Domini 1618. *die* 11. *Novembris az Tekéntetes Nagysaghos* **GRÓFF THURZO IMRE** *eö Nagysagha öröme napján Hellmeczre szekereken vendégivel illyen rendel ment be.*

1. Ment az Eö Nagha Elsö Kotsia.
2. Palatinus Uram Eö N. Keövete.
3. Czobor János Uram Eö N.
4. Ostrosics János Uram Eö N.
5. Vizkellety Mihal Uram Eö N.
6. Károly Mihal Uram Eö N.
7. Prényi Ferencz U. Eö N.
8. Zechy György U. Eö N.
9. Illésházy Gaspar Ur. Eö N.
10. Erdeödy Christof U. Eö N.
11. Veö Leghén Uram Eö N.
12. Az meny Aszony Eö N. szekere.
13. Prényi Borbala Aszonyom Eö N.
14. Czobor Eörsebeth Aszonyom Eö N.
15. Czobor Mihalne Aszonyom Eö N.
16. Bocskay Miklosné Aszonyom Eö N.
17. Erdeödiné Asz. Eö N. Frawzimere.
18. Vizkelety Asz. Eö N. Frawzimere.
19. Veö Leghén Ur Eö N. Portékás szekere.
20. Szent Iványi Mihal Uram szekere.

21. Illésházy Uram Oszlopos szekere.
22. Bocskay Miklosné Asz. oszlopos szekere.
23 Arva Vármegye keövete.
24. Strucz Ferencz Uram.
25. Veo Leghén U. Eö N. 1. Le eresztö szekere.
26. Az Eő N. második Le eresztö szekere.
27. Chuty Gaspar U. Eö K. szekere.
28. Vizkellety Uram Eö N. Le eresztö szekere.
29. Prényi Borbala Asz. Eö N. kotsia.
30. Erdödy Uram Eö N. kotsia.
31. Illésházy Uram Eö N. kotsia.
32. Zechy Uram Eö N. kotsia.
33. Prényi Uram Eö N. kotsia.
34. Károlyi Uram Eö N. kotsia.
35. Vizkellety Uram Eö N. kotsia.
36. Osztrosich Ur. Eö N. kotsia.
37. Czobor Ur. Eö N. kotsia.
38. Czobor Mihalné Asz. Eö N. kotsia.
39. Bocskay Miklosné Asz. Eö N. kotsia.
40. Gyeörky Benedek Ur. szekere.
41. Kemendy Ferencz Ur. szekere.
42. Bossanyi Uraimék szekere.
43. Veö Leghén Ur. Eö N. Pohárnoky.
44. Az Eö Nagha Musikássi.
45. Az Eö Nagha konyha Gazdáy.

46. Az Eö Nagha konyha kotsia.
47. Erdeödy Uram Eö N. konyha kotsia.
48. Illésházy Uram Eö N. konyha kotsia.
49. Vízkellety Ur Eö N. konyha kotsia.
50. Prényi Borbála Asz. Eö N. konyha kotsia.
51. Veő Leghén U. Eö N. Taar szekere.
52. Az Eö Nagha Taar szekere.
53. Az Eö N. Taar szekere.
54. Az Eö N. Taar szekere.
55. Az Eö N. Taar szekere.
56. Az Eö N. Taar szekere.
57. Az Eö N. Taar szekere.
58. Az Eö N. Taar szekere.
59. Az Eö N. Erdeődy Taar szekere.
60. Illésházy Uram Eö N. Taar szekere.
61. Eö Nagha Taar szekere.
62. Vizkellety U. Eö N. Taar szekere.
63. Alvinczy Péter Uram Eö kegyelme kotsia, az ki leg elöl bement, nem várván az többi szekereket.

Meg hivattak az Tekentetes Naghos Gróff Thurzo Imre eö Nagha Lakadalmára, Bitsam die 21. Nov. 1618.

Eö Csaszari Királyi Felséghe 1
Felseghes Feö Herczeg Maximilian . . . 1
Felseghes Lengyel Kiral 1

Ex partibus Regni Transdanubianis.

Batthiani Ferencz Feleséghével 2
Zrini Miklos 1
Zrini Georgy 1
Erdeody Tamas 1
Erdeody Sigmond 1
Erdeody Istvan 1
Nadasdy Pál 1
Banffi Kristof also Ledvai 1
Draskovich Miklos 1
Relicta Draskovichiana 1
Lengyel János Feleseghevel 1

Ex partibus Regni cis Danubianis.

Jakusich Andras Feleséghevel 2
Erdeody Kristof Feles. 2
Illésházy Gaspar Feles. 2
Vizkellety Mihal Feles. 2
Ostrosich János 1
Pongratz Jeremias Özvegye 1
Theodorus Sirmiensis 1
Sándor János 1
Benitzki Márton 1
Lazarus Henkel 1
Litassi István 1
Balogh István 1
Soos István 1

Fáncsi Ferencz és Gaspar 2
Palásthy Pál 1
Gyürky Benedek 1
Simoni Gabor 1
Jakoffi Ferencz 1

I t e m.

Thurzo Sztanislo Eö N. Feleség. 2
Revay Péter Feleseghével 2
Franciscus Senior Revay 1
Franciscus junior Revay cum Uzore . . . 2
Czobor Imre Feleségh. 2
Czobor Marton 1
Czobor János 1
Czobor Mihal Eözvegye 1
Osztrosich István Feleséghével 2
Moyses Szuniogh Feles. 2
Vesselenyi István Feles. 2
Doczy István 1
Balassa Peter 1
Forgach Miklos 1
Pongratz János 1
Pongratz István 1
Strucz Ferencz 1
Dessewffy Ferencz 1

Ex partibus Regni Superioribus.

Zecsi György Feleséghével 2

Rakoczi Sigmond 1
Perenyi Ferencz Felséghével 2
Perenyi György Feles. 2
Perenyi Gabor Feles. 2
Perenyi Borbala 1
Susanna Erdeody relicta Kristoph Thurzó . 1
Comitatus Arvensis 1
Camera Cassoviensis 1
Bornemisza Janos 1
Horvat Gaspar de Vegla 1
Petrus Pazman AEppus strigon. . . . 1
Demetrius Napragi 1
Georgius Homonay Judex curiae 1
Eőrdeg János 1
Valentinus Lepes 1
Telegdy Eppus Varadiensis 1
Rueber János 1
Rueber Pál 1
Palffi István 1
Palffi János 1
Doczi Pál 1
Sigismund Forgach Palat. cum Uxore . . 2
Doczi Andras Feleséghével 2
Rakoci György Feleség. 2
Károlyi Mihál Feleseg. 2
Praepostvari Sigmond Feleség. 2

Rakoci Pál 1
Bocskay Miklos Feleség. 2

a vendeghek záma in toto praeter domesticos 103

Mind ezek a' Vendeghek kölönös Lovasok es Csatlosok által invitáltak.

Az Lovas Uraimék Záma.

Csuty Uram Equites habuit Nro. . . . 8
Csehi Miklos Ur 7
Izdenczi Andras Ur 7
Horman Marton Ur 5
Horvat István Ur 5
Kottezer Andras Ur 5
Kinczi Andras Ur 5
Alaghi Menhart Ur 5
Bory István 5
Thany Ferencz 4
Markus Adam 4
Baicsi Péter 4
Nyari Lajos 4
Illyes Deák 3
Prybek Mátyás 3
Goztoni István 3
Horvat Laszlo 3
Marsovski 3

Zent Iváni 3
Zigeti György 3
Chebe Istvan 3
Verebéli 3
Kosut János 3
Imreffi István 2
Papay István 2
Skrobák János 2
Korlát Ferencz 2
Zadinai Pál 2
Ivani Imre 2
Chernemel 2
Sik György 2
Bettly Károl 2
Trombitások 4

a' Lovasok Záma in toto 121

F ü G a z d á k.

Irstánski Uram.
Fancsi Ferencz Uram.
Gyürki Benedek Uram.
Csuti Gaspar Uram.
Rimay Uram.
Bornernisza Uram.

Szekerek hogy rendben járjanak azoknak rendelüjek.

Armpruszter Ferencz Uram.
Thedy Uram.

Két Hoffmester Urak Etkek elött járjanak, és az vendégheket eöszve hiják az vatsorálo helyre.

Konyhához láto Gazdák.

Posgay Uram.
Marsovski Sigmond Uram.
Stupitzki Uram.
Butyán Uram.
Liptay Marton Uram.

Vice Konyha mester Uraim Gazdáj.

Abaffi György Uram.
Herman Uram.
Nitzki Uram.
Ugronovich Uram.

A s z t a l n o k o k.

Zent Ivani Uram.
Zigeti Uram.
Justh Uram.
Gusith Máttyás Uram.
Czepkovich Uram.
Philippus Uram.

Étek Fogoknak Záma.

Felix Uram.
Czarko Uram.

Bogady Uram.
Dalos Uram.
Mesko Uram.
Füldvari Uram.
Magossi Uram.
Borbél István.
Bot Janos.
Fodor Albert.
Nagy Miklos.
Zmeskal.
Marczes.

Az többet rendelyék az Gazdák, sogor Uram szolgái közül az mely Fü Embereket hittünk azok szolgái közül.

Szekerek Szálás Osztoi.

Fü. Pongratz Uram.
Dávid Sigmond Uram.
Hrabovski Uram.

Lovasok szálas Osztoit rendelje el Bory Uram Eő kegyelme, ugy mint Hadnagyunk.

Pohár szék mellet.

Détsi Uram.
Kardos Josef fia Mikolás.
Küméves Gyurka, és
Két Darabant.

Tálokhoz látok.

Két Tálnok.
Lucsanski Fia Adam.
Marot Márton.
Zabo János és
Két Darabant.

Borhoz látok és hordók.

Sexti.
Két Bor tültü.
Gombkötü Mihal.
Az Aszony Eő Nagha Takácsa és Darabant.

Zab Osztok.

Czepkovich Uram.
Niznanski.

Az Uraim Etek fogoit, rendelenek el az Uraim Gazdáj, az Uraim szolgai közül, és az Gyalogság közül.

Lakat gyárto kettö.
Kovács kettö.
Két Felcsár.

Egy szekér jartó avagy szégyárto.

Az 50. árvai Gyalognak elütte jároja, Skrotak János Uram.

Az 25. Bicsei Csatlos Darabantoknak gondviselüjek légyen az Lovászmester.

Ezek közül köl rendelni minden Csatlokra és az Taar szekerek mellé; a hol meg szálunk lássanak asztalokhoz, és légyenek, közülek, Poharnok, Bor tütü, és Tálok mellet.

Az Lovasok mellet Hadnagy Bory Uram légyen és Vicéje Illei Uram.

Fü Legények mellet.

Palasthy Uram.
Kovacs János Uram.
Horvath István Uram.

Az száz Lovast rendlék el az mi szolgáink, és az *hivatalos Nemes Uraim* szolgái közül.

Anno 1618. *ad Nuptias Comitis Emerici Thurzo specificatio consumptorum.*

	fl.	d.
Gyümbér font Nro. 15. a 1 fl. 10 d. facit	27	—
Szegfűből font Nr. 3. a 12 fl. . . .	36	—
Fa hébül font Nr. 4. a 4 fl.	16	—
Szerecsen dio virág font Nro. 3. a 1 2 fl.	36	—
Rész Kásábul font Nr. 30. a 40 den. . .	12	—
Szerecsen dio font Nr. 1.	5	—
Mondolábul font Nr. 25. a 1 fl. 20 d. .	30	—
Tengeri szülü font Nr. 32. a 50 d. .	16	—
Mosola szülü font Nr. 10. a 48 d. .	8	—
Nád méz font Nr. 40. a 1 fl. 80 d. .	72	—

	fl.	d.
Czitront	20	—
Soos Limana Nr. 400. a 3 d. . . .	12	—
Függét	10	—
Viza Holyag	8	—
Három font kan Sáfránt a 32 fl. . .	96	—
Fa olajbul 32. font a 1 fl.	32	—
Mindenféle Confectumbul font 16. a 1 fl. 80 den.	28	80
Item	40	—
Nyolcz font piskotát a 1 fl. 82½ d. .	14	60
Czibach font 20 a 60 d.	12	—
Narancs Nro. 100. a 12 d.	12	—
Summa	543	40
Fehér liszt 21. Lukény melly teszen szaput	280	—
Középsö liszt 35. Lukény, az az szapu	466	⅔
Cselédnek valo liszt 16. Lukény, teszen szaput	213	⅓
Konyhaba 9. Lukény, teszen szaput .	120	—
Summa	1080	—
Bor, elöször 7. hordo melly teszen akót Nro.	87	½
Azuthán még 11. hondo, teszen akót Nro.	104	—
Summa Urnarum	191	½
Ser . . . . . akó —	160	½

			fl.	d.
Ökör		Nr.	17	—
Bárány		Nr.	60	—
Juh		Nr.	241	—
Borju		Nr.	20	—
Malacz		Nr.	50	—
Kappan és Tyuk		Nr.	300	—
Lud		Nr.	75	—
Tojás		Nr.	1000	—
Császár Madár		Nr.	70	—
Süket fajt		Nr.	2	—
Nyul		Nr.	50	—
Szarvas		Nr.	2	—
Ősz		Nr.	1	—
Tsuka		Nr.	55	—
Ponty		Nr.	169	—
Pisztráng		Nr.	100	—
Fehér hal		Nr.	500	—
Haring		Nr.	600	—
Bor eczet	ako	Nr.	6	½
Ser eczet	ako	Nr.	2	½
Szalonna	oldal	Nr.	8	—
Feöt Vaj	Itze	Nr.	54	—
Ihros Vaj	Itze	Nr.	29	½
Zab	szapu	Nr.	283	—
Széna	szekér	Nr.	60	—
Szalma	szeker	Nr.	100	—

*Az Ajándékok mellyeket meny Aszonynak *) köll mutatni.*

1. Egy szekfü szinü virágos vonyt arany szokna, Bomiszával egyetemben hoszu Zyo.
2. Királ szinü vont arany szokna Bomészával egyetemben Gyöngyes primes.
3. Egy Janakor fekete Bársony arany küves démántos és rubintos Boglarokkal rakot.
4. Egy metélt fekete Bársony kis Suba Gyöngyes primel, nyustal bilelt.
5. Fekete Virágos Bársony kis Suba arany primü test szényü Gubas.
6. Egy arany küves Nyakra valo Násfájával Egyetembe.
7. Egy Gyöngyes Láncz.
8. Egy küves arany pereczet.
9. Egy démántos arany üvet.
10. Egy bür szekeret, és hat festet Lovat.

Nyáry Pálné aszonyomnak Eő Nagysághának **)
Virágos fekete Bársonyt szoknyára.

---

*) Ez volt Nyáry Christina, Nyáry Pál Egri Kapitány és fő Pohárnok leánya.

**) A' Vőlegény Napa születet Várday Katalin. — A' többi Urak és Asszonyok a' Menyazszony testvérei valának.

Nyáry Istvánné Aszonyomnak.

Király szénü virágos Bársont egy szoknyára.

Nyáry Borbála Aszonnak.

Tenger szénü virágos bársont szoknyára.

Nyáry István Uramnak.

Egy öreg Lovat küves szerzámal egyetemben.

Nyáry Miklos Uramnak.

Egy Öreg Lovat.

Nyáry Pál Uramnak.

Egy Lovat.

Nyáry Ferencz Urfinak.

Egy kis Lovat.

. . . . . *y.*

Némely Endre' Keresztességének le-írásában elő forduló ritkább ugyan de nem új, hanem szótárakba már bévett és könyvekben található szavak' értelmesítése, azon renddel a' mint elő-kerülnek.

Keresztesség. Expeditio Cruciata. Magyar Verbőczy. 1660. az 524dik lapon. L: Kreszneries' Szótárát.

Sóltán. Sultan. Heltay' Krón. I. 79. l.

Ószszó. Tutor. Beschirmer, Vormund. Páriz Pápai.

Szű. Szív. régi. Horváth E. Árpád. 485. l. Sz. D. 217. l.

Járni-kelni. Herumreisen. B. Szabó Dávid. Szótár. 1792. 94. l. Jártában keltében. Árpád 63. l.

Dömöczk. Damas, Damaskus. Kreszneries. Faludi. Sz. D. 35.

Fönség. Erhabenheit. Tóldy F.

Bitangló. Bitangolni v. bitolni. Usurpiren, verunglimpfen, entweihen. Árpád 3. 236. l. és egyebütt is. Helmeczy: az Ideálok. L. Aurora. 1823. a' 78 lapon

Karék. Kanzel. Szabó D. 105 l.

Balyita. Symbolum. Tesserula. PP. Zeichen. Marke. A' Palóczok Borsod és Heves Vármegyék szélein most is élnek ezen szóval ugyan ezen értelemben.

Ajánlat. Fogadalom. Gelübde. Sz. D. 7.

Feles, fűr: Szamos. Sz. D. 57.

Szepelkedni. Iparkodni, emberkedni, erőlködni. Sz. D. 49. 214.
Egy korácsú. Ejusdem aetatis. Sz. D. 120.
Lakmározás. Schmauserei. Sz. D. 132.
Tobzódni, tivornyázni. Schwelgen, ſchlemmen. Sz. D. 235.
Igazat. Recht. Jus.
Örv. Ürügy. Vorwand. Sz D. 285.
Friss, fűr; delikat, köſtlich. Sz. D. 66. Kreszner. PP.
Lakoma. Schmaus. Töldy. Jelenkor 1832. 72. szám. 1ő. l.
Gajdoló örömüdlések. Lärmende Freudenfeſte. Sz. D. 69. Napot-illeni v. üdleni: feyern. PP. és mások.
Kellevények. Lüſte. Kreszner 302.
Gyöny-élet. Wonneleben; nem: gyöngy élet; mert gyökere ezen szóknak: Gyönyör, gyönyörűség, e. a. t.
Gede. Reiz. Töldy. Gedélni, anreizen, anlocken. Szabó D. 71 l.
Egy-hunyával. Una fidelia, uno tenore. Kreszner. 251 l.
Eggyek. Leibliche Brüder. Sz. D. 37 és mások. Jó, legalább a' többször elő-forduló: Testvér szónak föl-váltására.
Lipolt v. Lipót. Leopold. Páriz-Pápai.
Bécs-ország. Oeſterreich. Krezneries Szótár. Heltay Krón. 19 lapon 's egyebütt is. Majd nem minden régiebb Irók. Jobb is az: Ostria szónál.
Szövődni, szövetkezni. L. Sz. D. 222 l.
Keletkezni. Entſtehen, dazwiſchen kommen, ſich ereignen. Emergere, intervenire. Kreszn. 310.
Bujtogatni. Aufregen, aufreizen, aufhetzen. Sz. D. 26. Árpád 97. és többen.
Egyháznagy. Cardinal. Krezneries.
Békét járni. Negotiari pacem. Kreszner.
Tökélleni, meg-tökélleni. Ratificare, sancire, Confirmare. Páriz-Pápai és más Régiek. Igen jó szó az olyan köz-végzésekre, melyek

csak a' Főség' helybenhagyásának hozzájártával jutnak tökélletességre.

Hucsorni. Injuste occupare. Kreszneries Szótár 249 l.

Merény. Wageſtück. Újabb Írókban, de helyes.

Eszmélet Bewußtſeyn, Beſinnung, Beſonnenheit.

Meg-elmélni. Bedenken, erwägen, überlegen. Sz. D.

El-látni. Vorausſehen Praevidere. Sz. D.

Lehetlen, für: lehetetlen. Árpád 36. és mások is.

Vértezet. Rüſtung. Aurórák. L. Horváth E. Árpád 487 l. Vért 1) Mellyvas. Lorica. 2) Paizs. És igy Vértezet, Rüſtung-nak mindenképen jó.

Vajjon-t igy irva a': Vallyon helyett, jobbnak tartják Révay 's az Erdélyiek, ezen szókkal állítván rokonnak: Vaj. Corte, vere, revera; Vaj-igen; Vaj-mi; Vaj-ki; Vajnem. L. Kováts M. Chemiáját I. R. a' 173 lapon.

El-dobbanni szivében. Erſchrecken. Vor Schreck zuſammfahren. Sich entſetzen. El-dobbant szivében. Kreszneries. Szótár. 102 l.

Meg-ájúlni. Vor Erſtaunen außer ſich kommen, erſtarren. Páriz-Pápai és Kreszneries. Más ez, mint: el-ájúlni: in Ohnmacht fallen.

Tova. Weit. Positiv des Comparativs: Tovább. Sz. D. Árpád 485.

Kontatni. Urgere, sollicitare. Kreszneries' Szótára a' 324dik lapon.

Konok. Starrſinnig. Sz. D. és mások.

Kalandos-társ. Reiſegefährte. Sz. D. 102. l.

Utód. Nachfolger. Elöd. Vorgänger, Vorfahr.

Elve. Ueber, hinüber, jenſeits. H. E. Árpád 461. 471.

Regzeni napot. Feſtſetzen, beſtimmen. B. Szabó Dávid Szótár 188 l.

Dandár. Banner. Schaar. Banderium. Sz. D. Arp. 470.

Gács-ország. Gallizien. H. E. Árpád 472.

Az idétt. Illo tempore. Idéttem, idétted, idétte; meo, tuo illius tempore. Sz. D. 95.

Nyelvezet. Styl. Sz. D. 160 l.

Vontatni, für: Verziehen. L. Árpád 260 lapon: „vontat ezekkel üdőt.“

Sér. Schmerz, Wunde, Weh, Beleidigung. Gyökere a' szóknak: Sér-teni active, Sér-ülni passive, Sér-ni neutr. p. o. Mid sér? Sér a' kezem. Sz. D. 199 l. És így: Sér. Dolet v. Dolor, valamint: Tér, intrat, habet intus spatium, v. Spatium; Vész, perit, v. periculum, interitus, p. o. Tűz-vész. Fagy, Gelat v. Gelu. Vágy, cupit, v. Cupido. Bojt, inoculat, v. Surculus inoculatorius. Sz. D. 23 Nyom, Premit, v. Impressio. Sz. D. és ilyen több. L. Aurora 1823 a' 78 l. Helmeczy „Ki minden sért megorvosol.“

El-toppadni. Erſchlaffen. Sz. D. 237 l.

Merő. Feſt, ſtark. — Fél-szerüség. Imbecilitas. Debilitas. Kreszneries. Sz. D. 150. PP. Merő. Stark, feſt, ſtraff-nak véve helyes de nem tisztának, csupának p. o. merő, (mera) hazugságok.

Hunnyászkodni. Sich einziehen, ſchmiegen, biegen, fügen. Sz. D.

Ind. Anlaß, Beweggrund. Honnan: indúlni, indúlat etc. Kreszneries 268dik lapon. Motivum, momentum, causa movens.

Szesztra-barát. Cistercita. Kreszneries Barát alatt.

Bessnyök. Bisseni. Árpád 468.

Meg-imádni, az az meg-kínálni valakit valamivel, kivált magánál nagyobbat, v. szépneműt. L. Árpád 286. 474.

Üstöllést. Alſogleich. Sz. D. 289.

Nyűgölődni. Beläſtigen. Ne nyűgölődj rajtam. Sz. D. 164.

Istenkedni. Istenre kérni sopánkodni. Sz. D. 99.

Semmibe tudni. Nicht achten. Árp. 132. Sem-

mibe hajtani. Árp. 222. Szélnek ereszteni. Árp. 103.

Orbonás-ország. Epirus. Sz. D, 165.

Balság. Mißgeſchick, Unſtern. Sz. D. Kreszn.

Szorgos. Dringend. Szorgatni. Drängen. Sz. D. 219 l. Ezen értelemben helyes; de nem mint: Hartleben szótárában mondatik, ſorgſam, ſorglich, ſorgfältig-nak; itt látni a' német szó' hasonságát.

Pénzesség. 1) Baarſchaft. P.P. 2) Geld-Reichthum.

Föl-kéregetés. Paſſive Anleihe. Kreszn.

Kösöntyű. Schmuck. Monile. Horv. E. Árpád. 477 lap.

Gira. Marca. PP., és minden régi Írók. L. a' többek között Rumy Monum. Hng. I. R. 327—336 l. Jus Civile Bartphae. 1701. Typis Thomae Scholtz lat. et hung. — Kováts M. Chemia I. 172 l.

El-kobzani. Confiscare. Kreszner. és Hartleben Lexicona. 1827.

Serleg. Scyphus. Eine Art Becher. Szabó D. 200. 226.

Forbátolni. Erſetzen, vergüten. Compensare. Retaliare. Páriz-Pápai és Kreszneries.

Szekszena. Saumſattel. Szekszenás-ló. Saumroß. Szekszenás-barom. Saumthier. p. o. öszvét, szamár etc. Sz. D. 212.

Szabad-levél. Privilegium. Sz. D.

Karnyol-ország. Krain. Sz. D. 124.

Gimes. Laſtſchiff. Horv. E. Árpád 473. P.P.

Ez v. ilyen izben. Tali occasione. Kreszneries.

Terv. Plan. Kritikai lapok I. Kötet. 12dik lap.

Orgovány. Róna. Lök. Sik. Lapácz. Ebene. Bar. Szabó Dávid' és mások' szótáraiban.

Túlszeri, jenſeitig, túlszert, jenſeits. Árpád. 103. 181.

Geréb. Damm. Sz. D.

Bé-rúg a' folyam a' tengerbe v. bé-szakad.

Hartleben Lex. M. N. Rész 37 lapon, és mások:

Hasábföldek. Mesgyékkel hasitott földek. Sz. D. 85.

Liget. Wäldchen, Hain. Sz. D. 139.

Góré. Kerti mulato fölházatska. Sz. D. 73.

Lejtő. Abhang des Berges. Sz. D.

Nyaraló. Sommerhaus. Villa. Árpád 41 l. „Pompás nyaralója Bogornak.“

Hagyomány. Traditio. Kreszneries.

Telep. Sitz, Wohnsitz. Telepitteni. Seßhaft machen.

Salapolva fogadni. Jubelnd, frohlockend empfangen, begrüßen. Sz. D. 196.

Erős für: nagy, erősen für: nagyon. Kreszner. Erősen esik, erősen meg öregedtél Apám! L. Hartl. Lex. sub: Erős.

Motyó, peszmeg. Gepäck. Bagage. Sz. D.

Gépely. Maschine. H. E. Arpád 472.

Kalóz. Räuber. Kalózolni. Rauben. Sz. D. P.P. Árpád 475. Kreszneries 290 l.

Dúlni. Kóborlani, zsákmánylani· Plündern. Sz: D. P.P. Árpád több helyeken.

Ápolni. Küssen. Szabó D. Páriz-Pápai.

Menten. Alsogleich. Sz. D.

Hátat adni. Den Rücken wenden. Heltay.

Jeles adományokkal föl tisztelé Sz. D. 235.

Kópja-gyakás. Lanzenstoß Sz. D. Árpád.

Meg-kezdeni. Angreifen. Árpád 181. 334.

Nékik. Einige. Helyesebb az Emberekre nézve, mint: Némelyek; mert: mely csak lelketlen ményekre (Mény. Ding. L Kovács Magy. Chémia II. Köt. 207 l.) használtatik. Élnek is vele több jeles Íróink. L. Horv. E. Árpád. a' 171 l.: „nyertek nékik öves handsárt, — nékik nyilazó szerszámokat,“ 's ugyanott a' 479 l.

Alku. Bedingniß. Conditio. Lexicon termin. technic. Budae 1826.

Kajtár-had. Milites praedatorii. Kreszn. 288.

Gajdúlt-fő. Boros, ittas. Sz. D. 69 l. Tombolás. Freudenlärm, Getümmel. Újjongatás. Geschrei, Grjauchze. Sz. D. 236.

Toborzok. Bachantische Tänze. Sz. D. 235.

Csin, egyéb értelmein kivül: 1) Streich. Mi csint tettét? 2) Das Wesen, die innere geheime Beschaffenheit, die Kunstgriffe einer Sache. L. Sz D. 245. Árpád. Magy. Chémia I. R. VII. l.

Csürök. Kegel. Conus. Kreszneries 92 l. Kovács M. Chémia I. R. 169 l.: „Csürök pedig tudjuk hogy: Conus.“

Gurdó. A' hegy' óldala, lapja. Sz. D. 74.

Táméntalan. Temérdek-sok. Sz. D.

Lázongani. Imitt amott magányosan állani. Sz. D. 134.

Bige. Tserje. Strauch, Staude. Frutex. Magyar Fűvész Könyv. Debrecz. 1807. I. Köt. 52 l. Hartl LexicNém. M. R. 657 l.

Harács. Zsákmány. Martalék. Beute. Árpád 473 l.

Pogonya. Lyüki. Kutak. Tempe. Törpe. Tömörzsik. Pulya. Zwerg oder zwerghaft. B. Szabó D.

Bé-hallották. Seine Worte fanden Eingang. Kreszn. 219 l.

Neki-zúdittom az ostromnak a' vitézeket. Sz. D. 281.

Sebbel-lobbal; hirtelen-tüzes-sebességgel. Árp. 482.

Egybe-roppanni. Heltay több helyeken, és mások.

Izzódni. Glühen, erglühen. Sz. D. Kreszn.

Röktön, v. rögtön. Plötzlich. G. Széchényi Világ 62 l. Árpád 229. 431. Hartl. Lexicon Ném. M. R. 554 l. Hitel' taglalatja 2 l. a' Jegyzésben.

Terelni. Wenden, lenken, drehen. Horv. E. Árpád, több helyeken. L. a' 129. 160. 165. 256. 284. 285 és 338. lapokat.

Hölködni. Weichen, ſich zurückziehen. Sz. D. 93 l.
Meg-hivéttani. Inanem reddere. Kreszn. 237.
Zsinár. Alávaló. Nemtelen. Hitvány. Sz. D. Árp. 487.
Társság, pro: Társaság. Sz. D. 228.
Zsémb. Zank, Streit. Jurgium. Sz. D. 280. P.P.
Csiszolni. Ausweßen, poliren. Sz. D. 246.
Had-bolygás. Streifzug. Bolyogni, bolyongani, lézzegni, herumſtreifen. Sz. D. 22. 139. 231.
Tétel. That, die man thun will. L. Árpád 194 l.: „vitéz tételre csapongó.“
Hagygyán. Még e' tűrhető, hadd legyen ám. Sz. D. 79. Kreszneries. Fáj András a' két Bátoryban.
Hűbeleképpen. Temere. Coeco impetu. Kreszneries 252.
Bércz-öböl. Szoros. Schlucht. Árpád 22. 31. 38. 200. 328. Heltay 297.
Tetem. 1) Gebein. 2) Körper, Geſtalt, Maſſe. „Nagy tetemű daliák.“ Czúczor. „Ez mind képe előtt lebegett iszonyú oriási tetemben.“ „De nem e' porföldi tetemben.“ Vörösmarty. Hús-tetem, Zsir-tetem. L. Aurora 1824. 313. l. Kisfal. K.
Sompolyodni. Bé-vonakodni valohová. Sz. D. 203.
Szamat, v. Zamat. Accent, Geſchmack des Weines, Obſtes ꝛc. Nachgeſchmack. L. Hartleb. Lexic. N. M. R. Accent alatt, és M. N. R. a' 482 lapon
Pribék. Ein Ueberläufer, Entloffener, Fremdling. megvető értelemben. P.P. Szintezen értelemben veszi Kisfal. S. Regéiben a': „Cseh pribéket.“
Rivancs. Hagel. Sz. D. 192.
Ki-venni szivét valakinek. Einſchüchtern. Dugonics.
Állapodalom. Standort, Station. Állapodót fuvat. Árpád.

Pandal. Höhle, Höhlung. Sz. D. 170. Árpád az 53. lapon: „a' Poklok' pandala."

Csarnok. Pallaſt. Fáj András a' két Bátoryban. Vörösmarty több helyeken, és mások. is.

Tárni. Nyitni. Oeffnen, darbieten. Sz. D. 228.

Verőcze. Gränzpaß. Passus. Porta. L. Árpád 487 lapon: Szoros-út, v. keskeny-nyilás, v. ajtó. Az adomány Levél: Portának nevezi. Fessler: Gränzpaß-nak.

Meg-válva. Ausgenommen. Excepto. Exceptis. Sz. D. 148.

Szakgatódván. Zerriſſen in Parteien. Ímigyen helyesebben irottnak találja ezen szót Révay, mint: szaggatódván. L. Kovács M. Chémia I. 179.

Jargallani. Rauben, plündern. Sz. D. 94.

El-következni. Abſchied nehmen, ſich beurlauben. Sz. D. 43.

Nyòmton. Alſogleich. Árpád. 430.

Nászok. Az egybekelendők' (heirathenden) mindkétfeli Atyjái egymás-iránt. Árpádban több helyütt. L. 41. lap.

Túsz. Geißel. Obses. Sz. D. 252. Árpád 486.

Disz. E' helyen: Zierde, Krone.

El-satnyadni, el-hitványúlni, nyomorodni. Sz. D. 198.

Éllel-veszélyel. Mit genauer Noth. Kreszneries.

Király' képe. Isten' képe, Biró' képe, az az: Helytartója. Sz. D. 21. P.P. Kreszn.

Tökélletes für: állhatatos. Sz. D. 255.

Orv. Dieb. Sz. D. 165. Tolvaj. Straßenräuber. Lásd: Árpád. 485 l.

Dölfös bitorlás. Uebermüthige Anmaßung. Tóldy. Lásd: Krit. lap. I. Köt. 123 l. G. Szécb. Világ. 201. lap. „Dictátori hatalmat bitorlani, tudományok' mezején nem lehet." és: „még bírói tisztet mersz bitorlani!"

Kulyak-it. Fauſt-Recht. Kulyak. Fauſt. Szabó D. 125 l. It, helyes szó a' latános: Jus helyett; mert gyökere ezen szóknak, it-élni.

*

ít-élet. Éltek is már vele hazánk' írói. Sőt a' Tudom. Gyüjtemény közölte. Most a' Jus helyett Jog szóval kezdenek élni; de Jog kiavúlt nevezete: a' jobb kéznek; „a' Sz. Jog" L. Kreszneries. 279 l.

Szánatos. Kit v. mit szánni kell: Miserabilis. Árpád. 483. Sz. D. 209.

Gyújtovány. Forró betegség. Sz. D. 77.

Sorvadás. Abzehrung. Sz. D. 203.

Föl-kerekítteni. Aufstellen, aufbringen. L. Árpád. 342.

Bányolni. Pénzt verni. Münzen. Sz. D. 16.

Szútyolni, nyomorgatni. Sz. D. 220.

Alélkodás. Das Vergehen der Sinne. Das Ermatten aller Kräfte. Das Nahen der Ohnmacht. Sz. D. 8. P.P. Kreszn.

Hederegni. Imide amoda hajladózni, csapkódni. Hedereg az újdon asztalos inas' kezében a' fürész. Sz. D. 86. Dugonics.

Serkedezni. Entsprießen. L. Árpád. 243 és 338 lapon.

Vachtler Albert.

KASSAI KIRÁLYI AKADEMIA KÖNYVTÁRA

Ioannes Rex

Datum Lippe feria 4ª proxim. post fest. B. Andreæ Apost. 1534.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis &c.

Coronæ. 17 Aprilis 1554.

Ludovicus Gerendi

Datum Buda in vigilia festi purificationis
Sanctissimæ Virginis Mariæ
Anno 1622.

Ferdinandus

Coronæ 17 April. 1554.

Ysabella regina

Johanna Maria Fürstin

Datum in Gran am Freytag
den 23. Jan. anno 1571.

Ursula Fürstin

Gran am 24 Juli 1593

E r r a t a.

Lap.	*Sor.*	*Hiba.*	*Jobbítás.*
11	20	egkisebb	legkisebb
16	26	ötet	ötöt
55	3	rakatatt	rakatott
81	4	elhunyandását	elhunyadását
110	4	számuk	számok
138	22	mintán	miután
141	1	mintán	miután
156	4	erédnye	erénye
—	6	ezon	ezen
158	2	szabdaságjokért	szabadságjokért
—	19	erinyünk	erényünk
185	8	Gerlicy	Gerliczy